

პაატა სხალაია, ვილენა ჯოჯუა

საქართველოს
ხალხური

რაჭის
გეოგრაფიული
სახელწოდებანი

I

შპს. (YDC) 801. 311 (479.22)

ბ. 971

მიკროტოპონიშია შნიშვნელოვანი წყაროა ნებისმიერი დიალექტის ენობრივი (ფონეტიკა, მორფოლოგია, სინტაქსი, ლექსიკა, სიტყვაწარმოება, ენობრივი-დიალექტური ურთიერთობანი...) და გარეენობრივი (ეთნოგრაფია, სამეურნეო საქმიანობა, ფლორა და ფაუნა, რელიგიური შეხედულებანი...) პრობლემების უფრო სრულად და საფუძვლიანად კვლევისათვის. ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ახალი ქართული ენის კათედრასთან არსებულ ონომასტიკის სამეცნიერო-კვლევით ლაბორატორიას გამიზნული აქვს რაჭის გეოგრაფიულ სახელწოდებათა სალექსიკონო მასალების გამოცემა 4 მცირე წიგნად. წინამდებარე გამოცემაში წარმოდგენილია ონომასტიკის რიონის ხეობისა და ცხორის საკრებულოს სოფლებში (მდ. ჯვარის მარცხ. მხარე) საველე პირობებში ჩაწერილი დიდი თუ მცირე გეოგრაფიული და ხელოვნური ობიექტების სახელები. მიკროტოპონიმები, როგორც წესი, კარგადაა ცნობილი იმ სოფლის ან უბნის ფარგლებში, სადაც სათანადო დენოტატი მდებარეობს. აქედან გამომდინარე, ჩვენი მთავარი მიზანი, სახელებზე ობიექტთა ლოკალიზაციასთან ერთად, იყო მათი აღმნიშვნელი სახელების მომხმარებელთა პოზიციის დაფიქსირება სახელწოდების ისტორიასა და მოტივირებასთან დაკავშირებით. ვიმედოვნებთ, რაჭის გეოგრაფიულ სახელთა (და ანთროპონიმთა) დაწვრილებით აღწერა-აღნუსხვაში უფრო აქტიურად ჩაებმებიან ადგილობრივი უფროსკლასელები, მასწავლებლები და, საერთოდ, ყველა, ვისაც განსაკუთრებით უყვარს მშობლიური კუთხე.

მთავარი რედაქტორი **როინ მეტრეველი**
სარედაქციო კოლეგია:

*დევან ფრუიძე
გურამ ბედოშვილი
ბონდო გავნიძე
ალექსანდრე კობახიძე*

გამომცემლობის
მთავარი რედაქტორი

ბონდო გავნიძე

© მხაღაია ა. ჯოჯაბაძე 3. 2003

© რაქო, 2003

ISBN 99928-30-49-2

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ახალი ქართული ენის კათედრასთან არსებული პროფესორ
ფარნაოზ ერთელიშვილის სახელობის ონომასტიკის
სამეცნიერო-კვლევითი ლაბორატორია

რაჭის გეობრაფიული სახელწოდებანი

(სალექსიკონო მასალა)

I

საგარეო ურთიერთობების სამსახურის მიერ...

საგარეო ურთიერთობების სამსახური

საგარეო ურთიერთობების სამსახური

(საგარეო ურთიერთობების სამსახური)

15708-1
3

საგარეო ურთიერთობების
სამსახური

წინასიტყვაობა

გარესამყაროს კონკრეტული ობიექტებისათვის სახელების შერქმევა საზოგადოების განვითარების გარკვეულ საფეხურზე გახდა საჭირო და აუცილებელი. ამასთანავე, ადამიანთა თავდაპირველი ცივილიზაციები დიდ მდინარეთა ნოყიერ ველებზე აღმოცენდა, სადაც უხვად იყო წყალი, ადამიანის არსებობისა და განვითარებისათვის აუცილებელი კომპონენტი. სწორედ პიდრონიმები ქმნიან ტოპონიმიის არქაულ და ყველაზე ინფორმაციულ ფენას. ინფორმაციულობის თვალსაზრისით (ამოსავალი ფუძის გამჭვირვალობის შემთხვევაში) ასევე მნიშვნელოვანია მათა და სხვა დიდ გეოგრაფიულ ობიექტთა უძველესი სახელწოდებანი. ისინი, როგორც წესი, ათეულ საუკუნეებს უძლებენ და დღემდე არიან შემონახულნი ისტორიულ წყაროებსა და ხალხთა მეხსიერებაში.

მიკროტოპონიმები, როგორც მცირე ბუნებრივ (წყარონაკადულთა, ჩანჩქერთა და მოსაბრუნთა, კლდეთა და მღვიმეთა, ზეკართა და ვიწრობთა...), ისე ხელოვნურ ობიექტთა (სოფელთა და უბანთა, ხიდთა და ციხეთა, სახნავთა და სათიბთა, სალოცავთა და სარიტუალო ადგილთა ...) სახელწოდებანი, ჩვეულებრივ, "ხანდაზმულობით" არ გამოირჩევიან, მომდევნო ასწლეულებს მათი მხოლოდ მცირე ნაწილი აღწევს, მნიშვნელოვანი ნაწილი კი

ქრება ან იცვლება ისტორიულ-ეკონომიკური თუ სოციალური პირობებისა და მოსახლეობის ცვლასთან ერთად, ან, უბრალოდ, ახალ-ახალი თაობების მიერ სახელსადები ობიექტის ნიშან-თვისებათა განსხვავებული თვალთახედვით შეფასების, ახლებური აღქმის შესაბამისად, ან კიდევ იმ მიზეზით, რომ ობიექტმა და, მაშასადამე, მისმა სახელმაც დაკარგა ადამიანთა კოლექტივისათვის აუცილებელი საჭიროების სტატუსი. ამდენად, მიკროტოპონიმა წარმოქმნა მუდმივად განახლებადი პროცესია. მათი ერთი ნაწილი სულაც საზოგადო და საკუთარ სახელთა მიჯნაზე დგას, ე.ი. ჯერ კიდევ არაა საბოლოოდ ონიმად ქცეული. ამგვარ აღმნიშვნელთა ტოპონიმურობის ხარისხი კი მინიმალურია. მაგრამ, როგორც სამეცნიერო ლიტერატურაში აღნიშნულია, ყველა მაკროტოპონიმი და საკუთრივ ტოპონიმი გადის მიკროტოპონიმურობის საფეხურს.

ტოპონიმური მასალა აქტიურად გამოიყენება როგორც გარეგნობრივი (მხარის ისტორიული წარსულის, ხალხის სამეურნეო საქმიანობის, ეთნოგრაფიული ყოფის, რელიგიური რწმენა-წარმოდგენების), ისე შიდაგნობრივი (ენის ფონეტიკურ-სიტყვაწარმოებითი და ლექსიკური) და საკუთრივ ტოპონიმიკური (სახელდებით-მოტივაციური) ინფორმაციების მოსაპოვებლად. ამის კვალდაკვალ დიალექტური ტოპონიმიაც (მიკროტოპონიმი) შეისწავლება, ერთი მხრივ, ლექსიკისა და ფონეტიკა-გრამატიკის, მეორე მხრივ - საკუთრივ ტოპონიმიკის დონეზე. პირველ შემთხვევაში მიკროტოპონიმმა შეიძლება გამოავლინოს დიალექტისათვის დამახასიათებელი ლექსიკური და ფონეტიკურ-გრამატიკული თავისებურებანი, ამოატივტივოს სხვა დიალექტიდან ნასესხობანი თუ საზოგადო ლექსიკისათვის უცნობი არქაიზმები და ინოვაციები, ან დაადასტუროს უკვე ცნობილი დიალექტური ფაქტები და მოვლენები (დავასახელებთ კუმშვისა და კუმშვა-კვეცის რამდენიმე საინტერესო მაგალითს წინამდებარე ლექსიკონიდან: ბაჯიხვეში ადგილს ეწოდება **შიდაველა**, მისგან წარმოქმნილია ტოპონიმები: **შიდავლითაფი**, **შიდავლიწყალი** და სხვ. სოფ. ჩორდში დაფიქსირებული ციხეძირისათვის კი ამოსავალია ციხეძირი. შდრ. ცნობილი მაგალითები: კარი → კარის, ბერი → ბერის, მაგრამ: ჭიშკარი → ჭიშკრის, ხიდიკარი → ხიდიკრის, დედაბერი → დედაბრის. ასევე საინტერესო მაგალითებია: ბუგსუკანი → ბუგსუკნები, ტბათანი

→ ტბათნის ქოხები, გლოეთანა → გლოეთნები და სხვ. მრ.). მეორე შემთხვევაში, ე.ი. საკუთრივ ტოპონიმიკური ასპექტით კვლევისას, შეიძლება გამოვლინდეს ჰუმბოლდტისეული “ენობრივი მსოფლხედვის” ლოკალური (რეგიონული) ნიუანსები, რომლებიც საფუძვლად ედება გეოგრაფიული ობიექტის სახელდების პრინციპს.

ტოპონიმია, განსაკუთრებით მიკროტოპონიმია, ერთგვარი მაღაროა ჯერ კიდევ დაუფიქსირებელი დიალექტური ლექსიკური მარგალიტების მოსაპოვებლად. არცაა დასამალი, რომ ქართველურ ენათა ერთი დიალექტიც კი არ მოგვეპოვება, რომელიც ლექსიკური თვალსაზრისით ამომწურავად იქნებოდა შესწავლილი. ასეთ ვითარებაში დიალექტურ მიკროტოპონიმიას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს. წინამდებარე მცირე მიკროტოპონიმურმა მასალამ გამოავლინა რაჭულისათვის დამახასიათებელი მრავალი ლექსიკური ერთეული. დავასახელებთ ზოგიერთს: **გაბუწვილი** – ერთმანეთს გადაბმული; **კართბა** – კარბივით ვიწრო გასასვლელი, კლდოვანი ვიწრობი; **კოდი** – კლდე; **მოხიდული** – მორების მიჯრით გაკეთებული გზა ტალახებში; **მწვრელი** – მღვიმე, გამოქვაბული; **ალთამი** – თივა, ტოტზე გაწყობილი სათივეზე ჩამოსატანად. რამდენიმე ალთამი შეადგენს ერთ ბაქანს; **ბაქანი** – თივის პატარა ზვინი, ბზის ტოტით მოთრეული სათივემდე. ერთ ჩვეულებრივ ზვინს სჭირდება 5-6 ბაქანი; **ამწვარი** – ნახანძრი, დამწვარი ტყე; **აშვებული** – ტყე, რომელსაც აუშვებენ, არ ქრიან; **ბაგა** – თივის გამოსატანად ხარებისათვის თოვლში გაკეალული გზა; **ბაგარა** – მსხლის ჭიში ერთგვარი; **საქანელი** – შურო, ხის “დასაქანებელი” ღარი; **ფრატე** – “ძალიან დაბეგებული, კედელივით ამართული” (ინფორმატორის განმარტება. შდრ.: ფლატე) და სხვ.

რ ა ჭ ა საქართველოს ერთ-ერთი უმშვენიერესი კუთხეა. იგი მდებარეობს რიონის ზემოთში და შემოზღუდულია კავკასიონის მთავარი ქედითა და მისი განშტოებებით (ლენჩხუმისა და რაჭის ქედებით), რის გამოც იყო “შეუალი გარე მტრისაგან” (ვახუშტი ბატონიშვილი). ამ და სხვა გარემოებათა გამო რაჭასა და რაჭველებში “ქართული ენა და ზნე-ჩვეულება დაცულია უფრო წმინდად, ვიდრე სხვაგან” (აკაკი წერეთელი).

რაჭას ესაზღვრება: ჩრდილოეთით (კავკასიონის მთავარი

წყალგამყოფის გადაღმა) - ჩრდილოეთი ოსეთი (გადასასვლელი ძირითადად მაპისონის უღელტეხილით), აღმოსავლეთით - სამხრეთი ოსეთი (ისტორიული შიდა ქართლი), სამხრეთით - იმერეთი, დასავლეთით - ლეჩხუმი, ჩრდილო-დასავლეთით - ქვემო სვანეთი. ადმინისტრაციულად მოიცავს ამბროლაურისა და ონის რაიონებს, ხოლო ისტორიულ-გეოგრაფიული თვალსაზრისით ქმნის სამ არეალს: 1. მთის რაჭა - რივნისთავისა და ჭანჭახის აუზები (ღების, ჭიორისა და გლოლის საკრებულოებში შემაჯავალი სოფლებით). ეს მიკრორეგიონი დასახლებული ყოფილა ძველი ქვის ხანიდანვე. გონისა და ღების მიდამოებში ბრინჯაოს წარმოებას მისდევდნენ ჯერ კიდევ შუა ბრინჯაოს ხანაში. შუა საუკუნეებში ამჟამინდელი მთის რაჭა ეკირათ სვანებს, ხოლო რაჭველები აქ მე-15 საუკუნიდან დამკვიდრდნენ; 2. ზემო რაჭა - რიონის აუზი უწერიდან ხიდიკრამდე, რომელიც ამბროლაურიდან რამდენიმე კმ-ზე მდებარეობს; 3. ქვემო რაჭა - რიონის აუზი ხიდიკრიდან იმერეთ-ლეჩხუმამდე.

რაჭული კილო იყოფა ოთხ კილოკავად: 1. რივნისთაური (ღებელთა და ჭიორელთა მეტყველება); 2. გლოლური; 3. ზემორაჭული; 4. ქვემორაჭული.

მთის რაჭა მე-15 ს. საბუთებში მთიულეთად მოიხსენიება. ღებელები, ჭიორელები და გლოველები დღესაც თავიანთ თავს მთიულებს უწოდებენ. "ჭიორულ-ღებურში ... სვანურის გავლენის თუ სვანურის სუბსტრატის კვალი შეიმჩნევა" (ქართული დიალექტოლოგია, I, თბ., 1961, გვ. 500). მაგრამ სვანური ტოპონიმური სუბსტრატი (თუ სუპერსტრატი?) გვხვდება უფრო ფართო ტერიტორიაზე - რიონის მარჯვენა მხარეს, საგლოლოს ქვემოთ, აგრეთვე უწერის შემოგარენსა და საკაურის ხეობაში. ზემო რაჭაში სვანური ტოპონიმების საკითხს შეჰხებიან ალ. ონიანი ("ქართველურ ენათა შედარებითი გრამატიკის საკითხები", თბ., 1983), გ. გასვიანი ("ნარკვევები შუა საუკუნეების სვანეთის ისტორიიდან", თბ., 1991) და სხვ. ბ. თავაძე აღნიშნავს: "ზემო რაჭაში (და არა მარტო აქ) სვანური წარმომავლობის ტოპონიმების დაშვება არა თუ შესაძლებელია, არამედ უტყუარი ფაქტია და ზემო რაჭა მოფენილია სვანური ტოპონიმებით" (იხ. ბ. თავაძე, ცხოვრობდნენ თუ არა როდისმე აფსუები ზემო რაჭაში. გაზ. "რაეო", 1, 2003, გვ. 5). რიონის მარცხენა შენაკადების -

ჩვეშურის, ჭანჭახის, გომრულის, დარულის - ზემოთებში შეინიშნება ოსური ტოპონიმური სუპერსტრატის გლობალური გავრცელება ჩანს, ისტორიულად ხევთან და მთიულეთთან იყო დაკავშირებული. ეს ვარაუდი ემყარება როგორც ხალხურ გადმოცემებს, ისე ფოლკლორულ და მუსიკალურ ანალოგებს, აგრეთვე დიალექტურ იზოგლოსებს. "სრულიად განცალკევებით დგას გლობალური. მასში საკმაოდ მკვიდრად დაცულია გრამატიკული არქაიზმები (სახელის მრავლობითობის -ნ ნიშნის ხშირი ხმარება, ნამყოში III პირის მრავლობითობის -ეს სუფიქსის შემონახვა, შემასმენლის შეთანხმება ნ-არიან ობიექტთან, გამონაყოფთა გვარების წარმოება და სხვ.), რაც გლობალურს ამჟამად მთის კილოებთან და ისტორიულად აღმოსავლურ დიალექტებთან აახლოებს" (ქართული დიალექტოლოგია, I, თბ., 1961, გვ. 500).

ტოპონიმიაში, როგორც ცნობილია, უკუფენილია არა მარტო მისი შემქმნელი ხალხის ისტორიული წარსული, ეთნოგრაფიული ყოფა, სამეურნეო საქმიანობა, რელიგიური რწმენა-წარმოდგენები, არამედ, აგრეთვე სხვა ენებთან და დიალექტებთან კონტაქტების შედეგებიც. აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში ხელშესახებია ნახური ენობრივი სუბსტრატი, განსაკუთრებით საკუთარ სახელებში. დადგენილია, რომ თუშეთის, ხევსურეთის, ფშავის, მთიულეთის ტოპონიმიაში დადასტურებულია ლო-, გო-, ჩო- დაბოლოებანი ნახური სუფიქსებია. ისინი უჩნდება სახელებს ე.წ. ლოკატივებში, ანუ ადგილობით ბრუნვებში. ამ შემთხვევაში მათ დაერთოდა -ჰა სუფიქსი. მაშასადამე, ლო ← ლოჰა, გო ← გოჰა, ჩო ← ჩოჰა. ესენი ქართული -თანა, -ში თანდებულების ეკვივალენტებია. -თანა სუფიქსი მხოლოდ აღმ. საქართველოს მთის დიალექტებში გვხვდება (ტოპონიმებია: ქვათანა, კალოთანა, თეთრწყალთანა, კრელქვათანა და სხვ.), და, მაშასადამე, ნახურის კალკია (თ. უთურგაიძე, ქართული ენის მთის კილოთა ზოგი თავისებურება, თბ., 1966, გვ. 90-დან). ეს კალკი, როგორც ჩანს, ზემორაჭულს მთიულურიდან აქვს შეთვისებული (როგორც ზემოთაც აღინიშნა, ზოგი დიალექტური იზოგლოსა მთარაჭულსა და მთიულურს ერთ დიალექტურ წრეში აერთიანებს). წინამდებარე ლექსიკონში დაფიქსირებულია რამდენიმე ათეული -თანა// -თანი სუფიქსიანი მიკროტოპონიმი.

ისინი უმეტესად რიონის მარცხენა მხარის სოფლებში გვხვდება: ქიორაში (გლოეთანა, საკირეთანა, ფაცხათანა, აზნანეთანა), გლოლაში (არყათანა, ბალთათანა, თელათანა, კარათანა), ცხმორსა და ფსორაში (ტბათანა, ჭალათანა, თეთრათანა, ცხემლათანა, ფსხვილათანა, წითელათანი, ქორიბუდეთანი, კვერცხათანი) და სხვ. ამგვარი სახელწოდებანი დები-რიონისთავისა და რიონის ხეობის მარჯვენა მხარის სოფლებში უფრო იშვიათია. -თანა// -თანი ნათანდებულარი სუფიქსებით წარმოების ანალოგიური ჩანს -უკანი, -ქვეში ნაზმნიზედარი სუფიქსებით წარმოება: ბრილიზურგსუკანი (ღები), ზურგსუკანი (გონა), კლდისუკანი (ლაგვანთა), ჯვართუკანი (ხიდესლები), ლაქიაქვეში, მუხაქვეში (ღუნდა), ქვაბთქვეში (გომი) და სხვ. (არაა გამორიცხული, ნაზმნიზედარი სუფიქსებით ტოპონიმთა წარმოება ქართული ენის შინაგანი განვითარების კანონზომიერებითაც იყოს განპირობებული).

აქვე უნდა დაისვას ონსზემოთა რიონის ხეობაში დაფიქსირებული -შო დაბოლოებიანი მიკროტოპონიმების საკითხიც. ნახურში, როგორც ზემოთაც აღვნიშნეთ, -სო, -შო (← -ჩო) წარმოადგენენ წარმომავლობის სუფიქსებად ქცეულ ზმნიზედებს და ქართული აქეთ, გამოდმა ზმნიზედების მნიშვნელობა აქვთ (თრუსო - ქედი ყაზბეგის რ-ნში; ხარტიშო - სოფელი დუშეთის რ-ნში; ქანიშო - სოფელი ფშავეში და სხვ. იხ.: თ. უთურგაიძე, დასახ. ნაშრომი, გვ. 103). შეიძლება დავსვათ საკითხი: ხომ არ შეითვისა ეს -შო ისტორიულ წარსულში რაჭულმაც? წინამდებარე ლექსიკონში დაფიქსირებულია: თევრეშო (ღები), კირტიშო (გონა), ყიარიშო, წყალშო (პ. ღები), გორშო (ქიორა), კოზმანტეშო (საკაო), ტბეშო, ჭედელიშო (ბორცო), გერგმეშო (ბაჯიხევი) და სხვ.

ცხადია, საგანგებოდაა შესასწავლი რაჭული დიალექტის სიტყვიერი ფონდის მიმართების საკითხი არა მხოლოდ ქართული დიალექტების, არამედ აგრეთვე სვანურისა და კოლხურის (მეგრულ-ლაზურის) ლექსიკასთან. ერთი მაგალითი: ორი რაჭული სიტყვა აღმოჩნდა არაუშუალო კონტაქტირების კოლხურენოვანი რეგიონების - სამეგრელოსა და სამურზაყანოს - ტოპონიმიაში. ესენია ფარი და ხილი, რომელთა მნიშვნელობა მეგრულად მეტყველთათვის უცნობია. წალენჯიხის რ-ნის

მთისძირა სოფელ მედანში სამოვარ ფერდობს, რომელიც აუყვება
ორ არალრმა ხევს, ეწოდება ფარი. მისი განმარტება შესაძლებელი
გახდა მხოლოდ რაქის ტოპონიმიზე დაყრდნობით: ზემო რაქაში
ფარი საზოგადო სიტყვაა, აღნიშნავს სათიბს დიდი დაქანების
ფერდობზე, მთის კალთაზე, და მიკროტოპონიმიშიც ხშირად
დასტურდება (მაგალითად: ლებსა და რივნისთავში სამეურნეო
დანიშნულების ობიექტებს ეწოდებათ: გოგიენფარები, ვეძიფარი,
კაცელეფარი, საკრავე ფარი, სალატიფარი, სასოფლო ფარი,
წყაროფარი, ჯავახიანფარი და სხვ.). ქველ-სა და "ქართულ კილო-
თქმათა სიტყვის კონაში" ფარ- ლექსემის ეს მნიშვნელობა არაა
აღნიშნული. აშკარაა, მეგრულშიც და რაჭულშიც ფარი იდენტურ
გეოგრაფიულ ობიექტებს აღნიშნავს, და, მაშასადამე, ან
ნასესხობაა, ან შემორჩენილია საერთო ქართველური ლექსიკური
ფონდიდან ბგერათშესატყვისობის ჩამოყალიბების გარეშე. ხოლი
მთარაჭულში აღნიშნავს აღმართს, ფერდობს, რომელზეც გზა
გადის (შდრ. ვ. ბერიძე: ხოლი - აღმართი გზაზე) და ხშირია
მთარაქის მიკროტოპონიმიში (მაგალითად: დიდხოლითავი და
ხოლები - ლებში, ასარბენი ხოლი - გონაში, ხოლი - ქიორაში და
სხვ.). ბუნებრივია, ჩნდება ასოციაცია გალის რაიონის სოფელ
ხოლე-სთან, რომელიც მდებარეობს ბორცვზე, მაღალი
აღმართების თავზე.

რაქის ისტორიის, არქეოლოგიისა და ეთნოგრაფიის კვლევის
საქმეში მნიშვნელოვანი წვლილი აქვთ შეტანილი ცნობილ
მეცნიერებს - მარი ბროსეს, ე. თაყაიშვილს, ს. მაკალათიას, თ.
ქორდანიას, გ. ბოჭორიძეს, გ. გობეჯიშვილს, ლ. ფრუიძეს, სპ.
რეხვიაშვილს, თ. ბერაძეს, რ. და შ. ქელიძეებს, ა. კიკნაძეს, ვ.
გობეჯიშვილს და სხვ., ხოლო რაჭული დიალექტის შესწავლის
საქმეში - ა. შანიძეს, შ. ძიძიგურს, ა. კობახიძეს, ვ. თოფურიას, ბ.
ჯორბენაძეს, ს. ჭიჭინაძეს და სხვ. 1959 წელსაა დაბეჭდილი მ.
ალავიძის "ქვემორაჭული ტოპონიმიკური ლექსიკონი" (ქუთაისის
პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები, XVII). 2002 წელსაა
გამოცემული მ. კვხევაძის "ქართული გვარსახელები რაქაში (XIX
ს. 40-იანი წლები)". რაქის ტოპონიმიის მასალა შეკრებილი
(მაგრამ, სამწუხაროდ, გამოუცემელი) აქვს ლ. ფრუიძესაც.
გამომცემლობა "რაეო" (მთავარი რედაქტორი ბონდო გაგნიძე)
სცემს ე.წ. "გულით სატარებელს" - წიგნაკებს ამა თუ იმ სოფლის

ტოპონიმთა ნუსხით. ამ სერიით უკვე გამოვიდა: "ღები" (ავტორი სპ. რეხვიაშვილი), "ქიორა" (ს. ქიორელი), "ქვედი" (ბ. გაგნიძე), "წედისი" (ბ. გაგნიძე), "ქორთა" (კ. გოგლიძე), "ფუტიეთი" (ა. გიორგობიანი), გამოსაცემად გამზადებულია გლოლის, ბაჯიხევის, ირის, ბარის, ხოტევის, ლაგვანთის ტოპონიმების მასალები. განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს გაზეთი "რაეო", რომელიც თავის ფურცლებს ხშირად უთმობს რაჭის ტოპონიმებისა და ანთროპონიმების მასალებს. უნდა აღვნიშნოთ: ზემოთ დასახელებულ "გულით სატარებლებში" გამოირჩევა "ქორთა", სადაც ავტორს შესაშური სიზუსტითა და სისრულით აქვს ლოკალიზებული სახელდებული ჰიდროგრაფიული ობიექტები. დავასახელებთ ორიოდ მაგალითს: „ბჟინაულა – წყაროს წყალი, რომელიც გამოდის მღვდლები მეტრეველების ნამოსახლარის ბოლოდან და უერთდება გაღმიანთების უბნის ბოლოს მდ. ქეოს მარჯვენა მხრიდან“; „ჭეთ – მდინარე, რომელიც წარმოადგენს სოფლის წყაროების, წყაროსწყლების აუზს და გამოედინება შვლივიწყაროს სამხრეთ-დასავლეთის გორის ქვეშიდან. უერთდება გედევანა ტომარაძის წისქვილების ქვეშ მდ. ხეორს“; „წკანტის წყარო – წყაროს წყალი, რომელიც წკანტში უერთდება კურკულას მარცხენა მხრიდან“.

1976-77 წლებში თსუ ახალი ქართული ენის კათედრასთან არსებული ტოპონიმოკური კვლევის ცენტრის (ამჟამად: ონომასტიკის სამეცნიერო-კვლევითი ლაბორატორია) თანამშრომლებმა ფ. მაკალათიამ და ვ. ჯოჯუამ განახორციელეს რაჭის მიკროტოპონიმის (საკუთრივ ტოპონიმია და მიკროტოპონიმია ისედაც ცნობილია სხვადასხვა ისტორიული წყაროებითა და ადმინისტრაციული დაყოფის ცნობარებით) თავდაპირველი დაზვერვითი აღწერა, რის შედეგადაც სოფლების მიხედვით შეადგინეს მიკროტოპონიმთა სია (20 ათასზე მეტი ერთეული) სახელდებული ობიექტების სახეობის (მთა, წყარო, სათიბი, კლდე და ა.შ.) მითითებით. ივარაუდებოდა, რომ რამდენიმე წლის შემდეგ შედგებოდა უფრო ხანგრძლივი საველე ექსპედიცია, რომელიც თითოეულ სოფელში იმუშავებდა რამდენიმე დღეს და ყველა მიკროტოპონიმზე შეავსებდა სპეციალურ კითხვარს, სადაც გათვალისწინებულია კვლევისათვის

აუცილებელი ისეთი ინფორმაციების მოძიება, რომლებიც ხელს შეუწყობდა: 1. სახელდებული ობიექტის ზუსტ, დაწვრილებით ლოკალიზაციას ("მიბმას" სოფლის, უბნის, ხეობის, მთის ... მიხედვით); 2. ამოსავალი ფუძისა (ფუძეების) და მისი (მათი) მნიშვნელობის დადგენას; 3. სუბიექტის ნომინაციური თვალთახედვის (სახელდების მოტივის) გამოვლენას. ამის გარდა, იგულისხმებოდა ტოპონიმთან დაკავშირებული ყოველგვარი სხვა ინფორმაციის ჩაწერა მაშინაც კი, როცა ტოპონიმის ინფორმატორისეული განმარტება აშკარადაა დაკავშირებული გადააზრებასთან, ე.წ. ცრუ ხალხურ ეტიმოლოგიასთან და ა. შ.

სამწუხაროდ, მკვეთრად შეცვლილი პოლიტიკურ-ეკონომიკური ვითარების გამო ექსპედიციების გაგრძელება და მოპოვებული მასალის ახალი მონაცემებით შევსება-დაზუსტება ვერ მოხერხდა. მხოლოდ 1997-98 წლებში შეძლო ლაბორატორიის ორმა თანამშრომელმა (პ. ცხადაიამ და ვ. ჯოჯუამ) ტოპონიმიკური ექსპედიციების მოწყობა ამბროლაურისა და ონის რაიონებში. ამ პერიოდში დაზუსტდა რამდენიმე ათეულ სოფელში 20 წლის წინათ შედგენილი ნუსხა, შეივსო იგი ახალი მასალით, თითოეულ მიკროტოპონიმზე (შეძლებისდაგვარად) მოპოვებულ იქნა როგორც ენობრივ-დიალექტური, ისე ისტორიულ-ეთნოგრაფიული და მოტივაციური ანალიზისათვის საჭირო მონაცემები.

კომპოზიტურ მიკროსახელწოდებათა დიდი ნაწილი, ჩვეულებრივ, გამოხატავს განკუთვნება-ვისობას ან გეოგრაფიულ-სივრცით მიმართებას. ასეთ შემთხვევაში პირველი კომპონენტი წარმოადგენს ანთროპონიმს, კერძოდ, იშვიათი გამონაკლისის გარდა, გვარსახელს ან გვარის განაყოფის (ოჯახის, შტოგვარის) სახელს მრავლობითი რიცხვის ნათესაობითი ბრუნვის ფორმით. რივნისთაურ და გლოლურ კილოკავებს ახასიათებთ გვარსახელისა და შტოგვარების ("ბაბუიშვილთა") სახელების სპეციალური წარმოება: გლოლურში გამოიყენება კრებითობის -ეთ სუფიქსი. სახელობითში მას დაერთვის -ნ, ოღონდ იგი არაა აუცილებელი. ამის გამოგვხვდება პარალელური ფორმები: გოგიჩეთნი//გოგიჩეთი (გოგიჩაშვილები), გიორგიეთნი

//გიორგიეთი (გიორგაშვილები) და სხვ. ნათესაობით ბრუნვაში, რომელიც კუთვნილებას გამოხატავს, თავს იჩენს ოდენ - ეთ, რომლის თანხმონითი ნაწილი არაიშვიათად იკარგება კიდეც: გიორგიეთ ვაჟები//გიორგიევაჟები... ერთგვარად განსხვავებული ვითარებაა რივნისთაურში, ანუ ლებურ-ქიორულ კილოკავში, სადაც გვარტომობის სახელები იწარმოება - იან და - ენ სუფიქსებით, რომლებიც ხშირად პარალელურ ფორმებშიც ჩანს: გოტოიანი//გოტონი, პაატიანი//პაატენი (-იან კვეცს წინამავალ - ა ხმოვანს): პაატა → პაატიანი, ხოლო -ენ სუფიქსის -ე კი სრულად იმსგავსებს მას: პაატა → პაატაენი → პაატეენი (ბ. ჯორბენაძე, ქართული დიალექტოლოგია, I, თბ., 1989, გვ. 416-418. იხ. მისივე: "შტო-გვარის სახელთა წარმოების პრინციპები ქართველურ ენებში": ქართველურ ენათა დიალექტები, თბ., 1995, გვ. 424-433). ზემოთ აღნიშნული ვითარება ასახულია მიკროტოპონიმიაშიც.

ონის რაიონში ორ სოფელია. წინამდებარე სალექსიკონო მასალაში შესულია ლების, ქიორის, გლოლის, უწერის, საკაოს, გომის, ღარისა და ცხმორის საკრებულოებში (ყოფილ სასოფლო საბჭოებში) შემავალი სოფლების დიდი თუ პატარა, ბუნებრივი თუ ხელოვნური ობიექტების სახელწოდებანი (სოფლები ანბანის რიგზე: ბაჯიხევი, ბორცო, გლოლა, გომი, გონა, ლაგვანთა, მაჭიეთი, ნაკიეთი, ნიგავზები, პატარა ლები, საკაო, უწერა, ფარავნეში, ფსორი, ღარი, ლები, ლუნდა, შოვი, ჩორდი, ცხმორი, წმენდაური, ქიორა, ხიდეშლები, ჯინჭვისი; ნასოფლარები: კვაჟა, ლესორა).

ლექსიკონის აგებულება:

1. სათაური სიტყვა წარმოადგენს გეოგრაფიულ სახელწოდებას, რომელსაც ახლავს (ტირეს შემდეგ) სახელდებული ობიექტის სახეობის განსაზღვრა (მდინარე, წყარო, მთა, ჭალა, გზა... სოფელი, უბანი, სათიბი, ხიდი...). ამასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს ერთი გარემოება: ზემო რაქაში დენოტატს (სახელდებულ ობიექტს) ძირითადად განსაზღვრავენ მისი სამეურნეო დანიშნულების მიხედვით, მაგალითად, გოგირდიწყალი, უპირველეს ყოვლისა, არის საძოვარი, მზითი ვაკე - სათიბი, კოდუნეები - საძოვრები, ეწრიგორა - ტყე, გამოლმა მთა - სათიბ-საძოვრები და ა.შ. სახელდებული ობიექტის

სახეობის განსაზღვრისას ჩვენც უპირატესობა **სწორედ** ინფორმატორისეულ თვალთახედვას მივანიჭეთ.

2. დენოტატის განსაზღვრას მოსდევს მისი **ლოკალიზაცია**, ე.ი. სივრცობრივი დაკავშირება სხვა, ჩვეულებრივ, უფრო დიდ (იშვიათად მცირე) ობიექტთან, როგორცაა: უბანი, მთა, მდინარე (მარცხენა თუ მარჯვენა მხარე), ხეობა და ა.შ. **ლოკალიზაცია** პასპორტიზაციას ნიშნავს. აუცილებელია, აღინიშნოს სახელდებული ობიექტის მიმართება რომელიმე (თუნდაც ერთ) სხვა ობიექტთან (მაგ.: **საროკავა** – უბანი ჩვეშურის მარჯვ. მხარეს; **საკრავა** – სათიბი ბოყოსწყლის მარჯვ. მხარეს; **საჯვარე** – ბორცვი შალიკიანთ უბანში და ა.შ.) ან ორ (იშვიათად სამ) ობიექტთან (მაგ.: **კდუთანა** – ტყე რიონის მარცხ. ნაპირას, მუშუანის შესართავის პირდაპირ; **ნაბოხლი** – საძოვარი კირტიშულის ხეობაში, ხვარძახეთის მთის ძირას; **სახულია** – შურო ჩვეშურის მარცხ. მხარეს, ველების ბოლოში და ა.შ.).

3. ბრჭყალებში მოცემულია ინფორმატორისეული განმარტებანი ამოსავალ ფუძესა და სახელდების მოტივთან დაკავშირებით (მაშინაც კი, როცა ეს “განმარტებანი” აშკარად გადააზრების შედეგია და, მაშასადამე, ე.წ. ცრუ ხალხურ ეტიმოლოგიას წარმოადგენს).

სახელწოდების (ფონეტიკური, ლექსიკური, სიტყვაწარმოებითი) ვარიანტების არსებობის შემთხვევაში სახელდებული ობიექტის განსაზღვრა და **ლოკალიზაცია-მოტივირება** მოცემულია ძირითად ერთეულად მიჩნეულ ფორმასთან, ხოლო სხვა ვარიანტები სათანადო მითითებით (იხ.) გატანილია თავისი ანბანის რიგზეც. ტოპონიმის შიგნით, თავში ან ბოლოში მრგვალ ფრჩხილებში მოთავსებული ერთი ან რამდენიმე ასო-ნიშანი აგრეთვე ვარიანტულობაზე მიუთითებს: ზოგი მთქმელის მეტყველებაში სათანადო ბგერა (ბგერები) არაა წარმოდგენილი. მაგალითად: (მ)ბღაჯანა შეიძლებოდავ ასეც დაგვეწერა: **ბღაჯანა//მბღაჯანა** ხოლო **სასახლე(ები)** ასეც შეიძლებოდა წარმოგვედგინა: **სასახლე//სასახლეები** და სხვ. დუბლეტური (განმეორებადი) ტოპონიმები წარმოდგენილია ციფრებით ერთი სათაურ სიტყვასთან. მაგალითად: **დიდახო** – 1. საძოვარი ოჭაში (ღარი); 2. სათიბი კვირიკაშვილების უბანში (ცხმორი); 3 სათიბი ქალებისწყლის მარცხ.

მხარეს (ბაჭიხევი) და სხვ. სიგრძივ ობიექტებთან (მდინარე, სერი...) მითითებულია რამდენიმე სოფელი ან სათანადო ტერიტორიული ერთეული, რომელთანაც მას შეხება აქვს, მაგალითად: საკაურა - რიონის მარჯვ. შენაკადი (ლაგვანთა, საკაო, მაჭეთი, ხიდშლები).

სპეციალურად აღნიშნავთ ერთ გარემოებას: თითოეულ სოფელში, ხეობაში საშუალოდ ასზე მეტი მიკროობიექტი არის აღნიშნული საკუთარი სახელით. ყველა ამ ობიექტის დათვალიერება და მისი ადგილმდებარეობის ზუსტი პარამეტრების ვიზუალური დადგენა შეუძლებელი არ არის, მაგრამ საკმაოდ დიდ დროს მოითხოვს. ამიტომაც არაიშვიათად ვიყავით იძულებული, მთლიანად დავერდნობოდით მთხრობლის ინფორმაციას. მეორე მხრივ, საკრებულოში შემავალ სოფლებს შორის ოფიციალური მიჯნა ზუსტად დადგენილი არც არის, რის გამოც რესპონდენტები ყოველთვის ზუსტად ვერ უთითებენ, თუ რომელი სოფლის კუთვნილებაა ესა თუ ის სახელდებულ ობიექტი. ყოველივე ამის გამო არაა გამორიცხული, ზოგი ობიექტის განსაზღვრასა და ლოკალიზაციას სიზუსტე აკლდეს.

სახელდებულ ობიექტის განსაზღვრისა და ლოკალიზაციის შემდეგ მრგვალ ფრჩხილებში მითითებულია დასახლებული პუნქტი, რომლის ტერიტორიაზეც ან შემოგარენში (არაიშვიათად ძალზე შორს, 10-12 კმ-ზე) მდებარეობს ეს ობიექტი. მაგალითად, სოფლის სახელწოდება ჭიორა გამოყენებულია "მისამართად" არა მარტო საკუთრივ ჭიორის, არამედ ძალზე ვრცელი ტერიტორიის (აღმოსავლეთით ჭავის რ-ნის საზღვრამდე, ხოლო დასავლეთით - შოდის ქედამდე) მიკროობიექტებისათვის. ოთხ შემთხვევაში სოფლის ნაცვლად მითითებულია ხეობა (მაგ.: რივნისთავი - იგულისხმება რიონის აუზი სოფ. ლებიდან სათავემდე; ჩვეშურა - მდ. ჩვეშურის აუზი სოფ. გონიდან რაჭის კავკასიონამდე; დარულ - მდ. დარულის ზემოთი; გომრულა - მდ. გომრულის ზემოთი).

როგორც ზემოთ აღნიშნულია: ა) ლექსიკონში წარმოდგენილია ტოპონიმთა ვარიანტებიც, რომლებიც ანბანის რიგზე ცალკე ერთეულადაც არის გატანილი. ეს ვარიანტები მეტად ფასეულია დიალექტსა და კილოკავში (ზოგ შემთხვევაში, თქმაშიც) ფონეტიკური პროცესების მიმდინარეობისა და მისი შედეგების შესასწავლად; ბ) ზოგი ტოპონიმი მეორდება რამდენიმე სოფელში.

ასეთ შემთხვევაში იგი დასახელებულია ერთხელ და შემდეგ ჩამოთვლილია სახელდებული ობიექტები და მოცემულია მათი თანხლები ინფორმაციები.

ტოპონიმთა მართლწერა:

რთულ ტოპონიმთან დაკავშირებით ყველა ენაში დგება მართლწერის საკითხი, კერძოდ: როგორ დაიწეროს მისი კომპონენტები - ერთად (შერწყმულად, ერთ სიტყვად) თუ ცალ-ცალკე (ორ, სამ სიტყვად)? შესაძლოა, ყველა წვრილმანი არ იყოს გათვალისწინებული, მაგრამ ორთოგრაფიული ტრადიციებისა და ენის ფუნქციონირების ზოგადი ტენდენციების გათვალისწინებით ქართულში შემუშავდა ორ- და მეტკომპონენტიან საკუთრივ ტოპონიმთა და მაკროტოპონიმთა (დიდი ობიექტების სახელთა) მართლწერის წესები, რომლებსაც ემყარება ჩვენი ქვეყნის ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული დაყოფის ცნობარები, ქართული ორთოგრაფიული ლექსიკონები და ენციკლოპედიები. წინამდებარე ლექსიკონი შედგენილია მიკროტოპონიმთა მართლწერის იმ პრინციპების დაცვით, რაც გატარებულია თსუ ახალი ქართული ენის კათედრასთან არსებული ტოპონიმიკური კვლევის ცენტრის (ამჟამად: ონომასტიკის სამეცნიერო-კვლევითი ლაბორატორია) მიერ 1987 წელს გამოცემულ "საქართველოს სსრ ტოპონიმიის" I ტომში, რომელიც ზემო იმერეთის მასალას დაეთმო (რედაქტორი აკადემიკოსი შ. ძიძიგური; შემდგენლები: ი. ბაქრაძე, შ. აფრიდონიძე, ვ. ჯოჯუა). დაინტერესებული მკითხველი ამ პრინციპების თეორიულ დასაბუთებას იპოვის შ. აფრიდონიძის სპეციალურ სტატიაში "რთული შედგენილობის მიკროტოპონიმთა მართლწერისათვის" (იხ. "ქართული სიტყვის კულტურის საკითხები", წიგნი მეხუთე, თბ., 1983) და "საქართველოს სსრ გეოგრაფიული სახელების ორთოგრაფიული ლექსიკონის" (თბ., 1987) წინასიტყვაობაში. ჩვენთვის განსაკუთრებით საინტერესო ძირითადი დებულებები ასეთია:

რთული გეოგრაფიული სახელწოდება, როგორც გაქვევებული ლექსიკურ-გრამატიკული ერთეული, იწერება შერწყმულად, ე.ი. ერთ სიტყვად, შემდეგ შემთხვევებში:

1. თუ პრეპოზიციული (საზღვრულის წინ დასმული) მსაზღვრელი გაცვეთილია, ე.ი. მოკვეცილი აქვს ბრუნვის ნიშანი ან ფუძისეული ბოლოკიდური. კერძოდ, მოკვეცილია:

ს ა ტ ა რ თ ვ ე ლ ო ს
პ ა რ ლ ა მ ე ნ ტ ი ს
ე რ ო ვ ნ უ ლ ი
ბ ი ბ ლ ი ო თ ე კ ა

ა) სახელობითი ბრუნვის ნიშანი: ახალველუკები, გძელყანა, დიდახო, თეთრკოდები, მალახიდი, მრგვალტბა და სხვ.

ბ) ნათესაობითი ბრუნვის ნიშანი (მხოლოდითსა თუ მრავლობითში) ან მისი მხოლოდ თანხმონითი ნაწილი: არსენფრატი, თედორეყანა, მეტრევიხიდი (← მეტრევის ხიდი), ბოსლიღლე, ერასტიქედი, დათვიგადმოსახედავა, ვეძიფარი, ვარდიგორიტა, თიკნიქალა, თოფისასროლია, გოგილაანვაკე, გოგიენბოსელი, კაცულეენსაშვები, გაგნიეფარი და სხვ.

გ) ფუძის ბოლოკიდური: ზედვაკე (← ზედა ვაკე), ქვეთხილუანი (← ქვედა თხილუანი), უკანქალა, წინუწერა (შდრ. წინა უწერა), წინეიქორეთი და სხვ.

2. თუ მსაზღვრელი (ზედსართავი სახელი, მიმღეობა) პოსტპოზიციურია (ე.ი. მოსდევს საზღვრულს): ველგძელა, გულდამწვარი, წყალწითელა, რუბოძალი, ქვაგახვრეტილი და სხვ.

3. თუ მართულ (ნათესაობით ბრუნვაში დასმულ) გაუცვეთელ მსაზღვრელს (საზოგადო თუ საკუთარ სახელს) მოსდევს საორიენტაციო დანიშნულების საზოგადო სახელი, რომელიც, ჩვეულებრივ, დამოუკიდებელ ტოპონიმად არ გვხვდება. იგულისხმება, პირველ რიგში, სხულის ნაწილების აღმნიშვნელი სიტყვები: თავი, ყელი, კისერი, პირი, შუბლი, წვერი, გვერდი, ფეხი, აგრეთვე: ძირი, ბოლო, კარი, ჯვარი და სხვ., მაგალითად: საყდრისკისერი, გუბისთავი, წოხისთავეები, აკავანისწვერი, გოგიეთისყელი, გორისბოლო ...

4. თუ ნათესაობით ბრუნვაში დასმული მსაზღვრელი აღნიშნავს მცენარეს, ცხოველ-ფრინველს, საგანს (მაგ.: გუგულისწყარო, დათვისყანუკა), ან როცა სახელწოდების აპელატიური მნიშვნელობა არ შეესაბამება სახელდებული ობიექტის სახეობას (მაგალითად: თუ რკინისჯვარი ეწოდება არა საკუთრივ რკინის ჯვარს, არამედ მთას, ნიშს, სალოცავ ხეს, ან თუ ბლიხხიდი ეწოდება არა თვით ბლის ხიდს (რომლის კვალი შეიძლება არც ჩანდეს), არამედ მდინარეს ან წყლისპირს).

5. თუ ერთ-ერთი კომპონენტი ერთმარცვლიანია, ხოლო მთლიანად ტოპონიმი - მოკლე, მაგ.: ვაკეტყე, წოხისრუ, ქვაკაცი, ქვაციხე, ლორგოსქვა და სხვ.

გასათვალისწინებელია ერთი გარემოებაც: აპელატივები - წყალი, წყარო, ღელე, რუ ამჟღავნებენ გარკვეულ მიდრეკილებას.

შეერწყან საზოგადო სახელით წარმოდგენილ საზღვრულს, მაგ.
იოდისწყალი, თელისწყალი და სხვ.

ყველა სხვა შემთხვევაში რთული ტოპონიმის (და
მიკროტოპონიმის) კომპონენტები იწერება ცალ-ცალკე, ე.ი.
შეურწყმელად, ორ (ან სამ) სიტყვად.

დასასრულ, გულწრფელი მადლობა გვინდა გადავუხადოთ
ყველას, ვინც ხელი შეგვიწყო მასალის ჩაწერის ორგანიზებაში,
განსაკუთრებით, ბატონ თედო ისაკაძეს - რაქა-ლეჩხუმის
მაშინდელ გუბერნატორს, ონის რაიონის მაშინდელ გამგებელს -
რევაზ ნოდარიშვილს, შოვის ტურბაზის დირექტორს - გიორგი
ბიჭაშვილს, უწერის სანატორიუმის დირექტორს - ქ-ნ ნელი
გვარამაძეს, ღების, ჭიორის, უწერის, საკაოს, ღარის, ცხმორის
გამგებლებს - ვეფხია გავაშელს, ჭემალ რეხვიაშვილს, გიორგი
მეტრეველს, დავით ბერელიძეს, ამირან მეტრეველს, ვასილ
მაისურაძეს, გომის საკრებულოს მდივანს - ქ-ნ მაია ჯაფარიძეს,
აგრეთვე იაგო მიჭუჭაძესა და მის მეუღლეს - ქ-ნ ციალა გაგნიძეს,
მასწავლებელს, რომელიც თვითონაც ძალიან დაინტერესებული
ყოფილა ზემო რაქის ტოპონიმიითა და ანთროპონიმიით და
შეუკრებია საინტერესო მასალა, რომლის გამოქვეყნება ურიგო
არ იქნებოდა. ასევე უღრმეს მადლობას მოვახსენებთ ჩვენს
უანგარო მასპინძლებს - შოთა დარახველიძესა და ნონა
გორგასლიძეს, და, საერთოდ, ყველას, ვინც დაგვეხმარა 1976 წელს
ჩაწერილი მასალის დაზუსტებასა და შევსებაში,
მიკროტოპონიმთა ამოსავალი სიტყვების განმარტებაში,
სახელდებული ობიექტების გეოგრაფიული მდებარეობისა და
სახელდების მოტივების დადგენაში, სხვა საჭირო ინფორმაციის
მოძიებაში.

დარწმუნებული ვართ, ჩვენ მიერ აღწერილ სოფლებსა და მათს
შემოგარენში ათობით სხვა მიკროობიექტსაც აქვს თავისი
საკუთარი სახელი, მაგრამ თბილისიდან ამა თუ იმ სოფელში
მხოლოდ რამდენიმე დღით ჩასული ძალიან დაინტერესებული
მკვლევრისთვისაც კი ამ სოფლის ყველა სახელწოდების აღნუსხვა,
მათი დენოტატების გეოგრაფიული პარამეტრების ვიზუალურად
დადგენა და ყველა საჭირო ინფორმაციის მოპოვება ფრიად
საძნელო საქმეა. ზოგ შემთხვევაში სულ რაღაც ორიოდვე ათეული
წლის წინათ ჩაწერილი მიკროტოპონიმი ვერ დავადასტურეთ -

ან გაქრა მომხმარებელთა მეხსიერებიდან, ან მის მცოდნეს ვერ მივაკვლიეთ; არც ისეთი შემთხვევა ყოფილა იშვიათი, როცა ინფორმატორი აცხადებს: ეს სახელწოდება გამიგონია, მაგრამ არ მახსოვს, სად და რას ერქვაო. ასე რომ, თითოეული, ვინც იმ ტერიტორიაზე, სადაც ჩვენ ვიმუშავებთ, ახალ მიკროტოპონიმებს აღმოაჩენს, ან ამ ლექსიკონში შესულ რომელიმე სახელწოდებაზე დამატებით ინფორმაციას მოიპოვებს და ამის შესახებ გაზეთ "რაეოს" რედაქციას აცნობებს, ფრიად სასარგებლო საქმეს გააკეთებს. მათ წინასწარ ვუხდით მადლობას მშობლიური კუთხით დაინტერესებისა და სასარგებლო ძიებისათვის.

**პატა ცხადიათ
ვიღებთ ჯოჯუა**

P.S. დროა, შედეგს და გამოაცხადს საშუალოშუალო წინა - რაჭას (სხვა რაიონებს) საქართველოს ყველა სხვა რეგიონის) ტოპონიმურ-ანთროპონიმულ ენციკლოპედია, რომელშიც შევა კუთხის ყველა გეოგრაფიული სახელწოდება: გეოგრაფიული, პარასახელი (ვარაანტუბით) და შეტსახელი. საამისოდ საქარია:

- ა) სრულად გამოვლიანდეს სხვადასხვა ზასათის წერილობით (მათ შორის საარქივო) წყაროებში დამოწმებული თუ საშეცხვერო ლიტერატურაზე გაანალიზებული მასალა;
 - ბ) ადგილზე (სოფლებში, უბნებში) ზეპირი გამოკითხვას გზით აღინუხოს ყოველგვარი საკუთარი სახელი;
 - გ) მთელი მოძიებული მასალა შეჯამდეს და დაინუხოს სწავლულ ექსპერტთა მიერ შედგენილი სპეციალური პროგრამის საფუძველზე.
- მწელი საქმეა, მაგრამ საქარო და დროული.

პ.ც. აბრელია, 2003 წელი.

ა

- აბაზა - ტყე-საძოვრები ჩილორულის სათავესთან (ბაჯიხევი).
- აბანოები - ვაკე-ფერდობები წინა უწერაში. ინფ.: "უწინ სააბაზანოები ყოფილა. მაშინ დარქმევია" (უწერა).
- აბანოსთავი - გოგირდოვანი წყლის სათავე კვირიკაშვილების უბანში (ცხმორი).
- აბანოსწყლები - იხ. სასუნებელი.
- აბაშიანკარი - სახნავი ჩდილნაკიეთში. ინფ.: "ესახლნენ აბაშიანთები, ანუ აბაშიძეები" (ნაკიეთი).
- აბესალაშვილების უბანი//ზედაურები - მცირე უბანი საკაოს საზღვართან (მაჭიეთი).
- აბიდუა - ქანჭახის ორი მარცხ. შენაკადი ზედა ცვარისრუსა და ღურშევს შუა. ერთია - ქვედა აბიდუა, მეორე - ზედა აბიდუა (შოვი).
- აბუთაური - სათიბი ორდინიძეების უბნის განაპირას (ღარი).
- აბჯარა - ვაკე-სახნავი სოფლის განაპირას (ფარავენეში).
- ადაშაანთი - მიკროუბანი რუსიანთ უბანში (უწერა).
- ადაშაფარუკა - სათიბი მუხამეშში (პ. ღები). ფარუკა - პატარა ფარი. ფარი - სათიბი დიდი დაქანების ფერდობზე.
- ადფელაკვაიშური - საძოვარი, კვაიშურის ნაწილი, რომელიც ეკუთვნოდა ადიგელა გავაშელს (ღები).
- აზანეველი - იხ. აზანეთანა.
- აზანეთანა//აზანეველი - სახნავი რიონის მარცხ. ქალაში. ეკუთვნოდა გლოლელ აზანაშვილებს (გლოლა, ჭიორა).
- აკავანა - 1. სახნავი ზეხენიერში (პ. ღები); 2. საძოვარი სკოდორულის სათავესთან (უწერა); 3. სათიბი ღრჯამაში.

„აკვანივით ჩავარდნილი ადგილია“ (ჩვეშურა); 4. სამოვარი გომრულის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: „მინდორია და გობის ფორმა აქვს“ (ჯინჭვისი); 5. სათიბი მაისურაძეების უბანში (ცხმორი); 6. მინდორი სოფლის ჩრდ. - დას. ნაწილში (ნიგავზები) და სხვ.

აკავანა//აკავანეები - სამოვარი, ხევი. უერთდება რიონს ნაკიეთის საზღვართან (ლარი).

აკავანა//დიანოზის აკავანა - სათიბი ჩხოქურაში. ინფ.: „ორსული ქალი მოდიოდა საფოჩხავიდან და აქ იმშობიარა, გამოქვაბულში. ბავშვს დაარქვეს დიანოზი და ადგილსაც ეწოდა დიანოზის აკავანა. აკავანა აკვანია“ (შოვი).

აკავანეები - იხ. აკავანა.

აკავანისწყერი - მთა, სერი გომრულის მარცხ. მხარეს (გომი).

აღავედის ძვირი - სათიბი თევრეშოში. ინფ.: „ძვირი ნიშნავს ძნელად დასამუშავებელ ადგილს“ (ღები).

აღუქის თრშოები - ტყე ორშოებში (ჩორდი).

აღიკოს ნაკაფი - ტყე წმენდაურის საზღვართან (ლარი).

აღისტორაყანა - სახნავი კვათაში (გომი).

აღუკეუთი - სათიბი ქვედა სახაროში (ღები).

აღზანა(ანთ)სათიბი//აღზანაშვილების სათიბი - სათიბი ორდინიძეების უბანში (ლარი).

აღზანაშვილების სათიბი - იხ. აღზანა(ანთ)სათიბი.

აღნიეფარი - იხ. ფარები.

ამბაკოს ნასელვარა - სახნავი აკავანის გვერდით (ლარი).

ამბაღეური - 1. გორა, სამოვავი უწერის საზღვართან (ნიგავზები); 2. ბორცვი სახნავ-სამოვრებით ლარულის მარჯვ. მხარეს, გაბაცეულის დასაწყისში (ლარი).

ამბაღეურისრუ - რიონის მარჯვ. შენაკადი ღვანებში (ნიგავზები).

ამირანეუნფარები - სათიბები ველორში (ღები).

ამოსავალი თენარი - სათიბი თენარებში (ჩორდი).

ამწვარი - ტყეები ეშმაკურის ხეობაში. ინფ.: „ამბობენ, ტყე დაიწვაო“ (უწერა).

ანანიეთი//ასანეთი - მინდორი ქანჭახის მარცხ. მხარეს, სახაროს კალთის ძირას (გლოლა).

ანდრიაყანა - სახნავი ზებოლთაში (წმენდაური).

ანთიმოველი - სახნავი წვერხმელის კალთაზე (ხიდეშლები).

ანიკელაგორა - ფერდობები კიპილაურის თავზე (ბორცო).

- ანძა – სათიბი კვირიკაშვილების უბანში. ინფ.: “ანძა კი ეწოდება, მაგრამ არ ვიცით რატომ” (ცხმორი).
- ანწლონია “ანწლიანი” – საძოვარი აკავანის ქვემოთ, გომრულის მარჯვ. მხარეს (ჯინჭვისი).
- აპალონაახო – საძოვარი ჩდილნაკეთში (ნაკეთი).
- არეშიძე – ნაციხარი, ტყე-ფერდობი მუხამეშურის მარცხ. მხარეს. გადმოცემით, ციხის პატრონი იესე არეშიძე დიდგორის ომის მონაწილე ყოფილა. ამ ომში მისი ხმალი ორად გადატეხილა და ეს ნატეხები ღების მაცხოვრის ეკლესიაში ინახებოდა. ხალხურ ლექსში ნათქვამია: “არეშიძესა აქებენ, რომელს იესე ჰქვიაო, ფრანგული ხმალი გატეხა, სისხლი ყუასა სცხიაო” (პ. ლები).
- არსენფრატი – საძოვარი კვათაში. ინფ.: “ძალიან დაბეგებულია, ე.ი. ფრატი ადგილია, კედელივით” (გომი).
- არტიშონაყანა – სახნავი კვათაში (გომი).
- არტუანი//არტუენის უბანი – უბანი ღარულისა და რიონის მარცხ. მხარეს. დასახლებამდე ერქვა არტუანის ვენახი (ონი).
- არტუანის ვენახი – იხ. არტუანის უბანი.
- არტუანის მეთავე წყალი – წყარო არტუანში. უჩა ჯათარძის პატივსაცემად ამ ბოლო დროს ეწოდა “უჩას მეთავე წყალი” (ონი).
- არტუენის უბანი – იხ. არტუანის უბანი.
- არყათანა – სახნავი გოგეთში. ინფ.: “იდგმებოდა არყის ხეები ოდესღაც” (გლოლა).
- არყებთან – საძოვარი შოდის ქედის კალთაზე. ხარობს არყა (მაჭეთი).
- არყიკისერი – საძოვარი ზედა საბანაძეებში (ლუნდა).
- არყიწყალუკა – წყარო ჭვარიგორში (რივნისთავი).
- არყნარი – საძოვარი შოდურის მარცხ. ნაპირას (პ. ლები).
- არწვაძეების უბანი – ორდინიძეების უბნის ნაწილი (ლარი).
- არჩილაშარშაღა – იხ. მარშაღა.
- არჩილას საზურგული – სათიბი, საიდანაც არჩილას ზურგით ჩამრჰქონდა თივა (გონა).
- არჩილის ქვაბი – მონადირის თავშესაფარი კირტიშოს მიდამოებში (ჩვეშურა).
- ასავალი თენარი – იხ. თენარ(ებ)ი//თელარ(ებ)ი.

- ახანეთი - იხ. ანანიეთი.
- ასარბენი ხოლი - აღმართი მუხამეშურის მარჯვ. მხარეს. ინფ.:
“სირბილით ასვლაზე ეჯიბრებოდნენ ერთმანეთს ახალგაზრდები. ხოლი აღმართია“ (პ. ლები).
- ასკილოვანი - ტყე-საძოვარი შოდის ქედის კალთაზე, ხოჯორის მარცხ. მხარეს (ხიდეშლები).
- აფთარეულა - საძოვარი ორდინიძეების უბნის თავზე (ღარი).
- აფკარული - სახნავი აფთარეულის გვერდით (ღარი).
- აფრასიონის ველი - სათიბი მეწყრიყების კალთაზე (ბორცო).
- აფურცხლუანი - საძოვარი ოქანურის მარცხ. მხარეს (ფარავნეში, ნაკიეთი)
- აფშუკიჭალა - საძოვარი ჯვარიწყალსა და შუა ხოფითოს შუა (რივნისთავი).
- აფშუკიჭალის წყალი - წყარო აფშუკიჭალაში (რივნისთავი).
- აქეთა საბუე - სათიბი საბუის აღმ. კალთაზე (ბაჯიხევი).
- აქეთა სადვალთ - იხ. სადვალთ.
- აღველაური - სახნავი სიმონიანთ უბანში (გომი).
- აყათნისბირი - საძოვარი (ფსორი).
- აშენაურ(ებ)ი - ვენახი რიონის მარჯვ. ვაკეზე (ნიგავზები).
- აშვებული - ტყე ზებოლთის კალთაზე. ინფ.: “ტყე ოუშვეს, არ მოკრეს“ (წმენდაური).
- ახალველუკეები - საძოვარი ზედა კილოსთან (ქიორა).
- ახალი გლოლა - იხ. ახალსოფელი.
- ახალშოსახლეები - უბანი ბოლთის უბანსა და ქვედა უბანს შუა (წმენდაური).
- ახალსოფელი//ახალი გლოლა - სოფლის ნაწილი ქანჭახის მარცხ. მხარეს (გლოლა).
- ახალუბანი - იხ. ბოლთის უბანი.
- ახალყანა - სათიბი საბანაძეების უბანში (ღუნდა).
- ახალშენი - 1. სათიბი ტყვაპილელის მარცხ. მხარეს (ცხმორი); 2. ვენახი ზედა უბანში (წმენდაური).
- ახალწყალა - წყარო სოფლის ცენტრში. ინფ.: “მაღლობიდან ჩამოიყვანეს, ამიტომაა ახალი“ (ბაჯიხევი).
- ახაშშიზურგი - გორა, ტყე ლესორის წყალსა და ფხონის წყალს შუა (ბაჯიხევი).
- ახთანა - ტყე-საძოვარი რუჩუის მარცხ. მხარეს (ფარავნეში).

ახო - 1. საძოვარი გომრულის მარჯვ. მხარეს (ჯინჭვისი); 2. ტყე
წოლის საზღვარზე (წმენდაური).

ახოგორა - გორა, შოდის ქედის განშტოება (ფარავნეში).

ახოები - 1. სათიბი ვერძირუსა და შხიანთურას შუა, საკაურის
მარჯვ. მხარეს (ხიდეშლები); 2. სახნავი გომრულის მარცხ.
მხარეს (ჯინჭვისი).

ახოს წყარო - წყარო ახოსთან (წმენდაური).

ახოჭიქეური - იხ. ჭიქეურ(ებ)ი.

ახუა//დიანოზის ახუა - საძოვარი სახაროს გორში (გლოლა).

ახუები - ტყე (ლარი).

ბ

ბაბეური - სათიბი ბუბაში (შოვი).

ბაბირუ - ნოწარულის მარცხ. შენაკადი (ჭიორა).

ბაგა - სათიბი ნაომარში. ინფ.: “ბაგა არის თოვლში გატყეპნილი
გზა თივის გამოსატანად. გამოაქვთ ხარებით” (ჩვეშურა).

ბაგარა - სახნავი ლობჯანიძეების განაპირას (ბაჯიხევი).

ბაგარე/ე/ბი - სათიბი ქვედა საკაოში, საკაურის მარცხ. მხარეს.
ბაგარა მსხლის ღიშია (საკაო).

ბაგები - ტყე-საძოვრები ბუბისწყლის მარცხ. მხარეს, კურორტ
შოვის გაგრძელებაზე. ინფ.: “ბაგა არის ფერდობის ძირში ვაკე
ადგილი, ბაგასავით წაგრძელებული”; “ბაგა კეთდება თივის
გამოსატანად: ფერდობის ქვედა მხარეს დაყრიან თოვლს და
აამალლებენ” (შოვი).

ბაგითაყი - სათიბი ნაომარში. ინფ. “თუ არ უბაგე, ისე ვერ
გამოიტან თივას. ბაგა არის თივის გამოსატანად თოვლში
გაკეთებული გზა. თივას ხარებს გამოაბამენ” (ჩვეშურა).

ბადთ(ებ)ი - სათიბი კვირიკაშვილების უბანში (ცხმორი).

ბაზა - სათიბი შხუნაღელის ზემოთში (ძეგლევი).

ბათივაკე - ტყე ზეციეთაში (ნაკიეთი).

ბათინაური - ტყე საკაურის მარჯვ. მხარეს (ლაგვანთა).

ბათოფარი - იხ. ფარები.

ბათხერუ - ნაკადული ქვედა ვაჭაში. ინფ.: “ბათხაძე ნაცხოვრება”
(ჭიორა).

ბაინჩარა - უბანი ჩვეშურის მარცხ. ნაპირას. ცხოვრობენ
გავაშელიშვილები (გონა).

- ბაკუნა - ვაკე-სათიბი ამბალეურში (ლარი).
- ბაკურევაკე - სათიბი. დაჰყურებს ძველ გლოლას. ^{ეკუთვნოდა} ბაკურაძეს (გლოლა).
- ბალთათანა - სახნავი ახალ გლოლაში, ბინულასთან (გლოლა).
- ბალთათანა//ბალთათანეები - სახნავი მიქელიანთ უბანში, ხუციყანის ქვემოთ (ნიგავზები).
- ბალთათანეები - იხ. ბალთათანა.
- ბალთანა - სანახშო შალიკიანთებში (ბაჯიხევი).
- ბალთაყანა//ბელთაყანა - სახნავები რუჩუის მარცხ. ნაპირას (ნიგავზები).
- ბალიჯოგი - სათიბი თევრეშოში (ღები).
- ბალიჯოგივეძა - ვეძა ბალიჯოგში (ღები).
- ბარდნაღა - სათიბი რიყისწყალსა და საჩქეფელას შუა (ბაჯიხევი).
- ბართუშელი//ბართუშველი (←ბართუს ველი) - სათიბები რიონის მარჯვ. მხარეს. იყოფა: დიდი ბართუშელი, პატარა ბართუშელი. ბართუ პირსახელია (რიონისთავი).
- ბართუშველი - იხ. ბართუშელი.
- ბართუშ(ვ)ლიანუ - რიონის მარჯვ. შენაკადი. გაედინება პატარა ბართუშელსა და დიდ ბართუშელს შუა (რიონისთავი).
- ბართუშ(ვ)ლიყელი - საძოვარი ფიცრიხულაში, ბართუშელის გაგრძელებაზე. ინფ.: "ყელი არის ვიწრო ადგილი, სადაც თავდება ნაკვეთი" (რიონისთავი).
- ბართუს ველი - იხ. ბართუშელი.
- ბარისთავი - ტყე-საძოვრები ქორუშოს ძირას. ინფ.: "ბარში იგულისხმება შოვის ვაკე" (შოვი).
- ბარტყიანთ/ებ/ი//იჯანიკიანთ/ებ/ი - უბანი სოფლის ცენტრში. ბარტყიანთები ბერელიძეთა განაყოფები არიან (საკაო).
- ბარტყიანთ ვაკე//ბარტყიანთ ველი - სათიბი ქვედა საკაოში (საკაო).
- ბარტყიანთ ველი - იხ. ბარტყიანთ ვაკე.
- ბარტყიანთ ნაწისქვილევი - ჭალა საკაურის მარცხ. ნაპირას (საკაო).
- ბარტყიანყანა//ვარტყიანყანა - სათიბი ველუფაში (ლარი).
- ბასილავაკუნა - სათიბი კვათაში (გომი).
- ბასუკაანთ/ებ/ი//ბასუკაანთ უბანი - უბანი საკაურისა და ბოდუურის მარცხ. ნაპირას (საკაო).

- ბასუკაანთ ვორა – სათიბი ბასუკაანთებში (საკაო).
- ბასუკაანთ ველი – სათიბი ბასუკაანთებში (საკაო).
- ბასუკაანთ უბანი – იხ. ბასუკაანთ(ებ)ი.
- ბატანაურა – საძოვარი ჭანჭახის მარჯვ. მხარეს (გლოლა).
- ბატარწყარო – წყარო ველუანში (გლოლა).
- ბატონიყანები – სათიბი ბლისაროს თავზე (ბორცო).
- ბაქრაული – სათიბი. ბაქრაძის ნაქონი მიწაა მაისურაძეების განაპირას (ფსორი).
- ბაღაელელე – ტყე-ხევი ელნეცაში. ეკუთვნოდათ ბალაშვილებს (გლოლა).
- ბაღისწყალი – წყარო რუსუკაანთ უბანში (უწერა).
- ბაჩიანთ ფარუკა – სათიბი მუხამეშში (პ. ლები).
- ბაძიაანთები – უბანი ზედა საკაოში. ბაძიაანთები გუგეშაშვილების განაყოფები არიან (საკაო).
- ბაწიეთა – სათიბი ბუბაში (შოვი).
- ბაჭილეგორა – სათიბი უბიას თავზე (გონა).
- ბახჩები – სათიბი ღარულის ნაპირას (ღარი).
- ბაჯიხევი – სოფელი ცხმორის საკრებულოში, რაპკის ქედის ჩრდ. კალთაზე, ჩილორულის მარცხ. მხარის მალლობზე. ზ. დ. 1320 მ., ქ. ონიდან 18 კმ. 1998 წელს ბაჯიხევიში ცხოვრობდა 35 კომლი. მათგან: ლობჯანიძე – 16, დვალიძე – 15, კობერიძე – 4 და სხვ.
- ბაჯიხევის მთა – მთა ბორჯანის ზემოთისა და ჩილორულის შუამდინარეთში, სოფ. ბაჯიხევსა და ცხმორს შუა.
- ბაჯიხევლების ვენახი – ვენახი უსადილოს ქვემოთ. ეკუთვნოდა სოფ. ბაჯიხევს (წმენდაური).
- ბაჯუთი//ბაჯუჯი – კლდე, საძოვარი ალპურ ზონაში, ხოჯორის მარჯვ. მხარეს (ხიდელეები).
- ბაჯუჯი – იხ. ბაჯუთი.
- ბებენაური – საძოვარი (ნიგავზები).
- ბეგები – გორა სოფლის ჩრდ.-დას. ნაწილში (ნიგავზები).
- ბეგისთავი – გზა გოგოლაანთ უბანში. ინფ.: “ბეგი დამრეცი ადგილია. უცბად აღიმართება კედელივით“ (ჯინჭვისი).
- ბეგისთავის უბანი – უბანი სოფლის მთიან ნაწილში (პ. ლები).
- ბეგისთავი – სოფლის სანახშო (პ. ლები).
- ბეგნარი – ხეხილი რუჩუის მარცხ. მხარეს (ნიგავზები).
- ბეგსუკანი//ბექსუკანი/ბეგსუკნები – სათიბები საბუის გაგრძელებაზე ფოცხვრების მიმართულებით (ბაჯიხევი).

ბეგსუკნები - იხ. ბეგსუკანი.

ბეთა - სათიბი ნაძერძვეის სათავესთან (ფსორი).

ბეთხოლერე - იხ. ღერე.

ბეკიაწყალი - წყარო ჭობორის უბანში (გომი).

ბელდუხა//ბელდუხეები - სანადირო კლდეები შოდის ქედზე (პ. ღები).

ბელდუხეები - იხ. ბელდუხა.

ბელთაური - სახნავი სოფლის განაპირას (ჩორდი).

ბელთაყანა - იხ. ბალთაყანა.

ბელ(ი)თაური - სახნავი კვირიკაშვილებში (ცხმორი).

ბელინაკოდები - სახნავი რისინეს სათავესთან (მაჩიეთი).

ბეჟანიველი - სათიბი სახაზოს კალთაზე (მაჩიეთი).

ბეჟიაანთ(ებ)ი - 1. უბანი ქვედა საკაოში. ბეჟიაანთები ბერელიძეების განაყოფნი არიან (საკაო); 2. იხ. შოშუნაანთი.

ბერალი - სათიბი ბერალირუს ნაპირას (რივნისთავი).

ბერალირუ - რიონის მარცხ. შენაკადი. მოედინება მხვრელიეთოდან (რივნისთავი).

ბერაულ/ებ/ი - სათიბი ზეციეთაში (ნაკიეთი).

ბერაულთავი - სათიბი ზეციეთაში (ნაკიეთი).

ბერგო - სათიბი სახტრიყელის კალთაზე (ჩორდი).

ბერგოს წყალი - ჭეგორის მარცხ. შენაკადი (ჩორდი).

ბერების წყალი - გვერითულის მარცხ. შენაკადი. მოედინება საჯვაროდან (უწერა).

ბერეხაულა - საძოვარი სოფლის ჩრდ.-დას. ნაწილში, ბელთაყანის თავზე (ნიგავეზები).

ბერთაზია - ტყე-კლდეები რიონის მარცხ. მხარეს, სოფლის სამხრეთით. "ალბათ ბერთაზიარი იყო" (ჭიორა).

ბერიეველუანი - იხ. ველუანი.

ბერიეთღერე - იხ. ღერე.

ბერიეჭალაუბი - სახნავი ჭანჭახის მარჯვ. მხარეს (გლოლა).

ბერიკაანთი - მიკროუბანი, ჭოხაძეების უბნის ნაწილი. ინფ.: "ბერიკაანთი ჭოხაძეების ბაბუიშვილობაა. სხვა ბაბუიშვილობანი - გოგიჩაანთი, გუგუტიანთი და სხვ. მხოლოდ ოჯახებია და ადგილებს არ ეწოდება" (ფსორი).

ბერიკველუანი - იხ. ველუანი.

ბერიკვთღერე - იხ. ღერე.

- ბერიკეწყარო – წყარო ღერეში (გლოლა).
- ბერიკიანო – ტყე ფოცხ(ვ)რევის კალთაზე (ცხმორი).
- ბერიკიანო//ბერიკინაქონი – საძოვარი ქედის კალთაზე. ბერიკა პატრონის სახელი ყოფილა (ჯინჭვისი).
- ბერიკინაქონი – იხ. ბერიკიანო.
- ბერიშვილიანო – ვაკე ტბისპირის გვერდით (ღუნდა).
- ბერკვიჭალა – ტყე გომრულის მარცხ. ნაპირას (ჯინჭვისი).
- ბერუას ჭიქეური – ტყე ჭიქეურ(ებ)ში (ჩორდი).
- ბერუკაანთ უბანი – უბანი კაკაბასა და რისინეს შუა. ბერუკაანთები გუგეშაშვილების განაყოფია (მაეიეთი).
- ბერუკიანველა – სათიბი ზეხენიერის მარჯვ. მხარეს (პ. ლები).
- ბერუკიანთ ლეკნარი – იხ. ლეკნარი.
- ბერუკიანფარი – იხ. ფარები.
- ბესოველი – სახნავი კვატაში (გომი).
- ბესოველი//ბესუიაველი – სათიბი მეწყრივების სერზე (ძეგლევი).
- ბესორუ – რიონის მარცხ. შენაკადი კოდისადგომას ზემოთ (რივნისთავი).
- ბესუას ჭიქეური – იხ. ჭიქეურ(ებ)ი.
- ბესუიაველი – იხ. ბესოველი.
- ბექეკარი – სახნავი კვირიკაშვილების უბანში (ცხმორი).
- ბექსუკანი – იხ. ბეგსუკანი.
- ბექსუკნიყანა – სათიბი ბეგსუკანთან (ბაჯიხევი).
- ბელღეთი – ალპური საძოვარი სკოდორულისა და ბელლორის სათავეებთან. ინფ.: „ბელღელით ვაკეა, კლდეებში შემოკეტილი საჩიხივით“ (უწერა).
- ბელღეთისწვერი – ტყე ბელღეთში (უწერა).
- ბელღნაური – ვენახები რუჩუისპირზე (ნიგავზები).
- ბელღორი – რიონის მარჯვ. შენაკადი წინა უწერის ჩრდ. განაპირას. სათავე ბელღეთშია (უწერა).
- ბზიკეენრუბოძალა – იხ. პატარა რუბოძალა.
- ბზიკეენსაშვები – სათიბი, საიდანაც თივას ჩამოუშვებდნენ დიდყანაში. ინფ.: „ბზიკეენი არის გავაშლების ოჯახის სახელი. ბზიკა პაპის იქით ყოფილა, სახელად მამუკა. ერთი ულაყი ცხენი ჰყოლიათ. ვერავინ ჭდებოდა. იგი დაჭდა ბზიკივით და არ ჩამოვარდა“ (რივნისთავი).
- ბიაზ(რ)იფორა – გორა ჭანჭახის მარჯვ. მხარეს, წითელხიდიდან ჩეჩგვერამდე (შოვი).

- ბილიკეები - ბილიკები ქვემო ჩვეშოში (გონა).
- ბილწიკდე//ბილწიკდე - კლდე-ჭიუხები შოდის ქედზე, ბუძგორის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: "სანადიროებია, მაგრამ ძნელად სავალი" (ხიდეშლები).
- ბინულა - 1. წყარო, სანახშო ლობჯანიძეებში (ბაჯიხვევი); 2. წყარო ახალ გლოლაში (გლოლა).
- ბინულე/ე/ბი - საძოვარი რიონის მარჯვ. ქალაში, ჭენტისის პირდაპირ (ჭიორა).
- ბილაური//ბიყაური - საძოვარი მთაგორაში (ცხმორი).
- ბიყაური - იხ. ბილაური.
- ბიძიაანთ(ებ)ი//ბიძიაანთ უბანი - უბანი სოფლის ცენტრში. ინფ.: "ბიძიაანთი ხიდეშლების საბაბუი შვილოა. სხვა ხიდეშლებისათვის იმათი წინაპარი ბიძია ყოფილა" (ხიდეშლები).
- ბიძიაანთ უბანი - იხ. ბიძიაანთ(ებ)ი.
- ბიჭებანთები - იხ. დვალძეები.
- ბიჭიასუელი - სახნავი კვაქაში (გომი).
- ბიჭიას ვეძუკა - წყარო ჩვეშოში (გონა).
- ბიჭილაწყალი//ბიჭილაწყარო - წყარო ღარულის მარცხ. მხარეს (ღარი).
- ბიჭილაწყარო - იხ. ბიჭილაწყალი.
- ბიჭინაან/თ/ვაკე - საძოვარი სათომიაში (ხიდეშლები).
- ბიჯითი - სათიბი მთაგორაში (ცხმორი).
- ბიჯითის წყალი - ბორჯანის მარცხ. შენაკადი (ცხმორი).
- ბლაშე - 1. საძოვარი საკაურის მარცხ. მხარეს (საკაო); 2. სახნავი სოფლის სამხ. ნაწილში (ფარავენში); 3. იხ. სადგურის მთავე წყალი.
- ბლაშეები - სახნავი საკაურისა და ზოფხარელის შესართავთან (ხიდეშლები).
- ბლაშეები - ვეძა მელაძეების განაპირას (ჩორდი).
- ბლაშიბოლო - საძოვარი ბლაშთივაკესთან (ღუნდა).
- ბლაშივაკე - დევაკება ჭეგორის მარცხ. ნაპირას (ღუნდა).
- ბლაშირუ - ვეძა ბლაშეებთან (ხიდეშლები).
- ბლაშ(ი)ჭაღა - საძოვარი ღარულის ქალაში (ღარულა).
- ბლაშიჭაღის (მთავე) წყალი - წყარო ბლაშ/ი/ქალაში (ღარულა).
- ბლაშუკა დელე - ქუდაროს მარჯვ. შენაკადი (ლაგვანთა).

- ბლიხარო** – სათიბი, წყარო ქებაძეების უბანში (ბორცო).
- ბლუა(ეთ)წყარო** – წყარო ჭლიდის გორაზე. ინფ.: “ბლუაეთი გოგიჩიშვილების ბაბუიშვილობაა. მათი წინაპრები ჭლიდაში ნაცხოვრება. თავს დასხმიან ოსები. რეგვენა გოგიჩიშვილი სირბილით დაშვებულა ზედქალაქისაკენ, რომ ხალხი გაეფრთხილებინა. ამ წყაროს წყალი დაუღვევია და დაბლევებულა. ამიტომ დაურქმევიათ ბლუა. ბლუაეთნი მისი შთამომავლები არიან” (გლოლა).
- ბნელეეები** – ვიწრო გზა ტყეში ზეხენიერ-ლათქიშორის წყალგამყოფზე (პ. ღები).
- ბობუენხვანტი** – სათიბი ხვანტებში (ჭიორა).
- ბოგრა** – სახნავი ზეციეთაში (ნაკიეთი).
- ბოდუურა** – საკაურის მარცხ. შენაკადი. იწყება შოდის კალთაზე (საკაო, ბორცო).
- ბოთოშანატუხი** – სათიბი თევრეშოსა და ლაქაშას შუა (ღები).
- ბოლთა** – პლატო ქ. ონის თავზე (წმენდაური).
- ბოლთის უბანი//ახალუბანი** – უბანი ბოლთაში. გაშენდა 1991 წლის მიწისძვრის შემდეგ (წმენდაური).
- ბოლთისჭაღლეები** – საძოვარი ორდენიძეების უბანში (ღარი).
- ბოლო ყანა//ბოლო ყანუკეები** – სახნავი ზოფხარელის მარჯვ. მხარეს (ხიდეშლები).
- ბოლო ყანუკეები** – იხ. ბოლო ყანა.
- ბოლო ჭიქეური** – იხ. ქიქეურ(ებ)ი.
- ბორცო** – სოფელი საკაოს საკრებულოში, შოდის ქედის სამხრ. კალთაზე, საკაურის მარცხ. მხარეს. ზ. დ. 1400 მ. ქ. ონიდან 12 კმ. ესაზღვრება: საკაო, ძეგლვეი, ლაგვანთა.
- ბორცოსთავი** – მწვერვალი ბორცოს სერზე (ძეგლვეი).
- ბორცოს სერი** – იხ. მეწყრიყბისერი.
- ბორჯანა** – მდინარე, ჯეჯორის მარცხ. შენაკადი სოფ. პიპილეთში. სათავეს იღებს ფოცხვრევის მთიდან, კვეთს სოფ. ცხმორის დას. ნაწილს. რუსულ კარტოგრაფიულ რუკებზე ამ მდინარეს ეწოდება ზემო წელზე ქალა, ხოლო ქვემო წელზე – ქალისწყალი. ქალა//ქალისწყალი დასახელებულია “საქართველოს სსრ გეოგრაფიული სახელების ორთოგრაფიულ ლექსიკონშიც” (თბ., 1987). (ცხმორი, პიპილეთი...).
- ბოსელა** – 1. საძოვარი ქვედა საკაოში, საკაურის მარჯვ. მხარეს

(საკაო); 2. სათიბი ჟამიერეთის თავზე (უწერა); 3. სახნავი რიონის მარცხ. მხარეს (ლარი); 4. ჩილორულის ხეობის მონაკვეთი. ინფ.: "ადგილია ბოსელივით, იქით-აქეთ მთებია" (ბაჯიხევი).

ბოსელაკოდი – სათიბი ჩვეშურის მარცხ. მხარეს (ჭიორა).

ბოსელა(ს)დელე – 1. ბორჯანის მარცხ. შენაკადი მთაგორაში (ცხომი); 2. ქარუკაწყლის ხეობა (ლუნდა).

ბოსელუკა//ბოსელუკეები – სათიბი სიმონიანთ უბნის ჩრდილოეთით (გომი).

ბოსელუკეები – იხ. ბოსელუკა.

ბოსლიდელე – სკოდორულის მარცხ. შენაკადი (უწერა).

ბოსლიდელისწყვი – ტყე ბოსლიდელესთან (უწერა).

ბოსტანა – 1. საძოვარი რისინეს მარცხ. ნაპირას (მაჭიეთი); 2. სათიბი რიონის მარცხ. მხარეს, სასვანოტბის ქვემოთ (რივნისთავი).

ბოსტანა//ბოსტანეები – ტყე-საძოვარი ღარულის მარცხ. მხარეს, ფოცხვრებში (ლარი).

ბოსტანეები – იხ. ბოსტანა.

ბოტანა – სათიბი გომრულის მარცხ. მხარეს (გომი).

ბოტანის შუავე წყალი – წყარო ბოტანაში (გომი).

ბოტანისრუ – რუ, ხევი ბოტანაში. ერთვის გომრულას (გომი).

ბოყო – მყინვარი რაჭის კავკასიონის სამხრ. კალთაზე, ბოყოსწყლის სათავესთან (გლოლა).

ბოყოსწყალი – ქანჭახის მარცხ. შენაკადი ძველ გლოლაში (გლოლა).

ბოციანფარი – საძოვარი შხიროლებში (ჭიორა).

ბოძალირუ – ორტოტა დელე რუთავში. ჩამოდის სოფელში. მდგენლებია: შხიურისრუ და გორეებისრუ (გონა).

ბოძალიფარი – სათიბი ზეხენიერში. ბოძალივითაა განშტოებული, ორადგაყოფილი (პ. ლები).

ბოწვერეთანი – სახნავი მიღმა უბანში (გომი).

ბოხეთი – სათიბი ლეკნარში (პ. ლები).

ბოხეთ ჭალა – იხ. ზაქარეეჭალა.

ბრილაგორა – საძოვარი ჩვეშურის მარცხ. მხარეს (ჭიორა).

ბრილი – ნასოფლარი რიონის მარცხ. ნაპირას, ზოფხითურის შესართავთან. აქ გათხრებს აწარმოებდა გ. გობეჯიშვილი. აღმოჩნდა ბრინჯაოს ხანის ნასახლარი (რივნისთავი).

- ბრილიზურგუკანი** – საძოვარი ბრილთან (რივნისთავი).
- ბრილის წმინდა გიორგი** – სალოცავი ბრილში (რივნისთავი).
- ბრმარუ** – ხევი კოდუნეებში, ფორხიშულსა და კვაიშურირუს შუა. ინფ.: “ღრმაა, ხმელია. ხანდახან გაგიჟება იცის“ (რივნისთავი).
- ბრმარუუკა** – ხევი ტყეში, ზეხენიერში (პ. ლები).
- ბრტყელეები** – სათიბი ნაძვრძვეის მარჯვ. მხარეს (ფსორი).
- ბრტყელფარი** – სათიბი შოდურის მარცხ. მხარეს (პ. ლები).
- /ბ/ტყელიში//მტყელიფარი** – საძოვრები, ფართო ფერდობები ცონისწყლისრუს სათავესთან (ძეგლევე).
- ბუაქვა** – სანადირო ადგილი ჭვარიგორზე (ლები).
- ბუბა** – მთა-საძოვრები ბუბისწყლის მარჯვ. მხარეს. ალექსანდრე მეფის 1432 წლის სიგელის მიხედვით, ბუბა და ტყისთავი დასახლებული ადგილებია: ბუბაში სახლებულა 25 კომლი გლეხი, ხოლო ტყისთავი ყოფილა მხოლოდ ლავანდების, ანუ უცოლოთა (30 წელს გადაცილებულთა), სამოსახლო. ბუბასა და თავდამსხმელ ოსებზე რამდენიმე ხალხური ლექსია დღემდე შემორჩენილი (შოვი).
- ბუბისთავი** – ბუბის მწვერვალი (შოვი).
- ბუბის ტბაუკეები** – პატარ-პატარა ტბები და მათი შემოგარენი ბუბაში (გლოლა).
- ბუბისწყალი//ბუშბურა** – ჭანჭახის მარჯვ. შენაკადი კურორტ შოვში. სათავეს იღებს რაჭის კავკასიონზე. გაედინება ბუბასა და წითელმთას შუა (შოვი).
- ბუბისჯვარი** – სალოცავი ჭანჭახის მარცხ. მხარეს, სანატორიუმთან. ინფ.: “ამ ადგილას დგას რცხილა//ცხემლა, რომელზეც მიკრულია ჯვარი. აქ ტარდება ბუბაობა გაზაფხულზე, შაბათ დღეს. მოაქვთ ხურდა ფული, კლავენ შესაწირს. გლოლისაა, საერთო. აღდგომის შემდეგ პირველი კვირა არის კაცების ახალკვირა, მეორე კვირა არის ქალების ახალკვირა, მესამე შაბათს კი ტარდება ბუბაობა“ (შოვი).
- ბუგიანა** – სათიბი ხოჯორის ხეობაში. „დაბუგული ადგილია. გარშემო ტყეებია ნასახლარებით“ (ხიდემლეები).
- ბუშარუ//შარიაშის წყალი** – რიონის მარჯვ. შენაკადი. ერთვის ლოლორულისა და შხიროლურის შესართავეებს შუა (ქიორა).
- ბუშბურა** – იხ. ბუბისწყალი.
- ბუშბუყა//ბუყბუყა** – წყარო, რაც ჩამოყვანილია ქვედეებში. ინფ.: “რომ ამოდის, ბუყბუყებს. ამიტომაა ბუყბუყა“ (ლუნდა).

ბუჟულაური - საძოვარი სოფლის ჩრდ.-დას. ნაწილში
(ფარავნეში).

ბურდულეები - ქალა ღარულის მარცხ. ნაპირას (ღარი).

ბურჭულა - იხ. ბურჯული.

ბურჯული - მყინვარი, ჩიჩხვისთავი ბოყოსწყლის მარჯვ. მხარეს.
ინფ.: "ჩვენ ბურჯულს ვეძახით, წიგნში ბურჭულა სწერია"
(გლოლა).

ბუტაიანველუანი - იხ. ველუანი.

ბუყბუყა - იხ. ბუმბუყა.

ბუშულიყანები - სახნავი კვათაში (ღარი).

ბუჩუკენველი - ვაკე რიონის ქალაში (ქიორა).

ბუძგორა - იხ. ბუძგორი.

ბუძგორი - მთა, საკაურა-რიონის წყალგამყოფის დას. განშტოება.
სიმაღლე 3226 მ. ამ მთიდან რიონისაკენ გაედინება რუბოძალი,
ხოლო საკაურასა და ჩაბალაყისაკენ - რამდენიმე მცირე
მდინარე. ინფ.: "ბუძგვიანი, ანუ აბუძგული, ჩონჩხიანი,
წვეტიანი მწვერვალია" (რიონისთავი, ხიდეშლები). პ. ლებში
ჩაწერილია ვარიანტი ბუძგორა.

ბუძგორის წყალი - საკაურის მარცხ. შენაკადი (ხიდეშლები).

ბღელწყალა - წყარო, ხევი ჭანჭახის მარჯვ. მხარეს, საგლოლოს
ქვემოთ (გლოლა).

ბღუნიეღელე - ხევი ჭანჭახის მარჯვ. მხარეს (გლოლა).

ბ

გაბაცეული - სერი ღარულის მარჯვ. მხარეს (ღარი).

გაბშული - მთა საძოვრებითა და სანადიროებით შოდის ქედზე.
ინფ.: "ბუძგორიდან ებმის საკაურის სათავეს. ამიტომ
გაბშული" (ხიდეშლები).

გაბშულის დელე - საკაურის მარცხ. შენაკადი (ხიდეშლები).

გაბთნატუხი - სათიბი რიონის მარჯვ. მხარეს (ღები).

გაბრიელაყანა - სათიბი მზიურში, მეწყერთან (გომი).

გაბრიჭიანთ ქალა - იხ. ზაქარეეჟალა.

გაბუწვილა - სახნავი ჭანჭახის ხეობაში. ინფ.: "გაბუწვა -
ერთმანეთთან გადაბმა, მაგალითად, ხარებისა" (გლოლა).

გაგნიეთი - გაგნიძეების უბანი წინა უწერაში (უწერა).

გაგნიეუთლეკნარი - იხ. ლეკნარი.

გაგნიეთწყალი - წყარო გოგინაახოს თავზე (ნიგავზები).

გაგნიტარუ - წვერილელისრუს შენაკადი რუთაშუაში (ლაგვანთა).

გაგნიტაწყალი - ბლაშუკა ლელის შენაკადი (ლაგვანთა).

გადათრეულა - 1. გზა ჭობორაში (გომი); 2. საძოვარი მაღალახოს გვერდზე. ინფ.: "იტყვიან, საქონელი აგრე გედეთრიაო" (ნიგავზები).

გადათრეულეზი - სახნავი რიონის მარცხ. მხარეს (ჭიორა).

გაღარეულა - რიონის მარჯვ. შენაკადი ფიცრიხულირუს ზემოთ. მოედინება შავწყაროდან (რიონისთავი).

გადაღმითენარი - იხ. თენარ(ებ)ი.

გადაღმქორიბუდე - საძოვარი ქორიბუდის კალთაზე (ჭიორა).

გადმოსახედავა - 1. სერი სოფლის სამხრ. ნაწილში (ბაჯიხევი); 2. ბორცვი ზეხენიერ-ლათქიშორის წყალგამყოფზე. გადმოსცქერის სოფელს (პ. ლები).

გადმოსახედავი - გორა თენარის წყლის მარჯვ. მხარეს, ლესორის გზაზე, საიდანაც მთელი სოფელი მოჩანს (ჩორდი).

გადმოსურული - კლდე, მღვიმე მთაგორაში (ცხმორი).

გაკოდილა - საძოვარი მოსარუს მარჯვ. მხარეს (ბორცო).

გალაჯეური - სახნავები მიქუქაძეების განაპირას (ჩორდი).

გამოვლილა - ფერდობი ვაკესა და ყორიანს შუა (ღუნდა).

გამოღმა შეხერილი - იხ. შეხერილი.

გამოღმითა - მთა საძოვრებით შხივქვაბულის წყლის მარჯვ. მხარეს (ბაჯიხევი).

განები - 1. სათიბი მუხამეშში. ინფ.: "განი ეწოდება, ფერდობზე რომ ვაკეა სიგანეზე" (პ. ლები); 2. იხ. მოხვეულები//დახვეულები.

განიგზა - საძოვარი მზიურში, დოშვერის წყლის მარცხ. მხარეს (გომი).

განიგზები - გზა, ტყე ფოცხვრევის მთის ჩრდ. კალთაზე (ცხმორი).

გასავალა - სათიბი კვირიკაშვილების უბანში, ხეყრილასა და დიდახოს შუა (ცხმორი).

გასავალი - სათიბი ნაომარში (ჩვეშურა).

გასავალყანა - საძოვარი ქებაძეების უბანში (ბორცო).

გასავალყანები - სახნავი თაკვერითავთან (ბორცო, ძეგლვეი).

გასავლები - სათიბები შთალაში. ინფ.: "გასავალი გზა გადიოდა" (ჩვეშურა).

გასახვიელი - ტყე-ფერდობები მუხამეშურისა და ლატქიშორის გამყოფ სერზე. ინფ.: "გზაა გასახვევი და უერთდება მუხამეშის გზას" (პ. ლები).

გატეხილა - წყარო ქათნაურში. ინფ.: "კლდეა გატეხილი და სამკურნალო წყალი ამოდის" (წმენდაური).

გატეხილას გორა - სახნავი გატეხილასთან (წმენდაური).

გაღმაანთები - დვალძეების უბანი სოფლის ცენტრიდან წიფლიგობის გაღმა. იყოფა მიკროუბნებად: რვეზაანთები, გიგილაანთები (ბაჯიხევი).

გაღმა ახი - 1. სათიბი ორბის სერის კალთაზე (ძეგლვევი); 2. სათიბი ჩილორის მარცხ. მხარეს (ბაჯიხევი); 3. იხ. ერასტიქელი.

გაღმა ახი - სათიბი ქებაძეების უბანში (ბორცო).

გაღმა ბერგო - სათიბი ბერგოში (ჩორდი).

გაღმა გვერდი - საძოვარი ქებაძეების უბანში (ბორცო).

გაღმაშთა - მთა-საძოვრები გამოღმამთის გაღმა, შხივქვაბულის წყლის მარცხ. მხარეს (ბაჯიხევი).

გაღმა მყავე წყალი - წყარო საკაურის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: "გამოღმაც არის მყავე წყალი, მაგრამ ეწოდება გორისის მყავე წყალი" (ხიდეშლევი).

გაღმა ნაკიეთი - იხ. ზეციეთა.

გაღმა ნატყვევრები - სათიბი ნატყვევრებში (ჩორდი).

გაღმა უბანი - იხ. გაღმაურები.

გაღმაურები//გაღმა უბანი//გაღმა უწერა - სოფლის ნაწილი რიონის მარცხ. მხარეს. აქაა ქვეუბნები: ქამიერეთი, სასახლიანთი, ჯარონე/ენ/თი (უწერა).

გაღმაურების სახარო - საძოვარი ხვარიწვერის აღმ. კალთაზე (უწერა).

გაღმა უწერა - იხ. გაღმაურები.

გაღმა ყანუკა//გაღმა ყანუკები - უბანი ზოფხარელის მარცხ. მხარეს (ხიდეშლევი).

გაღმა ყანუკები - იხ. გაღმა ყანუკა.

გაღმა შეხერილი - იხ. შეხერილი.

გაღმა ჩვეშო - იხ. მზიურა.

გაღმა წმინდა მარიამი - სალოცავი სხარალში (ხიდეშლევი).

გაღმაქები - სახნავ-სათესები და საძოვრები ქაღეების წყლის მარჯვ. მხარეს. იყოფა: საკრაო, გორიყელი, მწვანია, დიდახო და სხვ. (ბაჯიხევი).

- გადმოთყანები** – საძოვარი კვათაში (ლარი).
- გელგელაური** – სახნავი ბერიკაშვილების უბანში (ცხმორი).
- გელიტასათობი** – სათიბი რუმბოძალის აუზში (რივნისთავი).
- გეში(ს)წყალი** – წყარო ნაკრებავაში, გომრულის მარცხ. მხარეს. ინფ.: “ცივი და კარგი სასმელი წყალია. იმ კუთხეში უკეთესს ვერ შეხვდები” (გომი).
- გენადის წყალი** – გომრულის მარჯვ. შენაკადი (გომრული).
- გეოლოგების წყალი** – წყარო გოგოლაანთ უბანში. „გეოლოგებმა გამოიყვანეს ტრუბებით“ (ჯინჭვისი).
- გერგშეშო** – კლდე-საძოვრები თაფლიანი კლდის გაგრძელებაზე, ჩორდულის მარჯვ. მხარეს (ბაჯიხევი, ჩორდი).
- გერშა** – სათიბი ნამოსახლევის სერზე, ღარულის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: “საგერშე ადგილია. ბევრი კურდღელი იყო და ძაღლების დაგერშვა ხდებოდა” (ლარი).
- გერხუციანთი** – მიკროუბანი ქვედა საკაოში. გერხუციანთები გორდუზიანები არიან (საკაო).
- გეჩეთღერე** – იხ. ღერე.
- გვალველი** – სათიბი ნაიმხლარსა და ზესველს შუა (ბაჯიხევი).
- გვალუცა** – ტყე, ფერდობი ზედა ძეგლევში (ძეგლევი).
- გვარგვალთა** – სათიბი ჩორდულის მარცხ. მხარეს. მომრგვალებული ფორმისაა (ფსორი).
- გველია** – კლდე, საძოვარი მთაგორაში (ცხმორი).
- გვერდა** – 1. სახნავი გომრულის მარცხ. მხარეს (ჯინჭვისი); 2. სათიბი გომის ქედზე, კუნტრუშეულსა და ველებს შუა (უწერა); 3. სახნავი სოფლის სამხრეთ ნაწილში (ფარავნეში); 4. სათიბი წყალშოს გვერდით (პ. ღები) და სხვ. ინფ.: “გვერდა მცირე დაფერდებაა, ფარი კი უფრო მაღლაა აყუდებული”.
- გვერდაბოლო** – სახნავი ლაშხექედის აღმ. კალთაზე (ბაჯიხევი).
- გვერდას კაკლები** – კაკლიანი ზედეების განაპირას, გვერდაში (ღუნდა).
- გვერდე(ე)ბი** – ტყე-ფერდობები წინა უწერის თავზე (უწერა).
- გვერდიმოდლორი** – იხ. მოდლორი.
- გვერდიძირა** – სათიბი ფერდობის ძირას, ორდინიძეებში (ლარი).
- გვერდიჭიქური** – იხ. ჭიქურ(ებ)ი.
- გვერდუანა** – ტყე საგებირუს მარცხ. მხარეს (გომრულა).
- გვერდული** – სახნავი ზედა საკაოში, ფერდობზე (საკაო).

გვერდყანა//ციხეთქვეში - სახნავი ხოლსა და საწისქვილწყალს შუა, სადაც ქვემოთ ფერდობია, ზემოთ კი - ციხის ნანგრევები (ქიორა).

გვერითა - ვეძა, საძოვარი გვერითულის მარჯვ. მხარეს (უწერა).

გვერითული - რიონის მარცხ. შენაკადი. მოდის ხვარიწვერიდან. ჩაუვლის გვერითას (უწერა).

გვეშაურები - იხ. დვალიძეები.

გვრიძები - საბანაო ღარულაზე. ინფ.: “დიდი ქვებია და წყალი ტრიალებს. გვრიძაც წყალტრიალაა” (ლარი).

გვრიტიწყარო - სახნავი ვაკისუბანში. გადმოცემით, წყაროსთან უწინ გვრიტები სხდებოდნენ (ლარი).

გიბალეური - საძოვარი ქვედა ძეგლევში (ძეგლვევი).

გიგიუნფარები - სათიბები ჭვარიგორში. გიგიუნი გობეჯიშვილები არიან (ლები).

გიგლაანთები - იხ. გალმანთები.

გიგლაწყარო//გიგლას წყალი - წყარო ველევში (ლარი).

გიგლას წყალი - იხ. გიგილაწყარო.

გიგიტანთ უბანი - უბანი დიდ გომში. ინფ.: “გიგიტანთები ჩიხრაძეების ბაბუიშვილობაა” (გომი).

გივენატეხები - სათიბი ჭვარიგორზე (ლები).

გივენახნავეები - სათიბი საარწივე ელენასთან (რივნისთავი).

გიორგანთი - იხ. ნიგავზები.

გიორგანთ უბანი - იხ. ნიგავზები.

გიუნაბთი - სათიბი მუხამეშში (პ. ლები).

გლაბთა - ტყე-ფერდობები ქანჭახის მარცხ. მხარეს (შოვი).

გლაბთის გან(ებ)ი - გზა გლაბთის ქალაში. ინფ.: “განი ეწოდება სწორ გზას, არც აღმართია, არც დაღმართი” (შოვი).

გლაბთის ქალა - მინდორი ქანჭახის მარცხ. ნაპირას (შოვი).

გლოეთანა//გლოველთანა//გლოელუბთანა//გლოეთნები - სახნავი რიონის მარცხ. მხარეს. უწინ ეკუთვნოდა სოფ. გლოლას.

აქედანაა სახელწოდებაც (ქიორა).

გლოეთნები - იხ. გლოეთანა.

გლოელუბთანა - იხ. გლოეთანა.

გლოველთანა - იხ. გლოეთანა.

გლოველიანთ კარი - სახნავი ბელთაყანაში (ნიგავზები).

გლოველიანთ წყალი - წყარო ბელთაყანაში (ნიგავზები).

გლოლა – სოფელი, საკრებულოს ცენტრი ქანჭახის ორივე ნაპირზე, ბოყოსწყლისა და ილინეს შესართავეებთან (შედის სოფლები: გლოლა, შოვი). ზ.დ. 1280 მ. ქ. ონიდან 25 კმ. ქანჭახის მარჯ. ნაპირას, გორაკზე, რომელსაც ზედქალაქი ეწოდება, შემორჩენილია ციხის, ორი ეკლესიის და სხვა ნაგებობათა ნანგრევები. ეკლესიათაგან ერთ-ერთი, კერძოდ, წმ. გიორგის სახელობისა, განვითარებული შუა საუკუნეების ქართულ ხუროთმოძღვრულ ძეგლად ითვლება. გლოლა შედგება ორი ნაწილისაგან: ძველი სოფელი//ძველი გლოლა – ქანჭახის მარჯვ. მხარეს და ახალი გლოლა//ახალსოფელი – ქანჭახის მარცხ. მხარეს. გლოლის ძირძველ მოსახლეებად ითვლებიან: ჩიჩხაშვილები, ზანიშვილები, ბელაშვილები (განაყოფები: ბეთხოშვილები და ჭიჭიშვილები), გოგოჩიშვილები, ბუბაშვილები, ბიძიშვილები, გიორგაშვილები; აგრეთვე მოგვიანებით დამკვიდრებულნი: ბიჭაშვილები, ბერიშვილები, ბაკურაძეები, ბალაშვილები, გავაშლები, გუტაშვილები და სხვ. (იხ. სხვა გადმოცემა ბერიშვილების, ბიძიშვილებისა და ბიჭიშვილების საგვარეულოთა წარმოშობის შესახებ აქვე: “ზესოფელი//ზედქალაქი“). გლოლა პირველად მოიხსენიება ალექსანდრე მეფის 1432 წლის სიგელში. გლოლის ნათლისმცემლის ეკლესია ვახუშტის დროს ყოფილა “აღსილი ოქრო-ვერცხლის ხატითა და ჭუარითა და წიგნებითა“. ისტორიკოსი გიორგი ბოჭორიძე, რომელმაც რაჭაში იმოგზაურა გასული საუკუნის 20-იან წლებში და აღწერა მისი ისტორიული ძეგლები და სიძველენი, გულისტკივილით აღნიშნავდა: “დღეს თითქმის მისი ნაშთიც აღარ არის“ (გ. ბოჭორიძე, რაჭა-ლეჩხუმის სიძველენი, თბ., 1994. გამოსცა ლევან ფრუიძემ. ამავე წიგნშია აღნიშნული, რომ, გადმოცემით, გლოელთა წინაპრები ცხოვრობდნენ სოფლის ჩრდილო-აღმოსავლეთით, ბუბასა და ტყისთავში). ვახუშტი ბატონიშვილის “აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“ გვატყობინებს: “არს გლოლა დაბა მზგავსი ციხისა, კოშკოვან-გოდლოვან-ზლუდიანი. შიგ ეკლესია, აღსილი ოქრო-ვერცხლის ხატითა და ჭუარითა და წიგნებითა, ძველადვე ხიზნულნი“.

გლონინა – სანადირო ედენისრუს აუზში (რივნისთავი).

გობა – ტყიანი სერი ილინე-ნოწარულის წყალგამყოფზე. ინფ.: “გობივით ადგილია და ყვაპებია“ (გლოლა).

- გობეჯენთი - სათიბები მთავარანგელოზთან (გონა).
- გობის წყალა - წყარო, სათიბი ქვედრულის გზისა და საავტომობილო გზის გადაკვეთაზე (ღუნდა).
- გობიწყალა - 1. წყარო გზისპირას, საკაოს საზღვართან, სადაც წყალს გობი ჰქონია შედგმული (მაჟიეთი); 2. წყარო ლესორის გზაზე (ჩორდი).
- გოგასათობა - სათიბი მზიურში, სოფლის განაპირას (გონა).
- გოგახის ყანა - სახნავი ზეხენიერის გორაზე (პ. ლები).
- გოგეენთი - სათიბი ღრჯამაში (ჩვეშურა).
- გოგინაახოვარი - სახნავი ბელლორის მარჯვ. მხარეს (უწერა).
- გოგოეთი - ვაკე-საძოვარი კანქახის მარცხ. მხარეს, ახალსოფელში (გლოლა).
- გოგოეთისყელი - აღმართი გოგოეთსა და ელიაწმინდას შუა (გლოლა).
- გოგინას მინდორი - მინდორი ხორისხლების თავზე (ჩორდი).
- გოგინდისწყალი - წყარო ვაკისუბანში (ლარი).
- გოგინდისწყალი - საძოვარი ჩორდულის მარცხ. მხარეს (ფსორი).
- გოგოტუენბოსელი - სათიბი საყავრე ქედზე (ქიორა).
- გოგოური - სათიბი კობორის დას. ნაწილში (ნაკიეთი).
- გოგინაახო - საძოვარი უწერის საზღვარზე (ნიგავზები).
- გოგინაადგილები - სათიბები ხოლითავში (გონა).
- გოგინეუფარები - სათიბები ჯვარიგორში (ღები).
- გოგოლაანვაკე//მინიკელაანთ ვაკე - ვენახი გოგოლაან(თ) უბანში (ჩინჭვისი).
- გოგოლაან(თ)უბანი - უბანი გომრულისა და რიონის შესართავთან. გოგოლაანები გვარად მეტრეველები არიან (ჩინჭვისი).
- გოგრიჭეულები - სახნავი თევრეშოში. ინფ.: "აღმათ გოგრიჭიანს ეკუთვნოდა და იყიდეს" (ღები).
- გოგრიჭიანები - უბანი ჩორდულის მარცხ. მხარეს, სოფლის დასაწყისში. გოგრიჭიანების წინაპრებს (ორ ძმას) ღებში კაცი შემოკვდომიათ, აქ შემოხიზნულან და გამრავლებულან (ჩორდი).
- გოგრიჭიანთ წყალი - წყარო შიოთის თავზე (ნიგავზები).
- გოდაბრი(ი)ვლა - სერი, საძოვრები კობერიძეების უბანში, ფსორის საზღვართან, სადაც უცხოვრია თავადს, გვარად გოდაბრელიძეს (ცხმორი).

- გოთეწთ სათიბი – სათიბი ზეხენიერის გორაზე (პ. ლები).
- გოდელაური – სასაფლაო ვაკისუბანსა და ორდინიძეების უბანს შუა (ლარი).
- გომანთა – ვაკე-სათიბები საკაოს საზღვართან. ინფ. “გომანთა, როგორც მე ვიცი, სვანური სიტყვაა და ნიშნავს მარანს“ (მაჩიეთი, საკაო).
- გომ/ბ/რულა – რიონის მარცხ. შენაკადი. სათავე აქვს კედელას ქედის სამხრ. კალთაზე. სიგრძე 10 კმ-მდე. წერილობითს წყაროებში დადასტურებულია გომურა ფორმითაც (გომი, ჭინჭვისი).
- გომელაური – სახნავი ბერიკაშვილების უბანში (ცხმორი).
- გომი – სოფელი კედელას ქედის სამხრ. კალთაზე. ძირითადი დასახლება არის რიონისპირიდან 3 კმ-ზე, გომრულის მარჯვ. ნაპირის ფერდობებზე. საკრებულოს ცენტრი (სოფლები: გომი, ჭინჭვისი). ზ. დ. 1190 მ. ქ. ონიდან 12 კმ. 1997 წ. გომში მკვიდრობდნენ გვარები: ჩიხრაძე – 32 კომლი, მალაღაძე – 8 კომლი, ჯობაძე – 6 კომლი, გავაშელი – 3 კომლი და სხვ.
- გომის ქედი – სერი გომრულის მარჯვ. მხარეს (უწერა).
- გომრულა – იხ. გომ(ბ)რულა.
- გომრულას გადასასვლელი – უღელტეხილი ჩხოჭაში (შოვი).
- გონა – სოფელი ლების საკრებულოში, რაქის კავკასიონის სამხრ. კალთაზე, ჩვეშურის ხეობის შუა წელზე. ზ. დ. 1680 მ. ქ. ონიდან 39 კმ., ლებიდან 7-8 კმ. შემორჩენილია შუა საუკუნეების დარბაზული ტიპის ეკლესია. იგი XIX ს. დამღვეს შეუკეთებიათ.
- გონა – სათიბი სახაზოს კალთაზე, ზოფხარელის ორ შენაკადს შუა (მაჩიეთი).
- გონგეთკარი – სამოვარი ტატანურსა და საყვერბიას შუა, სადაც გონგაძეებს ცხვარი ჰყოლიათ (ბაჭიხევი).
- გონგენაზერევი – ტყე შხივქვაბუნასა და გაღმამთას შუა. ინფ.: “დაღმართია და ზიგზაგებით ჩადის ბილიკი. ალბათ ესაა ზერევი“ (ბაჭიხევი).
- გონიველი//გონივერი – სათიბი გონის ქვემოთ (მაჩიეთი).
- გონივერი – იხ. გონიველი.
- გონისრუ – რუ. დომბისწვერიდან ჩამოდის გონაში (გონა).
- გოყუეთი – სათიბი შხივანის მარცხ. მხარეს (ძეგლევი).
- გორა – ბორცვი, სათიბები გორაწყლის სათავესთან (ჩორდი).

- გორაყანა - 1. სახნავი ბორცვზე, გოგოლაანთ უბანში (ჯინჭვისი);
 2. ვენახი გორაზე, საკაურის მარჯვ. მხარეს (ლაგვანთა);
 გორაწყალი - ჩორდულის მარჯვ. შენაკადი (ჩორდი).
 გორგას ახო - უბანი ქვედა ქალეებში (რივნისთავი).
 გორგინ/დიწყალი - წყარო ქედის კალთაზე. ინფ.: "გოგირდიანი მჟავე წყალია" (ჯინჭვისი).
 გორგოლია - მრგვალი ბორცვი ხვრელიეთის ბოლოზე (ბაჯიხვევი).
 გორგოლია//გორგოლიეები - მთა, დაღვერილას ჩრდ.-დას. განშტოება ჩორდულის მარჯვ. მხარეს. ამ მთაზეა ლესორა (ჩორდი).
 გორგოლიეები - იხ. გორგოლია.
 გორგონთა - სასაფლაო, წმ. გიორგის სალოცავი ქვედა საკაოში, დიდრუს მარცხ. მხარეს. ინფ.: "მრგვალი ადგილია და იმიტომაც დარქმევია გორგონთა" (საკაო).
 გორეები - საძოვრები ჯინჭვისის საზღვართან (გომი).
 გორე/ე/ბი - გორა-საძოვრები გონისრუს სათავესთან (გონა).
 გორეებისრუ - იხ. ბოძალირუ.
 გორეენხვანტები - სათიბი ხვანტებში (ჭიორა).
 გორია - საძოვარი სოფლის ჩრდ. ნაწილში (ნიგავებები).
 გორია//ჯაგონთ გორია - სახნავი ნაშვევენტ ღულთის ქვემოთ, ჩვეშურის მარჯვ. მხარეს (ლები).
 გორიბოლო - სათიბები რიონის მარჯვ. მხარეს, ბართუზლირუს შესართავთან (რივნისთავი).
 გორიკეები - სათიბები ხვარგულის მარცხ. მხარეს (ჭიორა).
 გორიკუნა//საქარია გორიკუნა - ბორცვი სოფლის შემოგარენში (ჭიორა).
 გორისა - გორა და უბანი მაჟიეთისა და ხიდეშლების საზღვარზე. გორა საზიაროა, უბანი კი სოფ. ხიდეშლებისაა.
 გორისბოლო - ერქვა სახნავებს ქანქახის მარჯვ. ნაპირას, სოფლის თავში. ამჟამად აქაა უბანი გორისბოლოს უბანი (გლოლა).
 გორისბოლოს უბანი - იხ. გორისბოლო.
 გორისის მჟავე წყალი//მლაშე წყალი - წყარო გორისაში (ხიდეშლები). იხ. აგრეთვე: გაღმა მჟავე წყალი.
 გორისქედი - სერი, ქორიბუდის განშტოება (ჭიორა).
 გორი(ს)წყარო - წყარო, სათიბი გორაზე, ამბალეურსა და ვაკისუბანს შუა (ღარი).

- გორიყელა** – სათიბი გაღმეებში (ბაჯიხევი).
- გორმანი** – საკარმიდამოები სოფლის განაპირა ნაწილში. ინფ.:
 “ხალხურ ლექსშიცაა ნათქვამი: „ჩავხედვ გორმანს
 თელნარისასა, ირმისა ჯოგი ძოვდაო“ (პ. ლები)
- გორმანიბოლო** – სახნავი გორმანში (პ. ლები).
- გორსუკანი** – ვენახი გორისწყაროს თავზე (ლარი).
- გორშო** – საძოვარი რიონის მარცხ. მხარეს, ქვედა ვაჭასთან
 (ქიორა).
- გოტონრუ** – სათიბი წყაროფარში (ლები).
- გონეენტ ლეკნარი** – იხ. ლეკნარი.
- გონიაღლე** – საძოვარი წოხისრუს აუზში (ლები).
- გოჩუნაანწვერი** – მთა, სათიბი გომრულა-ლარულის
 წყალგამყოფზე (გომი, ჭინკვისი).
- გოცირაულა** – სათიბი დიდახოსა და ქვესათალს შუა (ცხმორი).
- გოცირიძეები//გოცირიძეების უბანი** – სოფლის დიდი უბანი ლუნდის
 მთასა და ცხმორის საზღვარს შუა. იყოფა ორ მიკროუბნად:
 ზედეები//ზედა უბანი – მთის ზედა კალთაზე, და
 ედეები//ქვედა უბანი – მთის ქვედა კალთაზე (ლუნდა).
- გოცირიძეების უბანი** – იხ. გოცირიძეები.
- გოცირიძის დანია** – იხ. დანია.
- გოჭითავა** – საძოვარი საბანაძეებში, ცხმორის საზღვართან
 (ლუნდა).
- გოჭიკალია** – საძოვრები საკაურის მარჯვ. მხარეს, მთის კალთაზე.
 იყოფა: ზედა გოჭიკალია, ქვედა გოჭიკალია. შუაში ტყეა და
 გადის „სახასო გზა“. ინფ.: “გოჭი მოუკლავთ და ამიტომ
 დაურქმევიათ“ (საკაო).
- გოჭიკალიას ღელე** – საკაურის მარჯვ. შენაკადი (საკაო).
- გრიგოლანატეხი** – ახო რუთავში (გონა).
- გრიგოლის ბაღუკა** – სათიბი კობეხაურის თავზე (უწერა).
- გ(რ)ძელა** – საძოვარი ჩორდულის მარცხ. მხარეს (ფსორი).
- გრძელი ტბა** – 1. ტბა სახაზოში (მაყიეთი); 2. ტბა ჭიხურსა და
 წინა შოდას შუა, ჩადაბლებაზე (საკაო).
- გუბზედა** – წყარო ვაკისუბანში. ინფ.: “ვიტყვი, გუბზედას წყალი
 მომაქვსო“ (ლარი).
- გუბილა** – სახნავი კაპიწასთან, სადაც ერთგან თბილი წყალი
 ჩამოდის (ცხმორი).

- გუბისთავი** – საძოვარი ნამოსახლევის თავზე (ლარი).
- გუბუნა** – საძოვარი შალიკიანუბანში. ერთგან ჩადაბლებული ადგილია, სადაც გუბე უნდა ყოფილიყო (მაჩიეთი).
- გუბუნები** – საძოვარი ჩვეშურის მარცხ. მხარეს, სადაც პატარა-პატარა გუბეებია (ჭიორა).
- გუგეშაურ(ებ)ი** – სახნავეები სახტრიყელის კალთაზე (ჩორდი).
- გუგეშაურის წყალი** – წყარო გუგეშაურ(ებ)ში (ჩორდი).
- გუგეშაშვილები** – ყოფილი დასახლებული უბანი მეწყრიყების სერის ძირას (ბორცო).
- გუგულისწყალი** – 1. წყარო სავლედურაში. „სავლედურაში სხვა წყაროებიც იყო, მაგრამ ეს გაზაფხულზე ქრებოდა გუგულივით“ (ბორცო); 2. ჩორდულის მარჯვ. შენაკადი (ჩორდი).
- გუგულიწყარო** – წყარო ჭალებებისწყლის ნაპირას (ბაჯიხევი).
- გუგუნაური** – სათიბი კვაჩის საზღვართან (ლარი).
- გუგუტიანთ ნაბოსლვეი** – სათიბი ჯოხაძეებში. ინფ.: „გუგუტიანთი ჯოხაძეების ერთი ბაბუიშვილობაა“ (ფსორი).
- გულ(ა)დამწვარი/გულ(ა)დამწვრები** – სათიბები ჭეჯორის მარცხ. მხარეს, ლუნდის მთის კალთაზე. ინფ.: „მზიგული ფერდობია და დამწვარია“ (ლუნდა).
- გულ(ა)დამწვრები** – იხ. გულ(ა)დამწვარი.
- გუნთო** – საძოვრები სოფლის მთაგორიან ნაწილში. იყოფა: მაღალი გუნთო, ღელეგუნთო (ფარავნეში).
- გუნთოტყე** – ტყე გუნთოსთან (ფარავნეში).
- გურაწყარო** – წყარო შიოთაში (ნიგავზები).
- გურგანელი** – სათიბი წითელწყალუკის მარცხ. მხარეს (ფსორი).
- გურგვალა** – მრგვალი გორა, საძოვარი სოფლის ჩრდ.-დას. ნაწილში (ფარავნეში).
- გურგულები** – ბორცვი, სათიბი შოდურის მარცხ. მხარეს. ინფ.: „გურგულებია, ე. ი. მრგვალია“ (პ. ლები).
- გურულები** – უბანი ბორჯანის მარჯვ. მხარეს. გურული აქ მცხოვრებთა გვარია (ცხმორი).
- გუსირი** – სათიბი, ტყე ჭეჯორისა და სვანურის შესართავთან (ლუნდა).
- გუტაიანთ ღერე** – იხ. ღერე.
- გძელა** – 1. საძოვარი ფსკრავლის გვერდით (ბაჯიხევი); 2. სახნავეები სოფლის შემოგარენში (ლუნდა).

გქელეკები – საძოვარი საბანაძეებში (ლუნდა).

გქელველი – 1. საძოვარი ოქაში (ლარი); 2. სათიბი საბტრიველის დას. კალთაზე (ჩორდი); 3. იხ. გქელი.

გქელველუკა – სათიბი ნასოფლიწვერის კალთაზე (გომი).

გქელი//გქელველი – ვაკე, სათიბი ფოცხრევის მთის ძირას (ბაჯიხევი).

გქელის შყავე წყალი – ვეძა გქელაში (ლუნდა).

გქელი ფსკრავლი – იხ. ფსკრავლი.

გქელკვალა – სახნავი ქანჭახის ქალაში. ინფ.: “გქელი კვალები გადიოდა“ (გლოლა).

გქელუკა – საძოვარი საბანაძეებში (ლუნდა).

გქელყანა – 1. ტყე საკაურის მარჯვ. მხარეს (ლაგვანთა); 2. სათიბი დედაბერას თავზე (ნიგავზები).

გქელწითელა – სახნავი კობერიძეების განაპირას. მიწა წითელი (ბაჯიხევი).

გქელხოლი – ფერდობი მუხაშურის მარჯვ. მხარეს (პ. ლები).

დ

დაბლაჭალა – იხ. ნაჩხუბარჭალა.

დადრევილა – იხ. დადრევილა.

დადრევილა//დადრევილა – ტყიანი სერი გომის საზღვარზე, კვაქაში (ლარი).

დავითიაზო – იხ. ზაქარეეჭალა.

დავითნიშნიგორა – სათიბი მარიამის წვერზე (ჭიორა).

დავითუნაყანა – საძოვარი ქარაფისხლის თავზე, სოფლიყანის გვერდით (ნიგავზები).

დათახეული ყანუკა – სახნავი ნადიკვართან (წმენდაური).

დათვების ყანა – იხ. დათველიყანა

დათველიყანა//დათვების ყანა – საძოვარი სოფლის თავზე (ლები).

დათვიგადასაყალა – საძოვარი ლოროში (ხიდემლები).

დათვიგადმოსახედავა – მთა ოქანურის ზემოთ (ძეგლევი).

დათვინაური – სახნავი მთაგორის კალთაზე, ბორჯანის მარცხ. მხარეს (ცხმორი).

დათვინიკააზო – სათიბი კვაქაში (გომი).

დათვისაბანაო – ტლაპო ფიცართის თავზე (ცხმორი).

დათვისაწუმპარა - ტლაპო ქორიბუდეში, შოდურის მარჯვ. მხარეს (პ. ლები).

დათვისაწუმპარო - საძოვარი მუშუანის მარჯვ. მხარეს. ინფ.:
“დათვი წუმპაობდა პონტიკეებში“ (უწერა).

დათვისაწური - ტყე, დათვისაწურიღელის ხეობა. ინფ.: “აქ
შემორეკავდნენ დათვებს და ნადირობდნენ“ (ბაჯიხვევი).

დათვისაწურიღელე - ჩილორულის მარცხ. შენაკადი (ბაჯიხვევი).

დათვისყანუკა - სახნავი სოფლის განაპირას. ინფ.: “სიშინდს
თესდნენ და დათვი იყო შემოჩვეული“ (გლოლა).

დათიაგორა - ბორცვი სოფ. ჭინჭვისის საზღვართან (ღარი).

დათიასათობი - სათიბი ჭვარიგორში (ღები).

დათიკაანთ უბანი - იხ. ზოსია(ა)ნთ უბანი//ზოსიიანი.

დათიკანასადგურები - იხ. დათიკანასადგურევი.

დათიკანასადგურევი//დათიკანასადგურები - სათიბი საყავრე
ქედზე (ჭიორა).

დათიკანასადგურევის დელე - დელე, რომელიც ჩაედინება
დათიკანასადგურებიდან ბინულეებში (ჭიორა).

დათიკიანთები - იხ. ლობჯანიძეები.

დათილაყანები - სახნავები კვატაში (გომი).

დათინაანთები - უბანი ზედა საკაოში (საკაო).

დათოულა//დათოულეები - სათიბი ზეციეთაში. ინფ.: “ერქვა ორ
ყანას, გზის ზემოთ და ქვემოთ. ამიტომაა დათოულეები“
(ნაკიეთი).

დათოულეები - იხ. დათოულა.

დათუნაველი - სათიბი ჩდილში (ჭინჭვისი).

დათუსაწუმპარა - საძოვარი მეწყრიყბისერის კალთაზე (ბორცო).

დათუკაიანთ ვაკე - სათიბები სხარალში (საკაო).

დაკვალულა - სახნავი რიონის მარჯვ. მხარეს (ფარავნეში).

დამადუნა - სათიბი დამადუნაწყლის ნაპირას ინფ.: “აქ წყალი
დავლიე და დამადუნაო, უთქვამს ვილაცას“ (ბაჯიხვევი).

დამადუნაწყალი - რიყისწყლის მარცხ. შენაკადი (ბაჯიხვევი).

დანია - სათიბი მთაგორაში, ბოსელას დელესა და ჭინჭარის დელეს
შუა. იყოფა: გოცირიძის დანია, იოსებადანია, სვიმონადანია
(ცხმორი).

დარიკოჭალა - სახნავი ღარულიპირებში (ღარი).

დაუთა - სათიბი (მ)ბლავეანის მარცხ. მხარეს (ცხმორი).

დაღვენტილი – ქედი, ტყე რიონის მარცხ. მხარეს (ქიორა).
დაღვერილა//დაღვერულა – მთა და უღელტეხილი რაჭის ქედზე, ონის, ჯავისა და საჩხერის რ-ნების საზღვარზე. ჩრდილოეთით, მდ. ჭეჯორისაკენ გაედინება ჩილორულა, წმინდა წყალი, ვათრა, დუნჯინი, ხოლო სამხრეთით, ყვირილასაკენ – თედელეთის წყალი და ხახეთის წყალი. ინფ.: “დანაოჭებულ ადგილს ეწოდება დაღვერილა“ (ბაჭიხევი, ლესორა და სხვ).

დაღვერულა – იხ. დაღვერილა.

დაცული – 1. საძოვარი ბაღოთების თავზე, ბაჭიხევის საზღვართან (ცხმორი); 2. მინდორი ფსორის საზღვართან (ლუნდა).

დეგდისე//დესციხე (იხ).

დედაბერა – 1. სახნავი საბაზოს ქვემოთ, რისინეს მარცხ. მხარეს. ინფ.: “ერთი დედაბერი აქ სიცივით მოშკვდარა. აქვე დაუშარხავთ. ახლა ამვლელნი და ჩამვლელნი ფიჩხს ყრიან, აქაოდა, ცეცხლს დაანთებს, არ შესცივდებაო. ნაკრძალიწითაა“ (მაყიეთი); 2. ვაკე-საძოვარი უწერის საზღვართან, ამბალეურის გვერდით (ნიგავზები); 3. მინდორი დედაბერაღელის სათავესთან (წმინდაური).

დედაბერაღელე – ჭეჯორის მარჯვ. შენაკადი (წმინდაური).

დედაკვინი – კლდოვანი მთა შოდის ქედზე, მუშუანის სათავესთან (უწერა, ნიგავზები).

დედაკვინისწვერი – მთის წვერი ოქანურის სათავესთან (უწერა).

დედაღვთისა – სალოცავი, სასაფლაო ნინიკელაანთ უბანში, გომრულის მარჯვ. მხარეს (ჯინჭვისი).

დედაღვთისა//დედაზვთისა – ეკლესია, ციხესიმაგრე ლათქიშორ-ზეხენიერის წყალგამყოფზე (პ. ლები).

დედაზვთისა – 1. სალოცავი ზედა ძეგლევში (ძეგლევვი); 2. სალოცავი თავარანგლოზის ქვემოთ (ფარავნეში); 3. ტყე, სალოცავი გორიყელს ზემოთ (ბაჭიხევი); 4. იხ. დედაღვთისა.

დედიყანა – სახნავი საბტრიყელის დას. კალთაზე (ჩორდი).

დედოფლიკარა – გზა-გასასვლელი კლდოვან ვიწრობში, ოქანურის მარჯვ. მხარეს, ნაქალაქევის გზაზე. ინფ.: “დედოფალს შეუბამს რკინის კარები. კლდეზე გამოსახული ყოფილა დედოფლის ფეხის ტერფი, ხოლო გზისპირა ბრტყელ ქვაზე – ცხენის ნალი“ (ძეგლევვი).

დედოფლისწყარო – წყარო ბელლორის სათავესთან, ალპურ

ზონაში. ინფ.: “კარგი წყალია, უმაღლესი, ადგილიც ლამაზია. ამიტომ ეწოდება დედოფლისწყარო“ (უწერა).

დევისა კარცხულა – ტყე მუხამეშში. ინფ.: “დევის ფეხის დანადგამია ქვაზე. ეს ქვა ვითომ მისი საკარცხული იყო და ხშირად ჩამოვ დებოდა“. (პ. ლები).

დევის კენჭა – დიდი ლოდი ციხეებთან, რიონის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: “დევი კენჭაობდაო კეფხას და გადმოვადლოო ციხეებთან“ (უწერა).

დევლეთენხვანტი – სათიბი ხვანტებში (ჭიორა).

დევრიშა//დევრუშა//დევრუშანადგომი – სათიბი ზოფხითოგორის კალთაზე (რივნისთავი).

დევრუშა – იხ. დევრიშა.

დევრუშანადგომი – იხ. დევრიშა.

დენტაურა – სახნავი ქალეებისწყლის მარცხ. მხარეს (ბაჯიხევი).

დესეშაური – სახნავი ბორჯანის მარჯ. მხარეს (ცხმორი).

დეტონთ ადგილები – სათიბები ჩვეშოში (გონა).

დეტუეფარი – სათიბი დომბრულის მარჯვ. მხარეს (ჩვეშურა).

დეტუეფელე – სათიბი დეტუეფართან (ჩვეშურა).

დეურუ – ხევი ძეგლევის საზღვართან (ნაკიეთი). დეუ პირსახელია.

დეფიეთი – საძოვარი ქ. ონის საზღვართან (წმენდაური).

დეხციხე//დეგდხე – სახნავი, არეშიძეების ნაციხარი გასახვიელში, მუხამეშურის მარცხ. მხარეს (პ. ლები).

დვალდიეთ უბანი – უბანი სოფლის აღმ. ნაწილში, უწერის საზღვართან. ინფ.: “ცხოვრობენ დვალიშვილები და რეხვიაშვილები. დვალიშვილების ბაბუიშვილები არიან: პაპიენთი, ტონენთი, სოლომანენთი, დეთიენთი, პეტრიენთი, წყალობენთი, ოტიენთი, მოსიენთი; ხოლო რეხვიაშვილებისა – ასლანენთი და დეუენთი. ამათი წინაპარი ყოფილა დეო//დეუა“ (ნიგავზები).

დვალდიეები – დვალდიეების უბანი სოფლის ცენტრში. იყოფა მიკროუბნებად: ბიჭებიანთები, გვეშაურიანთები, შალიკიანთები, შოშიკაანთები (ბაჯიხევი).

დვალდიეების კალთები – მინდორი დვალდიეების განაპირა (ბაჯიხევი).

დვალდიეების შიდავლითავი – საძოვარი შიდაველის თავზე (ბაჯიხევი).

- დიაკვნიათი – ერქვა უბანს კვათაში (გომი).
- დიაკვნიათი ყანები – სახნავი კვათაში. ინფ.: „დიაკვნიათი გავაშლები იყვნენ. აქ ყანები ჰქონიათ“ (ლარი).
- დიაკვნის წყალი – წყარო კოკონაურებში. ინფ.: „აქ დიაკვნის წყალი დაუღვია და დამხრჩვალა“ (ნიგაეზები).
- დიანთის აკავანა – იხ. აკავანა.
- დიანთის ახუა – იხ. ახუა.
- დიდარყი – სახნავი ნაძერძევის მარცხ. მხარეს (ფსორი).
- დიდახო – 1. საძოვარი ოქაში (ლარი); 2. სათიბი კვირიკაშვილების უბანში (ცხმორი); 3. სათიბი ჭალეებისწყლის მარცხ. მხარეს (ბაგიხევი) და სხვ.
- დიდახოები – სახნავები რიონის მარცხ. მხარეს (ქიორა).
- დიდველი – სათიბი შთალაში (ჩვეშურა).
- დიდვერძა – ვეძა გომრულის ნაპირას, დიდრუს შესართავთან (გომი).
- დიდი ბართუშელი – იხ. ბართუშელი.
- დიდი გზა – საავტომობილო გზა საბანაძეებში (ლუნდა).
- დიდიგზისთავი – ტყე-მინდვრები დიდი გზის ზემოთ (ლუნდა).
- დიდი გომი – სოფლის ცენტრალური ნაწილი, სადაც მდებარეობს ჩიხრაძეთა რამდენიმე მიკროუბანი: სიმონიანთ უბანი, მამუჩიანთ უბანი, მაღალიანთ უბანი, გიგიტიანთ უბანი, ტბეთელეთი//კიმეთელე(თის)უბანი (გომი).
- დიდი ზოფხითო – იხ. ზოფხითო.
- დიდი თანისი – იხ. თანისი.
- დიდი თიშა – იხ. თიშა.
- დიდი ლუხუში – მთა ლეჩხუმის ქედზე, სასვანოწყლის სათავესთან (რივნისთავი).
- დიდი ნაძვი – საძოვარი მეწყრის თავზე (გონა).
- დიდი რუ – საკაურის მარცხ. შენაკადი (ბორცო, საკაო).
- დიდი სანარცხე – იხ. სანარცხე.
- დიდი სახოლი – აღმართი ლები-გონის გზაზე, ჩვეშურის მარჯვ. მხარეს, ცალუღელას გვერდით (ლები).
- დიდისახოლითავი – იხ. დიდ(სა)ხოლითავი.
- დიდი საჯვარე – სერი რიონისა და გვერითულის მარცხ. მხარეს ჟარონეთის აღმოსავლეთით (უწერა).
- დიდი ქვა – იხ. ქვაციხურა.

დიდი შოდა - იხ. შოდა.

დიდი ჩაგარანთო - იხ. ჩაგარანთო.

დიდი ხოფითო - იხ. ხოფითო.

დიდკარათა - სათიბი ფორხიშულის მარცხ. მხარეს (ღები).

დიდკოდები - ბილიკი, კლდეები სკოდორულის მარჯვ. მხარეს (უწერა).

დიდრუ - საკაურის მარცხ. შენაკადი (ბორცო, საკაო).

დიდრუ // დიდრუსწყალი - გომრულის მარჯვ. შენაკადი.

ჩამოედინება ლეხნარიდან (გომი).

დიდრუსწყალი - იხ. დიდრუ.

დიდ/სა/ხოლითაფი//დიცახოლითაფი - სახნავები დიდი სახოლის თავზე (ღები).

დიდსოფელი - ხშირად ასე მოიხსენიებენ სოფ. ღებს.

დიდქოთანა - ვაკე-სახნავი მუშუანის მარცხ. მხარეს. „დიდი ქოთანი დაუდგამთ და ლობიო მოუხარშავთ“ (უწერა).

დიდღელე - რიონის მარცხ. შენაკადი ჭვარისწყალთან (რივნისთავი).

დიდღელე//წმინდა ველების ღელე - ნოწარულის მარჯვ. შენაკადი (ჭიორა).

დიდღელე(ები) - საძოვრები ჭეჯორის მარცხ. მხარეს. „ღელე საზვავე ადგილია“ (ჩორდი).

დიდყანა - 1. სათიბი პატარა ზოფხიტოში (რივნისთავი); 2. სათიბები შოდის ქედზე (პ. ღები); 3. სათიბები ოჭაში (ლარი); 4. საძოვარი სავლედურაში (ბორცო); 5. საძოვარი ზოფხარელის მარჯვ. მხარეს (ხიდემღები); 6. საძოვარი ძეგლევის საზღვართან (ნაკიეთი); 7. სათიბი აფურცხლუანის გვერდით (ფარავნეში).

დი(დ)ჭყორისპირი - სათიბი დიდრუს მარცხ. მხარეს (გომი).

დიღუკა//დიღუკა - სათიბი ბორჯანის მარცხ. მხარეს (ცხმორი).

დიღუკა - იხ. დიღუკა.

დიღვარა//დიმლარა//დიმრალეები - საძოვარი სოფლის ჩრდ. - დას. ნაწილში, რუჩუიპირებში (ნიგავზები, ფარავნეში).

დიმლარა - იხ. დიღვარა.

დიმრალეები - იხ. დიღვარა.

დინუარა//მდინვარა - ვაკე-საძოვარი საბანაძეებში, სორგითის საზღვართან (ლუნდა).

- დიენარა** – საძოვარი მბლავანის მარცხ. მხარეს (ცხმორი).
- დიცახოლითავი** – იხ. დიდ(სა)ხოლითავი.
- დოლაძისისწყერი** – მთა, მწვერვალი კედელას ქედზე. გომრულის სათავესთან. სიმაღლე 3267 მ. ინფ.: „დოლა ნიშნავს ფართოს. აქ მწვერვალზე ვაკეა“ (შოვი).
- დოლაქედი** – სათიბი ღარულის მარჯვ. მხარეს (გომრულა).
- დომბა** – მთა, რაჭის კავკასიონის განშტოება (ჩვეშურა).
- დომბისწყერი** – დომბის მწვერვალი (ჩვეშურა).
- დომბურა** – მყინვარი, საძოვრები დომბაზე (ჩვეშურა).
- დომბურისრუ** – იხ. დომბურულა.
- დომბურის წითელი** – იხ. წითელი.
- დომბურულა//დომბურისრუ** – მდინარე. სათავე აქვს დომბურაში. ერთვის ჭანჭახს - ჩვეშურის ერთ-ერთ მდგენელს (ჩვეშურა).
- დომელაჭაღა** – სათიბი რუმოძალის ნაპირას. დომელა პირსახელია (რივნისთავი).
- დომენტის სათუთუნე** – სახნავი ბერიკაშიღლებში (ცხმორი).
- დორმან(ი)ეთი** – ვენახები რიონის მარჯვ. ნაპირას (ლაგვანთა, ნაკიეთი).
- დოსვენა//დოსონა** – მთა-სათიბები, საარჩევ კლდეები დედაკვინის დას. კალთაზე, ვოქანურის სათავესთან (ნიგავზები).
- დოსონა** – იხ. დოსვენა.
- დოშვერა** – საძოვარი, სალოცავი მთის გზაზე, დოშვერის წყლის სათავესთან (გომი).
- დოშვერისწყალი** – გომრულის მარჯვ. შენაკადი (გომი).
- დღვიორა** – ჭანჭახის მარცხ. შენაკადი გლოლისა და კურორტ შოვის საზღვარზე. მოედინება დოლაძისისწყერის ძირიდან (გლოლა, შოვი).
- დღვიორას ყვაპი** – იხ. ყვაპი.

მ

- ებრაელების უბანი** – უბანი ქალაქის აღმ. ნაწილში (ონი).
- ედენა** – მწვერვალი და მყინვარი რაჭის კავკასიონზე, რიონის სათავესთან. სიმაღლე 2723 მ. (რივნისთავი).
- ედენიკილო** – გადასასვლელი სამქნავიდან ედენაში. ინფ.: “კილო არის უღელტეხილი, უნაგირა“ (რივნისთავი).

- ედუნისრუ** - რიონის მარცხ. მდგენელი. მის მარცხ. მხარეს არის მზიურედენა, ხოლო მარჯვ. მხარეს - ჩილედედენა (რივნისთავი).
- ევას კაკლები** - ნიგვზნარი გოგოლაანთ უბანში (ჩინჭვისი).
- ეზო** - სათიბები კვირიკაშვილების უბანში, (ცხმორი).
- ეზოს წყალი** - წყარო ეზოში, ნამოსახლარზე (ცხმორი).
- ეკლარა** - სათიბი დიდელის გვერდით (ჩორდი).
- ეკლიანი** - სათიბი ზედა ციცასა და ნამეედნევს შუა (ბაჩიხევი).
- ეკლიასხალი** - საძოვარი მარწყვეულასთან. ინფ.: „სხალს ეძახიან, თუმცა კი ეკალი არა აქვს“ (ნიგავზები).
- ელაია//ელიაწმინდა** - საძოვარი ბუბაში (შოვი).
- ელაიაწმინდა** - 1. სალოცავი, საკარმიდამოები ახალსოფელში (გლოლა); 2. იხ. ელია.
- ელიაწმინდის დელე** - ჭეჯორის მარცხ. შენაკადი საბანაძეებში (ლუნდა).
- ელნეცა** - მთა რიონისა და ქანჭახის მარცხ. მხარეს (გლოლა, უწერა).
- ენდელი** - სახნავი გორისბოლოს უბანში (გლოლა).
- ერახტიქედი//ქედი** - სათიბი საკაურის მარჯვ. მხარეს, გაღმა ახოს გვერდით (ხიდეშლები).
- ერბუა** - სათიბი ხვანტში. “ერბუა ტკბილი მსხლის ჭიშია” (ბაჩიხევი).
- ერეეთანი//ერეეთნები** - სახნავი მუშუანის მარცხ. მხარეს, დასახლების თავზე. „ერეეთანი მეტრეველების განაყოფია“ (უწერა).
- ერეეთნები** - იხ. ერეეთანი.
- ერეშიანთ ველი** - სათიბი სხარალაში (საკაო).
- ერშელეურები** - სათიბი მზიურის თავზე (გომი).
- ეუდას ახო** - სახნავი ქ. ონის თავზე. ეუდა პირსახელია (წმენდაური).
- ეშმაკურა** - რიონის მარჯვ. შენაკადი. ერთვის სოფლის ცენტრიდან ჩრდილოეთით 7 კმ-ზე (უწერა).
- ეწერი** - 1. ტყე, საძოვარი ზედა საკაოში, ბოდეურის მარჯვ. მხარეს (საკაო); 2. ტყე-სახნავები აბესალაშვილების უბნის თავზე (მაჟიეთი); 3. ტყე მარიქელის თავზე. ინფ.: “ჩვენში ეწერი მწირი მიწაა” (ბაჩიხევი); 4. ფერდობები გძელას თავზე (ლუნდა).
- ეწერი//ეწრები** - ტყე-ფერდობები ფარავნემის საზღვართან ყოფენ: ქვედა ეწერი, შუა ეწერი, ზედა ეწერი (ნიგავზები).

ეწრები – იხ. ეწერი.

ეწრიგორა – ტყე, გორა ეწერთან (ბაჯიხევი).

ეწრივაკე – ვაკე-სახნავი ეწერთან (ბაჯიხევი).

3

ვაზანა – სახნავი ჭიბისთავში (გლოლა).

ვათათანა // ვათათანი – სათიბი ღარულის მარცხ. მხარეს, ორდინიძეების პირდაპირ (ღარი).

ვათათანი – იხ. ვათათანა.

ვათათნის წყალი – წყარო ვათათანასთან (ღარი).

ვაკე – 1. სახნავი ოქის გვერდით (ღარი); 2. სათიბი დედიყანის გვერდით (ჩორდი); 3. დავაკება საბურთვალოს ზემოთ (ლუნდა); 4. იხ. ვირა(ტყე).

ვაკეები – ვენახი რიონის მარცხ. მხარეს (ჯინჭვისი).

ვაკე ეზო – სათიბი ეზოში (ცხმორი).

ვაკე თენარი – სათიბი თენარებში (ჩორდი).

ვაკე შეტყერაული – საძოვარი შეტყერაულში (გომი).

ვაკე შოდლორი – იხ. მოდლორი.

ვაკე ნაძვნარი – ტყე ტატანეურგორასა და კობისატეხს შუა (ბაჯიხევი).

ვაკე ნოწარა – საძოვარი ნოწარულის მარჯვ. ნაპირას. სოფლიდან 15-16 კმ-ზე (ქიორა).

ვაკეოჭის წყალი – წყარო ოქაში, ონჭევის მახლობლად (ღარი).

ვაკე ტბათანი – იხ. ტბათანა (ღარი).

ვაკეტყე – მინდორი ვაკესთან (ლუნდა).

ვაკე ურუში – სათიბი ურუმში (უწერა).

ვაკე ფატართა – საძოვარი ფატართაში (ბაჯიხევი).

ვაკე ღორთა – დავაკება, ტყე კობორში (ნაკიეთი).

ვაკე შოშეთი – სახნავი შოშეთებში (ღები).

ვაკე წყარო – სათიბი ზედა საკაოში, ბოდეურის მარჯვ. მხარეს (საკაო).

ვაკე ჭიქეური – იხ. ჭიქეურ(ებ)ი.

ვაკეხირა – სათიბები ჩორდულის მარცხ. მხარეს, ნადობნევის გვერდით. ინფ.: “ხირა დახრამული ადგილია“ (ფსორი).

ვაკია – 1. სახნავი ზეციეთში (ნაკიეთი); 2. იხ. ზედა ვაკია.

- ვაკიბოლო - სახნავი რიონის მარცხ. მხარეს (ჯინჭვისი).
- ვაკითავი - საძოვარი ნაღვარევის თავზე (ღები).
- ვაკისთავი - იხ. ნაყვერავი.
- ვაკისუბანი - უბანი ლარულის მარჯვ. ნაპირის ვაკეზე, ქელიძეების უბანსა და ორდინიძეების უბანს შუა (ლარი).
- ვაკისწყალი - წყარო ვაკეში (ჩორდი).
- ვაკუნეები - პატარა ვაკეები ნასყანიბეგსა და ორლელუკეებს შუა (ბორცო).
- ვალაისქოში - სუქთიქომის შენაკადი (შოვი).
- ვალახტოველი - მინდორი წვერახმელის კალთაზე. ვალახტო პირსახელია (ხიდეშლები).
- ვალოდიას ქარები - სათიბი ფხონიმეწყერსა და საღვალოს შუა (ბაჯიხევი).
- ვანეთი - სახნავები ქანჭახის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: "შეიძლება ვანოს ოჯახისა იყო. მაგალითი: ბერიშვილი - ბერიეთი" (გლოლა).
- ვანიანთი - ერქვა უბანს კვათაში (გომი).
- ვარაში - მინდორი ზედა უბანში (წმენდაური).
- ვარდანლები - ტყე-საძოვარი სოფლის განაპირას (ფსორი).
- ვარდენის წყალი - წყარო ვაკისუბანში (ლარი).
- ვარდფორიტა - გორა, სათიბი რიონის მარცხ. მხარეს, ჯვარიგორის გვერდით. ინფ.: "ვარდით ლამაზი ადგილია" (რივნისთავი).
- ვარდიქალაქუნა//ვარდიქალაქურა - საძოვარი ჩვეშურის მარცხ. მხარეს „ყვავილიანი და ხეხილიანი ადგილია“ (კიორა).
- ვარდიქალაქურა - იხ. ვარდიქალაქუნა.
- ვარტყიანყანა - იხ. ბარტყიანყანა.
- ვარღმა - ვაკე-ფერდობები ნამოსახლევის სერზე (ლარი).
- ვასილის წყარო - წყარო საკაურის მარჯვ. მხარეს (ლაგვანთა).
- ვაშაურა - სახნავი ვაშაურიგორაზე (ჩორდი).
- ვაშაურფორა - ფერდობები მელაძეებსა და მიქუქაძეებს შუა. ინფ.: "დიდი აღმართებია. ბოლომდე რომ აუვლიათ, ვაშა და ურა დაუძახიათ" (ჩორდი).
- ვაშლარა//ვაშლარეები - ტყე მუზრულის მარცხ. მხარეს. (უწერა).
- ვაშლარეები - იხ. ვაშლარა.
- ვაშლარფანი - სათიბები სკოდორულის მარჯვ. მხარეს (უწერა).
- ვაშლუნა - სათიბი ბორჯანის მარცხ. მხარეს (ცხმორი).
- ვაშლუნანას დელე - ხევი ვაშლუნანაში (ცხმორი).

- ვაჩელაქელი – სათიბი ზადანეურთან (გონა).
- ვანინაური – სათიბი ქალეებისწყლის მარჯვ. მხარეს (ბაჯინხვევი).
- ვაციწვერა – 1. სათიბი ზედა საკაურაში, რგვალველთან (საკაო);
2. სათიბი მუხამეშში, სადაც ხარობს ბალახი ვაციწვერა (პ. ლები).
- ვაციწვერი – შთა, საძოვარი ლეჩუმის ქედზე, სადაც სვანეთის გზა გადადის (რივნისთავი).
- ველა – 1. სათიბი ლათქიშორ – ზეხენიერის წყალგამყოფზე (პ. ლები);
2. ვაკე რიონის მარჯვ. ნაპირას (უწერა, ნიგავზები).
- ველგრძელა – სათიბი სკოდორულის ხეობაში (უწერა).
- ველები – 1. ვაკე-ნასოფლარი ჩვეშურის მარცხ. მხარეს, შომის ხიდის ზემოთ (გონა); 2. ტყე-სათიბები ეარონეთის თავზე (უწერა); 3. სათიბი ზედა საკაოში (საკაო).
- ველეფა//ველეფი – სერი, სათიბ-საძოვრები ღარულის მარცხ. მხარეს, ქვედის საზღვარზე (ღარი).
- ველეფი – იხ. ველეფა.
- ველეფის ხიდი – ხიდი ღარულაზე (ღარი).
- ველიბოლო – სათიბი ველაში (ნიგავზები).
- ველ/ი/გძელა – სათიბი ზოფხითურის მარცხ. მხარეს (რივნისთავი).
- ველიფელაგადასავალი – გზა რიონის მარჯვ. მხარეს. გადადის რეხების თავზე ქიორიდან უწერაში (ქიორა).
- ველიმბილა – სათიბი რუბოძალის მარჯვ. მხარეს, კუნჭულას პირდაპირ (რივნისთავი).
- ველიმბილატყვრები – ტყე ველიმბილაში (რივნისთავი).
- ველისი – ვაკე-სათიბი ნამოსახლევის სერის აღმ. ნაწილში (ღარი).
- ველიფელე – სათიბი მუხამეშში. „გობივით ადგილია“ (პ. ლები).
- ველორი – სათიბი ფორხიშულის მარცხ. მხარეს (ღები).
- ველუანი – სახნავები ქანჭახის მარცხ. მხარეს, ახალ გლოლაში.
იყოფა: ბერიკველუანი, ბერიველუანი, ბუტაიანველუანი (გლოლა).
- ველუკა – იხ. საყენებელი ველუკა (პ. ლები).
- ვენახები – სახნავები ღუნდის მთის კალთაზე (ღუნდა).
- ვერძა – 1. სათიბი ოქანურის მარჯვ. მხარეს (ძეგლევი); 2. სათიბი მბლავანის მარცხ. მხარეს (ცხმორი); 3. ვეძა გეგორის მარცხ. ნაპირას. ინფ.: „განსაკუთრებული წყალია, საფუარი არ სჭირდება, ამიტომაც ამოაქვთ სოფელში და აცხობენ

საახალწლო ბიკიებს – ნაძვის ხის მოსართავ ცხოველებს, ფრინველებს“ (ლუნდა).

ვერძობოლო – საძოვარი ვერძაში (ძეგლვევი).

ვერძირუ – საკაურის მარჯვ. შენაკადი ახოვებთან. მოედინება ცხომიდან (ხიდეშლები).

ვერძისთავი – ვაკე-საძოვარი ვერძაში (ძეგლვევი).

ვერძის ვაკე – ვაკე-სახნავი ვერძასთან (ლუნდა).

ვერძისწყალი – წყარო ვერძაში (ძეგლვევი).

ვერწყანდელი – სათიბი კვირიკაშვილებსა და კობერიძეებს შუა (ცხმორი).

ვერზნალიანი – ტყე ხვარგულის ხეობაში (ჩვეშურა).

ვეძა – წყარო ქვედა ჭალებში (ღები).

ვეძისწყალი – წყარო საწისქვილეწყლის სათავესთან (ჭიორა).

ვეძი/ს/ჭალა – დავაკება ვეძასთან (ღები).

ვეძიტყე – ტყე, საძოვარი ვეძისწყალთან (ჭიორა).

ვეძიფარი – საძოვარი ჭვარიქელში (ჩვეშურა).

ვირა ტყე // ვაკე – სახნავი წოხისრუს მარცხ. მხარეს, რივნისპირებში (ღები).

ვირატყისრუ // რუთავირუ – ხევი ვირატყეში (ღები).

ვიწრო ფარი – სათიბი ფარებთან, შოდურის მარცხ. მხარეს (3. ღები).

ვიწრო(ში)ი – სათიბი ქვედა ძეგლვევიში. ინფ.: “ვიწრო ლელეა“ (ძეგლვევი).

(ვ)ოქანური – რიონის მარჯვ. შენაკადი. ნაკიეთისა და ფარავნეშის საზღვარი (ნაკიეთი, ფარავნეში, ძეგლვევი).

(ვ)ოქისწყალი – წყარო ოქაში (ღარი).

ზ

ზადანური – სათიბები ჩვეშურის მარჯვ. მხარეს (გონა).

ზალიკიანთი – სათიბი ქვედა საკაოში. ზალიკიანთი გუგეშაშვილების შტოა (საკაო).

ზალიკიანფარები – სათიბი ბალიჯოგთან (ღები).

ზალიკისეული – სათიბი გომანთის გვერდით (საკაო).

ზანდუკა – სათიბი სადუხის თავზე, ბოდუურის მარცხ. ნაპირას. ინფ.: “ასე იმიტომ დაურქმევიათ, ქვები ალაგია ზანდუკივით“ (საკაო).

ზაქარეეჭალა – რიონის ქალის ნაწილი. სხვა ნაწილების სახელებია: ჩატეეჭალა, საგიეეჭალა, ქიტუნეეჭალა, მამუჩიანთ ქალა, ბოხვეთქალა, ლეჯიენჭალა, შალიკიანთ ქალა, გაბრიქიანთ ქალა, კანკალეეჭალა, დავითიახო და სხვ. (პ. ლები).

ზაქარიანგ ზები – გზა ზაქარიანთ უბანში (ჯინჭვისი).

ზაქარიანთ უბანი – უბანი გომრულის მარცხ. მხარეს (ჯინჭვისი).

ზაქარიანთ წყარო – წყარო სათომიის კალთაზე (ხიდეშლები).

ზებოლთა – ვაკე ზებოლთის სერზე (წმენდაური).

ზებოლთის ხერი – ხერი წოლის საზღვართან (წმენდაური).

ზებოლთის ტბა – იხ. ტბა.

ზედა აბიდუა – იხ. აბიდუა.

ზედა ახო – საძოვარი მუშუანის მარჯვ. მხარეს (უწერა).

ზედაგა – სათიბი ცივლელისწყლის სათავესთან. იყოფა: ზედა ზედაგა და ქვედა ზედაგა. შუაში ტყეა (ძეგლევვი).

ზედაგორი – სათიბი სოფლის დას. ნაწილში (ფსორი).

ზედა გოჭიკალია – იხ. გოჭიკალია.

ზედა ეწერი – იხ. ეწერი//ეწრები.

ზედა ვაკია – სათიბი საბუეთის კალთაზე. ქვემოთ, საკაურის მარჯვ. ნაპირას, საძოვარს ეწოდება ვაკია (ლაგვანთა).

ზედა ვაკისთავი – იხ. ზედვაკე.

ზედა ველი – საძოვარი სახაზოს კალთაზე (მაჩიეთი).

ზედა ზედაგა – იხ. ზედაგა.

ზედა ზორიფარი – საძოვარი საკაურის მარჯვ. მხარეს (საკაო).

ზედა თიში – იხ. თიში.

ზედა კეფხა – იხ. კეფხა.

ზედა კილო – მყინვარი, სათიბები ნოწარულის სათავესთან (ქიორა).

ზედა ღორთ – იხ. ღორო.

ზედა მარიჭელა – იხ. მარ(ი)ჭელა.

ზედა მზიური – ტყე მზიურში (საკაო).

ზედა ნადულუზევი – იხ. ნადულუზევი.

ზედა ნაზლოფარი – იხ. ნაზლოფარი.

ზედა ნასელვარა – იხ. ნასელვარა.

ზედა ნაშორთა – იხ. ნაშორთა.

ზედა ნაძვნარი – იხ. ნაძვნარი.

ზედა ნახერგულევი – საძოვარი მზიურისრუსა და გორეებისრუს

შეერთების ადგილას. “შემოხერგული, ე.ი. შემოლობილი იყო” (გონა).

ზედა ორმოები – საძოვარი ლესორის გზაზე (ჩორდი).

ზედა საბუღრაო – საძოვარი საბუღრაოში (ბაჯიხევი).

ზედა საკაო – იხ. საკაო.

ზედასები – უბანი სოფლის ცენტრში ინფ.: “გზის ზემო მხარეს ცხოვრობენ, ფერდობზე. ამიტომ არიან ზედასები” (ხიდეშლები).

ზედა ტბები – იხ. სასვანოვორა.

ზედა უბანი – 1. უბანი ზებოლთის კალთაზე (წმენდაური); 2. იხ. ზედეები.

ზედა უბანი//მახარობლიანთ უბანი – უბანი მალლობზე, სოფელსა და ლეწინეებს შუა. მახარობლიანები რეხვიაშვილების განაყოფები არიან (ქიორა).

ზედაურები – იხ. აბესალაშვილების უბანი.

ზედა ღვიონი – იხ. ღვიონი.

ზედა შიდაველა – იხ. შიდაველა.

ზედა ჩიხორა – იხ. ჩიხორა.

ზედა ციცა – სათიბი ციცაში (ბაჯიხევი).

ზედა ძეგლევი – იხ. ძეგლევი.

ზედა წმინდა გიორგი – სალოცავი ნაჭარმაკევში (გომი).

ზედაწო – ბორცვი, სახნავი ზედა საკაოში (საკაო).

ზედა ქალეუბი – იხ. ნარღვევი.

ზედახო – საძოვარი ნაზლოფარის თავზე (ჩორდი).

ზედა ხულა – საძოვარი ზედა საკაოში (საკაო).

ზედგორისა – საძოვარი მთაგორაში (ცხმორი).

ზედეები//ზედა უბანი – იხ. გოცირიძეები.

ზედვაკე – 1. სახნავი ჟამიერეთში (უწერა); 2. სათიბი კვატაში (ლარი); 3. საძოვარი სავლედურის თავზე (ბორცო); 4. სათიბი გოცირიძეების უბანში (ლუნდა); 5. საძოვარი ლობჯანიძეების განაპირას (ბაჯიხევი); 6. დავაკება ზედვაკის გორაზე (ლუნდა). 7. იხ. სამოძიგვე.

ზედვაკისგორა – გორა ლუნდის მთის კალთაზე (ლუნდა).

ზედვაკისთავი – ტყე ზედვაკეში (უწერა).

ზედველა – სახნავი ქვედა ძეგლევიში (ძეგლევი).

ზედუბანი – 1. სახნავები სიმონიანთ უბნის თავზე (გომი); 2. საძოვარი სოფლის განაპირას, ფერდობზე (ფსორი).

ზედქალაქი – იხ. ზესოფელი.

ზევრეთი – იხ. ევერეთი.

ზემბოყო – სახნავეები ბოყისწყლის მარჯვ. მხარეს. შდრ. ქვემბოყო (გლოლა).

ზემო მოხვეულები//კავილაები//კავილეები – იხ. მოხვეულები//დახვეულები.

ზემო უბანი – იხ. ძეგლვეი.

ზემწიფე – სათიბი ჩორდულის მარც. მხარეს. ინფ.: “მიცხუნებული ფერდობია, მზიანი“ (ფსორი).

ზენაიყანები – საძოვარი ზოფხარელის მარცხ. მხარეს, გაღმა ყანუკების თავზე (ხიდშლები).

ზესველი – სათიბი ზესვლიგორაზე (ბაჯიხვეი).

ზესვლიგორა – გორა, ქოჩერიის განშტოება (ბაჯიხვეი).

ზესვლის ტყე – ტყე ზესვლიგორაზე (ბაჯიხვეი).

ზესოფელი//სასოფლო//ზედქალაქი – კონცხი, ძველი უბანი ბოყოსწყლისა და ქანჭახის შესართავის შიგნითა მხარეს. ინფ.: “მთელი სოფლისა იყო, საერთო. ამიტომაა სასოფლო. მაღალზეა, ყვირეთის ქედის კონცხია. ზედ ციხეები იდგა და ქალაქივით იყო“; „ზედქალაქზე ეკლესია აუშენებიათ თამარ მეფის სურვილით. დედოფალს მის მცველად ბერი დაუყენებია და მისთვის ცოლის მოყვანის უფლებაც მიუცია. ბერს აუშენებია ეკლესია, რომლისთვისაც “ბერის საყდარი“ უწოდებიათ და დღეს არ არსებობს. ბერთან ერთად აქვე დასახლებულან მისი ბიძა და მსახური ბიჭი. ისინი გამრავლებულან: ბერის შთამომავლები არიან ბერიშვილები, ბიძისა – ბიძიშვილები, ხოლო ბიჭისა – ბიჭიშვილები“. თავდაპირველი ფორმა ზედქალაქი დასახლებულია 1432 წ. შედგენილ ალექსანდრე მეფის სიგელში (გლოლა).

ზეღორთა – სათიბი კობორში, ვაკელორთასთან (ნაკიეთი).

ზეღორთითავი – ტყე კობორში (ნაკიეთი).

ზეციეთა//გაღმა ნაკიეთი – ნასოფლარი რიონის მარცხ. მხარეს, ჭინჭვისისა და ნაკიეთის საზღვარზე. გადასახლდნენ ადიგენის რ-ნის სოფ. ქეჭლაში 1945-46 წლებში (ნაკიეთი, ჭინჭვისი, ღარი).

ზეხენიერი – რიონის მარჯვ. შენაკადი და მისი ფართო ხეობა. ძირითადად აქაა პ. ლების სათიბები. ინფ.: “ყველას ეკუთვნოდა და ამიტომ დაერქვა“ (პ. ლები).

- ზვიადუნფარები** – სათიბები თევრეშოს თავზე (ღები).
- ზვიადუნატეხი** – სათიბი რიონისა და მუსხურის შესართავთან (რივნისთავი).
- ზვიადუნაჭირავი** – სათიბი ლუხუნის მთაზე (რივნისთავი).
- ზვიდუკევეტორა** – სათიბი სოფლის შემოგარენში. ინფ.: “ზვიდუკევეტორაჯანის სახელია“ (გონა).
- ზვიდუკევეკელი** – სათიბი თეთრში. ზვიდუკე გობეჯიშვილისა ყოფილა (რივნისთავი).
- ზვინათა** – ფერდობი ზაქარიანთ უბანში. ინფ.: “ისეთი ადგილია, ხრეში ჩამოიზვინება, იმეწყრება“ (ჯინჭვისი).
- ზვინეთის გორი** – ტყე-სერი, დღვიორა-ჩხოჭურის წყალგამყოფი (შოვი).
- ზნაკური** – სათიბი ქამიერეთში, ნაფისყანის ძირას (უწერა).
- ზორდითქუნა** – ჯაგნარი მუხამეშურის მარჯვ. მხარეს (პ. ღები).
- ზორიფარი** – საძოვარი მთის კალთაზე, საკაურის მარჯვ. მხარეს. ზორი მსხლის ჯიში ყოფილა (საკაო).
- ზორიფრის წყალი** – საკაურის მარჯვ. შენაკადი. იწყება ზორიფარში (საკაო).
- ზორფასა** – საჯიხვე ქიუხები, ფასის მთის ნაწილი რიონის სათავესთან (რივნისთავი).
- ზოფხარულა** – საკაურის მარცხ. შენაკადი. სათავე აქვს წინა შოდის ძირას. გაედინება საუსხიასა და სახაზოს შუა (ხიდეშლები, მაჟიეთი).
- ზოფხითო//ზოფხიტო//ზოფხითოვორი** – მთა, მყინვარი რაჭის კავკასიონის სამხრ. კალთაზე, ზოფხიტურის სათავესთან. სიმაღლე 2430 მ. იყოფა: დიდი ზოფხითო, პატარა ზოფხითო, თამაზიკიანთ ზოფხითო (რივნისთავი).
- ზოფხითოვორი** – იხ. ზოფხითო.
- ზოფხიტო** – იხ. ზოფხითო.
- ზოფხიტური** – რიონის მარცხ. შენაკადი ბრილთან. სათავე აქვს ზოფხიტოში. მდინარის ხეობაში აღმოჩენილია ძვ. წ. XVI-X სს. მეტალურგიული და სამთამადნო კერები (რივნისთავი).
- ზუდალი** – ტყე, მინდვრები რიონის მარჯვ. მხარეს, ზეხენიერსა და შეისურისრუს შუა (რივნისთავი).
- ზურგსუკანი** – სათიბი ღრჯამაში (ჩვეშურა).

- თაბარეული** – სათიბი ბორჯანასა და რუბოდლის წყალს შუა (ცხმორი).
- თაბერაული** – სათიბი ოქანურის მარცხ. მხარეს (ფარავნეში).
- თავლაგინი** – სახნავი მიღმა უბანში (გომი).
- თავარანგელოზი** – 1. ნაეკლესიარი ფარავნეშის მთის კალთაზე (ფარავნეში); 2. სალოცავი, ტყე დოშვერის წყალსა და სოფლის დასახლებას შუა, სადაც უწინ ტარდებოდა კობინჯრობა 21 მაისს. ეკლესია განუახლებიათ 1987 წ. (გომი); 3. იხ. (მ)თავარანგელოზი.
- თავარანგელოზი//საგვარე** – სალოცავი ნამოსახლევის სერზე (ლარი).
- თაკვეთილა** – მწვერვალი შოდის ქედზე, საზღვარი საკაურის აუზთან. ინფ.: “თავი აქვს წაკვეთილი, ვაკეა“ (პ. ლები).
- თა(ვ)კვერითავი** – ფერდობები ბორცოს სერის კალთაზე. ინფ.: “გამიგონია, რომ ძველი სახელია, აქამდე ყოფილა თაკვერის საერისთაოს საზღვარი. ამჟამად გასავალყანებსაც უწოდებენ“ (ბორცო, ძეგლვევი).
- თავმოსავლეული** – 1. საცალფეხო გზა, ტყე რიონის მარჯვ. ნაპირას, სკოდორულსა და მუზრულს შუა. ინფ.: “გზა კლდის ძირს გადის, ეს კი ზემოდან უვლის“ (უწერა); 2. გზა ლარულის მარცხ. მხარეს. ინფ.: “გზა მდინარის ნაპირას მიჰყვებოდა, მაგრამ აქ კლდის თავზე გადადიოდა“ (ლარი).
- თავტახეული** – წყარო, სახნავი კვირიკაშვილების უბანში (ცხმორი).
- თაზიქვაბი** – გამოქვაბული საკაურის ქალაში. თაზი იმ მონადირის სახელია, ვინც აქ ხშირად ათევდა ღამეს (ხიდეშლები).
- თა/ზ/იშვილები** – საძოვარი რიონის ნაპირას, მუხურას შესართავთან (რივნისთავი).
- თათარსახლი** – სახნავი, ნასახლარი რიონის მარცხ. მხარეს, ლები-თევრეშოს გზაზე. ინფ.: “აქ სახლი მდგარა და თათრებს უცხოვრიათ“ (ლები).
- თათარსახლისრუ** – ხევი საწისქვილორუს მარჯვ. მხარეს (ლები).
- თაკარგინი** – ტყე-საძოვრები ელნეტაში, ჭანჭახის მარცხ. მხარეს (გლოლა).

თაკვერითავი - იხ. თა(ვ)კვერითავი.

თამაზაშვილები - მაისურაძეების უბნის ნაწილი (ცხმორი).

თამაზიკიანთ ზოფხითო - იხ. ზოფხითო.

თანგვარა - სახნავი ქათნაურის გვერდით (წმენდაური).

თანისი - სანადირო ქიუხები რიონის სათავეებთან. იყოფა: დიდი თანისი, პატარა თანისი (რივნისთავი).

თასითი - სათიბი ქვისათალსა და ბორჯანას შუა (ცხმორი).

თაფლ(ის)იანი კდე//სათაფლიაკდე - კლდე ბაჭინევის საზღვართან.

“კლდეში ფუტკარი ბინადრობს და თაფლი ჩამოდის“ (ჩორდი).

თბილისა - მწვერვალი რაჭის კავკასიონზე, ბუბისწყლის სათავესთან (შოვი).

თბილწყალუკა - ტყე ხირასთან (ფსორი).

თედელაური//თედელაურის ბეგი - სახნავი ნასებიანთ უბანში, აქვეა წყარო თედელაურის წყალი (ჯინჭვისი).

თედელაურის ბეგი - იხ. თედელაური.

თედელაურის წყალი - იხ. თედელაური.

თედორეყანა - სათიბი ქედში (ჯინჭვისი).

თედორეიანთ - სახნავი ნატყვევრების თავზე. თედორე მიქუჭაძეს გაუკაფავს (ჩორდი).

თევრეშო - ნასოფლარი რიონის მარცხ. ნაპირას, ლებიდან 4 კმ-ზე. შემონახულია ნაეკლესიარი და ნაციხარი. მოიხსენიება გვიან შუა საუკუნეების საისტორიო წყაროებში, მაგ.: ალექსანდრე მეფის 1432 წლის სიგელში, რუსეთის ელჩების - ტოლჩანოვისა და იევლევის ელჩობის წიგნში და სხვ. (ლები).

თევრეშოვაკე - თევრეშოს ვაკე ნაწილი (ლები).

თევრეშოს ქრისტე-მეუფე - იხ. ქრისტე-მეუფე.

თეთრა//თეთრი - სათიბი თევრეშოს თავზე (ლები).

თეთრათანა - სათიბი სოფლის თავზე. გადმოცემით, თეთრა მსხალი, ანუ მსხალთაფლა, მდგარა თურმე ამ ადგილას (ფსორი).

თეთრატყე - ტყე თეთრაწყლის სათავესთან (ნიგავზები).

თეთრაწყალი - წყარო ჯვრივაკის თავზე (ნიგავზები).

თეთრების ქედი - სათიბები ლოლორულის მარჯ. მხარეს (ქიორა).

თეთრი - იხ. თეთრა.

თეთრი კარავი - ტყე დორმანეთთან. ინფ.: “საერთო ვენახებში ჰქონდათ თეთრი შენობა და იქ წურავდნენ ყურძენს“ (ნაკიეთი).

- თეთრი კოდიძი - სათიბი წოხისრუს თავზე (ღები).
- თეთრკოდები - საძოვარი ზედა ლორის გაგრძელებაზე (ხიდეშლები).
- თუკოშეწყერა - სათიბი მუხამეშში (პ. ღები).
- თელათათანა - სახნავი გორისბოლოს უბანში (გლოლა).
- თელარ(ებ)ი - იხ. თენარ(ებ)ი.
- თელარის წყალი - იხ. თენარის წყალი.
- თელე - ტყე-მინდვრები ხვაწურის ხეობაში (შოვი).
- თელეზიანი - ტყე დიდრუს სათავესთან (გომი).
- თელისწყალი - წყარო დიდრუს მარჯვენა მხარეს (გომი).
- თე(ლ)ნარა//მინდორა - სათიბი კოხაურის მთის ძირას (ბაჯიხევი).
- თელნარი - 1. ტყე ძეგლევის საზღვართან (ბორცო); 2. სათიბი რიონის მარჯვ. მხარეს (ქიორა).
- თელნარი//თენალა - ბუჩქნარი კვირიკაშვილების უბანში (ცხმორი).
- თეშირასეული - საძოვარი მეწყრიყბისერის კალთაზე (ბორცო).
- თენარა - იხ. თე(ლ)ნარა.
- თენარ(ებ)ი/თელარ(ებ)ი - სათიბები თენარის წყლის სათავესთან.
იყოფა: ასავალი თენარი, თენარიამოსავალი, თენარიწვერი, ვაკეთენარი, გადამთენარი (ჩორდი).
- თენარიამოსავალი - იხ. თენარ(ებ)ი.
- თენარის დელე - ჩილორულის შენაკადი. მოედინება თე(ლ)ნარიდან (ბაჯიხევი).
- თენარის წყალი//თელარის წყალი - ჭეგორის მარცხ. შენაკადი (ჩორდი).
- თენარიწვერი - იხ. თენარ(ებ)ი.
- თესლიჭამია - სახნავი ლესორის გზაზე (ჩორდი).
- თვალთკიანთ ნაწისქვილევი - ქალა ბოდუურის მარცხ. ნაპირას (საკაო).
- თიების თავისაყარი - დავაკება სხარალთან. ინფ.: "აქ მოაგროვებდნენ თივის ზვინებს და მერე ჩამოჰქონდათ სოფელში" (საკაო).
- თიკინჭალა - იხ. თიკინჭალა//თიკინჭალა.
- თიკინჭალა//თიკინჭალა - საძოვარი საკაურისა და ხოჯორის შესართავთან (ხიდეშლები).
- თისაგბა - სახნავი საწისქვილოწყლის ნაპირას (ქიორა).

- თიშა** – ნამეწყური ბორცოს სერის ძირას. იყოფა: დიდ-თიშა, პატარა თიშა (ბორცო).
- თიშები** – 1. სათიბი ბოდუურის სათავესთან (ბორცო); 2. კლდე-ნამეწყურები ლათქიშორის ხეობაში. ინფ.: “თიშები შლამიანი ადგილია, ქვიშა და მიწაა არეული“ (პ. ლები); 3. სანადიროები საჯოგის თავზე (ძეგლევნი).
- თიში** – სათიბი ტევრებში. იყოფა: ქვედა თიში, ზედა თიში. ინფ.: “თიში არის წყლისაგან ჩამოტანილი ქვიშა“ (ნიგავზები).
- თოფისასროლია** – სათიბი ფერდობები დედაბერას ძირას, რისინეს მარც. მხარეს. ინფ.: “ქალები მოუტაციათ. აქ დასწოვდნენ და დაებრუნებინათ“ (მაჭიეთი, საკაო).
- თოფსასროლია** – სათიბი ბოდუურის მარცხ. მხარეს, ინფ.: “მონადირეები აქ სინჯავდნენ თოფს“ (ბორცო).
- თოხაური** – საძოვრები ზედა ძეგლევის ჩრდ. ნაწილში (ძეგლევნი).
- თუთიკა** – სახნავი სოფლის განაპირას, სადაც ოდესღაც თუთიკა (მსხლის ჯიშია) მდგარა“ (ბაჯიხვენი).
- თულამეური** – სახნავი სახტრიყელის დას. კალთაზე (ჩორდი).
- თხელიში** – სახნავები ოქრუანთ უბნის განაპირას, გზის ორივე მხარეს. ინფ.: “როგორც გამიგონია, თხელიში სევანური სიტყვაა, გზის გაყოლება ყანას ნიშნავს“ (ხიდეშლები).
- თხილვანი** – ნატყვეარი ილინეს ხეობაში (გლოლა).
- თხინარა** – სათიბი სოფლის ჩრდ.-დას. ნაწილში (ბაჯიხვენი).
- თხმელები** – ტყე ქვედა ძეგლევში (ძეგლევნი).
- თხმელებიანი** – ტყე სოფლის აღმ. ნაწილში (ბორცო).

0

- იასაკვარდი** – მთა, საძოვრები ჭიჭიშორის სათავესთან. “ყვავილნარია. ლამაზი ადგილია. ალბათ ამის გამო დაარქვეს“ (რივნისთავი).
- ივანუნთები** – უბანი საკაურის მარცხ. მხარეს, ბიძიანთებისა და ზედასების ქვემოთ (ხიდეშლები).
- ივანე ნათლიცემელი//ნათლიცემელი//სალოცავი** – სალოცავი ღარისა და ონის საზღვართან (წმენდაური).
- ივანესეული** – სახნავი აბესალაშვილების უბნის ძირას (მაჭიეთი).

- ივანესხლები – სახნავი ფოცხვრებში (ლარი).
- ივანუყანა – სათიბი ქვაციხესთან (გლოლა).
- ივანიანთები – იხ. ჩეჭებიანთ(ებ)ი.
- ივანიკიანთ(ებ)ი – იხ. ბარტყიანთ(ებ)ი.
- იღონე – ჭანჭახის მარჯვ. შენაკადი. სათავეს იღებს საირმეში (გლოლა).
- იმელანე – საძოვარი მუხუთში (უწერა).
- იმფხლარეები – სათიბი ზეციეთაში (ნაკიეთი).
- იმფხლებიანი – 1. მინდორი ზედა ძეგლევში (ძეგლვევი); 2. სათიბი ტვაპილელის სათავესთან (ცხმორი); 3. სახნავი ქათნაურის თავზე (წმენდაური). იმფხლა//იფხლა//იმხალა გვიმრაა ერთგვარი.
- იმსლებიანი ყანა – საძოვარი მეწყრიყუბისერის კალთაზე. (ბორცო).
- ინატაანთები – უბანი ზედა საკაოში. ცხოვრობდნენ ინატაშვილები, დარჩა 1 კომლი (საკაო).
- ინჟინრების ნასახვლარი – სათიბი ღრჯამაში (ჩვეშურა).
- იოდისწყალი – წყარო სხარაში (შოვი).
- იონეუთულები – სათიბი ჩვეშურის მარცხ. მხარეს (გონა).
- იონწყალა – წყარო ჯარონეთის თავზე (უწერა).
- იოსებადანია – იხ. დანია.
- იოსებიახო – სახნავი ჩდილში (ჯინჭვისი).
- ისარა – სახნავი გოგოლაან(თ)უბნის განაპირას, გომრულის მარცხ. მხარეს. ინფ.: “ისრის ფორმა აქვს“ (ჯინჭვისი).
- ისლეუანი – ტყე ბელლორის მარცხ. მხარეს (უწერა).
- იფხლარა – სახნავი ზაქარიანთ უბნის განაპირას (ჯინჭვისი).
- იფხლარიანი – სათიბი ღარულის მარცხ. მხარეს (ლარი).
- იფხორა – სახნავი კუქუნისა და ქვედა ციცას შუა (ბაჭიხევი).
- იქითა საბუე – სათიბი საბუეში (ბაჭიხევი).
- იქითა სადვალთ – სათიბი სადვალოში (ბაჭიხევი).
- იწილეთი – სათიბი ღარულის მარცხ. ნაპირას, ორდინიძეების უბნის პირდაპირ (ლარი).
- იწილეთის წყალი – წყარო იწილეთში (ლარი).
- იწილეთის ხიდი – ხიდი ღარულაზე, იწილეთში (ლარი).

კავილაუბი//კავილეები - იხ. მოხვეულები.

კავილეები - იხ. მოხვეულები.

კაწითნი ტყე - ტყე კვათაში (გომი).

კაისარეთო - მთა, ტყე შოშეთების თავზე, ჩვეშურის მარჯვ. მხარეს.

შემონახულია ციხე-კოშკი (ღები).

კაიწყალი - წყარო ქვედა კილოში, ნოწარულის მარჯვ. მხარეს (ჭიორა).

კაკაბა - ტყე რისინეს მარცხ. მხარეს. ინფ.: "ჩემს ბავშვობაში კაკებები იყო ბევრი" (მაჩიეთი).

კაკანახულევი - ნავენახარი ღვანების გვერდით (ნიგავზები).

კაკასფორი - ტყე-საძოვრები სოფლის ჩრდ. ნაწილში, დედაკვინის გზაზე (ნიგავზები).

კაკასფორისთავი - საძოვარი კაკასიგორში (ნიგავზები).

კაკასფორქვეში - საძოვარი კაკასიგორში (ნიგავზები).

კაკანეთი - სათიბი კაკაჩეთისრუს სათავესთან (ჩორდი).

კაკანეთისრუ - ჭეჯორის მარცხ. შენაკადი. იწყება ჭიქეურებში (ჩორდი).

კალოთავი - საძოვარი საბანაძეებში (ღუნდა).

კაკოტყე - სათიბი ნოწარულის მარჯვ. მხარეს (ჭიორა).

კალოები - 1. საძოვარი ვაკისუბანში (ღარი); 2. მინდორი მელაძეებში (ჩორდი).

კალოთავი - საძოვარი ტვაპიღელის მარცხ. მხარეს (ცხმორი).

კალოხევი - მინდორი სოფლის თავზე (ფსორი).

კალცისწყალი - მინერალური წყალი კურორტ შოვის შემოგარენში, ჭანჭახის მარცხ. მხარეს (შოვი).

კაპარზეთა - სახნავი მზიურში, ხარეთასთან (გომი).

კაშბეჩიანო რუები - სათიბი სოფლის შემოგარენში (გონა).

კაშულვარი - სათიბი საბანაძეების უბანში (ღუნდა)

კანკლეთი - 1. საძოვრები ჭანჭახის მარცხ. მხარეს, სუქთიქომამდე (შოვი); 2. საძოვრები ხოლის ორივე მხარეს. ებჭინება გორიკეებს (ჭიორა).

კანკალეუფარი - იხ. ფარები.

კანკალეუქალა - იხ. ზაქარეექალა.

კაპიწა - წყარო კვირიკაშვილების უბანში (ცხმორი).

კარაგომი – მთა, მწვერვალი კავკასიონის მთავარ ქედზე. აქედან ჩრდილოეთით ეშვება მყინვარი ყარაუგომი. ზოგი შკვლევკის აზრით, ვახტანგ VI ჩრდილოეთ კავკასიაში კარაგომის უღელტეხილით გადასულა (ქიორა).

კარათანა – 1. სახნავი ძველ გლოლაში (გლოლა); 2. ტყე-საძოვარი სოფლის ჩრდ.-დას. ნაწილში (ფარავენეში).

კარგიწყლისთავი – სათიბი სოფლის დას. ნაწილში (ფსორი).

კარვენახ/ებ/ი – ვენახი ვაკისუბანში. „სახლის წინ იყო“ (ღარი).

კარზედა – ნაკალოვარი მელაძეებში (ჩორდი).

კარზეყანები – ვენახი კარვენახების გვერდით (ღარი).

კარობა//კარობები – გზა-ვიწრობი ნოწარულის მარჯვ. მხარეს. „კარებივით ვიწრო გასასვლელია. ზედა და ქვედა კილოებიდან გზა გადადის ვაკე ნოწარაში“ (ქიორა).

კარობები – იხ. კარობა.

კარობი – კლდოვანი ვიწრობი კირტიშულის შუა წელზე. აქ კლდისძირს ეწოდება „კარობისფეხები“ (ჩვეშურა).

კარობისფეხები – იხ. კარობი.

კაროკანა – ორგან ეწოდება სახნავს. განარჩევენ: ქალეების კაროკანა, ჩილორის კაროკანა. „კაროკანი ჭიშკარია“ (ბაჯიხევი).

კარსიქითი – სახნავი ზედვაკესა და საჩქეფელას შუა (ბაჯიხევი).

კარძეყანა – სახნავი ზედა უბანში (წმენდაური).

კატიანო – სათიბი გუგეშაურსა და თულამეურს შუა (ჩორდი).

კატიხთავისუბანი – უბანი სოფლის ზედა ნაწილში. ინფ.: „კატიხთავა ბალახია ერთგვარი“ (პ. ლები).

კატიწვერა – 1. ჭიუხები ჩხოჭურის სათავეებთან (შოვი); 2. მწვერვალი ტყემალთაში. ჩანს ონიდანაც (გომრულა); 3. საძოვარი ქვედა საკაოში, საკაურის მარჯვ. მხარეს (საკაო).

კატიწვერი – მთა კვენალიშისწყლის სათავესთან (უწერა, გლოლა).

კატოს ღარდო//კატუას ღარდუა – მინდორი ტურბაზის გვერდით. ინფ.: „ღარდო არის ვიწრო ადგილი, მაგრამ ველი, არა ტყიანი“ (შოვი).

კატრაპანა – მინდორი, ქათნეურის ნაწილი (წმენდაური).

კატუას ღარდუა – იხ. კატოს ღარდო.

კაჩოვკა – სათიბი ჭანჭახის მარჯვ. მხარეს (შოვი).

კაცელქესაშევი – სათიბი დიდყანაში (რივნისთავი).

კაციაანთ ვენახები - ვენახები საკაურის მარჯვ. მხარეს (ლაგვანთა).
კაციაველა - სამოვარი ნატეხებთან, აბესალაშვილების უბნის
თავზე. კაცია პირსახელია (მაჟიეთი).

კაციანზიარა - სახნავი თესლიქაშიის გვერდით. ეკუთვნოდა კაცია
მელაძეს (ჩორდი).

კაციასული - სახნავი კვაჟაში (ლარი).

კაციტაქვაბუნა - პატარა გამოქვაბული, მონადირის თავშესაფარი
კირტიშოში (ჩვეშურა).

კაციტიანთ ახო - სათიბი სოფლის ჩრდ. ნაწილში (ნიგავზები).

კაციტიანთ(ებ)ი - იხ. როსია(ა)ნთ უბანი.

კაციტიანთ უბანი - იხ. როსია(ა)ნთ უბანი.

კაცნაკლავა - წყარო ქვაციხესთან (გონა).

კაწალთა - ტყიანი მთა ბორჯანის მარცხ. მხარეს, ჟაშქვის
საზღვართან (ცხმორი).

კახამბლები - სათიბი კვაჟაში (ლარი).

კახამბლებბოლო - სახნავი კვაჟაში, კახამბლებთან (გომი).

კდე - კლდეები გუგულიწყაროსა და ლაშხეექედს შუა (ბაჯიხევი).

კდებობალი - კლდე ნაკრებავასთან, ჭინჭალის ზემოთ (გომი).

კდეთანა - ტყე რიონის მარცხ. მხარეს, მუშუანის შესართავის
პირდაპირ (უწერა).

კდესუკანა//კდისუკანი - სამოვარი საკაურის მარჯვ. მხარეს
(ლაგვანთა).

კდეუნა - კლდე ლარულის მარცხ. მხარეს (ლარი).

კდეუნას წყალი - წყარო კდეუნაში (ლარი).

კდისთავი - სამოვარი კდესუკანასთან (ლაგვანთა).

კდისუკანი - იხ. კდესუკანა.

კდისძირა - სახნავი საკაურის მარცხ. მხარეს (ლაგვანთა).

კდისწყალი - წყარო გოგოლაანთ უბანში (ჯინჭვისი).

კდიძირი - სათიბი ბორჯანის მარცხ. მხარეს (ცხმორი).

კვგენადის ყანები - სახნავი კვაჟაში (ლარი).

კედელა - 1. მთა კედელას ქედზე, ჭანჭახისა და ლარულის
წყალგამყოფზე. ვახუშტი ბატონიშვილი ასახელებს ორ
ფორმას: კედელა კავკასი, კავკასი კედელა. (გლოლა, ლარი); 2.
კლდე შოდის ქედზე, ჟარონეთის აღმოსავლეთით (უწერა); 3.
ტყე, სამოვარი ქვედაუბნის თავზე. ინფ.: "მართლაც
კედელივითაა დახრილი" (წმენდაური).

კედელა//კედელები – სათიბები ნაკეთის საზღვარზე, რიონის მარცხ. მხარეს (ლარი).

კედელას ქედი – ქედი, შოდა-კედელას ქედის მონაკვეთი რიონის მარცხ. მხარეს, ჭანჭახისა და ღარულის წყალგამყოფი ვახუშტი ბატონიშვილი მოიხსენიებს როგორც “კაკვასი კედელა” (გლოლა, ღარი).

კედელას წყალი – რიონის მარცხ. შენაკადი. მოედინება კედელადან (ონი, წმენდაური).

კედელები – იხ. კედელა.

კედელუკა – საძოვარი ჩდილში, ზაქარიანთ უბნის განაპირას. კედელივით შვეული კლდეა (ჯინჭვისი).

კერესელიძეები – იხ. ფარავნეში.

კერკეტეები – ფერდობები ჩდილში, თედელაურის გვერდით, სადაც კერკეტი ნივთები ხარობს (ჯინჭვისი).

კესარაყანა – სახნავი კვაყაში (ლარი).

კეფხა – მთა, ტყე-საძოვრები ბელლორის მარცხ. მხარეს. იყოფა: ზედა კეფხა, ქვედა კეფხა (უწერა).

კეცნარა – საძოვარი კიბიის თავზე სადაცსაკეცე მიწას იღებდნენ (ლარი).

კეცნარა//კეცნარი – რიონის მარცხ. შენაკადი საგლოლოს ქვემოთ. მოედინება უპიროდან (უწერა).

კეცნარი – იხ. კეცნარა.

კვაიშური – მინდორი, სასაფლაო თევრეშოში. ინფ.: “ვითომ კაი შორი არისო და იქით ვერ მიდიოდნენ” (ღები).

კვაიშურირუ – რიონის მარცხ. შენაკადი. სათავეს იღებს დომბურაში (ღები). ინფ.: “ჩვენთან რუ ეწოდება ნაკადულს”.

კვაყა – ნასოფლარი ღარულის მარჯვ. მხარეს, მალლობზე. ოსები უწოდებდნენ კოზი//კოზიაქთა. შედიოდა გომის სასოფლო საბჭოში. ცხოვრობდნენ ჩიხრაძეები (ქმნიდნენ დასახლებულ უბნებს: ნასოიანთ უბანი, მალალიანთ უბანი) და გავაშლები (ქმნიდნენ უბნებს: სვიმონიანთ უბანი, სოფრომაანთ უბანი). მიატოვეს 1969 წელს, ჩამოსახლდნენ ონსა და სხვა გზისპირა დასახლებულ პუნქტებში. ამჟამად ძირითადი ნაწილი ტერიტორიულად შედის ღარის საკრებულოში (ლარი).

კვაყაგომი – კვაყის ის ნაწილი, რაც გომში შედიოდა (გომი).

კვაყეგზები – გზა ჩდილში. გადის კვაყაში (ჯინჭვისი).

- კვაჭის გადასახვლელი - უღელტეხილი ჩხოქაში. აქედან ბილიკები გადადის ოსეთში (შოვი).
- კვარა - ვაკე-საძოვარი ოქანურის მარჯვ. მხარეს (ძეგლვევი).
- კვარისთავი - საძოვრები კვარის ზემოთ (ძეგლვევი).
- კვარულაქედი - ტყე-სათიბები კვაიშურის თავზე (ღები).
- კვატუში - საძოვარი ზედა საკაოში, ბორცოს საზღვარზე (საკაო).
- კვაშითი - სათიბი ზედუბნის თავზე, ნაძვნარის სერის კალთაზე (ფსორი).
- კვაჩაური - სახნავი ზეციეთაში (ნაკიეთი).
- კვაჩაურის წყალი - წყარო კვაჩაურში (ნაკიეთი).
- კვაცხაეთი//კვაცხეეთი - ტყე-მინდვრები სახაროს კალთაზე, დღვიორის მარცხ. მხარეს (გლოლა).
- კვაცხეეთი - იხ. კვაცხაეთი.
- კვაჭანური - საძოვარი კიბეთელუბანში (გომი).
- კვენალიში - ვაკე-ფერდობები რიონის მარცხ. ნაპირას (უწერა).
- კვენალიშის წყალი - რიონის მარცხ. შენაკადი. სათავეს იღებს კატიწვერისა და ხვარიწვერის მთებიდან (უწერა).
- კვერანელურე - იხ. ღერე.
- კვერუხავი - სათიბი ნაჯოგვარის მარცხ. მხარეს (ფსორი).
- კვერუხისეულ(ებ)ი - სათიბი ნაომარში (ჩვეშურა).
- კვერთეთი - ტყიანი გორა ყაწუნეგორასთან, ჩვეშურის მარჯვ. მხარეს (ღები).
- კვერცხათანი - ვრჭვა საძოვარს კობერიძეების უბანში. ამჟამად აქ სტალიონია (ცხმორი).
- კვერცხული - სახნავი ნაღვარევში, რიონის მარცხ. მხარეს. ინფ.: "როგორც კვერცხები, ისეთი ქვეები ყრია" (ღები).
- კვესანეთი - იხ. ანანიეთი.
- კვირა(ნ)ცხოველი - იხ. კვირო(ნ)ცხოველი.
- კვირიანთ ვაკე - საძოვარი სათომიაში (ხიდეშლები).
- კვირიკაშვილების უბანი - უბანი წახნისსა და ხეყრილას შუა, სოფლის ცენტრალურ ნაწილში (ცხმორი).
- კვირო(ნ)ცხოველი//კვირა(ნ)ცხოველი - სასაფლაო, ეკლესია ევერეთში (ჭიორა).
- კვიროსათიბა - სათიბი ზეხენიერში (პ. ღები).
- კვირიტავა - სათიბი გოცირიძეებსა და საბანაძეებს შუა. ინფ.: "ჰგავს კვირიტავს, ანუ კვირისთავს" (ღუნდა).

- კიბეთელებანი – იხ. ტბეთელეთი.
- კიბია – სახნავი ნაკიეთის საზღვართან, რიონის მარცხ. მხარეს (ლარი).
- კიბუნეები – სამოვარი ბელლორისა და სკოდორულის სათავეებს შორის. ინფ.: “კლდეა კიბეებივით ასასვლელი” (უწერა).
- კიღობანა – სამოვარი ერეეთანის თავზე (უწერა).
- კიღობანა//კინტოპანა – სანადირო ადგილები კვაქაში, ალპურ ზონაში (გომრულა).
- კიკუენტ უბანი – იხ. ქიორა.
- კილაურა – იხ. კი(პი)ლაურა.
- კილო – 1. გადასასვლელი. ქვაციხეს აკავშირებს მოედანთან (ხიდეშლები); 2. უღელტეხილი რაჭის კავკასიონზე. ღრჯამიდან გადადის დიგორში. ინფ.: “კილო არის უღელტეხილი, გადასასვლელი მთაზე” (ჩვეშურა).
- კილოფარი – სამოვარი ნოწარულის მარჯვ. მხარეს (ქიორა).
- კიშეთეთუბანი – იხ. ტბეთელეთი.
- კიშეთელეთ(ის)უბანი – იხ. ტბეთელეთი.
- კიშთეწყალი – წყარო ჯობორის უბანში, ერთვის წიფლირუს (გომი).
- კინტოპანა – იხ. კიღობანა.
- კინტოპანარუ – გომრულის მარცხ. შენაკადი (გომრულა).
- კითთაქედი – სერი ტყე-მინდვრებით სოფლის სამხ. - ალმ. ნაწილში, ძეგლევსა და ბორცოს შუა. ინფ.: “ჩვენში ქედი ეწოდება სერს” (ბორცო, ძეგლვევი).
- კი/პი/ლაურა – სამოვარი ჩალაძეების უბანში (ბორცო).
- კირილეშვილები – სამოვარი საბუესა და ბეგსუკანს შუა (ბაჯიხევი).
- კირინეასო – სათიბი კირილეშვილებთან. ინფ.: “კირინე იგივე კირილეა” (ბაჯიხევი).
- კირკაზუელი – სათიბი ზეციეთაში (ნაკიეთი).
- კირო – წყარო, ტყე-სათიბები ჩორდულის მარცხ. მხარეს (ბაჯიხევი, ფსორი).
- კიროთაფი – სახნავები კიროსთან (ფსორი).
- კირტიშო – მთა მყინვარებითა და სანადიროებით რაჭის კავკასიონზე. აქაა ერთ-ერთი გადასასვლელი ჩრდ. კავკასიისაკენ (ჩვეშურა).
- კირტიშოს წითელი – საჯიხვე კლდეები კირტიშულის ხეობაში (ჩვეშურა).

კირტიშული - ჩვეშურის მარცხ. მდგენელი. გაედინება კირტიშოდან (ჩვეშურა).

კისერი - გადასასვლელი, რომლითაც ჭანჭახის ზემოთი უკავშირდება მწვერვალ თბილისისას. "კისერი უნაგირაა, ხარის ქელივით" (შოვი).

კობერიძეები - სოფლის ბოლო უბანი მაღლობზე (ბაჯიხევი).

კობერიძეები/კობერიძეების უბანი - უბანი სოფლის ჩრდ.-აღმ. ნაწილში (ცხმორი).

კობერიძეების უბანი - იხ. კობერიძეები.

კობერიძეების ქოლოსი - სალოცავი, რუს სათავე წყარო კობერიძეების უბანში (ცხმორი).

კობეზაური - ტყე-საძოვრები წინა უწერაში (უწერა).

კობზანვევლა - სათიბი ღარულის მარცხ. მხარეს (ღარი).

კობიადუქანი - კლდე ფართო ქალაში. ინფ.: "კობია იყო ებრაელი ვაჭარი. სოფელში საწვრილმანო დაჰქონდა. ეს ადგილი თვალითაც არ უნახავს. კლდეა გადმოხრილი, მის ქვეშ იყრიდნენ თავს. შაყირ-შაყირ შეარქვეს კობიას დუქანი და შერჩა" (ხიდეშლები).

კობიაველი - სათიბი ლეშკების თავზე (საკაო).

კობიანწყარო//კობიენწყალი - წყარო მოსაყარში (ჭიორა).

კობიენწყალი - იხ. კობიენწყარო.

კოდები - 1. საბანაო რიონზე (ღარი); 2. კლდოვანი ვიწრობი საკაურაზე. ინფ.: "კოდი კლდეა" (საკაო).

კოდი - კლდე, გზა საკაურის მარცხ. მხარეს (ლაგვანთა).

კოდიადმართი - აღმართი საკაურის მარცხ. მხარეს (საკაო).

კოდიბოლო - სახნავი მუხამეშურის მარჯვ. მხარეს (პ. ლები).

კოდიბოლოს მყავე წყალი - წყარო კოდიბოლოში (პ. ლები).

კოდიბოლო - საძოვარი სადვალოსა და ღვალვანას შუა (ბაჯიხევი).

კოდისადგომა - რიონის მარცხ. შენაკადი (რივნისთავი).

კოდისთავი - სახნავი შალიკიანთ უბნის თავზე (მაჭიეთი).

კოდისქვეშა - საძოვარი ლესორაში (ცხმორის თემი).

კოდიწყალა - რიონის მარცხ. შენაკადი. მოედინება საქარაქელიდან (უწერა).

კოდიწყალუკა - წყარო ჩვეშურის მარჯვ. მხარეს (გონა).

კოდიხიდი - გზის მონაკვეთი სასადილოს თავზე. ინფ.: "კლდეზე გზა იყო გამოკოდილი, ე. ი. გაყვანილი" (უწერა).

- კოდნავი – გზა ჯობაძეებში (ფსორი).
- კოდნარა – სახნავი კოდნარულის სათავესთან (ჩვეშურა).
- კოდნარი – უბანი ზედა საკაოში, ქაშუეთის ქვემოთ (საკაო).
- კოდნარულა – ჩვეშურის მარჯვ. შენაკადი. სათავეს იღებს ღრჯამაში. ამოივლის კოდნარას (ჩვეშურა).
- კოდუნეები – 1. კლდეები კვაიშურსა და ფორხიშულს შუა (ღები); 2. საძოვარი ფატართასა და ქედს შუა (ბაჯიხევი).
- კოშმანტეშო – საძოვარი ქვედა საკაოში, საკაურის მარჯვ. მხარეს (საკაო).
- კოთათავი – საძოვარი, გზის მონაკვეთი ბოყოსწყლის მარჯვ. მხარეს. ფაქტობრივად, კოდების თავია. როგორც ჩანს: კოდთათავი → კოთათავი (გლოლა).
- კოკილაანთ ველი – სათიბი თოფისასროლიასთან (ბორცო).
- კოკონაველი – სათიბი აკაენის თავზე (ჩინჭვისი).
- კოკონაურ/ებ/ი – სახნავები რუჩუის მარცხ. მხარეს, ლელეებიდან ღვთიშობლის ეკლესიამდე (ნიგავზები).
- კოლიაანთები – უბანი ოქრუანთებსა და ბიძიაანთებს შუა. ინფ.: “კოლია ხიდაშლის შთამომავლები არიან” (ხიდეშლები).
- კოლოტა – საძოვარი ბორჯანის მარცხ. მხარეს (ცხმორი).
- კოლოტა//კოლოტები – სახნავები (ბაჯიხევი).
- კოლოტა/ები/ – სათიბი ბოყოსწყლის მარჯვ. მხარეს (გლოლა).
- კოლოტები – იხ. კოლოტა.
- კოშა – ტყე-საძოვრები ბოყოსწყლის მარცხ. მხარეს (გლოლა).
- კონტოხი – გზა, სათიბი, გორა გოცირიძეებსა და საბანაძეებს შუა (ღუნდა).
- კონტოხის დელე – ლელე. კონტოხიდან ერთვის ჯეგორას (ღუნდა).
- კონცხ(ებ)ი – საძოვრები კიროთავსა და ხოკერაწყალს შუა (ბაჯიხევი).
- კოპიტაური – სათიბი სოფლის შემოგარენში (ჩორდი).
- კორკოტადელე – ბართუზლირუს შენაკადი (რივნისთავი).
- კორტუნა – სანახშო კობერიძეების უბანში (ცხმორი).
- კორუხი – ერქვა მინდორს არტუანის უბანში (ონი).
- კორძიეთა – სათიბი გოჩუნაწყერის გვერდით (ჩინჭვისი).
- კოტეენასახვლარი – სათიბი უბიაში (გონა).
- კოტეენწყალუკა – წყარო უბიაში (გონა).
- კოტრევი – ტყე ჩორდულის მარცხ. მხარეს (ფსორი).

- კოტუალეკები - ტყე ქვემო ძეგლევში (ძეგლევი).
- კოწიალელე - სათიბი ლუხუნის ქედზე (რივნისთავი).
- კოჭლეყვანები - სახნავი ბუბაში (გლოლა).
- კოხაური - ტყე, სათიბი ფხონის მთასა და დათვისაწურს შუა (ბაჯიხევი).
- კოხაურის დასახვევი - გზა, ნალუდოვარიდან თელნარში ჩასახვევი (ბაჯიხევი).
- კოხიასო - სათიბები შოდაზე. კოხია პირსახელია (პ. ლები).
- კოხისატეხი - ტყე-საძოვრები ვაკე ნაძვნარსა და ფსკრავლს შუა. ინფ.: "კოხი კაეიქვაა. საკევრედ ამტვრევდნენ" (ბაჯიხევი).
- კოხიქვაბი - საძოვარი ედენისრუს მარჯვ. მხარეს (რივნისთავი).
- კოხნარა - საძოვარი ახალ გლოლაში. ინფ.: "კოხი დიდი ქვაა. დღვიორას დაუტოვებია ლოდები" (გლოლა).
- კოხორი - მთა რიონის მარცხ. მხარეს (ნაკიეთი, ღარი).
- კრაფთა//კრაფთები - ფერდობები რიონის მარცხ. მხარეს, ნახორვალის ქედზე (უწერა).
- კრაფთები - იხ. კრაფთა.
- კრიჭა - სათიბი შიდავლიყელსა და ჩანარიკოდს შუა (ბაჯიხევი).
- კუკუნაური - სახნავი ზედა საკაოში (საკაო).
- კუნჩიანთ ადგილები - სათიბები ხოლითავში (გონა).
- კუნჭულა - სათიბი რუმბოძალის მარცხ. მხარეს. ინფ. "კუნჭულს ვარქმევთ, თუ კუთხეა" (რივნისთავი).
- კუნტრუშეულ/ებ/ი - სათიბი გომის ქედზე, ნაქოხვარასა და გვერდას შუა (უწერა).
- კურდღელაური - რიყე, ვაკე-ფერდობები რიონსა და გზატკეცილს შუა (ნიგავზები).
- კურდღლიწყარო - წყარო ზედა საკაოში (საკაო).
- კურიეთი - საძოვარი წოლის საზღვარზე (წმენდაური).
- კუტიმარო - სათიბი ზოფხითურის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: "კუტი მაროს ვკუთვნოდა. თვითონ ვერ თიბდა. სხვას ათიბინებდა" (რივნისთავი).
- კუტკავი - ტყე კდეუნის თავზე (წოლა, წმენდაური).
- კუჭუნია - სათიბი რუს მარჯვ. მხარეს (ბაჯიხევი).
- კუხტა - საძოვარი ხოლსა და საწისქვილოწყალს შუა (ქიორა).

ლაბოდა – მთა, მწვერვალი, მყინვარი რაჭის კავკასიონზე, ზოფხიტურის სათავესთან. სიმაღლე 4314 მ. ზოფხიტურის ხეობიდან ლაბოდაზე გადადის გზა-უღელტეხილი ყაბარდობალყარეთისაკენ (რივნისთავი).

ლაგვანთა – სოფელი საკაოს საკრებულოში, რიონის მარჯვ. მხარეს, საკაურის შესართავს ზემოთ. ზღვის დონიდან 1120 მ. ქ. ონიდან 4 კმ. ესაზღვრება: ბორცო, ნაკიეთი. წყაროებში პირველად მოხსენიებულია XVIII ს.-ში. შემორჩენილია ფეოდალური ხანის ციხე-დარბაზისა და ეკლესიის ნანგრევები.

ლაგვანთითავი – ტყე ლაგვანთის საზღვარზე (ბორცო).

ლადიაანთ – სათიბი ლადიაწყალუკასთან (ბაჯიხევი).

ლადიაწყალუკა – წყარო ნაბოგირევსა და წყალფენილას შუა (ბაჯიხევი).

ლადიშერაქაღა – სახნავი საკაურის მარცხ. ნაპირას (საკაო).

ლადოსეული – საძოვარი ქვედა საკაოში (საკაო).

ლაფანგიეთი – უბანი ახალსოფელში, ქანჭახისა და დღვიორის მარცხ. მხარეს (გლოლა).

ლაფლაზიარი – სახნავი მუშუანის მარცხ. მხარეს, დიდქოთანის გვერდით (უწერა).

ლაფლაზიარის ვერძა – ვეძა ლავლაზიარში (უწერა).

ლათაზიარი – ტყე-სათიბი ზეციეთაში (ნაკიეთი).

ლათქვეში – ვაკე-ფერდობები ლათქიშორის მარცხ. ნაპირას, შუა წელზე (პ. ლები).

ლათქიშორა – რიონის მარჯვ. შენაკადი ხიდთან. ჩაუვლის ლათქვეშს (პ. ლები).

ლათქიშორის წვერი // ნათქიშორისწვერი – მთის წვერი ლათქიშორის სათავესთან (პ. ლები).

ლაღათი – ფერდობი, საძოვარი ნაძვნარის კალთაზე (ფსორი).

ლაღათისფეხი – ტყე ლაღათის ძირში (ფსორი).

ლაღუეფარი – იხ. ფარები.

ლამაზახეული – სათიბი კვათაში. ეკუთვნოდა კაცს, სახელად ლამაზას (ლარი).

ლამაზველი – იხ. ლამაზი ველუკა.

ლამაზი ველუკა // ლამაზველი – სათიბი საუსხიის ქვემო კალთაზე (ხიდშლები).

- ლანდეუნთი** – უბანი კაკაბას მარცხ. მხარეს, აბესალაშვილების უბანსა და მჭედლიანთ უბანს შუა (მაჩიეთი).
- ლატანი** – სათიბი ორბის კალთაზე, ხარსაწოლის თავზე. ლატი ბალახია ერთგვარი (ძეგლვეი).
- ლაქაშა** – სათიბი ფოთხიეთო(ს)რუს სათავესთან, სადაც ხავრობს ლაქაში - ჭაობის მცენარე (ღები).
- ლაღმინაცემა//ნაღმინაცემა** – ტყე ოქანურის მარჯვ. მხარეს, ნაქალაქევისაკენ მიმავალ გზაზე (ძეგლვეი).
- ლაღთრა//ლოღორა** – მთა შოდის ქედზე, შოდურისა და ლაღორულის სათავეებთან. სიმაღლე 3 152 მ. (ქიორა).
- ლაღთრულა//ლოღორულა** – რიონის მარჯვ. შენაკადი. სათავე აქვს ლაღორაში (ქიორა).
- ლაშურა//რაშულა** – ჭეჭორის მარცხ. შენაკადი. ჩამოედინება სოლოკეთიდან ჩორდულის პარალელურად (ღუნდა, ფსორი).
- ლაშხავი** – სახნავეები ჭობაძეების განაპირას (ფსორი).
- ლაშხე(ე)ქედი** – დაბალი მთა-საძოვარი სოფლის შემოგარენში (ბაჯიხვეი).
- ლახშიური//ნახშიური** – სახნავი საკაურის მარჯვ. მხარეს, შიოს წყალთან, სადაც უწინ ნახშირს წვავენ (ლაგვანთა).
- ლაჯიაქვეში** – სახნავეები ღუნდის მთაზე (ღუნდა).
- ლებევეები** – ტყე ზეციეთაში (ნაკიეთი).
- ლეგედარას კაკალი** – კაკლის ხე კობეხაურს ზემოთ (უწერა).
- ლეგანაანთ ბაღი** – საძოვარი ლევანაანთ ვაკის გვერდით, სადაც უწინ ბაღი მდგარა (ხიდეშლები).
- ლეგანაანთ ვაკე** – საძოვარი ხოჯორის მარცხ. მხარეს, ბიჭინაანთ ვაკის გვერდით (ხიდეშლები).
- ლეგნარა** – საძოვარი რიონის მარცხ. მხარეს (ქიორა).
- ლეკვიტიანთები** – იხ. ლობჯანიძეები.
- ლეკის წყალუკები** – სათიბი თოფისასროლიასთან (მაჩიეთი).
- ლეკიჭალა** – სათიბი საკაურის მარჯვ. მხარეს (საკაო).
- ლეკნარა** – 1. საძოვრები ბუძგორსა და ჩაბალახში (ხიდეშლები); 2. ტყე ლესორასა და ჯვარისას შუა (ბაჯიხვეი).
- ლეკნარი** – 1. სათიბი ჯვარიგორში (რივნისთავი); 2. სათიბები ზებენიერში. იყოფა: მამუჩიანთ ლეკნარი, ბერუკიანთ ლეკნარი, გოჩეენტ ლეკნარი, საგივეთლეკნარი, გაგნივეთლეკნარი, ჩხუტეენტლეკნარი, პაპოენტლეკნარი, ბოხვეთი, ვიწრო ფარი.

ლალუეფარი, ბერუკიანფარი, ალხიეფარი, კანკალეფარი, ბათოფარი (პ. ლები); 3. სათიბი ბუბაში (შოვი).

ლენარიქედი – ქედი ბელღორსა და სკოდორულს შუა (უწერა).
ლელეები – ქაობნარი სოლოკეთის ჩრდ. კალთაზე. ხარობს ლელი (ლუნდა).

ლენტები – საძოვარი ქოქვაბთან, ბოყოსწყლის მარცხ. მხარეს. „ლენტით წვრილი მინდორია (გლოლა).“

ლერწუანი – მინდორი მაისურაძეების უბანში (ცხმორი).

ლესორა – ერქვა მუშათა დასახლებას ჩილორულის მარჯვ. მხარეს, გორგოლიების მთის კალთებზე. ერთი ნაწილი შეუერთდა ბაჯიხევს, მეორე ნაწილი - ირს, მესამე - ცხმორს. შედიოდა ცხმორის სასოფლო საბჭოში. ზღვის დონიდან 1920 მ., ქ. ონიდან 26 კმ. ლესორაში მდებარეობს ბარიტის საბადო (ბაჯიხევი).

ლესორის წყალი – ჩილორულის ერთ-ერთი მდგენელი (ბაჯიხევი).

ლეტაროები – მინდვრები ქაშიერეთში (უწერა).

ლექსუამარმალა – იხ. მარმალა.

ლელერიფორა – გორა ტყე-სათიბებით ხარხალის სათავესთან, უწერის საზღვარზე (გომრულა).

ლექები – ტყე ბოდეურის მარცხ. მხარეს. ინფ.: „ლექი შქერია, მარადმწვანე მცენარე“ (ბორცო).

ლექები/ლექნარი – სათიბი ოქანურის ზემოთში (ძეგლევნი).

ლექიანა – საძოვარი მოღღორში (საკაო).

ლექნარი – იხ. ლექები.

ლექორა – ტყე-სახნავეები ილინეს მარჯვ. მხარეს (გლოლა).

ლექხმელეთი – სათიბი ზეხენიერში, ლეკნარის ზემოთ (პ. ლები).

ლექხმელეჭალა – სახნავი რიონის ქალაში. ინფ.: „ლექხმელე ოჯახის სახელია. იყვნენ ლექხუმიდან“ (პ. ლები).

ლექინი/ლექნები – საძოვარი ხოლსა და საწისქვილოსწყალს შუა (კიორა).

ლექნები – იხ. ლექინი.

ლექნარა – საძოვარი კაკაბასა და რისინეს შუა (მაჭიეთი).

ლექნარი – 1. ტყე დედაკვინის ძირას, მუშუანის სათავესთან (უწერა); 2. სათიბები დიდრუს სათავესთან (გომრულა).

ლექნარის წყალი – ლელე. იწყება დაღვერილაში (ბაჯიხევი), ჩადის პერევისაში და უერთდება ყვირილას.

ლია(ს)წყარო – წყარო ოქანურის მარჯვ. მხარეს, საულლიის თავზე (ძეგლევია, ფარავნეში).

ლირსიანი – ხეილნარი რიონისა და ღარულის შესართავთან. ინფ.: “ეს ადგილი ილირსებოდა, ქვიშა იყრებოდა” (ღარი).

ლიჭყეთი – სახნავეები ქვედა ძეგლევში, ცონისწყლისრუს მარცხ. მხარეს, სამარწყვესა და ვერძას შუა (ძეგლევია).

ლოდნარი – ტყე ზეციეთაში (ნაკიეთი).

ლობჯანიძეები – უბანი რუს ნაპირებზე. იყოფა მიკროუბნებად: დათიკიანთები, ლეკვიტიანთები, ნასტიანთები, პაპიანთები (ბაჯიხევი).

ლობჯანიძეების კალოები – მინდორი ლობჯანიძეების განაპირას (ბაჯიხევი).

ლობჯანიძეების შიდავლითავი – საძოვარი შიდავლითავში (ბაჯიხევი).

ლო(ი)საურ(ებ)ი – ვენახი ძეგლევის საზღვართან (ნაკიეთი).

ლორგო – წყარო, სახნავი სოფლის ცენტრში (ნიგავზები).

ლორგო//ლორგოს უბანი – უბანი სადათვის გორის ძირას (ღები).

ლორგოთავის სანახშო – სანახშო ლორგოში (ღები).

ლორგოს უბანი – იხ. ლორგო.

ლორგოსქვა – უზარმაზარი ლოდი ლორგოს უბანში (ღები).

ლორო – მთა-სათიბები ხოჯორისა და ჩაბალაყის წყალგამყოფზე. იყოფა: ზედა ლორო, ქვედა ლორო (ხიდეშლები).

ლოროს დელე – საკაურის მარცხ. შენაკადი ფართო ქალასთან (ხიდეშლები).

ლოღორა – იხ. ლაღორა.

ლოღორისწყერი – ლოღორის მწყვერვალი, სანადირო ქიუხები შოდის ქედზე (ჭიორა).

ლოღორულა – იხ. ლაღორულა.

ლუარდმა – 1. სათიბი ზეციეთაში (ნაკიეთი); 2. სახნავეები კვაქაში (გომი).

ლუკიაბადუკა – საძოვარი სოფლის ჩრდ.-დას. ნაწილში (ნიგავზები).

ლუკიას ველი – სათიბი ქვედა საკაოში (საკაო).

ლუკიას ნაშოსახლი – საძოვარი, საკაურის მარჯვ. მხარეს (საკაო).

ლუკიაწყალშო – სათიბი წყალშოში (პ. ღები).

ლურჯი ტბა – ტბა უპიროში (უწერა).

ლურჯმეწერები – კლდოვანი მთა საჯიხვეებითა და საარჩევნებით
შოდის ქედზე, ხირხიწვერსა და ველიმბილას შუა. ^{ფერითაა}
ლურჯი“ (ხიდეშლები).

ლუხუზაური – სათიბი რუს მარჯვ. მხარეს (ბაჯიხვეი).

ლუხუმა – იხ. ლუხუნი.

ლუხუმი – იხ. ლუხუნი.

ლუხუნი//ლუხუმა//ლუხუმი – მთა ლეჩხუმის ქედის ჩრდ. ნაწილში,
საკაურის სათავესთან (ონის რ. ლენტეხის რ.)

ლუხუნისწვერი – ლუხუნის მწვერვალი.

მ

მაგრატელა – სათიბი ბორჯანის მარცხ. მხარეს, ნალორავის თავზე
(ცხმორი).

მაგრაქველიჭალა – სახნავები რიონის ქალაში, ლაგვანთის
საზღვართან (ნაკიეთი).

მაღნითავი – ტყე ქვედა ძეგლევიში (ძეგლევი).

მაიაახო – ორგან ეწოდება სათიბს – ნასახტრის ფერდობზე და
ჩილორულის მარცხ. მხარეს (ბაჯიხვეი).

მაინჯა – საძოვარი შოდის ქედზე, შეისურსა და ბუძგორს შუა (პ.
ლები).

მაისურაძეები – უბანი ჩორდულის მარცხ. მხარეს (ფსორი).

მაისურაძეების უბანი – უბანი ბორჯანასა და მბლავანას შუა
(ცხმორი).

მამადეთისა – იხ. სალოცავი.

მამაწმინდა – სალოცავი რიონის მარცხ. მხარეს (ჭიორა).

მამიზიკიანთეულა – სათიბი მუხამეშში (პ. ლები).

მამუკაახო – სათიბი სატუმპაროების თავზე (ხიდეშლები).

მამუკატყე – მინდორი სოფლის ჩრდ. ნაწილში (ნიგაეზები).

მამუკაშვილები – უბანი სოფლის ჩრდ.-დას. ნაწილში, მბლავანის
ნაპირებზე (ცხმორი).

მამუკელაანთები//მამუკელაანთ უბანი – უბანი სოფლის ცენტრში
(ხიდეშლები).

მამუკელაანთ უბანი – იხ. მამუკელაანთები.

მამუკუნაველა – საძოვარი (მაჭიეთი).

მამუჩიანთ ლეკნარი – იხ. ლეკნარი.

- მაშუნიანთ უბანი – ჩიხრაძეთა უბანი დიდ გომში (გომი).
- მაშუნიანთ ქალა – იხ. ზაქარეეჟალა.
- მაშუნიკიანთ – ტყე-ხევი ფარავენეშის საზღვართან (ძეგლევი).
- მანაგონევი – სასაფლაო ოქანურის მარცხ. მხარეს, ფარავენეშის საზღვართან (ნაკიეთი).
- მანწვრისა//მანწვრისები – ტყე ნაძერძევის მარცხ. მხარეს (ფსორი).
- მანწვრისები – იხ. მანწვრისა.
- მაჟაველა – სახნავი გუგეშაურის გვერდით (ჩორდი).
- მაჟიეთი – სოფელი საკაოს საკრებულოში, საკაურის მარცხ. მხარეს, საკაოსა და ხიდეშლებს შუა. ზ.დ. 1120 მ. ქ. ონიდან 13 კმ. ცხოვრობენ გუგეშაშვილები, აბესალაშვილები და სხვ.
- მარადეული – სათიბები ლათქიშორის მარჯვ. მხარეს (პ. ლები).
- მარადეულის კილო – გადასასვლელი მარადეულიდან წყალშოში (პ. ლები).
- მარანეული – სახნავი მბლავანასა და რუს შუა (ცხმორი).
- მარანეულის წყარო – წყარო მარანეულში (ცხმორი).
- მარიამის წყალი – იხ. ბუმარუ.
- მარიამი(ში) – სალოცავი, სათიბი რიონის მარჯვ. მხარეს, სადაც უწინ წმ. მარიამის ეკლესია ყოფილა (ჭიორა, უწერა).
- მარიამიშის ქედი – ქედი. მიებმის ლოლორას (ჭიორა, უწერა).
- მარილიანწყალი – 1. წყარო იწილეთში (ლარი); 2. წყარო ნაბოგირევში. ინფ.: “არაა მარილიანი, მაინც ასე ჰქვია” (ბაჯიხევი).
- მარინეგორა – სათიბი კვაქაში (ლარი).
- მარიობა – იხ. სამარიობო.
- მარ(ი)ჭელა – წყარო, ბორჯანის ერთ-ერთი სათავე, და ტყე-სათიბები ზესველსა და ქოჩერიაწვერს შუა. იყოფა: ზედა მარიჭელა, ქვედა მარიჭელა (ბაჯიხევი, ცხმორი).
- მარკოზაანთ უბანი – უბანი სოფლის ცენტრში. “მარკოზაანთები ხიდეშლების ერთ-ერთი ბაბუიშვილობაა” (ხიდეშლები).
- მარკონიშვილების ყანები – სათიბი ველეფში (ლარი).
- მარმალა – საძოვრები კვაქაში. იყოფა: არჩილამარმალა, ლექსუამარმალა (გომი).
- მარწყვეულა – საძოვარი სოფლის ჩრდ.-აღმ. ნაწილში, ზედა ნასელვარის თავზე (ნიგავზები).
- მაქარას მჟავე წყალი – იხ. მჟავე წყალი.
- მაქსიარუ – რუ კვაქაში. მაქსია ჩიხრაძის სახლს ჩაუდიოდა (ლარი).

- მალაღაანთ უბანი – ჩიხრაძეთა უბანი დიდ გომში (გომი).
- მალაღახთ – საძოვარი მალაღახოვორაში (ნიგავზები).
- მალაღახთგორა – გორა, საძოვრები სოფლის ჩრდ. ნაწილში, საფამფარიასა და პეტრიას მოსაზღვრედ (ნიგავზები).
- მალაღთა – 1. მთა რიონის მარჯვ. მხარეს, მარიამიშა და ეშმაკურის სათავეს შუა (უწერა); 2. ფერდობები ჩორდულის მარცხ. მხარეს, ფსორიგზის დასაწყისში (ლუნდა).
- მალაღთაკოდი – კლდე რიონის მარჯვ. მხარეს (ლაგვანთა).
- მალაღიანთ ყანები – სახნავი კვათაში (ლარი).
- მალაღიანთ წყალი – ლარულის მარჯვ. შენაკადი კვათაში. ინფ.: “მალაღიანთები გვარად ჩიხრაძეები არიან” (ლარი).
- მალაღი გუნთო – იხ. გუნთო.
- მალაღი ჭიქეური – იხ. ჭიქეურ(ებ)ი.
- მალაღყანა – 1. სათიბი ფოროში (ლარი); 2. სახნავი ქათნაურში (წმენდაური); 3. საძოვარი რიკაულაში (ნიგავზები).
- მალაღწვერი – მწვერვალი საკაურის მარჯვ. მხარეს, ნადარაგვესა და ქვაცხეს შუა (ხიდეშლები).
- მალაღზიდი – იხ. რკინის ხიდი.
- მალრუელი – სათიბი კობერიძეებში (ცხმორი).
- მაყვლიანი//სამაყვლე – ტყე ლესორის გზაზე (ჩორდი).
- მაყთორი – სათიბი შავგორეებთან, კობერიძეების უბანში (ცხმორი).
- მაჩაჩა/ნი/ – ტყე, სახნავი ზეციეთასა და მგყარის შუა (ლარი).
- მაჩაჩეური – საძოვარი რუს მარცხ. მხარეს (ბაგიხევი).
- მაჩაჩიანთ – ტყე, საძოვარი ბორჯანის მარცხ. მხარეს (ფსორი).
- მაჩაჩინაკვდავი – საძოვარი ჩორდულის მარცხ. ნაპირას. ინფ.: “მაჩაჩი, იგივე მაჩვი, აქ მკვდარი უპოვიათ” (ფსორი).
- მახარაშვილების უბანი – იხ. ურიშელების უბანი.
- მახარეხთი – იხ. ჭიორა.
- მახვილა//მახულა – მთა-საძოვრები ხოჯორის მარცხ. მხარეს, სათოშიის ჩრდილოეთით (ხიდეშლები).
- მახვლები – საძოვარი ნაძერძვის მარცხ. მხარეს (ფსორი).
- მახულა – იხ. მახვილა.
- მახუნჯაგი – რიონის მარჯვ. შენაკადი. მოედინება ზედა ძეგლვეიდან (ნაკიეთი).
- მახუტაენტო ზვაკი//მახუტიანთ ზვაკი – საზვავე ხევი რიონის მარჯვ. მხარეს, სასადილო ზვავსა და სკოდორულას შუა ინფ.: “მახუტიანთი აქ ზვავს დაუმარხავს” (უწერა).

მახუტიანო ზვაჯი – იხ. მახუტაენტ ზვაჯი.

მახუტიანთი – უბანი მუშუანის მარცხ. მხარეს, წინა უწერის გვერდით (უწერა).

(მ)ბღაჯანა – ბორჯანის მარჯვ. შენაკადი. სათავე წყაროებია მარიჟელა და ცხემლისწყარო (ცხმორი).

მღევანა – სათიბი ფერდობზე, ორდინიძეების უბანში (ლარი).

მდინჯარა – იხ. დინჯარა.

მედუეთი – საძოვარი ფერდობი რიონის მარცხ. მხარეს (ჭიორა).

მედანი – სახნავი რიონის მარცხ. მხარეს, კორუხის თავზე (ონი).

მეთხეები – საძოვარი ბუძგორში, სადაც მეთხეებს ხულები ჰქონდათ (ხიდეშლები).

მეკარისი – სათიბ-სახნავეები ველისის გვერდით, ნამოსახლევის თავზე (ლარი).

მელანე – საძოვარი სოფლის ჩრდ.-აღმ. ნაწილში, უწერის საზღვართან (ნიგავზები).

მელაურა – ტყე-საძოვრები ჩილორულის ორივე მხარეს, ბოსელას ზემოთ (ბაჯიხევი).

მელაძეები – უბანი გოგრიჭიანებსა და მიქუჭაძეებს შუა (ჩორდი).

მელოვაკე – სათიბი ქურთუბანსა და საბუეს შუა (ბაჯიხევი).

მელოვაკისთავი – მინდორი მელოვაკეში (ბაჯიხევი).

მერებიანთ ახთ – სათიბი ქვედასაკაოში, საბუისწყერის კალთაზე. ინფ.: “მერებიანთები ჯაფარიძეები არიან” (საკაო).

მერევი – საძოვარი ჯოხაძეების განაპირას. მერე საერთოდ მდინარიპირა ადგილია, თუმცა, რესპონდენტის ცნობით, ახლომახლო მდინარე არ გადის (ფსორი).

მეტრევი – ნასოფლარი, ფერდობები ჟამიერეთში. ინფ.: „მეტრეველები აქედან არიან წარმოშობილნი: ერთი ძმა ნიგავზებში დასახლებულა. უკითხავთ სადაურობა. გვარის მაგივრად უთქვამს, მეტრეველი ვარო. ცხოვრობენ ნიგავზებში, უწერაში“ (უწერა).

მეტრეველების უბანი – ნასახლარები ვაკისუბნის ჩრდილოეთით (ლარი).

მეტრევეხიდი – ერქვა ხიდს რიონზე. აკავშირებდა რუსიანთ უბანს გაღმა უბანთან, სადაც მდებარეობს მეტრევიც (უწერა).

მეტყურაული – ტყე, საძოვარი დოშვერის მარცხ. მხარეს, მზიურში (გომრულა).

მეჩხერი//მეჩხრიანი – საძვარი დიდრუს მარცხ. მხარეს (ბორცო, საკაო).

მეჩხრიანი – იხ. მეჩხერი.

მეწყერა – 1. სათიბი კვირიკაშვილების უბანში (ცხმორი); 2. სათიბი მელაძეების განაპირას (ჩორდი).

მეწყერაული – საძვარი ფარავნეშის მთაზე (ფარავნეში).

მეწყერაფეხები – სათიბი მეწყერების ძირას (პ. ლები).

მეწყერები – სათიბი მუხამეშში (პ. ლები).

მეწყერი – სათიბი მზიურში (გომრული).

მეწყერი//მეწყერები – საძვრები ორდინაძეების უბანში (ლარი).

მეწყერები – 1. სახნავი ზეციეთაში (ნაკიეთი); 2. იხ. მეწყერი.

მეწყერთაჳი – სათიბი ლათქიშორის მარცხ. მხარეს, ზეხენიერის გზაზე (პ. ლები).

მეწყერისთაჳი – ბორცვი გვერთულისა და გომრულის წყალგამყოფზე (უწერა).

მეწყერიება – სათიბი ბორცოს სერის ჩრდ. კალთაზე. “ერთ მხარეზე მეწყერი ჩამოვიდა. ის მეორე ყბაა, სერის გადაღმა” (ბორცო).

მეწყერიებისერი//ბორცოს სერი – სერი ძეგლუვის საზღვართან (ბორცო).

მეჭურიანველი – სათიბი ქუდაროს მარჯვ. მხარეს. ინფ.: “საჭურე მიწაა, ქურებს ნაკეთებან” (ლაგვანთა).

მეხმირა – ხევი კვირიკაშვილების უბანში (ცხმორი).

მზითაჳი – საძვარი მზითივაკის თაჳზე (ბაჯიხევი).

მზითანა – სამზეო ფერდობები ველუფსა და სხანარს შუა (ლარი).

მზითვაკე – სათიბი მბლავანის მარცხ. მხარეს (ცხმორი).

მზითვალღი მინდორა – ტყე მარიქელის თაჳზე (ფსორი).

მზითივაკე – ვაკე მაგალვერასა და წყაროებს შუა (ბაჯიხევი).

მზისა – საძვარი ოქანურის მარჯვ. მხარეს, ლორალეშის თაჳზე (ძეგლუვი).

მზისა//მზისეები – 1. მუხნარი სიმონიანთ უბნის თაჳზე (გომი); 2. საძვარი ზოფხარელის მარჯვ. მხარეს (ხიდეშლები); 3. საძვარი, ფერდობები ჩვეშურის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: “მზიანი ადგილია წლებების ქვეშით. მზის მხარესაა მოქცეული” (ლები).

მზისა//მზისუკა//მზისუკეები – სათიბები რიონის მარცხ. მხარეს, ბრილში (რიონისთაჳი).

მზისეები – იხ. მზისა//მზისეები.

მზისუკა – იხ. მზისა//მზისუკა.

მზისუკეები – იხ. მზისა//მზისუკა.

მზიურა – გორა რუთავის გვერდით (გონა).

/მ/ზიურგორუკა – ბორცვი, სახნავი გომრულის მარცხ. მხარეს, ნასებიანთ უბანში (ჯინჭვისი).

მზიურედენა – იხ. ედენა.

მზიური – 1. სერი, ფერდობები გომრულის მარჯვ. მხარეს, სოფლის დასახლებიდან მდინარის სათავემდე. ინფ.: “მზიანი ადგილებია. ამის შესაბამისად დაურქმევიათ” (გომი, გომრულა); 2. ტყეები საბუეთის კალთაზე. იყოფა: ზედა მზიური, შუა მზიური, ქვედა მზიური (ლაგვანთა); 3. სათიბი სხარალში (საკაო).

მზიური მიქინა – იხ. მიქინა.

მზიურისრუ – იხ. ბოძალირუ.

მთაგორა – 1. მთა, საძოვარი საკაურის მარჯვ. მხარეს, სხარალსა და კოზმანტეშოს შუა. ინფ.: “ყველაზე მაღალი საძოვარია. ამიტომაცაა მთაგორა” (საკაო); 2. გორა, უბანი ბორჯანის მარცხ. მხარეს (ცხმორი).

(მ)თავარანგულოში – 1. სალოცავი ქილოლაქედზე (ხიდეშლები); 2. გორა, ეკლესია, სასაფლაო ჩვეშურის მარჯვ. მხარეს. გადმოცემით, აუშენებიათ გობეჯიშვილებს მე-17 ს-ში. ახალკვირას, ე.ი. აღდგომის კვირას, აქ ტარდებოდა თემობა (გონა); 3. სალოცავი ორბის სერზე (ძეგლვევი); 4. სალოცავი კობერიძეების უბანში, ფიცართასთან (ცხმორი).

მთის გზა – გზა მზიურში. გომს აკავშირებდა გომრულის სათავეებთან (გომრულა).

მთისგზის გზა – ბილიკი, რომელიც უერთდება მთის გზას (ქიორა).

მთი(ს)ძირი – სახნავეები გორგოლიების მთის ძირას (ჩორდი).

მთისწყალი – ქალებებისწყლის შენაკადი. ჩამოედინება ფოცხვრევიდან (ბაჯიხვევი).

მილოცავი – სათიბი, სალოცავი მაისურაძეების უბნის განაპირას. ინფ.: “ეს არის მილოცვილი, ანუ ნაჩუქარი ყანა” (ფსორი).

მინდორა – 1. სათიბი სოფლის შემოგარენში (გომი); 2. იხ. თე(ლ)ნარა.

მინდორეები – საძოვარი მეწყრიყებისერის კალთაზე (ბორცო).

მინდრუკა – სათიბი მთაგორაში (ცხმორი).

მირანაახო – სათიბი ზედა ვაკიის თავზე (ლაგვანთა).

- შირეული** – სახნავი ქვედა ძეგლევში (ძეგლვევი).
- შიტყეპაური** – სათიბი სოფლის თავზე (ნიგავზები).
- შიქელაური** – ბაღები სასახლიანთ უბანში. ინფ.: “შიქელასი იქნებოდა” (უწერა).
- შიქელ-გაბრიელი** – სასაფლაო სოფლის განაპირას (ბაჭიხევი).
- შიქელიანთ უბანი** – იხ. ნიგავზები.
- შიქიჩა** – საჯიხვე კლდეები კირტიშულის ხეობაში. იყოფა: მზიური შიქიჩა, ჩ(რ)დილშიქიჩა, ჩ(რ)დილციხია (ჩვეშურა).
- შიქუნაანთი** – მიკროუბანი როსია(ა)ნთ უბანში (უწერა).
- შიქუჭაძეები** – უბანი სოფლის ზემო ნაწილში (ჩორდი).
- შიღმა უბანი//შიღმელები** – უბანი ლელიყანის მარცხ. მხარეს. ცხოვრობენ მალალდაძეები, ჯოხაძეები, გავაშელიშვილები (გომი).
- შიღმა შავლეს ახლ** – სახნავი თენარის გზაზე. მოსდევს შავლეს ახლს (ჩორდი).
- შიღმელები** – იხ. შიღმა უბანი.
- შიშაკოჭალა** – ჭალა საკაურის მარჯვ. ნაპირას (საკაო).
- შიწინათხარი** – საძოვარი ზედა ძეგლევში, ბორცოს საზღვართან, სადაც საკეცე მიწას თხრიდნენ (ძეგლვევი).
- შიწისათხარა** – სათიბი მაისურაძეების უბნის ნაპირას (ფსორი).
- შიწისათხარაი** – მინდორი სოფლის აღმ. ნაწილში. ინფ.: “შიწას ნალებენ კეცების გასაკეთებლად” (ბორცო).
- შიწისაღები** – საძოვარი კოდუნეებსა და ფატართას შუა, სადაც კრამიტის გამოსაწევად მიწას იღებდნენ (ბაჭიხევი).
- შიხას საბაღაზე** – საძოვარი ჩაბაღაზაში (ხიდეშლები).
- შლაშე წყალი** – იხ. გორისის მთავე წყალი.
- შიდრეკილა** – ქედი, მოცანცარა-ნოწარულის წყალგამყოფი (ჭიორა).
- შიოდანი** – საძოვარი საკაურის მარჯვ. მხარეს, საბუისწვერის კალთაზე. ინფ.: “იგივე ნადარაჯევია, მაგრამ შეუბნელები ეძახიან შიოდანს. აქ საქონელს აძოვებენ და ბინები აქვთ” (ხიდეშლები).
- შიოლისა** – მთა, რაქის კავკასიონის გავნშტოება ბოყოსწყლისა და მოცანცარის ზემოთებს შუა (ჭიორა, შოვი).
- შიოსალოცავი** – სათიბი გონიველის თავზე, ზოფხარელის მარცხ. მხარეს (მაქიეთი).

- მოსალოცავსუკან** – სათიბი. ინფ.: “მოსალოცავის ქედს იქითაა“ (მაჟიეთი).
- მოსარუ** – სათიბი, ხევი, გზა საკაურის მარცხ. მხარეს. ინფ.: “გზის გასაყვანად ჯებირი გააკეთეს, მოსარეს, გაამაგრეს“ (საკაო).
- მოსარუს დელე** – საკაურის მარცხ. შენაკადი (საკაო).
- მოსასვენებელი** – დავაკება, სათიბი ფსორიგზაზე (ლუნდა).
- მოსაყარა** – 1. სათიბი ნაომარში (ჩვეშურა); 2. სათიბი ჯვარიგორში. ინფ.: “თივის შესაქუჩებელი ადგილია. აქედან უკვე კაი გზაა და ზამთარშიც შეიძლება წალება დიდსოფელში“ (რივნისთავი).
- მოსაყარი** – 1. დავაკება შთალაში. ინფ.: “მოსაყარი თივის შესაკრები ადგილია“ (ჩვეშურა); 2. სათიბი ზეხენიერის გზაზე (პ. ლები).
- მოსაყრე/ე/ბი** – სახნავი საწისქვილოწყლის მარჯვ. მხარეს (ჭიორა).
- მოსაცადი** – მინდორი თევრეშოში. ინფ.: “გზისპირია. შეისვენებდნენ და მთაში მიმავალ თანამგზავრს დაელოდებოდნენ“ (ლები).
- მოსიას ნაკაფი** – სათიბი დედაკინის გზაზე (ნიგავზები).
- მოსიკაანთ სათიბი** – სათიბი მუხუთში. ინფ.: “მოსიკაანთები მოსიკა მეტრეველის შთამომავლები არიან“ (უწერა).
- მოღლორი** – საძოვარი ქვედა საკაოში. ორია: გვერდიმოდლორი და ვაკე მოღლორი (საკაო).
- მოღლორის წყალი** – საკაურის მარჯვ. შენაკადი (საკაო).
- მოშო** – მთა-საძოვრები შოდის ქედზე, ოქანურის სათავის სიახლოვეს (ძეგლევი, ფარავნეში).
- მოშოვაკე** – დავაკება მოშოში (ფარავნეში).
- მოშოტყე** – ტყე მოშოში (ფარავნეში).
- მოშოფარი** – საძოვარი მოშოში (ფარავნეში).
- მოშოწვერი** – მთის წვერი მოშოში (ფარავნეში).
- მოშრიშა** – სათიბი ზედებში. ინფ.: “ითესებოდა თუთუნი. ხმელ ფოთლებს რომ ხელში მოსრეს, მოიშრიშება და თუთუნი კეთდება“ (ლუნდა).
- მოშიავა** – ტყიანი გორის წვერი ბაჯიხევისა და ფსორის საზღვართან (ცხმორი).
- მოცანცარა** – წყარო ალპურ ზონაში, ნოწარულის მარჯვ. მხარეს (ჭიორა).

მოცანცარის წყალი - ნოწარულის მარცხ. შენაკადი-ვაკე ნოწარაში (ქიორა).

მოკვითა - საკარმიდამოები წინა უწერის დასავლეთით, ერევთანის ზემოთ (უწერა).

მოცხარეები - საძოვარი სოლოკეთის კალთაზე (ღუნდა).

მოცხარიანწყარო - წყარო, მუხამეშურის მარცხ შენაკადი (პ. ლები).

მოცხარიანი - სათიბი პატარა ხოფითოს თავზე (რივნისთავი).

მოცხარიანდელე - ტყე-საძოვრები ქიბისთავში (გლოლა).

მოხვეულები//დახვეულები - სახელმწიფო გზის მონაკვეთი კანკახის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: "წითელხიდიდან მამისონის უღელტეხილისაკენ მიხვეულ-მოხვეული გზებია". იყოფა: ზემო მოხვეულები, ანუ კავილაები//კავილეები, და ქვემო მოხვეულები, ანუ განები (შოვი).

მოხიდულა - გზა ბუძგორის წყალსა და ფართოქალის წყალს შორის. ინფ.: "მოხიდულია, გზაზე მორებია გადებული" (ხიდუშლები).

მჟავე წყალი//მაქარას მჟავე წყალი - წყარო ღარულის მარცხ. მხარეს (ლარი).

მჟავე წყლები - საძოვარი ქვედა საკაოში (საკაო).

მჟავე ჭკუტა - საძოვარი ქუდაროს მარჯვ. მხარეს. ჭკუტა ტყის ვაშლია (ლაგვანთა).

მრავალწყარო - საძოვარი ქუდაროს მარჯვ. მხარეს. ინფ.: "ბევრი წყაროა და მრავალწყაროა" (ლაგვანთა).

(მ)რგვალტბა - ტბა სახაზოში. რისინეს სათავე (მაჟიეთი).

მტყელფარი - იხ. (ბ)ტყელიში.

მუზრული - რიონის მარჯვ. შენაკადი (უწერა).

მუნიანი ყანა - სათიბი ფოცხვრევის მთის ძირას, ქვისათლის წყალსა და დიდახოს შუა. ინფ.: "ბევრი ნალუდოვარია, ე.ი. ჭიანჭველების ბუდეებისაგანაა ამობურცული. ამიტომ დარქმევია" (ცხმორი).

მუჟურო - საძოვარი კანკლეთში. ინფ.: "სვანური სიტყვაა და მიწურულ ადგილს ნიშნავს, კლდისძირი რომაა და ვერ ახვალ" (ქიორა).

მუჟურო//მუჯურო - ტყე ზედა ძეგლევიში, ეწერთან (ძეგლევი).

- მუხხურა - სათიბი, რიონის მარჯვ. შენაკადი. ერთვის ზვიადენატებთან (რივნისთავი).
- მულუნა - სათიბი ბაგარასა და თხილნარს შუა (ბაჯიხევი).
- მულუნის წყალი - რიყისწყლის შენაკადი (ბაჯიხევი).
- მუშუანი - რიონის მარჯვ. შენაკადი. ჩამოედინება დედაკვინიდან სოფლის სამხრ.-დას. ნაწილში. მუშუანი (სვან.) "სვანი" (უწერა).
- მუნხარეული - სათიბი მუნხარეულის წყლის ნაპირას (ბაჯიხევი).
- მუნხარეულის წყალი - მთისწყლის მარცხ. შენაკადი (ბაჯიხევი).
- მუხა - სალოცავი მუხა ზედებში (ლუნდა).
- მუხამეში - მთა-საძოვრები შოდის ქედზე, მუხამეშურისა და ხოჯორის სათავეებთან (პ. ლები, ხიდეშლები).
- მუხამეშისკორე - მყინვარი მუხამეშში. (პ. ლები).
- მუხამეშური - რიონის მარჯვ. შენაკადი სოფლის სამხ. ნაწილში, ლათქიშორის შესართავიდან სამხრეთით 1,5 კმ-ზე (პ. ლები).
- მუხაქვეში - სანახშო მუხასთან (ლუნდა).
- მუხნარი - საძოვარი საკაურის მარჯვ. მხარეს (საკაო).
- მუხრანი - ტყე ხვრელითში (წმენდაური).
- მუხუთ/ებ/ი - საძოვარი ფერდობები მუშუანის მარჯვ. მხარეს, შუა წელზე (უწერა).
- მუხუთის ქედი - სერი ნიგავზებსა და მუშუანს შუა (უწერა).
- მუხუ(თის)ჭალა - მუშუანის ქალა სოფლის განაპირას (უწერა).
- მუჯუიანთ უბანი - მეტრეველთა მიკროუბანი წინა უწერაში (უწერა).
- მუჯურო - იხ. მუქურო.
- მღვდლიანთ უბანი - იხ. ჭიორა.
- /მ/ჩურეები - საძოვარი, ფერდობი ჯვარიგორუკასთან. მშრალი, მზიანი ადგილია (გომი).
- მყრალწყალუკა - ტყე ჩორდულის მარცხ. ნაპირას, სადაც ერთგან ვეძაა (ფსორი).
- მწვანეთანა/წვენითანა - სათიბი შხივანის მარცხ. მხარეს. ადრე ბალი ყოფილა (ძეგლევი).
- მწვანელა - ბორცვი ზედა საკაოს თავზე, კოდნარის გვერდით. ინფ.: "ფიცხი და თიში მიწაა. თოვლს მალე იღებდა და ადრევე მწვანდებოდა" (საკაო).
- მწვანია - იხ. გაღმეები.

- (მ)წიფლიკოდისწყალი – იხ. წიფლიკოდილელე.
- მჭავლისდელე – ხევი-ფერდობები ჭანჭახის მარცხ. მხარეს, სხარის ზემოთ (შოვი).
- მჭედლიანთი//მჭედლიანუბანი – უბანი რისინესა და კაკაბას შუა. ინფ.: “მჭედლიანთები გუგეშაშვილების ბაბუიშვილობაა” (მაჭიეთი).
- მჭედლიანუბანი – იხ. მჭედლიანთი.
- მჭედლიანყანები//ჭედლიყანა – სახნავი საკაურის მარცხ. ნაპირას (მაჭიეთი).
- /მ/ზვრელიეთო – მთა-სათიბები, რაჭის კავკასიონის განშტოება ბერალისა და ზოფხითურის ზემოთებში. ინფ.: “მზვრელში იდგა ქალი, ერქვა ეთერი და დაარქვეს მზვრელიეთო” (რივნისთავი).

6

- ნაარაბუვი – მთა ოქანურის მარჯვ. მხარეს (ფარავნეში).
- ნაბოგირავა//ნაბოგირევა – ტყე-სახნავები ღარულის მარცხ. მხარეს, იწილეთის თავზე (ღარი).
- ნაბოგირევა – იხ. ნაბოგირავა.
- ნაბოგირევი – საძოვარი წყალფენილას ნაპირას (ბაჯიხევი).
- ნაბოგირევი//ნაგობირევი – საძოვარი და საკაურის მარჯვ. შენაკადი (საკაო).
- ნაბოლოკვი – ტყე უწერის საზღვართან. (გომრულა).
- ნაბოსლევა – სათიბი მახუნჯაგის სათავესთან (ძეგლევი).
- ნაბოსლი//ნანუკიანთი – საძოვარი ჩვეშურის მარცხ. ნაპირას (ჩვეშურა).
- ნაბოსლიხიდი – ხიდი მცირე ხევზე, ნაბოსლში (ჩვეშურა).
- ნაგლაური – ვენახი სიმონიანთ უბანში (გომი).
- ნაგობირევი – იხ. ნაბოგირევი.
- ნადარაჯევი – იხ. მოედანი.
- ნადიკვარი – სახნავი ქვედა უბანში, ქ. ონის საზღვართან (წმენდაური).
- ნადიკვრისთავი – სახნავი ნადიკვრის ზემოთ (წმენდაური).
- ნადიღვარი – სახნავი საბანაძეების განაპირას (ღუნდა).
- ნადირაახო – სახნავი შავლეს ახოს გვერდით (ჩორდი).
- ნადობნევი – ტყე სოფლის აღმ. ნაწილში, ვარდანლებსა და კდისთავს შუა (ფსორი).

- ნადულუზევი** - მინდვრები ბორცოს საზღვართან. იყოფა: ზედა ნადულუზევი და ქვედა ნადულუზევი (ძეგლევი).
- ნაეკლესიარი//ნაეკლესიორი** - ნაეკლესიარი, სახნავი ოქანურის მარცხ. მხარეს, თაბერაულის გვერდით (ფარავნეში).
- ნაეკლესიორი** - იხ. ნაეკლესიარი.
- ნაფაჭრი** - სათიბი რიონის მარცხ. მხარეს, სასახლიანთ უბნის თავზე (უწერა).
- ნაველავა//ნაველავეები** - სათიბი ქვედა ძეგლევიში, ნაკიეთის საზღვართან (ძეგლევი).
- ნაველავეები** - იხ. ნაველავა.
- ნავენახევი** - 1. ვენახი ლაგვანთის საზღვართან (ნაკიეთი); 2. სახნავი ზედა და ქვედა უბნებს შუა (წმენდაური); 3. სათიბები ლუნდის მთაზე (ლუნდა).
- ნაზანდურევა** - ვენახი ვაკისუბანში (ლარი).
- ნაზღვაფარი** - იხ. ნაზლოფარი.
- ნაზლოფარი//ნაზღვაფარი** - სათიბები სოფლის განაპირას, ლესორის გზაზე. იყოფა: ზედა ნაზლოფარი, ქვედა ნაზლოფარი (ჩორდი).
- ნათარგშევა** - სათიბი ზედა ძეგლევიში, საკვაჭინოსთან (ძეგლევი).
- ნათიბუკა** - სახნავი რუწისქვილის აუზში (ლუნდა).
- ნათლიმცემელი** - ეკლესია ზეციეთაში (ნაკიეთი).
- ნათლიცემელი** - იხ. ივანე ნათლიცემელი.
- ნათლიცემელიფორა** - ბორცვი ივანე ნათლიცემელთან (წმენდაური).
- ნათლიცემლის დელე** - ღერულის მარცხ. შენაკადი (ონი).
- ნათლიცემლისწყალი** - წყარო ივანე ნათლიცემელთან (წმენდაური).
- ნათქიშორისწვერი** - იხ. ლათქიშორისწვერი.
- ნაი(მ)ფხლარი** - 1. საძოვარი მელაძეების განაპირას (ჩორდი); 2. სათიბი ნაი(მ)ფხლარის გორაზე (ბაჯიხევი).
- ნაი(მ)ფხლარის გორა** - გორა-სათიბი ნასაკირვესა და გვალველს შუა (ბაჯიხევი).
- ნაკალოვარა** - 1. სათიბი ჩვეშურის მარცხ. მხარეს (გონა); 2. საძოვარი ღვე(ი)რიწვერის ძირას (უწერა); 3. საძოვარი ნამოსახლევის სერზე (ლარი); 4. სათიბი მაჟიეთის საზღვართან, ბოდეურის მარჯვ. მხარეს (საკაო).
- ნაკალოვარი** - 1. სათიბი გომრულის მარცხ. მხარეს, საბუზარასთან (ჯინჭვისი); 2. საძოვარი ბორჯანის მარცხ.

- მხარეს (ცხმორი); 3. ვაკე-სახნავი ქვედა ძეგლევში (ძეგლევში);
4. საძოვარი კალოების გვერდით (ჩორდი).
- ნაკალოვარის უბანი** – უბანი სოფლის თავში, რიონის ხიდთან (პ. ლები).
- ნაკანაფევი** – 1. ვაკე-სათიბი მზიურში (გომრულა); 2. საძოვარი საკაურის მარცხ. მხარეს (მაჟიეთი, საკაო); 3. საძოვარი რუჩუის მარცხ. მხარეს (ფარავნეში).
- ნაკარტოფილევა** – სახნავი ფართო ღელეში (ლარი).
- ნაკეთურყანები** – სახნავები კვაჟაში (გომი).
- ნაკვეთა** – სათიბი ნამოსახლევის სერზე. ინფ.: “ნაკვეთი ბევრგან იყო, მაგრამ ეს იყო ცალკე, ბუჩქნარში“ (ლარი).
- ნაკვიშორი//ნაკუშორი** – ბუჩქნარი რისინეს მარჯვ. მხარეს (მაჟიეთი).
- ნაკიეთი** – სოფელი უწერის საკრებულოში. ძირითადი ნაწილი რიონის მარჯვ. მხარესაა, მცირე – მარცხ. მხარეს. ზ. დ. 1000 მ. ქ. ონიდან 7 კმ. უწერის ცენტრიდან 5 კმ. წყაროებში პირველად მოიხსენიება XVIII ს. მეორე ნახევარში. შემორჩენილია დარბაზული ტიპის ეკლესია. ესაზღვრება ძეგლევი, ლაგვანთა, ფარავნეში, ლარი, ჭინჭვისი.
- ნაკოხარი** – სახნავი ბორცოს სერის კალთაზე, დათვისაწუმპიის თავზე (ბორცო, ძეგლევი).
- ნაკრებავა** – საძოვრები გომრულის მარცხ. მხარეს (გომი).
- ნაკრებავას ციფწყარო** – წყარო ნაკრებავაში (გომი).
- ნაკუშორი** – იხ. ნაკვიშორი.
- ნალობაირა** – სათიბი ღვანტყანასა და ზორიფარს შუა, საკაურის მარჯვ. მხარეს, სადაც, გადმოცემით, თესდნენ ლობიოს (საკაო).
- ნალოვანევი** – სათიბი შხივის სათავესთან (ძეგლევი).
- ნამაჩევი** – ტყე-მინდვრები გვერითულის მარცხ. მხარეს (უწერა).
- ნამუედნევი** – სათიბი ქვედა ციცასა და ზედა ნაძვნარს შუა, სადაც კვირობით ამოდიოდნენ დღესასწაულზე (ბაჯიხევი).
- ნამეწყერი** – ტყე ქათნეურის თავზე. ინფ. “ნამეწყერი და ჩაყვამებული ადგილია“ (წმენდაური).
- ნამორსველა//ნამო/რ/სვლები** – სასაფლაო, ტყე-ფერდობები ფარავნეშის მთის ძირას, სოფლის ცენტრის პირდაპირ (ფარავნეში).
- ნამო(რ)სვლები** – იხ. ნამორსველა.

ნამოსახლევის სერი – სერი ღარულის მარჯვ. მხარეს (ღარი).

ნამოსახლი – 1. სათიბი სავლედურაში (ბორცო); 2. საძოვარი (მაჩეთი); 3. სათიბი (ლაგვანთა); 4. ვენახი ზედა უბანში (წმენდაური).

ნამღელა – სახნავი ზედა ძეგლევში, სამზიართან (ძეგლევი).

ნამღელადღელე – შურო საყდრიყელის კალთაზე (ჩორდი).

ნამყენეები – მინდორი სოფლის აღმ. ნაწილში. ინფ.: “უწინ ხეხილნარი იყო. მაშინ დარქმევია“ (ბორცო).

ნამყნები – ხეხილნარი სოფლის შემოგარენში (ბაჯიხევი).

ნამჭადვარა – 1. საძოვარი (ნიგავზები); 2. მინდორი ნათლიცემელთან, ღარის საზღვარზე (წმენდაური); 3. სათიბი კვაყაგომში (გომი); 4. საძოვარი საყდრიყელის კალთაზე. ინფ.: “უწინ აქ ჰადა სოკო იცოდა, ახლა აღარსადაა. ამიტომაც ნამჭადვარი“ (ჩორდი); 5. სახნავი ცელითის თავზე, სადაც უწინ ჰადა ითესებოდა (ღუნდა).

ნამჭედუარი – კლდე კარობის ქვემოთ. გადმოცემით, აქ ერთ დროს სამკედლო ყოფილა (გონა).

ნანახშირევა – საძოვარი ფართო ღელეში, სადაც ორმოებში ნახშირს წვავენ (ღარი).

ნანახშირევი – სათიბი ონქევისა და ქვედის საზღვარზე, სადაც ნახშირის ორმოები აპქა-იქ ახლაცაა შემორჩენილი (ღარი).

ნანგრევა – მინდორი ღარულის ნაპირას (ღარი).

ნანეზვა – სახნავი მაისურაძეების უბანში (ცხმორი).

ნანიაგორა – სათიბი ნამჭადვარის გვერდით (ჩორდი).

ნანიავაკე – საძოვარი ხარხალის მარჯვ. მხარეს. ნანია პირსახელია (გომრულა).

ნანოყანა/ნანოყანები – სახნავი საკაურის მარჯვ. მხარეს. ნანო პირსახელია (ხიდეშლები).

ნანოყანები – იხ. ნანოყანა.

ნანუკიანთი – იხ. ნაბოსლი.

ნანუკიანთ საშვები – სათიბი ხვარძახეთში (გონა).

ნათშარა – სახნავი სოფლის შემოგარენში (გომი).

ნათშარი – სახნავ-სათიბები შთალაში, სადაც ჭიორელებსა და ღებელებს ჩხუბი მოსვლიათ სათიბის გამო (ჩვეშურა).

ნათშრის ფარები – სათიბი ნათშარში (ჩვეშურა).

ნათნები – ტყე-საძოვრები საკაურის მარცხ. მხარეს. ინფ.:

“ყოფილა ბუგიანიშვილების უბანი. ჰქონიათ გუმბათიანი ეკლესია. დამეწყვილა და ბუგიანიშვილები ონში გადაბარგებულან. ახლაც ამოდიან წმ. გიორგის მოსალოცავად” (საკაო).

ნაორმალა//ნაურმალა – ტყე ორმოების გვერდით (ჩორდი).

ნაძოვარა – სათიბი დიდლელის მარცხ. მხარეს. ინფ.: “ნაპოვნი სათიბია” (რივნისთავი).

ნამურვალი – სათიბები გომრულის მარცხ. მხარეს (ჯინჭვისი).

ნართზაული – სახნავი ქვედა ძეგლევში (ძეგლვევი).

ნართქულები – იხ. ნარუქვალა.

ნარტყელა – ტყე მუხამეშურის ხეობაში. ინფ.: “ნარტყელა არის კოჭები, რომლებიც ალაგია შუა ცეცხლის თავზე. აქ ქრიდნენ” (პ. ლები).

ნარუქვალა//ნაროქულები – სასაფლაო გოცირიძეების უბანში (ლუნდა).

ნარუჯიქედი – მთა-სათიბები შოდის ქედზე, ბოდუურის ორ სათავე-მდგენელს შუა. ინფ.: “მართლა ნარუჯი როდია. შქერი ამოდის და შორიდან გადარუჯული ჩანს” (ბორცო, ძეგლვევი).

ნარღვევი//ნარლოვი//ნაღვარევი – უბანი რიონის მარცხ. მხარეს, იგივე ზედა ქალები. ინფ.: “ჩამოედინება ფოთხიეთო(ს)რუ. მის გამოა ნაღვარევი”. ცხოვრობენ გავაშლები, ლობჯანიძეები (ლები).

ნარღოვი – იხ. ნარღვევი.

ნასაკირალი – ერქვა მინდორს წყაროთავის უბანში (ლები).

ნასაკირალის სანახში – სანახში წყაროთავის უბანში (ლები).

ნასაკირევი – 1. საძოვარი იმელანესთან (უწერა); 2. სათიბი ნასაკირევის წყლის ნაპირას (ბაჯიხევი). 3. იხ. ნაქალაქევი.

ნასაკირევის წყალი – რუს შენაკადი (ბაჯიხევი).

ნასადორეგონი – ბორცვი საგებირუს გასწვრივ (გომრულა).

ნასადორევი – 1. სათიბი მზიურში, საგებირუს მარცხ. მხარეს (გომრულა); 2. მინდორი საკაურის მარჯვ. მხარეს (საკაო); 3. სათიბი ბოდუურის მარცხ. მხარეს (ბორცო); 4. ტყე-სათიბი სოფლის ჩრდ-აღმ. ნაწილში და საძოვარი უპიროში (უწერა, ფარავნეში).

ნასაყდრი – საძოვარი სოფლის შემოგარენში (გომი).

ნასაჩიხევი – საძოვარი ზედა ძეგლევში (ძეგლვევი).

- ნასახვლარი - საძოვარი ზედა ძეგლევში (ძეგლევში).
- ნასახტრ(ებ)ი//ჯვარისა - ნაეკლესიარი, სათიბი ლესორაში (ჩორდი).
- ნასახტრი - 1. ნანგრევები, მთისწვერი ხოჯორში (ხიდეშლები); 2. საძოვარი, ნაეკლესიარი. აქედან ეკლესია ქაშუეთში, საკაოს ცენტრში, გადაუტანიათ (ბორცო); 3. ნასაყდრალი (მაჟიეთი); 4. ნაეკლესიარი, დავაყება სხარალში (საკაო); 5. სალოცავი გორგოლიასა და ჯვარისას შუა (ბაჯიხევი); 6. იხ. ონგვეი.
- ნასუბიანთ უბანი - უბანი გომრულის მარცხ. მხარეს. ინფ.: "ნასუბიანთი მეტრეველები არიან" (ჯინჭვისი).
- ნასელავა - საძოვარი ოქანურის მარცხ. მხარეს, საკვაჭინო ვაკესა და დიდყანას შუა (ფარავნეში).
- ნასელვარა - 1. საძოვარი სოფლის ჩრდ.-აღმ. ნაწილში. იყოფა: ქვედა ნასელვარა, ზედა ნასელვარა (ნიგავზები); 2. სათიბი ვაკისუბანში (ლარი).
- ნასერვალა - იხ. ქოჩორა//ქოჩერა.
- ნასიმინდვარა - საძოვარი გვერითულის მარცხ. მხარეს, ნამაჩევის თავზე (უწერა).
- ნასისვარა//ნასისხვარი - საძოვარი გერგმეშოსა და ჩილორს შუა. ინფ.: "აქ ჩორდელებსა და ბაჯიხეველებს შუა ჩხუბი მომხდარა და კაცი დაღუპულა" (ბაჯიხევი).
- ნასისხვარი - იხ. ნასისვარა.
- ნასისხლა - სახნავი საკაურისა და ქუდაროს შესართავთან (ლაგვანთა).
- ნასკვერა - საძოვარი ნაკუმორის თავზე, რისინესა და ქარახსას შუა. ინფ.: "სკვერი არის პურის სალეწი. აქ უწინ ყველგან პური ითესებოდა" (მაჟიეთი).
- ნასლევი - სახნავი საბანაძეების უბანში. ინფ.: "სილოსის ორმოები იყო. ამიტომაა ნასლევი" (ლუნდა).
- ნასოველი - 1. სათიბი მზიურში. ნასო ჩიხრადეს ეკუთვნოდა (გომრულა); 2. სათიბი სერზე, გომრულის მარჯვ. მხარეს (უწერა).
- ნასოიანთ უბანი - 1. მიკროუბანი მიღმა-უბანსა და გოგიტიანთ უბანს შუა (გომი); 2. იხ. კვათა.
- ნასოიანთ ყანები - სახნავი კვათაში (ლარი).
- ნასოიანთ წყალი - ღარულის მარჯვ. შენაკადი კვათაში (ლარი).
- ნასოიანტყე - ტყე მზიურში, რგვალსხალუკასთან (გომრულა).

- ნასტიანთები – იხ. ლობჯანიძეები.
- ნასყიანობევი – ტყე სოფლის სამხ. - აღმ. ნაწილში (ბორცო).
- ნატბევი – ვენახი რიონის მარჯვ. ნაპირას, ქალაში (ნაკიეთი).
- ნატბეური – ტყე-მინდვრები ხვაწურის ხეობაში (შოვი).
- ნატეხები – სახნავი აბესალაშვილების უბნის თავზე. “ნატეხი ისაა, ტყეში რომ ახოს გააკეთებენ” (მაჭიეთი).
- ნატყვევრები – ტყეები ლესორაში (ჩორდი).
- ნაურმალა – იხ. ნაორმალა.
- ნაფარახევი – იხ. ნაფარხევი.
- ნაფარხევი//ნაფარახევი – საძოვარი ბორჯანის მარჯვ. მხარეს (ცხმორი).
- ნაფარცხევა//ნაფარცხევეები – ვენახები რიონის მარჯვ. ნაპირას. ინფ.: “მიწა რომ მოიხვნება, დაითესება და მერე დაიფარცხება, ისაა ნაფარცხევა” (ნიგავზები).
- ნაფარცხევეები – 1. ვენახები შოშიანთ უბნის თავზე, მზიურში (ჯინკვისი); 2. იხ. ნაფარცხევა.
- ნაფერუხაყა – სახნავი მიღმა უბანში (გომი).
- ნაფეტვარა – სათიბი რიონის მარჯვ. ნაპირას, ხიდთან (პ. ლები).
- ნაფისყანა – საძოვარი ჟამიერეთის თავზე (უწერა).
- ნაფიცვარა – სათიბი ღელეჯვარისას მარჯვ. მხარეს (ბაჯიხევი).
- ნაფუზვარი – 1. ვენახი არტუანში (ონი); 2. სახნავი ქათნეურსა და ნადიკვარას შუა (წმენდაური); 3. სახნავი დვალისძეებში (ბაჯიხევი); 4. სახნავები ქვედრულის გზაზე (ლუნდა).
- ნაფუძვარი – სახნავი ზედა ძეგლევში (ძეგლევი).
- ნაქალაქევი//ნასაკირევი – დავაკება ქვედა ძეგლევში, ოქანურის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: “ღედოფალს აქ დაუბანაკებია ჯარი და აუშენებია ორბის ციხესიმაგრე” (შდრ. ღედოფლიკარა); “აქ მინერალური წყლებია. ჩამოდრიოდნენ ქალაქელები თირკმლებისა და რევმატიზმის სამკურნალოდ, ბინებიც იდგა” (ძეგლევი).
- ნაქერვალა – 1. საძოვარი გვერითულ-გომრულის წყალგამყოფზე (უწერა); 2. სათიბი ფოცხრევის კალთაზე (ცხმორი, ბაჯიხევი); 3. მინდორი ღარის საზღვართან (წმენდაური); 4. მინდორი ზედა ორმოებსა და გორგოლიას შუა (ჩორდი).
- ნაქერვალას წყალი – ქალებისწყლის ერთ-ერთი მდგენელი (ბაჯიხევი).

- ნაქიხვარა - 1. მინდორი მიტყეპაურში (ნიგავზები); 2. სათიბი გომის ქელზე (უწერა).
- ნაქუნებევი - ტყე რუწისქვილას ზემო წელზე (ლუნდა).
- ნაღინაცემა - იხ. ლალმინაცემა.
- ნაღვარევი - იხ. ნარღვევი.
- ნაღვარი - ვაკე-საძოვარი ყიარისშოს თავზე. ინფ.: "ირღვნება. ზევეები ჩამოდის" (ჭიორა).
- ნაღოშარა//ნაღოშარეები - ჭალა-საძოვარი რიონის მარჯვ. ნაპირას, ბელლორის შესართავთან (უწერა).
- ნაღოშარეები - იხ. ნაღოშარა.
- ნაღუღოვარა - სახნავი ჩილორულის მარჯვ. მხარეს (ბაჯიხევი).
- ნაღუღრები - საძოვარი ქარახისის მარჯვ. მხარეს, ნასკვერის თავზე. ინფ.: "ღუღო არის თხუნელა. მინდორში ბორცვია თხუნულებისაგან გაკეთებული" (მაჟიეთი).
- ნაღუღრების ტბა - ტბა ნაღუღრებში (მაჟიეთი).
- ნაყაგრია - საძოვარი ლეხნარში (უწერა).
- ნაყვერავეები - სათიბი მუხამეშში (პ. ლები).
- ნაყვერაჯი - 1. საძოვარი ლეხნარში (უწერა); 2. საძოვარი ლოლორულის მარჯვ. მხარეს (ჭიორა).
- ნაყვერაჯი//ვაკისთავი - საძოვარი ლაქაშასა და ვირატყეს შუა. "ხეებს შეყვერაჯდნენ და გაახმობდნენ" (ლები).
- ნაყვერი - ტყე-მინდვრები ჭანჭახის მარცხ. მხარეს. ინფ.: "ალბათ ხეები შექერქეს, შეყვერეს" (შოვი).
- ნაყური - სკოლის ეზოსოფლის ცენტრში. ინფ.: "თავდამსხმელები დაუქერიათ, ყურები დაუქერიათ და აქ დაუშარხავთ" (ლები).
- ნაშვეენთ ღულთა - იხ. ღულთა.
- ნაშორთა - სათიბები ზედა ძეგლევში. იყოფა: ზედა ნაშორთა, ქვედა ნაშორთა (ძეგლვევი).
- ნაშტი - მინდორი ნაღვარევში, ვაკისთავის ქვემოთ (ლები).
- ნაშუღარევი - სათიბი ჯეგორის მარცხ. ნაპირას (ლუნდა).
- ნაჩუქარა - საძოვარი მაღალაანთ უბანში (გომი).
- ნაჩხუბარჭალა//დაბლაჭალა - სახნავი რიონის მარჯვ. ნაპირას. ინფ.: "შეუბანთან იყო დავა და ჩხუბი. მერე შუა გაყვეს" (ლაგვანთა).
- ნაცურცვალა - სახნავი ფსორის გზაზე. ინფ.: "ხმელი ადგილია. სიმინდი არ მოდიოდა და ცერცვს თესდნენ" (ლუნდა).

- ნაციხვარა** – 1. ნანგრევები თვერეშოში (ღები); 2. საძოვარი ზედა უბანში (წმენდაური).
- ნაციხვარაგორუკა** – ბორცვი ნაციხვარაში (წმენდაური).
- ნაციხვარი** – 1. ნაციხარი ჭინჭვისის საზღვართან (გომი); 2. ნანგრევი ხიდეშლების საზღვართან (მაყიეთი).
- ნაციხურა** – 1. საძოვარი ზედა საკაოში, ბოდუურის მარჯვ. მხარეს (საკაო); 2. გზა ნასალორევის გვერდით (ბორცო).
- ნაციხური** – ნანგრევი, ბუჩქნარი საკაურისა და რიონის შესართავთან (ლაგვანთა).
- ნაცოდვილვეი** – ტყე ბარდნალასა და საჩქეფელას შუა (ბაჯიხვეი).
- ნაცოდვილვეის შური** – ლელე. ფოცხრევიდან ჩაედინება ქალეებისწყალში (ბაჯიხვეი).
- ნაძერძევა** – ჯეჯორის მარცხ. შენაკადი (ფსორი).
- ნაძვა** – ტყე მუშუანის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: “ნაძვას ვეძახით, მაგრამ ახლა თეთრი ტყეა“ (უწერა).
- ნაძვას წყარო** – წყარო ნაძვაში (უწერა).
- ნაძვ(ა)ნარი** – 1. მთა, ტყე საკაურის მარჯვ. მხარეს (ხიდეშლები); 2. ტყე, სერი სოფლის დას. ნაწილში (ფსორი).
- ნაძვნარი** – ნაძვნარი მთაზე, ცხმორის საზღვარზე. იყოფა: ზედა ნაძვნარი, ქვედა ნაძვნარი (ბაჯიხვეი).
- ნაწიდა** – საძოვარი შხივანის მარცხ. მხარეს (ძეგლევი).
- ნაწისქვილავა//ნაწისქვილევა** – 1. საძოვარი ღარულის მარცხ. მხარეს (ღარი); 2. გზა ქვედა უბანში (წმენდაური).
- ნაწისქვილევა** – იხ. ნაწისქვილავა.
- ნაჭალმაკევი** – იხ. ნაჭარმაკევი.
- ნაჭარმაკევი** – იხ. ნაჭარმაკევი.
- ნაჭარმაკევი//ნაჭარმაგევი//ნაჭალმაკევი** – ალპური საძოვრები და სანადიროები გომრულის სათავესთან. ინფ.: “ეს ადგილები ქარმაკი საჭონლის საძოვრად ჰქონდათ“ (გომრულა).
- ნახერგულევი** – საძოვარი სოფლის დას. ნაწილში. ინფ.: “ჰქონიათ ხერგული, ე.ი. შემოლობილი ადგილი“ (გონა).
- ნახეშარეთო** – საძოვრები ფერდობზე, ყაწუნეგორიტასა და კაისარეთოს შუა, ჩვეშურის მარჯვ. მხარეს (ღები).
- ნახიზარევა** – ტყე წახნისსა და ბადოთებს შუა (ცხმორი).
- ნახიზარევი** – 1. სათიბი ლეხნარსა და ნაკანაფევს შუა (გომრულა); 2. სათიბი სოფლის განაპირას, სარაგვიამდე (უწერა); 3. ტყე

ჩორდულის მარცხ. ნაპირას. ინფ.: “შემოლობილი იყო და ავადმყოფ ადამიანებსა და საქონელს ხიზნავდნენ“ (ფსორი) და სხვ.

ნახიზარევის შურო – ღელე ნაცოდვილუვის შუროს გვერდით (ბაჯ იხევი).

ნახიზარევის წყალი – წყარო ნახიზარევიში (გომრულა).

ნახორვალი – 1. ტყე-სათიბები რიონის მარცხ. მხარეს, ნახორვალის ქედზე (უწერა); 2. ტყე ქვედა ძეგლევში (ძეგლევევი); 3. ტყე რუწისქვილას ხეობაში, ქვედრულის გზაზე. ინფ.: “ხორა არის შეშა, ხეს მიყუდებული“ (ლუნდა).

ნახორვალის ქედი – სერი რიონის მარცხ. მხარეს. გამოეყოფა გომის ქედს და რიონისაკენ ეშვება (უწერა).

ნახოშარა – სათიბი მაისურაძეების უბნის განაპირას (ფსორი).

ნახოშარი – 1. ტყე-მინდვრები ხვაწურის ხეობაში (შოვი); 2. სახნავები ოქანურის მარჯვ. მხარეს (ნიგაჯზები, ძეგლევევი).

ნახოშრისთავი – საძოვარი ნახოშრის ზემოთ (ნიგაჯზები).

ნახულვარი – 1. ტყე მიქუჭაძეების შემოგარენში. უწინ აქ მდგარა ხულა – სიმინდის საყარაულლო (ჩორდი); 2. მინდორი ჩილორის თავზე (ბაჯიხევი).

ნახულუგევი – სათიბი გოცირიძეებსა და საბანიძეებს შუა (ლუნდა).

ნახშიური – იხ. ლახშიური.

ნაჯიხური – საძოვარი ნამღელალელის თავზე (ჩორდი).

ნაჯოგავა – იხ. ნაჯოგარა.

ნაჯოგარა – საძოვრები უპიროსა და სახაროში (უწერა).

ნაჯოგარა//ნაჯოგავა – სანადიროები გომრულის სათავესთან (გომრულა).

ნაჯოგვარა – ხევი, ჩორდულის შენაკადი (ფსორი).

ნიგაჯზები – სოფელი უწერის საკრებულოში, რიონის მარჯვ. მხარეს, მთის კალთაზე, უწერასა და ფარავნეშს შუა. ზ. დ. 1100 მ. ინფ.: “ნიგაჯზები იმიტომაა, ნიგჯზებშია ჩაფლული“. უბნები:

1. მიქელიანთ უბანი – სოფლის დას. ნაწილი, რუჩუის მარცხ. მხარეს. ცხოვრობენ მეტრეველები; 2. გიორგიანთი // გიორგიანთ უბანი – სოფლის ცენტრალური ნაწილი. ცხოვრობენ მეტრეველები; 3. დვალიეთ უბანი – სოფლის აღმ. ნაწილი უწერამდე. ცხოვრობენ დვალიშვილები და რეხვიაშვილები.

ნიგჯზნარა – სახნავი მთაგორაში (ცხმორი).

ნიკოლოზის ხიდი – იხ. რკინის ხიდი.

ნიკოჭერები – საძოვარი ორღარიან წყალთან (ბაჭიხევი).

ნიკუასადგვალთ – სახნავი სადგვალში (ბაჭიხევი).

ნიკუას კოდი – სათიბი ნიკუასადგვალთან (ბაჭიხევი).

ნიკუაყანუკა – სახნავი რუწისქვილის აუზში (ლუნდა).

ნინუნშქავეწყალი – ვეძა გოგასათიბაში (გონა).

ნინელაშვილები – ყოფილი დასახლებული უბანი ჟაშქვის საზღვართან (ცხმორი).

ნინიანხორვალი – სათიბი საბანაძეებში (ლუნდა).

ნინიარუთავი – სახნავი რუთავს ქვემოთ (გონა).

ნინიკელაანთ უბანი – უბანი გოგოლაანთ უბანსა და რიონს შუა (ჯინჭვისი).

ნინიკიანთი – მიკროუბანი რუსიანთებში (უწერა).

ნინიკიანთ უბანი – უბანი ლანდეენტსა და საკაოს საზღვარს შუა (მაყიეთი).

ნინონატები – სახნავი ჭირხალყანებთან (ლები).

ნიორწყალა – იხ. ნიორწყლები.

ნიორწყლები//ნიორწყალა – სახნავი, ნაკადული რუჩუის მარჯვ.

მხარეს, სოფლის მთავარ გზაზე. ინფ.: “პატარა რუ ჩამოდის და იმიტომაა ნიორწყალა. საქონელს ასმევდნენ“ (ფარავნეში).

ნიპარეული – სახნავი ფერდობზე, სოფლის თავზე (პ. ლები).

ნიპარეულის წყალი – წყარო ნიპარეულში (პ. ლები).

ნისკორთი – სახნავი ჭანჭახის მარჯვ. მხარეს. ბოყოსწყლის შესართავს ქვემოთ (გლოლა).

ნიქაბეური – სათიბი რუჩუასა და გიგილაანთებს შუა (ბაჭიხევი).

ნიღვრიჭალა – საძოვარი საკაურის მარჯვ. მხარეს, ქასავით ჩავარდნილ ადგილას (ლაგვანთა).

ნიჩაბთა//ნიჩაფთა – მთა, ტყე-ნაძენარი საკაურის მარჯვ. მხარეს.

ინფ.: “ყავარს ხდიდნენ“; “ღვანტის მაგვარია. პურის საღეწ ნიჩაბს ჰგავს“ (ხიდეშლები).

ნიჩაფთა – იხ. ნიჩაბთა.

ნოთა//ნოთები – სათიბი, სასაფლაო გოცირიძეებსა და საბანაძეებს

შუა. ინფ.: “ნოთი ძროხაა, ფერდებზე რომ თეთრი აქვს, მაგრამ ადგილს რატომ დავრქვა, არ ვიცი“ (ლუნდა).

ნოთები – იხ. ნოთა.

ნოთიგორა – სათიბი ნოთასთან (ლუნდა).

- ნოსლევი** – სათიბი მაისურაძეების უბანში (ფსორი).
- ნოშუანაკაფი** – ტყე კვაეაში (ლარი).
- ნოწარული** – რიონის მარცხ. შენაკადი ჭანჭახის შესართავს ზემოთ (ჭიორა).
- ნოწარულის ქედი** – ქედი, ნოწარულისა და ილინეს წყალგამყოფი საზღვარი გლოლასთან (ჭიორა).

ო

- ოთარაანთ მარიჭელა** – სათიბი მარიჭელაში (ცხმორი).
- ოთიკიანთები//ოთიკიანთ უბანი** – უბანი ზედა საკაოში. ინფ.: “ოთიკიანთები გუგეშაშვილების ბაბუიშვილობაა“ (საკაო).
- ოთიკიანთ ვაკე** – იხ. ოთიკიანთ ყანა.
- ოთიკიანთ უბანი** – იხ. ოთიკიანთები.
- ოთიკიანთ ყანა//ოთიკიანთ ვაკე** – სახნავი ზედა საკაოში, ნაციხვრის თავზე (საკაო).
- ოთიკიშვილები** – მიკროუბანი მაისურაძეების უბანში (ცხმორი).
- ოთუკენთი** – სათიბი ზოფხითოში (რივნისთავი).
- ოთხაზიარა** – 1. სახნავი რიონის ქალაში (პ. ლები); 2. ტყე ჩდილში (ჯინჭვისი).
- ოთხზიარები** – სახნავი კვირიკაშვილებსა და გურულებს შუა (ცხმორი).
- ოთხზიარი** – საძოვარი მზიურში (გომრულა).
- ოღუები** – იხ. სუღეები.
- ოშანაყანა** – სათიბი სოფლის შემოგარენში (გომი).
- ონგევი** – გზა ფოცხვრების თავზე. ლარიდან გადადის ონჭევში. ინფ.: “აქვეა სალოცავი “ნასახტრი“, სადაც ონჭევის ხალხი ამოდის“ (ლარი).
- ონი** – ქალაქი რიონის მარცხ. ნაპირის ვაკეზე, რიონთან ჯეჯორისა და ლარულის შესართავების შიგნით. ზ.დ. 630 მ. თბილისიდან 210 კმ. ონის რ-ნის ადმინისტრაციული ცენტრი. რაიონს ჩრდილოეთით, კავკასიონის მთავარ ქედს გადალმა, ეკვრის ყაბარდო-ბალყარეთი და ჩრდილოეთი ოსეთი, აღმოსავლეთით კი – ისტორიული შიდა ქართლი (სამხრეთი ოსეთი), სამხრეთით – საჩხერის რ-ნი, დასავლეთით – ამბროლაურისა და ლენტეხის

რაიონები. ონი პირველად მოიხსენიება ალექსანდრე მეფის შიერ 1432 წელს შედგენილ სიგელში. გამოთქმულია მოსაზრება, რომ ონი დააარსა იბერიის მეფე ფარნაჯომმა ძვ.წ. II ს-ში. აქ გადის ქართლიდან, იმერეთიდან, ქვემო რაჭიდან ჩრდ. კავკასიისაკენ მიმავალი მთავარი გზა, ე.წ. ოსეთის სამხედრო გზა. ქალაქსა და მის შემოგარენში ნაპოვნია ბრინჯაოს ხანის ცულები და კოლხური თეთრი ძვ.წ. VI-III სს-ისა. ქალაქში შემორჩენილია შუა საუკუნეების ციხის გალავანი და სინაგოგა.

ონისძეყანა – სახნავი სამწყაროს გვერდით (საკაო).

ონურა – საძოვარი პაპუჩეულის თავზე. ონურა მსხლის ზიშია (ნიგავზები).

ონჭევისწვერი – კლდე, ტყე ონჭევის საზღვართან (ღარი).

ონჭევის ხიდი – ხიდი ღარულაზე, ოქაში (ღარი).

ოქანური – იხ. (ვ)ოქანური.

ოქანურის დელე – ოქანურის ხეობა (ფარაენეში)

ორბა – მთა შოდის ქედზე, ოქანურისა და ბოდუურის სათავეებთან.

აქ ყოფილა მთავარანგელოზის სალოცავი, სადაც ბრცოსა და ძეგლევის მოსახლეობა ამოდიოდა 20 მაისს (ბორცო, ძეგლევი).

ორბასუკან(ი) – სათიბი ორბას ჩრდ. კალთაზე. ინფ.: ვიტყვით: “მივდივართ ორბასუკან, მომეწონა ორბასუკან“ (ბორცო, ძეგლევი).

ორბეთი – სერი ჩვეშურის მარცხ. მხარეს. ინფ.: “აქედან აცილებდნენ ომში მიმავალ ხალხს. ე. ი. ორი ბედის ადგილია“ (ღები).

ორბისბოლო – ტყე, სათიბი ორბაში (ძეგლევი).

ორბის ფარი – სათიბი ორბაში (ძეგლევი).

ორბოძალა – იგივე რუბოძალი (რივნისთავი).

ორგანუელი – სახნავი ჟაშქვის საზღვართან (ცხმორი).

ორდინიძეები/ორდინიძეების უბანი – უბანი ღარულის მარჯვ. ნაპირას, ვაკისუბნიდან კვაჟამდე (ღარი).

ორდინიძეების უბანი – იხ. ორდინიძეები.

ორთაკდისძირი – წყარო, საძოვარი კარაგომის გადასასვლელთან (ჭიორა).

ორთაწყალთაშუა – იხ. წყალთაშუა.

ორმოები – ტყეები ღესორის გზაზე. სადაც უწინ სანახშირე ორმოები ყოფილა (ბაჯიხევი, ჩორდი).

- ორფეხა** – ტყე-სათიბები შორეთიწყლის სათავესთან. ინფ.: “ორი ფეხივით მოჩანს: ორი ვაკეა, შუაშია მცირე ტყე” (უწერა).
- ორღარა** – წყარო ქამიერეთში (უწერა).
- ორღარიანწყალი** – წყარო, საძოვარი ქალეებისწყლის მარცხ. მხარეს (ბაჯიხევი).
- ორღელუკეები** – საძოვარი სოფლის აღმ. ნაწილში. აქ ერთდება ორი ღელე, რომლებიც ქმნიან მოსარუს (ბორცო).
- ორღობე** – სათიბები ზოფხითურის მარცხ. მხარეს, სასოფლო ფარის ქვემოთ (რივნისთავი).
- ორღობორუ** – ნაკადული ორღობეში (რივნისთავი).
- ორღობის წყარო** – წყარო ორღობეში (რივნისთავი).
- ორწყალთაშუა** – იხ. წყალთაშუა.
- ობაუთისრუ** – ბუბისწყლის მარჯვ. შენაკადი კურორტის განაპირას (შოვი).
- ოსიანაშეშუარი** – ტყე რიონის მარჯვ. მხარეს, წიფლიკოდიძის თავში, სადაც ოსიას შეშა მოუჭრია” (უწერა).
- ოსხულუკეები** – სახნავი კვაქაში (გომი).
- ოტიასეული** – სათიბი ქვედა საკაოში (საკაო).
- ოტიას წყალუკა** – წყარო წითლისგობთან (ბაჯიხევი).
- ოტიაფსკრავლი** – საძოვარი ფსკრავლში (ბაჯიხევი).
- ოქრიანთა** – სათიბი ქალეებისწყლის მარჯვ. მხარეს (ბაჯიხევი).
- ოქროული** – სახნავი ზედუბანში. ინფ.: “ოქროს ნაძებნან” (გომი).
- ოქროულიწყალი** – წყარო ოქროულში (გომი).
- ოქროყანა** – 1. ნავენახევი, ვაკე-ფერდობები ქვედა ძეგლევში (ძეგლევი); 2. ვაკე-მინდვრები ჭანჭახის მარცხ. მხარეს, ლესქურსა და ზედა ცვარისრუს შუა (შოვი); 3. სახნავი ღუნდის საზღვართან. ინფ.: “მოსავლიან ყანაზე ოქროყანას იტყვიან” (ცხმორი); 4. სახნავი (მ)ზღავეანის მარცხ. მხარეს (ცხმორი); 5. სათიბი ლესორასა და ღვალვანას შუა (ჩორდი) და სხვ.
- ოქროყანისგვერდი** – საძოვარი ოქროყანასთან, ღმარულსა და შხივქვაბუნას შუა (ბაჯიხევი).
- ოქრუაანთი** – სოფლის ბოლო უბანი ხეობაში. ინფ.: “ოქრუაანთი ხიდემღლების ბაბუიშვილობაა” (ხიდემღები).
- ოქრუაანთ ყანები** – სახნავი ოქრუაანთში (ხიდემღები).
- ოქრუაფსკრავლი** – საძოვარი ფსკრავლში (ბაჯიხევი).
- ოქრუაწყალი** – წყარო ღარულის ქალაში. ოქრუა კაცს ერქვა (ღარი).

ოყლორი – საძოვარი ზედა საკაოში, ბოდბურის მარცხ. მხარეს (საკაო).

თშფითაღა – შინდორი ფსორის საზღვართან. ინფ.: “ავადმყოფებისათვის ყოფილა შემოღობილი“ (ცხმორი).

თჩერეთო//თჩერეთოს ფარი – საძოვარი გაბმულის ქვემოთ, საკაურის მარცხ. მხარეს. ინფ.: “ოჩერედით გადიოდნენ მწყემსები. ფარი ბალახიანი ფერდობია“ (ხიდეშლები).

თჩერეთოს ფარი – იხ. ოჩერეთო.

თჩხოტყელა(ური) – სათიბი ტბათანის წყლის მარცხ. მხარეს (ცხმორი).

თჭა – ვაკე-სერები ონჭევის საზღვართან, ლარულის მარცხ. მხარეს (ლარი).

პ

პაიხაჩუელა – ვენახი გორაყანასთან (ლაგვანთა).

პართენავერძა – ვეძა სამათროში (გომრულა).

პაპაიანთები – იხ. ლობჯანიძეები.

პაპოენლეკნარი – იხ. ლეკნარი.

პაპოს ველი – იხ. სხარა.

პაპუჩუელი – საძოვარი სოფლის ჩრდ.-დას. ნაწილში (ნიგავზები).

პატარა ანუელი – საძოვარი თათარსახლის ზემოთ (ღები).

პატარა ბართუშელი – იხ. ბართუშელი.

პატარა ზოფხითო – იხ. ზოფხითო.

პატარა თანისი – იხ. თანისი.

პატარა თენარი – იხ. თენარი.

პატარა თიშა – იხ. თიშა.

პატარა კარათა – სათიბი რიონის მარცხ. მხარეს (ღები).

პატარა კარათისრუ – რიონის შენაკადი კვაიშურში (ღები).

პატარა ნოწარული – სათიბი ნოწარულში (ჭიორა).

პატა(რა)რუ – საკაურის მარცხ. შენაკადი. ახლოს გაედინება დიდი რუ (საკაო).

პატარა რუბოძაღა//ბზიკვენრუბოძაღა – რუბოძალის ერთ-ერთი მდგენელი. მეორეა ქეხსურვენრუბოძალი. ინფ.: “ბზიკე გავაშლების პაპის პაპა ყოფილა“ (რივნისთავი).

პატარა სანარცხე – იხ. სანარცხე.

- პატარა სოფელი – იხ. პატარა ლები.
- პატარა სხანარი – სათიბი სხანარში (ლარი).
- პატარა ტბა – ტბა უპიროში (უწერა).
- პატარა ღები – სოფელი ღების საკრებულოში, რიონის მარჯვ. მხარეს, ღების პირდაპირ და ცოტა ქვემოთ. ზღვის დონიდან 1600 მ., ქ. ონიდან 30 კმ. ადგ. ვარიანტი: პატარა სოფელი.
- პატარა შოდა – იხ. წინა შოდა.
- პატარა შხივი – ჩანჩქერიანი ნაკადული. ერთვის მთისწყალს (ბაჯიხევი).
- პატარა ჩაგარანთო – იხ. ჩაგარანთო.
- პატარა ხოფითო – იხ. ხოფითო.
- პატარქალევენწლუ – ტყე-საძოვარი, ფერდობი რიონის მარცხ. მხარეს, სოფლის სამხრეთ ნაწილში (ჭიორა).
- პატარღმაული – სათიბი ზეციეთაში (ნაკიეთი).
- პატიან(თ)ყანები – სახნავი კვათაში (ლარი).
- პელაგიაწყალი – წყარო თხელიშში (ხიდეშლები).
- პეტრია – საძოვარი სოფლის ჩრდ. ნაწილში (ნიგავზები).
- პეტრიაღლეუ – რიონის მარჯვ. შენაკადი (ძეგლევი, ნაკიეთი).
- პეტრიაჭალა – სახნავი ღარულიპირებში (ლარი).
- პეტროპეწყერი – სათიბი ზადანეურში (გონა).
- პილწი კდე//ბილწი კდე (იხ.)
- პირდაპირა – სახნავი მბლავანის მარჯვ. მხარეს, სასოკოვის ქვეშ (ცხმორი).
- პირველი უბანი – იხ. ტაბაურა.
- პირუკულმართი – სათიბი ზეხენიერში. იხფ.: “სოფლისათვის მთის იქითაა. ამიტომაცაა პირუკულმართი“ (პ. ლები).
- პირჯვრისაწერა – ტყე ნათლიცემლის ქვემოთ (წმენდაური).
- პლატონახეული – სახნავი შალიკიანთ უბანში (მაჟიეთი).
- პოლისკას ყანა – ტყე გომრულის მარცხ. მხარეს (ჯინჭვისი).
- პოლ(ი)ტიკის წყალი – ქალეებისწყლის მარცხ. შენაკადი (ბაჯიხევი).
- პოლტიკები – საძოვარი სოფლის განაპირას (გლოლა).
- პოლტიკის წყალი – წყარო პოლტიკებში (გლოლა).
- პონტიკა – წყარო ნაჯოგვარის სათავესთან (ფსორი).
- პონტიკაწყალი – ღარულის მარჯვ. შენაკადი კვათაში (ლარი).
- პონტიკები – საძოვარი მზიურში (გომრულა).

- პონტიკეები - კლდე-ფერდობები. ინფ.: "პონტიკი ქვაბულის გამოსაწვავად ამტკრევენ" (გონა).
- პონტიკის წყალი - 1. გომრულის მარჯვ. შენაკადი (გომრულა); 2. წყარო მიქუქაძეების შემოგარენში (ჩორდი).
- პტყელგ ზა - ფართო გზა ჩორდულის მარცხ. მხარეს (ფსორი).
- პუნტრაკაასო - ტყე საყავრიეთის თავზე. ინფ.: "პუნტრაკა მეტსახელია" (ფსორი).

შ

- ჟამიერეთი - უბანი გაღმურებში, რიონის მარცხ. მხარეს, გომის საზღვართან (უწერა).
- ჟარონეთი - იხ. ჯარონე(ენ)თი.
- ჟევრეთი/ზევრეთი - საძოვრები ხოლის მარჯვ. მხარეს (ჭიორა).
- ჟიფთრეთი - სახნავი რიონის მარცხ. მხარეს, კობორის ძირას (ლარი, ნაკიეთი).
- ჟოშქოთ(ებ)ი - სათიბები ბორჯანის მარცხ. მხარეს (ცხმორი).
- ჟღიდა - ყოფილი დასახლება ქამაქინის მთაზე. ცხოვრობდნენ გოგოჩიშვილები (გლოლა).

რ

- რაბუნა - ტყე-მინდვრები ბოყოსწყლის მარჯვ. მხარეს, ჩუხის გვერდით (გლოლა).
- რადიაქტივის წყალი/სილამაზის წყალი - მინერალური წყალი კურორტში (შოვი).
- რაშულა - იხ. ლაშურა.
- რგვალა - 1. სახნავი მიღმა უბანში (გომი); 2. საძოვარი სოფლის თავზე, ბალთათანეების დასავლეთით (ნიგავზები); 3. სახნავი დედოფანის გვერდით (ჩორდი).
- რგვალველი - სათიბი ზედა საკაოში, ვაციწვერასთან (საკაო).
- რგვალკოდი/ს/თავი - მთა-საძოვარი ხოჯორის სათავეებთან. სარგებლობენ მაჭიეთელები (მაჭიეთი).
- რგვალმინდორა - საძოვარი ტყეთაშუასა და ფატართას შუა (ბაჯ იხევი).
- რევაზაანთები - იხ. გაღმაანთები.

რეხები – 1. საძოვარი ხოჯორის მარცხ. მხარეს. ინფ.: “რეხი მთის შავი ქვაა” (მაყიეთი); 2. სათიბი ღრჯამაში. ინფ.: “რეხი ქვის გროვაა” (ჩვეშურა); 3. საძოვარი ოქანურის მარჯვ. მხარეს (ფარავნეში); 4. საძოვარი ბუმარუს სათავესთან (ჭიორა).

რეხიანი – საძოვრები ჯვარიგორსა და სახაროში. ინფ.: “ბევრი ქვა რომ ყრია, ისაა რეხი”; “რეხი ქვალორლიანი ადგილია” (რივნისთავი).

როხშელეები – ტყე ოქანურის სათავესთან (ძეგლევი).

როხშელეებიანი – ტყე ბოსტანასთან (გომი).

რივნისთავი – რიონის ხეობა სოფ. ღებიდან ჩრდილო-დასავლეთით კავკასიონის მთავარ ქედამდე (ონის რ.).

რივნისპირები – იხ. ქალები.

რივნის სათავე – რიონის სათავე ედენისრუს შესართავიდან ზემოთ (რივნისთავი).

რიკალა//რიკლები – კლდეები, ბორჯანის ხეობის მონაკვეთი მთავორაში (ცხმორი).

რიკაული – ქედი მუშუანის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: “ტაფაობდნენ ალბათ და დაერქვა რიკაული” (ნიგაფებში, უწერა).

რიკაულისრუ//შრალხევი – ხევი რიონის მარჯვ. მხარეს. უწინ ხეების დასაცურებელი შურო ყოფილა (ნიგაფებში).

რიკლები – იხ. რიკალა.

რიკლი(ს)კლდე – ბორჯანის კლდოვანი ვიწრობი რიკლებთან (ცხმორი).

რიონი – დას. საქართველოს უდიდესი მდინარე, სიგრძე 327 კმ. სათავე აქვს კავკასიონის მთავარი წყალგამყოფი ქედის სამხრ. კალთაზე, ფასის მთაზე, ზღვის დონიდან 2960 მ-ზე. რაჭა სწორედ რიონის ხეობაში მდებარეობს. იხ. აგრეთვე: რივნისთავი.

რიონჭალა – სახნავი რიონის ქალაში (ჯინჭვისი).

რისინე – საკაურის მარცხ. შენაკადი. მოედინება სახაზოდან. სათავეა (მ)რგვალტბა (მაყიეთი).

რიყე – ტყე ფოცხვრევის მთის ძირას (ბაჯიხევი).

რიყისწყალი – ქალებისწყლის მარჯვ. მდგენელი. სათავე აქვს რიყეში (ბაჯიხევი).

რკინისწყალი – 1. წყარო კვირიკაშვილების უბანში. ინფ.: “რკინის წყალი ეანგიანი წყალია” (ცხმორი); 2. მინერალური წყალი კურორტის ტერიტორიაზე (შოვი).

რკინის ხიდი//წითელხიდი//ნიკოლოზის ხიდი// მალალხიდი-ხიდი რიონზე, საგლოლოსთან. გადმოცემით, აუცილებლად ასი წლის წინათ, როცა გაიყვანეს სამხედრო გზა შამისონის უღელტეხილისაკენ (გლოლა).

როსეფაული – სახნავი კვირიკა შვილებში (ცხმორი).

როსიაანთი – იხ. როსია(ა)ნთ უბანი.

როსია(ა)ნთ უბანი//როსიაანთი – დიდი უბანი რიონისა და მუშუანის მარჯვ. მხარეს, ნიგავეზების საზღვართან. ცხოვრობენ მეტრეველები. ქვეუბნებია: კაციტიანთები//კაციტიანთ უბანი, ხელოსნიანთები// ხელოსნიანთ უბანი, რუსუკაანთი//რუსუკაანთ უბანი, დათიკაანთ უბანი (უწერა).

როსტომას ახოები – საძოვარი (მაჟიეთი).

რუ-1. (მ)ბლავანის მარცხ. შენაკადი. “ჩვენში რუ არის ნაკადული“ (ცხმორი); 2. ჭალებისწყლის მარცხ. მდგენელი (ბაჯიხვევი).

რუბოძაღა//რუბოძალი – სათიბი რუბოძალის დელის მარჯვ. მხარეს (ცხმორი)

რუბოძალი – 1. რიონის მარჯვ. შენაკადი. ჩამოედინება შოდის ქედიდან (რივნისთავი); 2. იხ. რუბოძალა.

რუბოძალის დელე//რუბოძლის წყალი – ბორჯანის მარჯვ. შენაკადი. იწყება ფოცხვრევის მთაში (ცხმორი).

რუბოძლის წყალი – იხ. რუბოძალის დელე.

რუგზა – გზა. ნამოსახლევის სერიდან ჩამოდის ღარულის ნაპირას (ღარი).

რუთავი – გორა სოფელსა და დომბისწყვერს შუა (გონა).

რუთავარუ//ვირატყისრუ – რიონის მარცხ. შენაკადი ნალვარვეში (ღები).

რუთაშუა – სათიბი საბუეთის კალთაზე. ერთმანეთს ერთვიან გაგნიტარუ და წვერიღელისრუ (ლაგვანთა).

რუკაპი – სათიბი (მაჟიეთი).

რუძირა – სათიბი თასითის თავზე, ბორჯანასა და რუბოძლის წყალს შუა (ცხმორი).

რუძირი – სახნავი რუჩუის ნაპირას (ფარავნეში).

რუსების წყალი – წყარო შხიროლში. ინფ.: “რუსებმა გაბურღეს და ამოვიდა. ამიტომაა რუსების“ (ქიორა).

რუსის გზა – იხ. სამხედრო გზა.

რუ(ს)თავი – მთა-საძოვარი წოხისრუს სათავესთან (ღები).

რუსქეული – რიყე რუჩუისა და რიონის შესართავთან (ნიგავზები).
რუსუკაანთი//რუსუკაანთ უბანი – მიკროუბანი როსია(ა)ნთ უბანში (უწერა).

რუსუკაანთ უბანი – იხ. რუსუკაანთი.

რუსწყალი – წყარო მიქელიანთ უბანსა და გიორგიანთ უბანს შუა (ნიგავზები).

რუჩუა – 1. რიონის მარჯვ. შენაკადი. მოედინება შიოთიდან (ნიგავზები, ფარავნეში); 2. სათიბი ნაძერძევის სათავესთან (ფსორი); 3. ჩორდულის მარჯვ. შენაკადი (ჩორდი); 4. სახრაოლელის შენაკადი (ბაჯიხევი).

რუჩუა//რუჩუები – საძოვრები რიონის მარცხ. მხარეს, ჟიჟორეთსა და კედელას შუა (ლარი).

რუჩუები – იხ. რუჩუა.

რუწისქვილა – გეგორის მარცხ. შენაკადი. იწყება ტბისპირში, ჩაუვლის ქვედეებს. რუზე წისქვილები ჰქონიათ (ლუნდა).

რუწისქვილები – სახნავეები რუწისქვილის ნაპირას (ლუნდა).

რჩომას ქედი – ქედი გვერითულის ზემოთში (უწერა).

/რ/ჩომე(ები) – ტყე-ფერდობები გვერითულის მარცხ. მხარეს, რჩომას ქედზე (უწერა).

(რ)ცხემლიწყარო – წყარო კვირიკაშვილების უბანში (ცხმორი).

ს

საალახე – სათიბი ნაფიცვარასა და გვარისას შუა. ინფ.: “საშიში დაღმართია. ამიტომ აქ მარხილსაც და ურემსაც უკეთებენ ალახს, რათა ბორბალმა კი არ იტრიალოს, არამედ იჩოჩილოს და ხარები არ გაიტანოს“ (ბაჯიხევი).

საალთმები – სათიბი ჩხოჭაში. ინფ.: “ალთამი არის თივა, ტოტზე დაწყობილი, რომელსაც ჩამოიტანენ მთიდან ზვინის დასადგმელად. ბაჟანაზე დიდია. ბაჟანას ეძახიან მაკულასაც. ალთამში შედის 5-7 მაკულა“ (შოვი).

საანჩხლე – ტყე რუჩუასა და ფსკრავლს შუა. ინფ.: “ანჩხლს ვიტყვით, თუ გამხმარი ფიჩხია“ (ბაჯიხევი).

საანჩხლიქედი//სანაჩხლიქედი – სათიბი ბორცოს სერის ჩრდ. კალთაზე. ინფ.: “გამიგონია, ანჩხლი ბალახის სახელია. ანჩხლი კაკალი თხელნაჭუჭა კაკალია“ (ბორცო).

- საარგნე** – სათიბი ზეხენიერსა და შეისურს შუა (რივნისთავი).
- საარწვე კლდე** – იხ. ჩანარიკოდი.
- საარწივე** – მთა რიონსა და მის მარცხ. შენაკად ზოფხითურს შუა (რივნისთავი).
- საახლო** – გზები მარიამის ქედზე. მოკლე გზაა რეხებისაკენ. ორია: ზედა საახლო, ქვედა საახლო (კიორა).
- საბადური** – საძოვარ-სანადიროები შოდის ქედზე, ბუძგორის წყლის სათავესთან (ხიდეშლები).
- საბადურის სახრაფი** – კლდეები საბადურში. ინფ.: “მიწალებია. ნადირი შოდის და ხრავს“ (ხიდეშლები).
- საბაზო** – 1. სათიბი ქვედა საკაოში, სხარალთან. ინფ.: “საბაზო ეწოდება მსხლის ჭიშს, აქ იდგა ერთი ძირი“ (საკაო); 2. ქვა-ლორლიანი მეწყრიყებისერზე (ბორცო).
- საბაზრო ქალა** – საძოვარი კვაჟის საზღვართან, ლარულის მარცხ. მხარეს (ლარი).
- საბანაძეები** – იხ. საბანაძეების უბანი.
- საბანაძეების უბანი/საბანაძეები** – უბანი ჭეჯორის მარცხ. მხარეს, სორგითის საზღვართან. იყოფა: ზედა საბანაძეები, ქვედა საბანაძეები (ლუნდა).
- საბაჟნე** – სათიბი საარწივეში. ინფ.: “ბაჟანა თივის პატარა ზვინია. ბზის ტოტზე დაყრილ-დამაგრებულს შიათრევენ სათივემდე: ერთ ზვინს სჭირდება 5-6 ბაჟანი“ (რივნისთავი).
- საბაჟნეები** – სათიბი მუხამეშში (პ. ლები).
- საბეგველა** – სახნავი აბესალაშვილების უბანსა და ნინიკიანთ უბანს შუა, საკაურის მარცხ. მხარეს (მაჟიეთი).
- საბედაზურგიბოლო/საბედასბოლო** – საძოვარი მიქუჭაძეების განაპირას, ძოწოს გვერდით (ჩორდი).
- საბედაზბოლო** – იხ. საბედაზურგიბოლო.
- საბედაწყალი** – წყარო წყალშოში (პ. ლები).
- საბერო(ები)** – სახნავი ბორჯანის მარცხ. მხარეს (ცხმორი).
- საბიდილეღლე** – ლათქიშორის მარცხ. შენაკადი. ინფ.: “ბიდილი ყველის კასრია, ხისგან გაკეთებული“; “ადრე აქ კასრებს ამზადებდნენ. ბიდილა არის კასრი, ერთი მთლიანი ხისგან გამოთლილი“ (პ. ლები).
- საბინაგო** – საძოვარი ქვედა ძეგლევში (ძეგლევი).
- საბრუნავი ქედი** – სათიბები კვაჟაში (გომი).

- საბუაბხო** – ტყე ნაძერძევის მარცხ. მხარეს. საბუა პირსახელია (ფსორი).
- საბუე** – 1. სათიბი საბუისწვერის კალთაზე (საკაო); 2. სახნავ-სათიბები ფოცხვრევის მთის ძირას, სადაც ჩამოდის ნაჭერვალას წყალი (ბაჯიხევი).
- საბუეთი** – იხ. საბუისწვერი.
- საბუზარა** – სათიბი გომრულის მარცხ. მხარეს, კვაეის საზღვართან (გომი, ჭინჭვისი).
- საბუზარის ტბა** – იხ. ტბაუკა.
- საბუისწვერი/საბუეთი** – მთა საკაურის მარჯვ. მხარეს, საზღვარი შეუბანთან და ლაჯთასთან (საკაო, ლაგვანთა).
- საბუიშაშბი** – სათიბი საბუეში. ინფ.: “აქ ხშირია შაშბი – მაღალი ბალახი“ (ბაჯიხევი).
- საბუშბლია** – ვაკე ნოწარულის მარჯვ. მხარეს (ჭიორა).
- საბურთვალი** – სახნავი ზეციეთაში (ნაკიეთი).
- საბურთვალთ** – მინდორი სოფლის შემოგარენში (ლუნდა).
- საბულეეთო/საბლვიეთი** – ტყე ლათქიშორის მარცხ. მხარეს (პ. ლეზი).
- საბლვიეთი** – იხ. საბულეეთო.
- საგები** – 1. მთა, სათიბი საგებისრუს სათავესთან (რივნისთავი); 2. სათიბი გომრულის მარჯ. მხარეს (გომრულა).
- საგები(ს)რუ** – 1. ზოფხითურის მარცხ. შენაკადი (რივნისთავი); 2. გომრულის მარჯვ. შენაკადი დიდრუს ქვემოთ. ჩამოედინება საგებიდან და ნასოვლისწვერიდან (გომრულა).
- საგველეები** – სახნავი გიგიტიანთ უბნის განაპირას (გომი).
- საგიუთლეკნარი** – იხ. ლეკნარი.
- საგიუეჭალა** – იხ. ზაქარეეჭალა.
- საგიწყალუკა** – წყარო ჯოჯოხეთას ზემოთ (ჭიორა).
- საგლოლო** – ნასოფლარი რიონის მარცხ. მხარეს, ჭანჭახის შესართავთან. ინფ.: “იყო კერძო დუქნები, საავადმყოფო და ემსახურებოდა ღებს, ჭიორას, გლოლას“ (გლოლა).
- საგორავა** – ფერდობი ზოფხითოში. ინფ.: “საგორავა საერთოდ სახიფათო ადგილია“ (რივნისთავი).
- საგორავეები** – ტყე-სათიბები ლოდორულის ხეობაში. ინფ.: “აქ თივები უგორდებოდათ“ (ჭიორა).
- საგორგინდე** – კლდე-ფერდობები სახუნდარის ქვემოთ. ინფ.: “გოგირდოვანი ნიადაგია“ (ჩვეშურა).

საგრილი - ნაძვნარი გოდაბრ(ი)ელასთან. ინფ.: “ადგილიც გრილია და წყაროც“ (ცხმორი).

სადათვე - 1. საძოვარი საგებირუს მარცხ. მხარეს (გომი);
2. სათიბები სადათვირუს ნაპირას (რივნისთავი).

სადათვე გორა//სადათვის გორა - მთა, ტყე ფოთხიეთოსა და ჩვეშურას შუა. დასცქერის ლებს (ლები).

სა(დ)ათვე დელე - ტყეები შხიროლურის ნაპირებზე (ქიორა).

სადათვია - ტყე-სათიბები ახაშშიზურგსა და წყალფენილას შუა (ბაჯიხევი).

სადათვირუ - რიონის მარჯვ. შენაკადი. მთა შეისურიდან მოედინება (რივნისთავი).

სადათვის გორა - იხ. სადათვე გორა.

სადათვიდელე - ბელლორის მარჯვ. შენაკადი (უწერა).

სადგისისქალა - ქანქახის ქალა ილინეს შესართავთან (გლოლა).

სადგურის მყავე წყალი//ბლაშე - წყარო ზოფბარულის ნაპირას. ინფ.: “თავიდან ბლაშე ერქვა. 1931 წელს ელსადგური ააშენეს და ახალი სახელიც მაშინ უწოდეს“ (ხიდეშლები).

სადვალთ - სათიბები ღმარულის ლელესა და საკირექალას შუა. იყოფა: აქეთა სადვალთ, იქითა სადვალთ (ბაჯიხევი).

სადიმელათ - დელე ონგევის დაბლა. ინფ.: “დიშელა ხარობს, დიყასავით მცენარეა, იქმევა“ (ლარი).

სადიყია - საძოვარი დედაკვინის ძირას (ნიგავზები).

სადუსია - მთა-სათიბი, შოდის განშტოება (საკაო).

საელით - ტყე, სალოცავი ნამოსახლევის სერზე (ლარი).

საელითქედი//სალითქედი//სელითქედი - გორა, საძოვარი ზედუბანში (გომი).

საერთ ველი - სათიბი საუსხიის თავზე (მაჟიეთი).

საერთო კალო - ნაკალოვარი სიმონიანთ უბანში, სადაც კოლმეურნეობის საერთო კალო ყოფილა (გომი).

სავაცო//სავაცო გორა - საჯიხვე ქიუხები რაქის კავკასიონზე, წყალთაშუის თავზე (შოვი).

სავაცო გორა - იხ. სავაცო.

საველე - სათიბი ბოდეურის მარცხ. მხარეს (ბორცო).

სავირო - სათიბები ილინეს მარცხ. მხარეს. ინფ.: “ისეთი გზაა, მხოლოდ ვირით გადაჰქონდათ ყველაფერი“ (გლოლა).

სავლადი - სათიბი გუგეშაურის წყლის ნაპირას (ჩორდი).

- სავლადი(ს)ბოლო** – სათიბი სავლადის გვერდით (ჩორდი).
- სავლედურა** – საძოვარი, ნამოსახლარი ბორცოს სერის დას. კალთაზე (ბორცო, ძეგლვევი).
- საზურგული** – სათიბი სახაროზე. ინფ.: “თივა ზურგით გამოაქვთ სათივეზე – ვაკეზე” (გლოლა).
- სათავისწყალი** – წყარო გოგრიჭიანებში (ჩორდი).
- სათვალავისგანი** – გზა კავილებიდან მამისონამდე (შოვი).
- სათიბა** – საძოვარი საკაურის მარცხ. მხარეს, წყლითავის ზემოთ (ბორცო, ლაგვანთა).
- სათომე** – 1. საძოვარი ჯვარიგორის გვერდით. ინფ.: “თომი აბრეშუმის ბალახია, ქალამნებში ჩასატანებელი” (ღები); 2. სათიბი საწისქვილოწყლის მარჯვ. მხარეს (ჭიორა).
- სათომია** – საძოვარი საუსხიის კალთაზე (ხიდეშლები).
- სათომიას წყალი** – წყარო სათომიაში (ხიდეშლები).
- სათომიძირი** – სათიბი ბორცოს სერის სამხრ. კალთაზე (ბორცო, ძეგლვევი).
- სათრევა** – სათიბი ფოცხვრევის კალთაზე, სადაც თივას დააწყობდნენ ფიხებზე და ათრევდნენ (ბაჯიხვევი).
- სათხურა** – კლდე რიონის მარჯვ. მხარეს, ჯვარიწყალთან. ინფ.: “ისეთი კლდეა, თხაც კი ძლივს გაივლის” (რივნისთავი).
- სათხია** – საძოვარი რუჩუიპირებში (ნიგავზები).
- საითაური** – სათიბი გაღმეებში (ბაჯიხვევი).
- საინე** – საძოვარი ჩორდულის მარცხ. მხარეს (ფსორი).
- საირმე** – მთა-სათიბები ილინეს სათავესთან (გლოლა).
- საკავეთი** – სათიბი საკავეთის წყლის ნაპირას (უწერა).
- საკავეთის წყალი** – რიონის მარცხ. შენაკადი სკოდორულის შესართავის პირდაპირ. იწყება უპიროში (უწერა).
- საკანაფო** – საძოვარი რუჩუიპირებში (ფარავენეში).
- საკანაფოები** – სათიბები შხიროლურის მარჯვ. მხარეს (ჭიორა).
- საკანაფურა** – საძოვარი სოფლის განაპირას (ფსორი).
- საკაო** – სოფელი ონის რ-ნში, საკაურის მარცხ. მხარეს, ბორცო-ლაგვანთასა და მაჭიეთს შუა. საკრებულოს ცენტრი (სოფლები: საკაო, ბორცო, ლაგვანთა, მაჭიეთი, ხიდეშლები). ზ.დ. 1320 მ. ქ. ონიდან 10 კმ. იყოფა: ქვედა საკაო – ძირითადი დასახლება მდინარის მარცხ. ნაპირას, სასოფლო გზისპირებზე, და ზედა საკაო – ორბის კალთებზე. ესაზღვრება: ლაგვანთა, ბორცო, მაჭიეთი.

- საკაოს მთა** – მთა, შოდის ქედის განშტოება. სიმაღლე 3135 მ. (საკაო, ხიდეშლები).
- საკაფია** – 1. სათიბი გომრულის მარცხ. მხარეს, ჩდილში (გომი); 2. სათიბი ბოსელაკოდთან (ქიორა).
- საკარცხულა** – წყარო ნაძვნარის კალთაზე. ინფ.: “წყაროსთან ყოფილიყო დასაჯდომი ადგილები ქვებზე“ (ფსორი).
- საკაურა** – რიონის მარჯვ. შენაკადი. სათავე ლეჩხუმის ქედზე, 2940 მ. სიმაღლეზე. სიგრძე 30 კმ. (ლაგვანთა, საკაო, მაჟიეთი, ხიდეშლები). სახელი მიუღია სოფ. საკაოს მიხედვით. – ურა პიდროფორმანტია (ტოპონიმისაგან წარმოქმნის მდინარის სახელს).
- საკენჭათ** – ტყე ჩდილში, საკაჟიის გვერდით. ინფ.: “ბავშვები კენჭაობდნენ და საკენჭაო გახდა“ (გომი).
- საკეცია** – სათიბი ფერდობები ჩვეშურის მარცხ. მხარეს. ინფ.: “კეცი ქვაა ერთგვარი. აქ მოიპოვება“ (გონა).
- საკვანტილა** – საძოვარი შხივის მარცხ. ნაპირას (ნაკიეთი).
- საკვაჟინო** – ვაკე-საძოვარი ოჟანურის მარცხ. მხარეს (ფარავნეში, ძეგლევი).
- საკვირათ** – 1. სახნავი, სალოცავი ორდინიძეების უბანში, ღარულის ნაპირზე, სადაც წელიწადში სამჯერ ტარდება წმ. კვირიკეს დღესასწაული (ღარი); 2. ტყე-მინდვრები ჭანჭახისა და ილინეს მარჯვ. მხარეს (გლოლა); 3. მინდორი რიონის მარცხ. მხარეს, ჭანჭახისა და ნოწარულის შესართავეებს შუა. ინფ.: “კვირაობით იმართებოდა ბაზრობა გლოლისა და ღებისა. ჩრდილოეთ კავკასიიდან გადმოჰქონდათ პური, ხორბალი, გადმოჰყავდათ საქონელიც და იაფი იყო. ეს ომამდე ხდებოდა“ (ქიორა) და სხვ.
- საკირე** – საძოვარი ორდინიძეების უბანში, ღარულის ნაპირას (ღარი).
- საკირებოლო** – სათიბი ნასაკირევთან (ძეგლევი).
- საკირეები** – იხ. საკირეთანი.
- საკირე(ებ)ი** – უბანი ახალსოფელში, მთავარ გზაზე (გლოლა).
- საკირეზეთა** – ტყე საკირის თავზე, გომრულის მარცხ. მხარეს (ჯინჭვისი).
- საკირეთანა//საკირეთნები** – საძოვარი რიონის მარცხ. მხარეს, სოფლის სამხრეთით (ქიორა).

- საკირეთანი/საკირეები – სათიბი ზეციეთაში (ნაკიეთი).
- საკირეთები – იხ. საკირეთანა.
- საკირიჭალა – ტყე საკირიჭალის წყლის ნაპირას (ბაჯიხევი).
- საკირიჭალის წყალი – ჩილორულის მარჯვ. შენაკადი. მოედინება ლელეჯვარისიდან (ბაჯიხევი).
- საკრაფია – სათიბი ბოყოსწყლის მარჯვ. მხარეს, სადაც კრივებს ცალკე აძოვებდნენ (გლოლა).
- საკრაო – იხ. გაღმეები.
- სალატიფარი – სათიბი ფერდობზე, ფორხიშულის მარცხ. მხარეს. ინფ.: “ლათი არის მაღალი ბალახი. ფარი კი არის უტყეო ფერდობი. ტყიან ფერდობზე ფარს არ იტყვიან“ (ღები).
- სალაშქრო – 1. ფერდობები, სასაფლაო ნარღვევში (ღები); 2. სახნავეები რუჩუის მარჯვ. ნაპირას (ფარავნეში).
- სალიოქედი – იხ. საელიოქედი.
- სალოცავი//მამალვთისა – სახნავეები რიონის მარცხ. მხარეს (ქიორა).
- სამაზიარა – სახნავი გომრულის მარცხ. მხარეს (ჯინჭვისი).
- სამ(ა)ზიარი – 1. სახნავი რიონის მარჯვ. ნაპირას. უწინ საზიარო ყოფილა (ნიგავზები); 2. საძოვარი მზიურში (გომრულა).
- სამათრო – სათიბი დიდრუს მარცხ. მხარეს (გომრულა).
- სამათროს წყალი – წყარო სამათროში (გომრულა).
- სამამო – სათიბი ზეხენიერში (პ. ღები).
- სამანჯია – საძოვარი. ინფ.: “მიჯნაა მთებისა და სვამდნენ სამნებს. მე ასე ვიცი“ (ღები).
- სამარიობო – საძოვარი ბერეხაულში. ინფ.: “დიდი სამარიობო მსხალი დგას“ (ნიგავზები).
- სამარიობო//მარიობა – ნაეკლესიარი საკაურის მარჯვ. მხარეს, ვერძირუში (ხიდეშლები).
- სამარტ(ი)ო – ტყე ზებოლთის კალთაზე (წმენდაური).
- სამარტიოსთავი – ტყე სამარტიოს თავზე (წმენდაური).
- სამარუანი – სათიბი წითელმთის ძირას, ჭანჭახის მარჯვ. მხარეს (შოვი).
- სამარწყვე – სათიბი ცონისწყალას მარცხ. ნაპირას (ძეგლევი).
- სამარწყვია – ტყე- მინდვრები სასახლიანთ უბნის თავზე (უწერა).
- სამატიტელა – საძოვარი ნახორვალის ქედზე. მატიტელა ბალახია ერთგვარი (უწერა).

სამა(ტი)ტელა – სათიბი მზიურში (გომრულა).

სამაყვლე – იხ. მაყვლიანი.

სამაჩეჩურე – სათიბები ზეხენიერში, ლეჩხმელეთს ზემოთ. ინფ.:
“მაჩეჩური ბალახია, თომს ჰგავს და იყენებდნენ ქალამნის
ჩასაფენად“ (პ. ლები).

სამაჩვე ქედი – მთა ბეღლორის მარჯვ. მხარეს (უწერა).

სამბროლე – კლდეები, სათიბები დედაკვინის ჩრდ. კალთაზე,
ბეღლორის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: “მოიპოვებდნენ ბროლს,
ანგრევდნენ წერაქვით და ჩამოჰქონდათ ცხენით“ (უწერა).

სა(მ)ბროლო – ნაციხარი, წიფელი შოდის ქედზე. ინფ.: “წიფელი
სალოცავია. ზედ დაკიდებულია ბროლები“ (პ. ლები).

სამგლე – ტყე-მინდვრები ჟარონეთის თავზე (უწერა).

სამგლებეკი – სათიბი, გზა სოფლის შესასვლელში (ჩორდი).

სამგლია – 1. საძოვარი სათიბას გვერდით (ლაგვანთა); 2. ტყე-
მინდვრები სამგლიაგორაზე (ღუნდა).

სამგლიაგორა – გორა ზედეების შემოგარენში (ღუნდა).

სამდიყე – სათიბი ლათქიშორის თავზე (პ. ლები).

სამდომე(ები) – სათიბი აკავანასთან (ჩორდი).

სამდუსე/სანდუსე – სათიბი კვენალიშის ზემოთში. ინფ.: “ნდუსი
ბალახია ერთგვარი, იქმევა“ (უწერა). იხ. სადუსია.

სამდუსიფეხი – ტყე სამდუსესთან. ინფ.: “ფეხი არის ფართობის
დაბოლოება ან ფერდობის ძირი“ (უწერა).

სამეზა – 1. ნაეკლესიარი სოფლის თავზე (მაჩიეთი); 2. ეკლესია,
სასაფლაო ჟამიერეთის გორაზე (უწერა); 3. სალოცავი
საბანაძეებში (ღუნდა).

სამეკობრო – სათიბი ჩხოქის მთაზე (შოვი).

სამელა – ტყე ზედაუბნის თავზე (წმენდაური).

სამერცხლე – 1. სათიბი საარწივის ძირში (ღები); 2. კლდეები
ოქანურის მარჯვ. მხარეს (ფარავენეში).

სამერცხლეწყალი/სამერცხლის წყალი – ბოდბურის მარცხ.
შენაკადი. იწყება მოშოს მთასა და სადუსიაში (ბორცო, საკაო).

სამერცხლის წყალი – იხ. სამერცხლეწყალი.

სამეჯოგო – საძოვარი შავწყაროგორაში (რივნისთავი).

სამზადობელა – ტყე კვირიკაშვილების უბანსა და ბადოთებს შუა.
ინფ.: “შეშას ამზადებდნენ. გამომზადება, ანუ გამოპირვა
ტყისა, ეწოდება ტყიდან შეშის გამოტანას“ (ცხომორი).

- სამზერი** – მთა დომბურულის მარცხ. მხარეს (ჩვეშურა).
- სამზერისწყვი** – სამზერის მწვერვალი (ჩვეშურა).
- სამზიარები** – საძოვრები მელაძეების შემოგარენში. “სამზეო ადგილია. მზე რომ ამოვა, პირველად აქ ხვდება“ (ჩორდი).
- სამზიარი** – 1. სახნავი, სალოცავი, სასაფლაო საკაურის მარცხ. მხარეს. ინფ.: “უწინ სამი ძმის საზიარო ყოფილა“. შდრ.: გ. ძოჭორიძის “მოგზაურობა რაქა-ლეჩხუმში“: “საკაოს სამზირის უდაბნოს წმ. გიორგის ეკლესია დგას სოფლის ძირას, საკაურის მარცხ. მხარეს. აქვე წარწერა ჩნთ – 1859 წ.“ (საკაო); 2. საძოვარი ზემო ძეგლევში (ძეგლევ); 3. იხ. სამძიარი.
- სამზიეთი** – იხ. სამძიარი.
- სამზღვარი** – სახნავი კვატაში, ჯავის რ. საზღვართან (გომი).
- სამთაზიარი** – სერი ოქანურის მარცხ. მხარეს (ფარავნეში).
- სამიწალეხთ** – 1. სათიბი დიდკარათის ქვემოთ, ფორხიშულის მარცხ. მხარეს. ინფ.: “მიწალები არის რბილი, ხავსიანი მიწა“ (ლები); 2. სათიბი ნოწარულის მარჯვ. მხარეს (ჭიორა).
- სამიწია** – სახნავი გიგითიანთ უბანში. ინფ.: “ქვევრებისა და კეცების მიწას იღებდნენ. თონეებსაც აკეთებდნენ“ (გომი).
- სამოლოქო ყანუკა** – ველობი ზეხენიერის გზაზე, სადაც იკრიფებოდა მოლოქი – საფხალე ბალახი (ლები).
- სამოცვია** – ტყე ლესორასა და გადმოსახედავას შუა. შიგადაშიგ ხარობს მოცვი (ჩორდი).
- სამოძიგვე/ზედვაკე** – სათიბი ჩხოჭის მთაზე. ინფ.: “სამოძიგვეს ვეძახით თივის თავმოსაყრელ ადგილს. რომ მოთოვს, ჩამოაცურებენ“ (შოვი).
- სამოჯალაბო** – მიკროუბანი წინა უწერაში. ინფ.: “მოჯალაბე გლეხი ნაცხოვრება ამ უბანში“ (უწერა).
- სამსონაყანები** – სახნავი კვატაში (ლარი).
- სამღერალა** – გადასასვლელი ჩაგათიდან ჩიჩხვამდე. ინფ.: “აქ ხარო იყო, ყრიდნენ შესაწირს – თითო ჯამს. რომ აივსებოდა, დაფქვავდნენ, დღეობას იხდიდნენ და მღეროდნენ“ (გლოლა).
- სამძევლე** – სათიბი თევრეშოს თავზე (ლები).
- სამძიარი//სამზიარი//სამზიეთი** – სათიბი ზედა ძეგლევში, საკაველთან. ინფ.: “აღბათ სამი კაცის ზიარი იქნებოდა“ (ძეგლევ).
- სამწვადია** – სათიბი რუბოძალის მარცხ. მხარეს (რივნისთავი).

სამწყარო – საძოვარი საკაურის მარცხ. მხარეს, სადაც სამი წყარო გამოდის (საკაო).

სამწყვდელი – 1. კლდეები მარიაშიშის ქედსა და ლოლორას შუა. ინფ. “იქით გზა არ გადის, ჯიხვები ემწყვდეოდნენ” (უწერა); 2. იხ. სახუნდარი.

სამჭნავე – სათიბი ზოფხითოს კალთებზე. ქნავი ძახველია (რივნისთავი).

სამჭყუბალი – საძოვარი ღარულის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: “მსხალი იყო ერთი ძირიდან სამ ქყუბად, ანუ ტყუბად, ამოსული” (ღარი).

სამხედრო გზა//რუსის გზა//სახელმწიფო გზა – სამანქანო გზა საგლოლოდან მამისონის უღელტეხილამდე. გაუკეთებიათ სამხედროებს ასი წლის წინათ (შოვი, გლოლა).

სამხედროების ნასახლარი – სამხედროთა ნადგომი ადგილი კირტიშოში (ჩვეშურა).

სანადირო გზა – გზა, რომელიც მიდის სოფლიდან დედაკვინში. იყოფა: ქვედა სანადირო გზა – გადის ტბების თავზე; შუა სანადირო გზა – გადის სადიყიაში, ზედა სანადირო გზა – გადის მოსიას ნაკაფში (ნიგავზები).

სანათ(ლ)ური – წყარო საბანაძეებში (ლუნდა).

სანაკოდე – ტყე ტევრებში. “ნაკოდს, ანუ შეშას, აპობდნენ” (ფარავნეში).

სანარცხე – მთა-საძოვრები ჩვეშურის მარცხ. მხარეს, სანარცხირუს სათავესთან. იყოფა: დიდი სანარცხე, პატარა სანარცხე და ჩდილსანარცხე(ები). ინფ.: “სამარცხე ადგილია. ხალხი ზვავს მოჰყოლია: ცხრა ძმა ალხიძეები წასულან სანადიროდ. თითოს თითო ჯიხვი უნდა ჩამოეტანა საახალწლოდ. მეცხრე რომ მოკლეს, მაშინ ჩამოწოლილა ზვავი და დაღუპულან” (გონა, ჩვეშურა).

სანარცხირუ – იხ. სანარცხული.

სანარცხისწვერი – სანარცხის მწვერვალი (ჩვეშურა).

სანარცხული//სანარცხირუ – ჩვეშურის მარცხ. შენაკადი ბაინჩარაში (გონა).

სანაყა//სანაყის დელე – საკაურის მარცხ. შენაკადი შუა სოფელში. ინფ.: “ცოტა წყალია. კორკოტის სანაყადაც არაა საკმარისი. ხორბალს დაღბობა და ქერქის გაშვება ხომ სჭირდება” (საკაო).

სანაყის დელე - იხ. სანაყა.

სანაჩხლიქელი - იხ. საანჩხლიქელი.

სანაცვლო - სახნავი კვირიკა შვილებში (ცხმორი).

სანაწყარო - სათიბი ბორჯანის მარცხ. მხარეს (ცხმორი).

სანაწყაროს წყარო - წყარო სანაწყაროში (ცხმორი).

სანახშირე - სათიბი კვაჟაში (გომი).

სანახშო - დავაკება სოფლის ცენტრში (ხიდელეები).

სანახშო//სანახშუა - სანახშო სოფლის ცენტრში (გლოლა).

სანახშოს წყალი - წყარო სანახშოში (გლოლა).

სანახშუა - იხ. სანახშო.

სანდომელი - სახნავი კობერიძეების უბანში. ინფ.: "სანდომელი არის სასურველი, კარგი ადგილი" (ცხმორი).

სანდუსე - იხ. სამდუსე.

საოთხო ველი - ვაკე-სათიბები ჯარონეთის თავზე (უწერა).

საპყარას დელე - საკაურის მარცხ. შენაკადი, გამოივლის ძეგლევს, ბორცოს. ინფ.: "ახალგაზრდა პატარძლები წყალზე არ წასულან, საპყარს მოუტანია" (ლაგვანთა).

საჟრუნე - მთასაძოვრები კირტიშულის ზემოთში. ქრუნი მთის ინდაურია (ჩვეშურა).

სარაგვია - სათიბი ბედლორის ხეობის დასაწყისში (უწერა).

სარდანო//სარდანოგორა - სასაფლაო აბესალაშვილების უბანსა და ჩორუშს შუა (მაჟიეთი).

სარდანოგორა - იხ. სარდანო.

სართველაურთ - ფერდობები სასახლის გვერდით. დაჰყურებს სოფლის ცენტრს (ნიგავზები).

სარიშყყანები - საძოვარი კვაჟაში (ღარი).

სარკინეგორა - მთა მოლისის ქედზე (გლოლა).

საროკავა//საროკავას უბანი - უბანი ჩვეშურის მარჯვ. ნაპირას (ღები).

სართკავას უბანი - იხ. საროკავა.

სარტყელეები - 1. ფერდობები საკაურის მარცხ. მხარეს. ინფ.: "ფერდობს გასწვრივ გაუყვება სახნავები სარტყლისებურად" (ხიდელეები); 2. სათიბი, თიშებისა და საჯოგის გამყოფი კლდე. ინფ.: "სარტყელივით ქანი გასდევს" (ძეგლვევი).

სარტყელი - საძოვარი ნოწარულის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: "სარტყელი საერთოდ არის ვიწრო ვაკე, ფერდობს რომ სარტყელივით გაჰყვება მარჯვნიდან მარცხნივ" (ქიორა).

- სარტყლუანი – იხ. ლებევცეკი.
- სასადილო – გზა, კლდე-ფერდობები რიონის მარჯვ. მხარეს, საგლოლოს ქვემოთ (უწერა).
- სასადილოს ზვავი//ექვთიმეს ზვავი – ხევი რიონის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: “აქ, კოდიხიდან, ექვთიმე ზვავს დაუბრჩვია” (უწერა).
- სასაფლავის მინდვრები – საძვრები ნახორვალის თავზე (ლუნდა).
- სასახლე – 1. ფერდობი ნაეკლესიართა და შენობათა ნანგრევებით. დაჰყურებს სოფლის ცენტრს. ინფ.: “სასახლე ბატონის სახლს ერქვა” (ნიგავზები); 2. ვენახი ზედა უბანში (წმენდაური).
- სასახლე(ები) – სათიბი მარიჭელის წყლის მარჯვ. მხარეს (ცხმორი).
- სასახლიანთი//სასახლიანთ უბანი – მიკროუბანი გაღმა უბნის შუა ნაწილში, რიონის ხიდან. ინფ.: “ცხოვრობდნენ აზნაურები: გამყრელიძეები, ჯაფარიძეები, მონცელიძეები” (უწერა).
- სასახლიანთ უბანი – იხ. სასახლიანთი.
- სასახლიკარი – სახნავი ზედა საკაოში (საკაო).
- სასვანოგორა – მთა რიონის მარჯვ. მხარეს, ლეჩუმის ქედის განშტოება. აქაა ორი ტბა. ეწოდებათ: სასვანოტბები//ზედა ტბები. ამის ქვემოთ ერთი ტბაა: სასვანოტბა//ქვედა ტბა. “თავიდანვე ერქვა სასვენი გორა” (რივნისთავი).
- სასვანოტბა//ქვედა ტბა – იხ. სასვანოგორა.
- სასვანოტბები//ზედა ტბები – იხ. სასვანოგორა.
- სასვანოწყალი – რიონის მარჯვ. შენაკადი. მოედინება დიდი ლუხუმიდან. ჩაუვლის სასვანოგორას (რივნისთავი).
- სასვენებელი – 1. გზა, რომელიც გადის კვირიკაშვილების უბნიდან ბაღოთებისაკენ. ამ ადგილას ხარებს შეასვენებდნენ (ცხმორი); 2. გზისპირი ნაბოგირეზე. ინფ.: “სადვალს მთისკენ მიმავალი მგზავრების შესასვენებელი ადგილი იყო” (ბაჯინხევი).
- სასვენებელი – სათიბი ლესორის გზაზე (ჩორდი).
- სასვენი გორა – იხ. სასვანოგორა.
- სასკინტლიადელე – ხევი ხოჯორის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: “ღრმაა და კლდოვანი. კლდეებში ბუდობენ ფრინველნი” (ხიდეშლები).
- სასოკოვე – ტყე მბლავანის მარჯვ. მხარეს (ცხმორი).
- სასოკოვე ახო – ტყე ფარავნეშის მთაზე (ფარავნეში).
- სასოფლო – იხ. ზესოფელი.
- სასოფლო ფარი – სათიბი ზოფხითურის მარცხ. მხარეს, ველგძელას ქვემოთ (რივნისთავი).

- სასუანთ ახო** – სათიბი ხოჯორის თავზე. სასუას შთამომავლებისა ყოფილა (ხიდეშლები).
- სასულია** – შურო ველებში. ინფ.: “ზვავი რომ ჩამოდის, ისეთი პაერი მოაქვს, სულს ვერ მოითქვამ” (გონა).
- სასუნებელი//აბანოსწყლები** – სამკურნალო წყლები. ინფ.: “გააკეთებენ ორმოს, ამოდულს წყალი, ამოჰყვება პაერი, მასრით უშვებენ ცხვირში და მკურნალობენ. ამიტომაც სასუნებელი” (ძეგლევი).
- სასუნებელი წყალი** – სამკურნალო წყალი გობიწყალას ქვემოთ. გოგირდის სუნი უდის (მაჭიეთი).
- სატალახე** – 1. სათიბი მზიურში (გომრულა); 2. სათიბი საკაურის მარჯვ. მხარეს (ხიდეშლები).
- სატლეკი** – 1. კლდე რიონის მარცხ. მხარეს (ჯინჭვისი); 2. სანადირო ვეძიფარში. ინფ.: “მარილიანი წყალია და ნადირი ეტანება სატლეკად, განსაკუთრებით ჯიხვი” (ჩვეშურა).
- სატომპართო//სატუმპაროები** – სათიბი საკაურის მარჯვ. მხარეს, შუატანების გვერდით. ინფ.: “ჩავარდნილი ადგილია, წყალი დგებოდა და საქონელი ტომპარობდა, ანუ წუმპაობდა” (ხიდეშლები).
- სატუმპაროები** – იხ. სატომპარო.
- საუსხია** – მთა-სათიბები ზოფხარულის სათავესთან, შოდიწვერის ძირას. ინფ.: “უსხი მონუსხული ადგილია. აქ ყოველთვის ქარი ქრის და სუსხიანია” (მაჭიეთი, ხიდეშლები).
- საულდეები** – იხ. საულლია.
- საულლია//საულდეები** – ტყე-ფერდობები ოქანურის მარჯვ. მხარეს, ძეგლევის საზღვართან. ინფ.: “თავადის მოკვლის გამო ხიდეშლები აუწიოკებიათ. ნადირობიდან დაბრუნებული შვილებისათვის დედას უთქვამს: ცხრა საულლია ხარი გადავმალეო. ამიტომ დარქმევია” (ნაკიეთი).
- საუწერო** – სერი უწერის საზღვართან (გომრულა).
- საფამფარია** – მინდორი პეტრიას თავზე (ნიგავზები).
- საფენალა//საფენლები** – საძოვრები, ფერდობები ფარავნეშის მთაზე. “მიფენილი ადგილებია” (ფარავნეში).
- საფენლები** – იხ. საფენალა.
- საფერიცვალო** – საძოვარი უღელას ზემოთ, საკაურა-ლუხუნის წყალგამყოფზე (ხიდეშლები).

- საფიცობელა** – საძოვარი ფოცხრევსა და ჩანარიკოდს შუა. ინფ.: “მზეს მიფიცებელი ადგილია” (ბაჯიხვევი).
- საფიჭვე** – ფიჭვნარი ჯეჯორის მარცხ. მხარეს (ჩორდი).
- საფიჭვიბოლო** – საძოვარი საფიჭვის გვერდით (ჩორდი).
- საფრინალო** – ტყე მზიურში (გომრულა).
- საფსორო** – საძოვარი ფსორის საზღვართან (ცხმორი).
- საფუთრია** – ტყე ჩდილში, გომრულის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: “კაცი რომ დაიმალება, ის ტყეა საფუთრია” (გომრულა).
- საფხლე** – სათიბი რუპირასთან, ბორჯანის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: “უწინ აქ ტყის ფხალი, ანუ ქალაკოდა, სცოდნია” (ცხმორი).
- საქალაქე** – დავაკება, სახნავი მუშუანის მარჯვ. მხარეს, ნაძვას ქვემოთ (უწერა).
- საქანელა** – საძოვარი მზიურში, დასახლების განაპირას. ინფ.: “მურუებია. ხეებს ქრიან, დაბლა აქანებენ და გზაზე ჩამოდის” (გომი).
- საქანელა//საქანელეები** – ტყე-საძოვრები გორგოლიასა და ნახულვარს შუა (ბაჯიხვევი).
- საქანელეები** – იხ. საქანელა.
- საქარაქედი** – სერი რიონის მარცხ. მხარეს (უწერა).
- საქარეები** – სახნავი სიმონაანთ უბნის განაპირას (გომი).
- საქარია გორიკუნა** – ბორცვი რიონის მარცხ. მხარეს, სოფლის სამხრეთით (ჭიორა).
- საქასრია** – ტყე ჩდილში (გომრულა).
- საქასრირუ//საქაცრირუ** – ტყე ჩორდულის მარჯვ. მხარეს, ჩორდის საზღვართან (ბაჯიხვევი).
- საქაჩეთა//საქაჩეთეები** – სახნავ-საძოვრები ჟიჟორეთის თავზე. ინფ.: “აქ დიდი აღმართია და ხარები ექაჩებოდნენ ურმებს” (ლარი).
- საქაჩეთეები** – იხ. საქაჩეთა.
- საქაცრირუ** – იხ. საქასრირუ.
- საქერეები** – სათიბი ნოწარულის მარჯვ. მხარეს, სადაც უწინ ქერი ითესებოდა (ჭიორა).
- საქონდრია** – მინდორი რიონის მარჯვ. მხარეს, რუსმეულთან, სადაც გარეული ქონდარი იცის (ნიგავზები).
- საქორია** – 1. კლდეები რიონის მარჯვ. ნაპირას, ნაკიეთის საზღვართან. ვახუშტი ბატონიშვილი ასახელებს საქორიას ხევს

- ძეგლევსა და უწერას შუა (ნიგავზები); 2. მინდორი ქ.ონის საზღვართან, ნაფუზვარასა და ნადიკვარას შუა (წმენდაური).
- საქორიაგორა** – გორა სოფლის შემოგარენში (ბაჯიხვეი).
- საქორიისბოლო** – მინდორი საქორიის ბოლოზე (წმენდაური).
- საღა** – საჯიხვე ქიუხები კავკასიონის მთავარ ქედზე, ბუბისწყლის სათავესთან. დაჰყურებს მყინვარ თბილისს (შოვი).
- საღებო** – გადასასვლელი სოფ. ღებისაკენ (მაჟიეთი).
- საღორებო** – სათიბი ხოჯორის მარცხ. მხარეს. ინფ.: “ქარიანი და ფთხილიანი ადგილია, წიფელაც ხარობდა, გარეული ღორებიც მოდიოდნენ” (ხიდეშლები).
- საღორია** – საძოვარი საბანაძეებში (ლუნდა).
- საყავრეთი** – საძოვრები ნატყვევარზე. ინფ.: “როცა ტყე იყო, ყავარს ხდიდნენ” (ფსორი).
- საყავრე ქედი** – ქედი შხიროლურის ზემოთში (კიორა).
- საყდრიახანა** – სალოცავი, სათიბი შოდურის მარცხ. მხარეს. აქაა წმ. გიორგის ეკლესია (პ. ღები).
- საყდრიაყელი** – იხ. სახტრიაყელი.
- საყვრია** – საძოვარი კიროსა და ფსკრავლს შუა. ინფ.: “ერთი წყვილი ხარი ვერ ამოიტანდა ურემს და მეორე წყვილი უნდა შეებათ” (ბაჯიხვეი).
- საყენებელა** – საძოვარი მზიურში (გომრულა).
- საყენებელი ველუკა//ველუკა** – სათიბი მუხამეშში, სადაც უწინ საქონელს აყენებდნენ (პ. ღები).
- საყვავისწყვრი** – ქიუხები შოდის ქედზე, სამწყვდევსა და ლოდორას შუა (უწერა).
- საყვარბე** – ტყე ჩდილნაკიეთში (ნაკიეთი).
- საყვარბე** – გორა-სათიბები ფსკრავლსა და გოგენაზერევს შუა (ბაჯიხვეი).
- საყორნე** – ტყე-საძოვრები ქვედა ძეგლევში (ძეგლვეი).
- საყორნის დელე** – იხ. შუა დელე.
- საშევარდნე** – კლდეები საშევარდნეს წყლის სათავესთან (უწერა).
- საშევარდნეს წყალი** – რიონის პირველი მარცხ. შენაკადი საგლოლოს ქვემოთ (უწერა).
- საშევარდნოკოდისთავი** – ტყე ღორმანიეთის ახლოს, ლაგვანთის საზღვართან (ნაკიეთი).
- საშენებელი** – იხ. საშინებელი.

- საშვეები** – 1. სათიბი ხვარძახეთში. ინფ.: “თივის ჩამოსაშვეები ადგილია“ (ჩვეუურა); 2. სათიბი პატარა ზოფხიტოში. ინფ.: “საშვეები არის თივის ჩამოსატანი ადგილი. გავაბამთ თივებს ჯაქვებით და ჩამოდის დიდყანამდე“ (რივნისთავი).
- საშიაგა** – საძოვარი ქიბისრუს სათავესთან (გლოლა).
- საშინებელი//საშენებელი** – ვენახი ნამოსახლევის სერის დას. ნაწილში. ინფ.: “ვენახი გააშენეს და ამიტომ უწოდესო“ (ლარი).
- საშხაშე** – 1. სათიბი სოფლის ჩრდ.-აღმ. ნაწილში (ფარავნეში); 2. საძოვარი მოსაყარის თავზე, სადაც შხამიანი ბალახი ხარობს (ქიორა).
- საჩალე** – 1. ტყე გაგნიტარუს სათავესთან (ლაგვანთა); 2. სათიბი საჩალის ქედზე (საკაო); 3. ტყე ზედა ძეგლევში (ძეგლევი).
- საჩალია** – სათიბი ქინქალის გვერდით (უწერა).
- საჩალის ქედი** – ქედი ზედა საკაოში, ბოდუურის მარჯვ. მხარეს (საკაო).
- საჩქეფელა** – საძოვარი და ჩანჩქერი მთისწყალზე, საკრაოსა და ჩაქეხვილას შუა (ბაჯიხევი).
- საჩქეფელა//საჩქეფი** – ჩანჩქერი ბორჯანაზე, რიკლებთან (ცხმორი).
- საჩქეფი** – იხ. საჩქეფელა.
- საჩხრიალა** – ტყე რუწისქვილას მარცხ. მხარეს. ინფ.: “ქვიანი ადგილია და ურემი რომ გაივლის, ქვა აჩხრიალდება“ (ღუნდა).
- საცერა** – შოდურის შენაკადი. ინფ.: “ერთგან ჩანჩქერი აქვს და წყალი იცრება“ (პ. ლეზი).
- საცილთ** – სათიბი ფოცხერევის კალთაზე, ბაჯიხევის საზღვართან (ცხმორი).
- საცილთ გორა** – ტყე საბუეთის აღმ. კალთაზე (ლაგვანთა).
- საცილთ ფარი** – სათიბი ზოფხიტოში (რივნისთავი).
- საცრეშალა** – საძოვარი კვირიკაშვილების უბნის თავზე. ინფ.: “დაავადებულები გაჰყავდათ და იქ ამყოფებდნენ“ (ცხმორი).
- საცრისა** – იხ. საცრიცა.
- საცრიცა//საცრისა** – საძოვარი ლესორის გზაზე, საყდრიყელსა და თელნარს შუა. უწინ აქ ყოფილა ნაძვნარი, სადაც იხიზნებოდნენ შავი ქირით დაავადებულნი (ჩორდი).
- საცრი(ცი)სთავი** – საძოვარი საცრიცის თავზე (ჩორდი).

- საცუთა** – სახნავი სიმონიანთ უბანში (გომი).
- საცურავა** – 1. ვაკე რიონის ნაპირას. ინფ.: “რიონი გაღმოდრიოდა და საცურავი იყო“ (ჯინჭვისი); 2. სათიბი ფერდობზე, ზეციეთაში (ნაკიეთი).
- საცუნთ ფარი** – საძოვარი ბუბაში (შოვი).
- საძაგლივაკე** – მინდორი სამთაზიარის კალთაზე. ინფ.: “ცული ვაკეა. ნადირი ჭამდა საქონელს“ (ფარავნეში).
- საძაღლე ფარი** – სათიბი შოდურის მარცხ. მხარეს. ინფ.: “კლდეზე ცხენები გადაჩეხილიყვნენ და სულ ძაღლებს შეეჭამათ“ (პ. ლები).
- საძაღლია** – სათიბი კოდნარულის სათავესთან (ჩვეშურა).
- საწაღღია** – ვენახი სიმონიანთ უბანში. ინფ.: “წაღღით მოაკარეს (მოასუფთავეს) ადგილი, ახუები გააკეთეს“ (გომი).
- საწვერო** – ბორცვი, საძოვარი ქვედა ძეგლევში, ოქანურის მარჯვ. მხარეს (ძეგლვევი).
- საწვიმარაქედი** – მთა სოფლის ჩრდ.-აღმ-ით, რაქის კავკასიონის განშტოებაზე. ინფ.: “პირველად აქ მოწვიმს“ (ჭიორა).
- საწვიმარეუბი** – ტყეები საწვიმარაქედის კალთაზე (ჭიორა).
- საწიალა** – ტყე საწიალასერის კალთაზე. ინფ.: “ქარი წიალობს და საწიალოა“ (ლაგვანთა).
- საწიალასერი** – სერი საკაურის მარჯვ. მხარეს (ლაგვანთა).
- საწიალობელა** – ტყე, სათიბი ორბის სერზე, ოქანურის სათავესთან. ინფ.: “აკვანს აწიალებენ. აქაც გზა სერზე გადადის და სასწორივით უნდა გაიარო“ (ძეგლვევი).
- საწიალობელის სერი** – სერი ზედა ძეგლევსა და ქვედა ძეგლევს შუა (ძეგლვევი).
- საწისქვილეწყალი** – ბუბისწყლის მარჯვ. შენაკადი. მოედინება ბუბისთავიდან (შოვი).
- საწისქვილო** – სათიბი საწისქვილოორუს სათავესთან (ღარი).
- საწისქვილორუ** – რიონის მარცხ. შენაკადი ლირსიანთან (ღარი).
- საწისქვილოწყალი** – რიონის მარცხ. შენაკადი სოფლის სამხრ. ნაწილში. იწყება კილოში (ჭიორა).
- საწუშპარა** – სათიბები ხვარგულის ხეობაში (ჩვეშურა).
- საწყვეტელა** – ვაკე-სათიბები ჩვეშურის მარცხ. მხარეს. ინფ.: “საწყვეტელა იგივე მრავალძარღვაა“; “პატიმრებს ამუშავებდნენ და გამწყდარან“; “ძველი სამოსახლოა, რომელიც მოწყვეტილი იყო მთას“ (ჩვეშურა).

- საწყვეტელასრუ//წყაროფარისრუ** – ჩვეშურის მარცხ. შენაკადი (ჩვეშურა).
- საჭედელიშოშეთი** – სახნავი შოშეთებში (ღები).
- საჭინკაო** – ტყე თევრეშოში, კვაიშურისრუს მარჯვ. მხარეს. ინფ.: “ჭინკების სამყოფი ყოფილა“ (ღები).
- საჭურე** – იხ. საჭურექვეში.
- საჭურექვეში//საჭურე** – სათიბი გოცირიძეების უბანში. ინფ.: “აქ დგას საჭურე მსხალი. არყის გამოსახდელად ჭურში ყრიან და ამიტომ ეწოდება საჭურე მსხალი“ (ღუნდა).
- საჭურითანა** – სათიბი მელოვაკესა და წყაროებს შუა (ბაჯიხევი).
- სახაზო** – იხ. სახასო.
- სახაზოწყალი** – წყარო სახაზოში (მაჭიეთი).
- სახართ** – 1. მთა-ჭიუხები რიონის მარცხ. მხარეს, ფორხიშულის სათავესთან. იყოფა: ქვედა სახარო, ზედა სახარო (ღები); 2. მთა-სათიბები ჭანჭახის მარცხ. მხარეს, ჭიბისრუს სათავესთან (გლოლა).
- სახართვეძა** – ვეძა ღარულის მარჯვ. მხარეს (ღარი).
- სახართს ტბა** – იხ. უპიროს ტბა.
- სახარუა** – სათიბი ჩხოქის მთაზე. ინფ.: “უხაროდ ვერ გამოიტან თივას, მარხილში უნდა შეაბა“ (შოვი).
- სახასო//სახაზო** – მთა, შოდის ქედის განშტოება. ინფ.: “სახაზინო ყოფილიყო“ (მაჭიეთი).
- სახასო გზა** – გზა გოჭიკალიაში (საკაო).
- სახბორია** – საძოვარი ბელლორის სათავესთან (უწერა).
- სახელმწიფო გზა** – იხ. სამხედრო გზა.
- სახემწიფო** – სათიბი ტყისთავში. ინფ.: “ონის რაიონიდან ყველა თიბავს, ამიტომაა სახემწიფო“; “სახემწიფოს გამგებლობაში ყოფილა“; “ხემწიფის შვილს ამოუვლია მამისონის უღელტეხილისკენ. უთხოვიათ გლოლელებს, ეს ადგილები მოგვეციო. დაჰპირებია: თუ უღელტეხილზე შენობას ააგებთ, თქვენი იყოსო. აუგიათ. ახლაცაა ნანგრევები“ (შოვი).
- სახეოყანა** – საძოვარი მაისურაძეების უბანში. ინფ.: “საეკლესიო იყო და სოფელს ხმარდებოდა“? (ფსორი).
- სახთუკანა//სახთუკანი** – სათიბი ზედების განაპირას (ღუნდა).
- სახთუკანი** – იხ. სახთუკანა.
- სახიზნო** – სათიბი ხვრელიეთოს კალთაზე (რივნისთავი).

სახრავა - 1. ტყე სამერცხლის წყლის მარცხ. მხარეს. ინფ.:
“ყვითელი მიწაა, ბლაშე, და ჯიხვები ხრავენ“ (ბორცო); 2.
კლდეები ზოფხარულისა და საკაურის შესართავთან, სადაც
მლაშე, სალოკი ადგილია (ხიდეშლები).

სახრავადელე//სახრაოდელე - ქალებისწყლის მარცხ. შენაკადი
(ბაჯიხევი).

სახრაოდელე - იხ. სახრავადელე.

სახრეკილო - სათიბი სახრეკილოგორაზე. ინფ.: “ხრეკილი არის
ხრიოკი, თხელი მიწა, ღარიბი, არც ითვისება“ (პ. ლები).

სახრეკილო გორა - ბორცვი ზეხენიერის ზემოთში (პ. ლები).

სახტომელა - დელე, სათიბი საცრემალასთან (ცხმორი).

სახტრიყელი//საყდრიყელი - გორა, ტყე-სათიბები მიქუჭაძეებსა
და ჭეჭორის ხეობას შუა. ინფ.: “ნაეკლესიარის გვერდით
მინდორი ყელივითაა შეჭრილი ტყეში“ (ჩორდი).

სახულე(ქედი) - სათიბი სასვანოგორაზე (რივნისთავი).

სახუნდარი//სამწყვედვეი//ჯიხვების საჭირავი - კლდეები
დომბურულის მარცხ. მხარეს. ინფ.: “აქ დგამდნენ მუხისაგან
გაკეთებულ სახუნდარს (ხაფანგს) ჯიხვისათვის“ (ჩვეშურა).

სახურავი - საძოვარი სამგლებეკის თავზე. “ერთგან კლდეა
გადმობურულივით“ (ჩორდი).

სახუცო - საძოვარი ზეციეთაში (ნაკიეთი).

საჯვარე - 1. ბორცვი, სასაფლაო გოგოლაანთ უბანში (ჯინჭვისი);
2. ბორცვი, სალოცავი შალიკიანთ უბანში (მაჟიეთი); 3. ჭვარის
ნიში, სალოცავი ქვედა საკაოსა და გორგონთის გზის ბოლოზე
(საკაო); 4. სალოცავი ნამოსახლევის სერზე, სადაც
მომლოცველები ამოდინდნენ აღდგომის მე-8 კვირას (ღარი);
5. ნიში მუხუთის ქედის ძირას (უწერა); 6. სალოცავი ნიში,
საძოვარი ბუმარუს სათავესთან. აქ იყო წმ. მარიამის სალოცავი
(ქიორა); 6. სახნავი მბლავანის მარცხ. მხარეს (ცხმორი) და სხვ.

საჯინჭვისი - სათიბი ჯინჭვისის საზღვართან (გომი).

საჯიხვე/ები - კლდეები შოდურის სათავესთან (პ. ლები).

საჯიხვროგორა//საჯიხურაგორა - გორა, საძოვარი ლობჯანიძეების
შემოგარენში (ბაჯიხევი).

საჯიხურაგორა - იხ. საჯიხვროგორა.

საჯოგე - სათიბი ბორცოს საზღვართან (ძეგლვეი).

სეისური - იხ. შეისური.

სელიოქედი – იხ. საელიოქედი.

სერგიანაქოხვარი – საძოვარი ქვედა ნახერგულევში. ინფ.:

“სერგიას აქ ჰქონია ქოხი – მწყემსის სადგომი“ (გონა).

სერები – სათიბ-საძოვრები საფიქვის თავზე (ჩორდი).

სეფეს ახო – სახნავი გოგოლაანთ უბანში (ჯინჭვისი).

სეფეყანა – სათიბი გომრულის მარჯვ. მხარეს, მზიურში. სეფე პირსახელია (გომრულა).

სეხნოს წყალი/სეხნუნწყალი – წყარო შხიროლში. “სეხნუნი სეხნოს შთამომავლები არიან“ (ქიორა).

სეხნუნწყალი – იხ. სეხნოს წყალი.

სვანების სასაფლაო – საძოვარი ქვაციხეში (ხიდშლები)

სვანე(ნ)საკეცია – სათიბი საკეციაში (გონა).

სვანეუნყანები – სათიბები ხოლითავში (გონა).

სვანურა – წყარო საბანაძეებში. ინფ.: “სვანი ნაცხოვრება წყალთან“ (ლუნდა).

სვანურის დელე – ჭეჯორის შენაკადი საბანაძეებში (ლუნდა).

სველი – სანადირო კლდეები ჩხოქაში. ინფ.: “კლდეა სველი და ლოკავენ არჩვები“ (შოვი).

სვიმონადანია – იხ. დანია.

სვიმონიანთ უბანი – იხ. კვაჟა.

სვიმონიანთ ყანები – სახნავი კვაჟაში (ლარი).

სვიმონისყული – სახნავი კვაჟაში (ლარი).

სვინიაური – სათიბი ზედა საკაოში, რგვალველსა და სახასოს შუა (საკაო).

სვინიაურის ვაკე – ვაკე – სათიბი სვინიაურთან (საკაო).

სიგ(რ)ძიკვალი – სახნავი კვაჟაში. ინფ.: “გრძელი კვალი გაჰქონდათ“ (ლარი).

სიგძიგვლები – ტყე ზეციეთაში. ინფ.: “იხვნებოდა გრძელზე“ (ნაკიეთი).

სიდასეული – სახნავი კვაჟაში (ლარი).

სიკოს ყანა – სახნავი ჩდილში (გომრულა).

სილაძის წყალი – იხ. რადიაქტივის წყალი.

სილოჩაღვეთეული – სათიბი მუხამეშში (პ. ლები).

სიმონაშვილები – მიკროუბანი კვირიკაშვილების უბანში (ცხმორი).

სიმონიანთ უბანი – ჩიხრაძეთა უბანი დიდ გომში (გომი).

სინჯიგანი – ალპური სათიბი ქამაქინის მთაზე (გლოლა).

- სკაველი – დავალება, სათიბი შვიანის სათავესთან, სადაც იდგა ძეგლვის ოთხწლიანი სკოლა (ძეგლვეი).
- სკატი(ს)ქიში – სათიბები ტყისთავში (შოვი).
- სკინტარო(რუ) – რიონის მარჯვ. შენაკადი. მოედინება ზედა ძეგლვეიდან (ნაკიეთი).
- სკოდორა – ვაკე-სახნავეები რიონის ნაპირას, სკოდორულის შესართავთან (უწერა).
- სკოდორული – რიონის მარჯვ. შენაკადი სოფლის ცენტრიდან 5 კმ-ზე. მოედინება ბელელეთიდან (უწერა).
- სკოლივაკე – სკოლის მიდამოები კობორაში (გომი).
- სკოლისუბანი – იხ. ხიდისკიდე.
- სკომუ(რ)თი – სახნავეები სასახლიანთ უბნის თავზე (უწერა).
- სკორო – მყინვარი ბუბისთავზე. სკორე, სკორო მყინვარია (შოვი).
- სოვარო – ტყე-მინდვრები ჭანჭახის მარჯვ. მხარეს, გორიბოლოს უბანში (გლოლა).
- სოვრატყვეშუკა – ტბა ჩვეშურის მარჯვ. ნაპირას (გონა).
- სოდისწყალი – ვეძა ჭანჭახის მარჯვ. მხარეს (შოვი).
- სოთიკიანთ ყანა – საძოვარი საკაურის მარჯვ. მხარეს (საკაო).
- სოირო – სანადირო ჭიუხები ზეხენიერისრუს სათავესთან, შოდის ქედზე (პ. ლები).
- სოკლო/სოყდო – სახნავი მიქუჭაძეების განაპირას. ინფ.: “ბევრი სოკო იცის და ამიტომ თუ დაერქვა“ (ჩორდი).
- სოკოწყალი – წყარო ზედა ძეგლვეში, ნაშორთის თავზე (ძეგლვეი).
- სოლოკეთი – ტყე, სალოცავი ცხმორის საზღვართან (ლუნდა).
- სოლოკეთის სერი – სერი ნაძერძევის მარცხ. მხარეს (ფსორი, ლუნდა, ცხმორი).
- სოლოკეთის ჯვარი – მთავარანგელოზის სალოცავი, რომელიც მთელი ჯეჯორის ხეობისაა (ფსორი).
- სოლომბროლო/სოლომგროლო – ვაკე-საძოვარი უღელას თავზე, ქვაციხისრუს მარჯვ. მხარეს. ინფ.: “ასე ეწოდება, რადგან უსწორმასწორო, ტალღოვანი ვაკეა“ (ხიდეშლები).
- სოლომგროლო – იხ. სოლომბროლო.
- სოლური ფარი – სათიბი ღრჯამაში. ინფ.: “სოლივითაა და სახელიც შეეფერება“ (ჩვეშურა).
- სომხების უბანი – უბანი ქალაქის აღმ. ნაწილში (ონი).
- სონჭრევი (იშვიათი ვარიანტი: სამჭრევი) – სათიბები სოფლის

- შემოგარენში, ქვედა ციცასა და ბიჭებიანთებს შუა (ბაჯიხევი).
 სორბლოები – ვენახები შოშიანთ უბანში (ჯინჭვისი).
 სორთბელი – ვაკე-სათიბები ღარულის მარცხ. მხარეს, ფოცხვრებში (ღარი).
 სორობლის მეთავე წყალი – წყარო სორობელში (ღარი).
 სოფელა – ყოფილი დასახლებული უბანი რიონის მარცხ. მხარეს. შედიოდა თევრეშოში (ღები).
 სოფელი – სანახშო სოფლის ცენტრში (საკაო).
 სოფლიახო – ტყე დასახლების განაპირას (გომი).
 სოფლისთავი – მაღალი ფერდობები. დასცქერის სოფელს ჩრდილოეთიდან (ნიგავზები).
 სოფლისწყალი//ხიდშლებს წყარო – წყარო სანახშოსთან (ხიდშლები).
 სოფლიყანა – საძოვარი კაკასიგორის მოსაზღვრედ, სოფლის ჩრდ.-დას. ნაწილში (ნიგავზები).
 სოფროშაანთი – იხ. სოფროშაანთ უბანი.
 სოფროშაანთ უბანი//სოფროშაანთი – უბანი კვათაში (ღარი).
 სოყდო – იხ. სოკდო.
 სოჭედელი – 1. ტყე-სათიბები ჟამიერეთის თავზე, ბოსელას გვერდით, სადაც უწინ სამქედლო ჰქონიათ (უწერა); 2. ტყე-სახნავები წითელწყალუკის მარჯვ. მხარეს (ფსორი).
 სოხო – ტყე წითელწყალუკის მარჯვ. მხარეს, ბაჯიხევის საზღვართან (ფსორი).
 სპილოფარი – სათიბი ჯახანიაჩისთავებში. ინფ.: “სპილო კაცს ერქვა. ფარი მისი იყო“ (გონა).
 (ს)პილუაჭაღა – სახნავი ღარულიპირებში (ღარი).
 სუდეები//ოლეები – ტყე-სათიბები ტვაპილელის მარცხ. მხარეს (ცხმორი).
 სუქთიქომი – ჭანჭახის მარცხ. შენაკადი წითელხიდთან. ინფ.: “ოსურად ნიშნავს შეშის ღელეს ან საშეშე ღელეს“ (შოვი).
 სხალარი//სხარალი – სათიბი ქვედა საკაოში, საკაურის მარჯვ. მხარეს, სადაც მსხლები ახლაც დგას (საკაო).
 სხალარის ჭაღა – საძოვარი სხალარში (საკაო).
 სხალკისხალთანა – სათიბი ჩორდულის მარცხ. მხარეს (ფსორი).
 სხანალი//სხანარი//სხანარები – 1. სათიბ-საძოვრები ღარულის მარცხ. მხარეს (ღარი); 2. სახნავი მთავორის სერის კალთაზე (ცხმორი).

- სხანალის გადასავალი – გზა სხანალში (ღარი).
- სხანარები – იხ. სხანალი.
- სხანარი – იხ. სხანალი.
- სხარა//პამოს ველი – ვაკე-მინდვრები ქანჭახისა და ჩხოქურის შესართავთან. ინფ.: “სხარა აქვე სანატორიუმს ეწოდება. პაპო კი ბერიშვილების წინაპარი იყო” (შოვი).
- სხარალები – სათიბი საკაურის მარჯვ. მხარეს (ხიდშლები).
- სხარალი – იხ. სხალარი.
- სხები – 1. სათიბი ჯოხაძეების განაპირას (ფსორი); 2. სათიბი ოჩხოტელაურის ზემოთ, ბორჯანის მარცხ. მხარეს (ცხმორი).
- სხვიტა(უ)რა//სხვიტაურები – სახნავი ზეციეთაში, ნაკიეთის საზღვართან (ნაკიეთი, ღარი).
- სხვიტაურები – იხ. სხვიტა(უ)რა.
- სხლები – საბანაო ოქანურზე (ძეგლევნი).
- სხლოანი – იხ. სხლოანი//სხლოანი.
- სხლოანი – საძოვარი ზედა ძეგლევში (ძეგლევნი).
- სხლოანი//სხლოანი – საძოვარი შიდავლისყელსა და ფატართას შუა (ბაჯიხევი).

ტ

- ტაბაურა – უბანი ჩვეშურის მარჯვ. ნაპირას, სოფლის დასაწყისში. ამჟამად პირველ უბანსაც უწოდებენ (ღები).
- ტაკოსათიბი – სათიბი ჩვეშურის მარცხ. მხარეს, კარობის ქვეშ. ინფ.: “ტაკოი სვიმონ გავაშელის მეტსახელი ყოფილა. გურკოეტი კაცი იყო, ფიცხი, სულ ტაკტაქებდა და ტაკოი უწოდეს” (ჩვეშურა).
- ტალახა//ტალახეები – სახნავი ზედეების შემოგარენში (ღუნდა).
- ტალახატყე – ტყე ტალახას ზემოთ (ღუნდა).
- ტალახეები – იხ. ტალახა.
- ტალახიანი – ტყე, გზა მუხამეშურის მარჯვ. მხარეს (პ. ღები).
- ტალახიანის კილო – გადასასვლელი შთალადან ნოწარაში (ჩვეშურა).
- ტანისაბანო – მორევი რუჩუაზე (ნიგავზები).
- ტატანური – ტყე განგენაზერევსა და წითელ წყალუკეებს შუა (ბაჯიხევი).

ტბა – ტბა, რუწისქვილას სათავე (ლუნდა).

ტბა//ზებოლთის ტბა – საძოვარი ზებოლთაში. აქ ტბა ამჟამად აღარსადაა (წმენდაური).

ტბაგადაშვეებულია – ტბა ლუხუნ-საკაურის წყალგამყოფზე, მოედანსა და ცხომს შუა. ინფ.: “არხი გაჭრეს და წყალი გადაუშვეს ურავისკენაც და აქეთკენაც“ (ხიდშლები).

ტბათანა – 1. სახნავი ზედუბანში (ფსორი); 2. სათიბი ნატბევართან, ბორჯანის მარცხ. მხარეს (ცხმორი).

ტბათანა//ტბათანი – 1. ვაკე-სათიბები ნამოსახლევის სერზე. ერთ ნაწილს ეწოდება ვაკე ტბათანი. ტბა ამჟამად არ ჩანს (ლარი); 2. სახნავი ზედუბანში (ფსორი); 3. სათიბი ნატბევართან, ბორჯანის მარცხ. მხარეს (ცხმორი).

ტბათანი – 1. საძოვარი მუხამეშში, სადაც რამდენიმე ტბაა. ინფ.: “ჩააგდებდნენ რაიმე თილისმას, მაკრატელს, სავარცხელს და ღორის ჯაგარს ერთად შეკრულს და წვიმა წამოვიდოდა“ (პ. ლები); 2. იხ. ტბათანა//ტბათანი.

ტბათანის წყალი – წყარო, ბორჯანის მარცხ. შენაკადი (ცხმორი).

ტბათანის ქოხები – საძოვარი მუხამეშში, ტბათანთან, სადაც მწყემსების სადგომი ქოხებია (პ. ლები).

ტბაუკა//საბუზარის ტბა – მცირე ტბა საბუზარაში (გომი).

ტბაუკე(ე)ბი – ვაკე-საძოვრები, ნატბევები ბუბაში (შოვი).

ტბაუნა – პატარა ტბა სხარალთან (საკაო).

ტბაუნეები – პატარ-პატარა სათიბები ტბაუნასთან (საკაო).

ტბეთელეთი//კიმეთელეთ(ის)უბანი//კიმეთეთუბანი//კიბეთელუბანი – ჩიხრაძეების უბანი გომრულის მარჯვ. მხარეს (გომი).

ტბეთი – სათიბი ზედა ძეგლევში. ტბა არაა, მაგრამ გაზაფხულზე დგება წყალი (ძეგლევი).

ტბეშო – სახნავი შუა უბნის თავზე, ბორცოს სერის ძირას. ინფ.: “ტბა არაა, ყვაპია, ჭარიანი ადგილი“ (ბორცო).

ტბეშოსთავი – საძოვარი ტბეშოს თავზე (ბორცო).

ტბისპირი – 1. სათიბი მბლავანის მარცხ. მხარეს (ცხმორი); 2. საძოვრები რუწისქვილას სათავესთან (ლუნდა).

ტბისყური – სათიბი ჩორდულის მარჯვ. მხარეს (ფსორი).

ტევრათაკიდუ – ტყე ჭანჭახის ნაპირას, სადგისის ქალასთან (გლოლა).

ტევრ(ე)ბი – ტყეები მუშუანის მარჯვ. მხარეს (ნიგაზები).

- ტერენტისათობა – სათიბი ღვალვანაზე (ჩორდი).
- ტერენტის ხაფანგა//საფიჭვის მოსახვევი – გზის მონაკვეთი საფიჭვეში. ინფ.: “მძლოლი ტერენტი ხშირად ჩაფლულა აქ ღრმა ტალახში თავისი მანქანით“ (ჩორდი).
- ტეხილა – საძოვარი ბოყოსწყლის მარჯვ. მხარეს, ელიდის გორაზე. ინფ.: “დამტვრეული ადგილია, ოღროჩოღრო“ (გლოლა).
- ტეხიჯვარი – სათიბი ნამოსახლევის სერზე, საჯვარის დაბლა (ღარი).
- ტვაპელელე – იხ. ტვაპილელე.
- ტვაპილელე//ტვაპელელე – მბლავანის მარჯვ. შენაკადი. სათავე აქვს ჭარიტყეში (ცხმორი).
- ტვაპუნა – საძოვარი ნახოშრის თავზე. “ტვაპე ჩადაბლებული ადგილია“ (ნიგავზები).
- ტიბუული – მთა-საძოვრები გუგულისწყლის სათავესთან (ჩორდი).
- ტირფუანი – სათიბი დიდლელეების თავზე (ჩორდი).
- ტიყანა – სახნავი კიკუენთ უბანში (გლოლა).
- ტიყანიწყალი – წყარო ტიყანაში (გლოლა).
- ტიხართულა – რიონის მარჯვ. შენაკადი შეისურსა და ხოფითოს შუა (რიენისთავი).
- ტიბარ(ებ)ი – სათიბ-სახნავები გოგრიჭიანებსა და ჩორდულას შუა (ჩორდი).
- ტოლიაქედი – ბორცვი, სასაფლაო ზედა საკაოში (საკაო).
- ტონიაწყალი – წყარო ჩილილში (გომრულა).
- ტრიფთა//ტრიფთეები – საძოვარი მუხხუთში (უწერა).
- ტრიფთეები – იხ. ტრიფთა.
- ტყვევლუკეები – საძოვარი საუსხიასთან (ხიდეშლები).
- ტყეთაშუა – 1. სათიბი ტყვევლუკეების ქვემოთ (ხიდეშლები); 2. სათიბი კვირიკაშვილების უბანში (ცხმორი); 3. საძოვარი შიდავლიწყლის ნაპირას (ბაჯიხევი).
- ტყეშალთა – 1. კლდე-ქიუხები გომრულის სათავესთან, უწერა-შოვის საზღვარზე (გომრულა); 2. სათიბი ღარულის მარჯვ. მხარეს, ორდინიძეების უბნის თავზე. ინფ.: “ტყემლნარი იყო და ახლაც არის“ (ღარი).
- ტყემლარები – სახნავი კვირიკაშვილების უბნის განაპირას (ცხმორი).
- ტყინფოზა – სახნავები ზედების განაპირას (ლუნდა).

- ტყისათობა – სათიბი შოდურის მარცხ. მხარეს (პ. ლები).
- ტყისთავი – მთა ჭანჭახის მარჯვ. მხარეს, ბიაზრიგორიდან მამისონის უღელტეხილამდე (შოვი). იხ. ბუბა.
- ტყუბი დელე//ტყუბი დელე – შიდავლიწყლის ის მონაკვეთი, სადაც ორი დელე ერთვის ერთმანეთს (ბაჯიხევი).
- ტყუილეთი – ტყე, საძოვარი ტბათანასა და ჟიჟორეთს შუა (ლარი).
- ტყუბი დელე – იხ. ტყუბი დელე.

უ

- უბანი – საძოვარი მელაურსა და კოდუნეებს შუა (ბაჯიხევი).
- უბაა – 1. დავაკება, სათიბი ჩვეშურის მარჯვ. მხარეს (გონა); 2. სახნავი საბანაძეების უბნის ქვემოთ (ლუნდა).
- უბაა//უბიეები – სახნავი მაისურაძეების უბანში (ცხმორი).
- უბიეები – იხ. უბია.
- უდაბურა – ბუჩქნარი გორისის თავზე (ხიდეშლები).
- უკანგარდა – სათიბი სალაშქროსთან. ინფ.: “ჰქვია და არ ვიცით რატომ” (ლები).
- უკანჭალა – მინდორი ჭანჭახის მარჯვ. ნაპირას, ტურბაზის პირდაპირ (შოვი).
- უმანდურა – საძოვარი საკაურის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: “მოსავალი ვერ მიიღეს და უმადური დარჩა ხალხი” (საკაო).
- უნაგერა – სახნავები დაღვენტილის კალთაზე. იყოფა: შუა უნაგერა, დელეუნაგერა (ჭიორა).
- უნაგერასერი – ტყე-სერი ფოცხვრევსა და ჩანარიკოდს შუა. ინფ.: “ხარის ქედვითაა ჩაზნეჭილი” (ბაჯიხევი).
- უბნოთ – ალპური მთა-საძოვრები რიონის მარცხ. მხარეს, კეცნარისა და საკავეთის წყლის სათავეებთან (უწერა).
- უბნოთს ტბა//სახაროს ტბა – ტბა სახაროში. ინფ.: “შოვიდან წაიღებდნენ ქვას, ჩააგდებდნენ უპიროში და მაშინვე გაწვიმდებოდა” (გლოლა, უწერა).
- უბნოთს გადასასვლელი – უღელტეხილი დოლაშისსა და კატისწვერს შუა (შოვი).
- ურთხველი – ტყე, სათიბები ზეციეთაში (ნაკიეთი).
- ურთხლისთავი – სახნავი ზეციეთაში (ნაკიეთი).
- ურიშელების უბანი//მახარაშვილების უბანი – ნასახლარები ნამოსახლევის სერზე, ურიშთან (ლარი).

ურიში - 1. ვენახი ნამოსახლევის სერზე (ღარი); 2. საძოვარი საწისქვილო წყალსა და ხოლს შუა (ჭიორა).

ურმიჭეჭყია - ტყე-საძოვრები მზიურში, პონტიკის წყალთან (გომრულა).

ურუმი - ვაკე-ფერდობები, სათიბები ბედლორის მარჯვ. მხარეს, დედაკინის კალთის ძირას (უწერა).

უსადილო - წყარო ზედა უბანსა და ქვედა უბანს შუა. ინფ.: "მუშები, რომლებიც წყაროს ამოშენებაზე მუშაობდნენ, უსადილოდ დაუტოვებით" (წმენდაური).

უფეთი - სახნავი ქვედა ძეგლევში, საუღლიის თავზე (ძეგლევი).

უღელა - მთა-საძოვრები საკაურის სათავესთან. ინფ.: "ხარის უღელს ჰგავს. ესაა მიზეზი" (ხიდეშლები).

უყუნა - ბუჩქნარი აშენაურებში, პაპუჩიანთ ვენახის თავზე. ინფ. "უყე ადგილია" (ნიგავზები).

ურას მყავე წყალი - იხ. არტუანის მყავე წყალი.

უძილბედო - სერი ხვარგულის მარჯვ. მხარეს, შთალაში (ჩვეშურა).

უწერა - სოფელი რიონის ხეობაში, საკრებულოს ცენტრი (სოფლები: უწერა, ნაკიეთი, ნიგავზები, ფარავენეში). ზ.დ. 1050 მ. ქ. ონიდან 10 კმ. უწერა კლიმატურ-ბალნეოლოგიური კურორტია. აქ მოიპოვება მინერალური სამკურნალო წყალი "უწერა". სოფლის ცენტრში მდებარეობს ამავე სახელწოდების სანატორიუმი. შემორჩენილია ფეოდალური ხანის ეკლესია (რომელსაც ვახუშტის "აღწერაში" ეწოდება "სიონი"), აგრეთვე წმ. გიორგის სახელობის დარბაზული ეკლესია. სოფლის შემოგარენში არის ციხისა და ეკლესიების ნანგრევები. უწერაზე გადის ლეხისაკენ (და შემდეგ მამისონის უღელტეხილისაკენ) მიმავალი საავტომობილო გზა.

უწერის გადასახედავი - მთა შოდის ქედზე (ძეგლევი).

ფ

ფათანი - მთა-საძოვრები ჩხოჭურის სათავესთან (შოვი).

ფათართთა - დაფერდება დიდირუს მარჯვ. მხარეს, დიდი რუსა და სოფლის ცენტრს შუა (საკაო).

ფალასტონი - ვაკე დღვიორის მარცხ. ნაპირას, ტურბაზასთან (გლოლა).

ფანჩ(ხ)ა - სათიბი ორდინიძეებსა და ვაკისუბანს შუა (ღარი).

ფარავნეში – სოფელი უწერის საკრებულოში, რიონის მარჯვ. მხარეს, რუჩუასა და ოქანურს შუა, მთის კალთაზე. ზ.დ. 1440 მ., ქ. ონიდან 7 კმ. ადგ. ვარიანტი: კერესელიძეები (უწერის თემი).

ფარდილაური – სახნავი ჯვარდედასა და თუთიკას შუა (ბაჯიხევი).
ფარდილაურისგანი – გზა ფარდილაურში (ბაჯიხევი).

ფარები – 1. ტყე ზემბოყოს თავზე (გლოლა); 2. სათიბები შოდურის მარცხ. მხარეს. იყოფა: ლალუეეფარი, ბერუკიანფარი, საძაღლე ფარი, ალხიეეფარი, კანკალეეფარი, ბათოფარი. ინფ.: “ფარი საძოვარია დიდი დაქანების ფერდობზე“ (პ. ლები).

ფართე ქალა – ქალა ჩვეშურისა და ჭანჭახის შესართავთან (ჩვეშურა).

ფართო სკორე – მყინვარი ბოდუურის სათავესთან (ბორცო).

ფართო დელე – 1. ტყე, სათიბი წმენდაურის საზღვართან (ლარი); 2. ლოლორულის მარჯვ. შენაკადი (ჭიორა).

ფართო ქალა – სახნავი საკაურის მარცხ. ნაპირას (ხიდეშლები).
ფართოქალის დელე//**ფართოქალის წყალი** – საკაურის მარცხ. შენაკადი ფართო ქალასთან. მოედინება ლოროდან (ხიდეშლები).

ფართოქალის წყალი – იხ. ფართოქალის დელე.

ფარიბოლო – სათიბი ჩვეშურის მარცხ. მხარეს (ჭიორა).

ფარიქედი – სათიბები კინტოპანარუს სათავესთან (გომრულა).

ფასა//**ფასი(ს)მთა** – მწვერვალი ცხენისწყლისა და რიონის სათავეებში, რაჭა-ლეჩხუმის კავკასიონზე. სიმაღლე 3786 მ. აქვეა გადასასვლელი ჩრდ. კავკასიაში (რივნისთავი).

ფასი(ს)მთა – იხ. ფასა.

ფასომარადეული – სათიბი მარადეულში (პ. ლები).

ფატართა – საძოვრები წიფლისწყლის მარცხ. მხარეს, გადმოსახედავას კალთაზე (ბაჯიხევი).

ფატართისერი – სერი-საძოვარი ფატართის თავზე (ბაჯიხევი).

ფაქუეთები – სახნავ-საძოვრები ფაქუეთში. ინფ.: “მთა ერთია. ყანები ბევრია, სხვადასხვა ადგილას, ერთი კი არ არის“ (ლარი).

ფაქუეთი – მთა ლარულის მარჯვ. მხარეს, ზეციეთასა და ორდინიძეების უბანს შუა (ლარი).

ფაჩქა(ნ)დარული – ჭანჭახის მარცხ. შენაკადი. მოედინება ელნეციდან (გლოლა).

- ფაცხათანა//ფაცხათნები – სახნავეები რიონის მარცხ. მხარეს, სოფლის განაპირას (ჭიორა).
- ფაცხათნები – იხ. ფაცხათანა.
- ფაცხეური – მინდორი რუბოძალის ნაპირას (რივნისთავი).
- ფაცხეური(ს)რუ – რუბოძალის იშვიათი ვარიანტი (რივნისთავი).
- ფერდა – სათიბი ბორჯანის მარჯვ. მხარეს (ცხმორი).
- ფერმის ქალები – იხ. ქალები.
- ფესვებიანი – ტყე კვაქაში (გომი).
- ფესხაცმელა – სერი, წინა შოდის განშტოება. ინფ.: “შოდის ძირია და ფესხაცმელივითაა” (საკაო).
- ფესუნა – ვენახი. ინფ.: “ვენახების ფეხია, რადგან გაგრძელებაა და პატარაა. სორში კი ფეხი ეწოდება თივის ბულულს” (წმენდაური).
- ფთხილებიანი – სათიბი, თხილნარი ნასალორევეგორის გვერდით (გომრულა).
- ფთხილნარიანი – საძოვარი შოდურის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: “ფთხილი იგივე თხილია” (პ. ლები).
- ფთხინარა – ტყე ცხენიზურგულსა და წყაროებს შუა. ხარობს ტყის თხილი (ბაჯიხევი).
- ფილუაჭალა – სახნავი ღარულიპირებში (ღარი).
- ფინთა – ტყე-სახნავეები გობას კალთაზე, ილინეს მარჯვ. მხარეს (გლოლა).
- ფირანაქეწყერა – სათიბი ფირანახულასთან (პ. ლები).
- ფირანახულა – სათიბი მუხამეშში, სადაც ხულაში იყო მთიბავთა სადგომი (პ. ლები).
- ფიჩხთართ – საძოვარი ნოწარულის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: “დავაკებაა ერთგან. თაროს ჰგავს” (ჭიორა).
- ფიცარეები – 1. მწვერვალი შოდის ქედზე, თავკვეთილასა და სოიროს შუა. ინფ.: ფიცარივით კლდეებია” (პ. ლები); 2. საჯიხვე კლდეები ჭვარიქედში (ჩვეშურა).
- ფიცართა – საძოვარი კობერიძეების უბანში (ღუნდა).
- ფიცრიხულა – სათიბი რიონის მარჯვ. მხარეს, ფიცრიხულირუს ზემოთში (რივნისთავი).
- ფიცრიხულარუ – რიონის მარჯვ. შენაკადი (რივნისთავი).
- ფიჭვებიანი – ტყე სოფლის აღმ. ნაწილში (ბორცო).
- ფიჭვნარა – ყოფილი დასახლებული უბანი საკაურის მარჯვ.

მხარეს. გადმოსახლდნენ სოფლის ცენტრის ჩრდ. დას. ნაწილში, რომელსაც ამჟამად ეწოდება ფიჭვნარის უბანი (საკაო).

- ფიჭვნარი – ტყე არტუანის თავზე (ონი).
- ფიჭვნარის უბანი – იხ. ფიჭვნარა.
- ფიჭვნარიღელე – ხევი გომრულის მარცხ. მხარეს (გინჭვისი).
- ფოთხიეთო – კლდეები, საიდანაც ფოთხიეთო(ს)რუ ჩამოდის ნაღვარევიში. ეთო საზოგადო სახელი ჩანს. დასტურდება რამდენიმე ტოპონიმში (ღები).
- ფოთხიეთო(ს)რუ – რიონის მარცხ. შენაკადი (ღები).
- ფოთო – სათიბები ბუბაში (შოვი).
- ფორო//ფოროები – სახნავეები ნამოსახლევის სერის ფერდობზე (ღარი).
- ფოროები – იხ. ფორო.
- ფოროსრუ – ბუბისწყლის მარჯვ. შენაკადი (შოვი).
- ფორხიშული – რიონის მარცხ. შენაკადი თევრეშოსთან. იწყება წითლიძირსა და სახაროში (ღები).
- ფოცხვრები//ფოცხვრევი – ვაკე-ფერდობები, საძოვრები ღარულის მარცხ. მხარეს. ინფ.: “ფოცხვრები იყო და საქონელს ვნებდა“. აქვეა: ქველიახო, ნაბოგირავა, სორობელი, ბოსტანეები (ღარი).
- ფოცხვრევი – იხ. ფოცხვრები.
- ფოცხ(ვ)რევი – მთა, რაჭის ქედის ჩრდ. განშტოება ხეორის მარჯვ. მხარეს. სიმაღლე 2402 მ. ჰყოფს ერთმანეთისაგან ბაჯიხევსა და შქმერს. აქედან გაედინება ბორჯანა (ბაჯიხევი); ფოცხვრევი ეწოდება მთა-სათიბებსაც რამდენიმე კმ მოშორებით, ჩილორულის მარცხ. მხარეს. აქ სათავეს იღებს რამდენიმე მდინარე, ერთდება, ჩაუვლის სოფ. ბაჯიხევს და ჩაედინება ჩილორულში მარცხ. მხრიდან (ბაჯიხევი).
- ფოცხვრევის ხიდი – ხიდი ღარულაზე (ღარი).
- ფრიდონას წყალი – წყარო ზენიყანაში (ხიდეშლები).
- ფსკრავლი – ტყე-საძოვრები საყვერბიასა და ფსკრავლიგორას შუა (ბაჯიხევი).
- ფსკრავლიგორა – გორა, საძოვარი სახარაო ღელის სათავესთან (ბაჯიხევი).
- ფსორი – სოფელი ცხმორის საკრებულოში, ჩორდულის მარცხ.

მხარეს, ჩორღულა-ჯეჯორის შესართავის დასავლეთით. ზ.დ. 1320 მ. ქ. ონიდან 14 კმ. 1998 წელს ფსორში ცხოვრობდა 7 კომლი (ჯოხაძე - 4, მაისურაძე - 3).

ფსორი ზა - საურმე გზა მაღალთიდან ფსორისაკენ (ღუნდა).

ფსხვილათანა - სათიბი ნაძერძევის სათავესთან (ფსორი).

ფუთხალოვინი - ტყე-საძოვრები ფუთხალოვინის სერზე (გლოლა).

ფუთხალოვინის სერი - სერი ილინეს მარცხ. მხარეს (გლოლა).

ფშატაწყალი - ტყე ნაძერძევის მარცხ. მხარეს, სადაც ფშატთან წყალი დგებოდა (ფსორი).

ფხინია - სახნავი მიღმა უბანში (გომი).

ფხონი - მთა-საძოვრები, რაჭის ქედის განშტოება. სიმაღლე 2250 მ. აქედან იღებს სათავეს ჩილორულის რამდენიმე მარცხ. მდგენელი, ხოლო იმერეთისაკენ (საჩხერის რ.) გაედინება მელეშური (ჯრუჭულის მარცხ. შენაკადი) და ნაორისწყალი (ჩიხურის სათავე). (ბაჯიხევი).

ფხონიშეწყვერა - ტყე ფხონის კალთაზე, ჩილორულის ერთ-ერთი მდგენელი (ბაჯიხევი).

ქ

ქაბაბა - სათიბი ბერალსა და დიდლეღეს შუა (რივნისთავი).

ქათნაური//ქათნეური - სახნავი ზედა უბანში. ეკუთვნოდა ქათანაძეებს (წმენდაური).

ქათნეური - იხ. ქათნაური.

ქალაქის ხიდი - ხიდი რიონზე. აკავშირებს დიდ ღებს პატარა ღებთან. ინფ.: "ღები ვითომ ქალაქი იყო და ამიტომ უწოდებიათ"

ქამაქინი - მთა გლოლის ჩრდილოეთით, ილინეს სათავესა და ბოყოსწყალს შუა (გლოლა).

ქამბოხი - ვოკლუზი ქამბოხირუს სათავესთან. ინფ.: "ერთბაშად გამოდის მთელი მდინარე მყინვარების ქვემოთ. ამიტომაც ქამბოხი" (ჩვეშურა).

ქამბოხირუ - ხვარგულის შენაკადი შთალაში (ჩვეშურა).

ქარაფი - საჩიხვე კლდეები გორიბოლოს ზემოთ (რივნისთავი).

ქარაფისხალი//ქარაფისხლები - საძოვარი მუხუთებში (ნიგავზები, უწერა).

- ქარაფისხლები – იხ. ქარაფისხალი.
- ქარახსა – რისინეს შენაკადი მჭედლიანუბანში (მაჭიეთი).
- ქარიაშვილები – უბანი (ფსორი).
- ქარხანა – საძოვარი მაისურაძეების უბანში, სადაც უწინ კრამიტის ქარხანა ყოფილა (ცხმორი).
- ქაფიანთ ახო – საძოვარი ზოფხარულის მარჯვ. მხარეს (ხიდშლები).
- ქაშუეთი – ეკლესია ზედა საკაოში (საკაო).
- ქებაძეები – უბანი სოფლის ცენტრში (ბორცო).
- ქედი – 1. სერი გომრულის მარცხ. მხარეს (გომი, ჭინჭვისი); 2. ქედი საძოვრებით საკვირაოსა და კოდუნეებს შუა (ბაჭიხევი).
- ქედინგოზი – იხ. ქედნიგოზი.
- ქედნიგოზი//ქედინგოზი – სათიბი აბჯარის თავზე. ინფ.: “ქედზე ნიგოზი იდგა და სათიბი იყო“ (ფარავნეში).
- ქედ(ს)იქით(ებ)ი//ქეციქითი – სათიბები საყდრიყელის კალთაზე, აკავენასთან (ჩორდი).
- ქელდიშოველი – სათიბი მუხამეშში (პ. ლები).
- ქეციქითი – იხ. ქედ(ს)იქით(ებ)ი.
- ქესსურეენრუბოძალი – იხ. პატარა რუბოძალი.
- ქვაბთანა//ქვაფთათანა – ქალა-სამოსახლოები ჩვეშურის მარჯვ. ნაპირას, სოფლის დასაწყისში. ინფ.: “აქ ერთგან გამოქვაბულია. ესაა ქვაბი“ (ლები).
- ქვაბთანაქვა – სახლისოდენა ლოდი ქვაბთანაში (ლები).
- ქვაბთკარი – ტყე ზედა ძეგლევსა და ქვედა ძეგლევს შუა (ძეგლევი).
- ქვაბთქვეში – ვენახი ჭობორისუბანში (გომი).
- ქვაბი(ანი)//ქვაბნარები – სანადიროები მუხამეშში (პ. ლები).
- ქვაბიანი//ქვაბუნა – საძოვარი ბოდეურის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: “ქვაბი ჩავარდნილი ადგილია“ (საკაო).
- ქვაბისის ტევრი//ქვაფისის ტევრი – ტყე ბუბისწყლის მარცხ. მხარეს, კურორტ შოვის განაპირას (შოვი).
- ქვაბიჭალა – უბანი რიონის მარჯვ. მხარეს, ლაგვანთის საზღვართან. ჩამოსახლდნენ ძეგლევიდან (ნაკიეთი).
- ქვაბნარები – იხ. ქვაბი(ანი).
- ქვაბნარი – სათიბი შთალაში (ჩვეშურა).
- ქვაბუნა – 1. შურო – თოვლის საზვავე რიონის მარჯვ. მხარეს, სასადილოს ქვემოთ (უწერა); 2. სახნავი ქარახსის მარჯვ. მხარეს, ნალუდრების თავზე (მაჭიეთი); 3. იხ. ქვაბიანი.

- ქვაბჭალა** – სახნავები ქალანაკიეთის გვერდით (ნაკიეთი).
- ქვაგახვრეტილი** – სათიბი საუწეროში (გომრულა).
- ქვაკაცა** – საძოვარი ბუბაზე. ინფ.: “მონადირეები აწყობდნენ ქვას ქვაზე მისანიშნებლად“ (შოვი).
- ქვაკაცი** – აზიდული კლდე გონისრუს სათავესთან (გონა).
- ქვასაკორი** – იხ. ქვესაკორი.
- ქვასაფსკერა** – სათიბი, სახნავი ღარულის მარცხ. მხარეს, ოქასა და დიდახოს შუა. ინფ.: “დიდი ქვა იდო და ფსკერიდან წყალი გამოდიოდა“ (ღარი).
- ქვასაფსკერის წყალი** – წყარო ქვასაფსკერაში (ღარი).
- ქვაფთათანა** – იხ. ქვაბთანა.
- ქვაფისის ტევრი** – იხ. ქვაბისის ტევრი.
- ქვაქუთურა** – ღარულის შენაკადი. გამოედინება ქუხულუკეებიდან (ღარი).
- ქვაყუნტია** – 1. შთა ცხომის გვერდით. ინფ.: სახლისოდენა ქვაა დაყუნტებული. იქიდან ქუთაისიც ჩანს“ (ხიდეშლები); 2. სათიბი ბადოთებში. ინფ.: “ყეროა გაკეთებული და ქვაყუნტია დაარქვეს“ (ცხმორი).
- ქვაციხე** – 1. შთა-საძოვრები საკაურა-ლუხუნისწყლის წყალგამყოფზე, საიდანაც საკაურას მარჯვნიდან ერთვის ქვაციხის წყალი (ხიდეშლები); 2. კლდე-ლოდზე დაშენებული ციხესიმაგრე ქვაციხურაში. ამ ქვაციხეში ცხოვრობდა ხალხური ლექსების პერსონაჟი ივანე ლობჯანიძე, რომელსაც ივანე ქვაციხ(ის)ელი შეერქვა (გონა).
- ქვაციხის წყალი** – იხ. ქვაციხე (1).
- ქვაციხიწვერი** – ქვაციხის მწვერვალი (ხიდეშლები).
- ქვაციხურა//დიდი ქვა** – უბანი სოფლის განაპირას, ჩვეშურის მარჯვ. მხარეს (გონა). იხ. ქვაციხე (2).
- ქვაციხურარუ** – ჩვეშურის მარჯვ. შენაკადი (გონა).
- ქვახულა//ქვიხულუკა//ღებღებების ქოხები** – ქვის სადგომი ბუძგორში. ინფ.: “ქვისგანაა გაკეთებული. მწყემსთა და მონადირეთა თავშესაფარია. ზაფხულობით ღებღებების საქონელი დგას“ (ხიდეშლები).
- ქვახულუკეები//ქვიხულუკეები//ქუხულუკეები** – სათიბი კვათაში (გომი).
- ქვებანა** – საძოვარი ჭეჯორის მარცხ. მხარეს (ჩორდი).

- ქვებიანი – საძოვარი ბორცოს სერზე (ბორცო).
- ქვედა ახო – იხ. ჯალღიანთ ახო.
- ქვედა გოჭიკალია – იხ. გოჭიკალია.
- ქვედა ეწერი – იხ. ეწერი.
- ქვედა ვაკია – სათიბი რიონის მარჯვ. მხარეს (ლაგვანთა).
- ქვედა ვაჭა – იხ. ქვედა ვაჭეები.
- ქვედა ვაჭეები//ქვედა ვაჭა – ფერდობები, საძოვარი რიონის მარცხ. მხარეს (ჭიორა).
- ქვედა ველი – საძოვარი სახაზოს კალთაზე (მაჟიეთი).
- ქვედა ზედაგა – იხ. ზედაგა.
- ქვედა ზორიფარი – საძოვარი საკაურის მარჯვ. მხარეს (საკაო).
- ქვედა თიში – იხ. თიში.
- ქვედა კილო – მყინვარი ნოწარულის სათავესთან (ჭიორა).
- ქვედა კობერიძეები – მიკროუბანი კობერიძეების უბანში (ცხმორი).
- ქვედა კოდები – სათიბი საკაურის მარჯვ. მხარეს (საკაო).
- ქვედა ლორო – იხ. ლორო.
- ქვედა მაჟიეთი – სახნავი ნაკანაფევის თავზე (მაჟიეთი).
- ქვედა მარიჭელა – იხ. მარ(ი)ჭელა.
- ქვედა მზიური – ტყე რიონის მარჯვ. მხარეს (ლაგვანთა).
- ქვედა შუავეწყალა – წყარო ქვედა კობერიძეებში (ცხმორი).
- ქვედა ნადულუზევი – იხ. ნადულუზევი.
- ქვედა ნაზლოფარი – იხ. ნაზლოფარი.
- ქვედა ნასელვარა – იხ. ნასელვარა.
- ქვედა ნაშორთა – იხ. ნაშორთა.
- ქვედა ნაძვნარი – იხ. ნაძვნარი.
- ქვედა რიშო – რიონის ჭალა ნაყურს ქვემოთ (ღები).
- ქვედა საბუღრაო – საბუღრაოს ნაწილი (ბაჯიხევი).
- ქვედა საკაო – იხ. საკაო.
- ქვედა სანადირო გზა – იხ. სანადირო გზა.
- ქვედა სახართ – იხ. სახარო.
- ქვედა ტბა//სასვანოტბა – იხ. სასვანოგორა.
- ქვედა უბანი – 1. უბანი რიონის მარცხ. მხარეს (ჭიორა); 2. უბანი ქ. ონის საზღვართან (წმენდაური); 3. იხ. გოცირიძეები.
- ქვედა უბრო – სათიბი უპიროში (უწერა).
- ქვედა ღვიონი – იხ. ღვიონი.

- ქვედა შიდაველა - იხ. შიდაველა.
ქვედა ჩიხორა - იხ. ჩიხორა.
ქვედა ცვარისრუ - ქანქახის შენაკადი (გლოლა).
ქვედა ცოცა - იხ. ციცა//ციცუკა.
ქვედა ძეგლვევი - იხ. ძეგლვევი.
ქვედა წმინდა გიორგი - სალოცავი (გომი).
ქვედა ჭალეები - იხ. ქალეები.
ქვედა ხულა - სათიბი სახაზოში (საკაო).
ქვედეები//ქვედა უბანი - იხ. გოცირიძეები.
ქვედეზა - საცალფეხო გზა ჩორდიხიდიდან ჩორდისაკენ (ჩორდი).
ქვედრულის გზა - გზა ჯეჯორა-ქვედრულის შესართავიდან ქვედეებამდე (ლუნდა).
ქვევრითავი - იხ. ქვევრიტავი.
ქვევრიტავი//ქვევრითავი - სახნავი ქანქახის მარჯვ. მხარეს, სადგისის ქალასა და ქვეთხილუანს შუა(გლოლა).
ქვეთხილუანი - სახნავი ქანქახის მარჯვ. მხარეს (გლოლა).
ქველიახო - საძოვარი ფოცხვრებში. ქველი პირსახელია (ლარი).
ქვემბოყო - უბანი ძველ გლოლაში, ბოყოსწყლის მარჯვ. მხარეს. შდრ.: ზემბოყო (გლოლა).
ქვემოეთი - იხ. ქვემუეთი.
ქვემო ვენახი - ვენახი ნამოსახლევის სერის კალთაზე (ლარი).
ქვემო მოხვეულები//განები - იხ. მოხვეულები// დახვეულები.
ქვემო ყანები - სათიბი ნამოსახლევის სერის კალთაზე (ლარი).
ქვემო შვირალა - ტყე შვირალის ქვემოთ (გლოლა).
ქვემუეთი//ქვემოეთი - საძოვარი შხივის მარჯვ. მხარეს, ზედა ძეგლევში (ძეგლვევი).
ქვესაკორი//ქვასაკორი - სასაფლაო ქვედეების შემოგარენში. ინფ.: "სიპ ქვას კორავდნენ, ე.ი. ჩამოაქრიდნენ გვერდებს და მისცემდნენ საჭირო ფორმას" (ლუნდა).
ქვესახლი - ვაკე-საძოვარი მუხუთებში (უწერა).
ქვეუბნები//ქოუბნები - სახნავები ბორჯანის მარჯვ. მხარეს (ცხმორი).
ქვეფუშტიეთი//ქოქუშტიეთი - უბანი ძველ გლოლაში (გლოლა).
ქვექვაბი - იხ. ქოქვაბი.
ქვიან(ეებ)ი - საძოვრები კვირიკაშვილების უბანში (ცხმორი).
ქვისათალა - სათიბი რუბოძალის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: "რბილი ქვებია და ითლება წირქვის ქვასავით" (ცხმორი).

ქვისათაღლმ წყალი - ბორჯანის მარჯვ. შენაკალი. იწყება ბაჯიხევში (ცხმორი).

ქვისათხარა - დაფერდება კვირიკა შვილების უბანში. ინფ.:
“წითელი ფერის სამშენებლო ქვიშა ამოაქვთ“ (ცხმორი).

ქვსადები - სათიბი თხილნარსა და ქურთუბანს შუა. აქ წისქვილის ქვებს მოიპოვებდნენ (ბაჯიხევი).

ქვი(ში)სადივარი - საძოვარი თენარის ღელის ნაპირას. თენარის ღელეს ჩამოაქვს ქვიშა (ჩორდი).

ქვიშულუკა - იხ. ქვაბულა.

ქვიშულუკეები - იხ. ქვაბულუკეები.

ქიტესას თრმოები - ტყე ორმოებში (ჩორდი).

ქიტუნეეჭალა - იხ. ზაქარეეჭალა.

ქლიავანა - ტყე ღარულის მარცხ. მხარეს (ღარი).

ქოლეთა - საძოვარი ქანქახის მარჯვ. მხარეს, ძველ გლოლაში (გლოლა).

ქოლოთა - ტყე-ფერდობები ბედლორის მარჯვ. მხარეს. ინფ.:
“ალბათ ქოლოთი ერქვა ადამიანს და ფლობდა“ (უწერა).

ქოლოსი - წმ. გიორგის სალოცავი ბორჯანის მარცხ. მხარეს, ქაპანასთან (ცხმორი).

ქორთი(ს)წვერი - მთა, ტყე, სათიბი სოფ. ქორთის საზღვართან (ცხმორი)

ქორთუბანი - სათიბი მუნიანი ყანის თავზე, ბაჯიხევის საზღვართან (ცხმორი).

ქორიბუდე - ქედი რიონის მარჯვ. მხარეს (პ. ლები, ქიორა).

ქორიბუდეთანი - ტყე ჯეჯორის მარცხ. მხარეს (ფსორი).

ქოუბნები - იხ. ქვეუბნები.

ქოქვაბი//ქვექვაბი - მღვიმე, სალოცავი ბოყოსწყლის მარცხ. მხარეს. ინფ.: “ქვაა გადმოხურული. ბოტკინით დაავადებული ბავში მოჰყავდათ და, თუ დაიძინებდა, განიკურნებოდა“ (გლოლა).

ქოქუშტიეთი - იხ. ქვეფუშტიეთი.

ქოჩერენთ სათიბი - სათიბი ველორში (ღები).

ქოჩერა - იხ. ქოჩორა.

ქოჩერია - ტყე, ბორცვი მარიქელის თავზე, ცხმორის საზღვართან (ბაჯიხევი).

ქოჩორა//ქოჩერა - მინდორი წოლის საზღვართან, ზებოლთის

თავზე. ინფ.: “ტყეა ქოჩორივით. წოლელები უწოდებენ
ნასერვალას“ (წმენდაური).

საქართველოს
გეოგრაფიული
სახელმწიფო

ქოჩორაგორა – ბორცვი ქოჩორასთან (წმენდაური).
ქოჩორა ტყე – ტყე ფოცხვრებში, წმენდაურის საზღვარზე (ლარი).
ქოხუნა – საძოვარი რიკაულის ქედზე, ღრუბლოტყის თავზე
(ნიგაზები).

ქრისტეშუფე//**თევრეშოს ქრისტეშუფე** – საყდარი თევრეშოში
(ღები).

ქუდართ – საკაურის მარჯვ. შენაკადი. ჩამოედინება საბუის სერის
კალთებიდან (ლაგვანთა).

ქურთუბანი – სათიბები ქურთუბნის სერზე (ბაჯიხევი).
ქურთუბნის სერი – სერი მელოვაკესა და წყაროებს შუა (ბაჯიხევი).
ქურნახი – ვაკე-სახნავი ქანქახის მარჯვ. მხარეს, ძველ გლოლაში
(გლოლა).

ქუხულუკეები – 1. საძოვარი ალპურ ზონაში. ინფ.: “ქვის ხულუკები
ჰქონდათ მწყემსებს“ (ღები); 2. იხ. ქვახულუკეები.

ღ

ღადისარი – მთა-სათიბები ბოცოსწყლის მარჯვ. მხარეს,
სინჯიგინასა და ჟიღდას შუა (გლოლა).

ღალაკუნას მინდორი – სახნავი ვათათანასთან. ეკუთვნოდა
ღალაკუნა გამყრელიძეს (ლარი).

ღალიანი – მინდორი ქვედა საკაოში (საკაო).

ღარი – სოფელი ღარულის ხეობაში, საკრებულოს ცენტრი
(სოფლები: ღარი, წმენდაური). ზ.დ. 940 მ. ქ. ონიდან 3 კმ.
საკრებულო შეიქმნა 1997 წელს (მანამდე ღარი შედიოდა
უწერის, ხოლო წმენდაური შეუბნის სასოფლო საბჭოში). ამ
წელს ღარში ცხოვრობდნენ: მეტრეველი – 30 კომლი,
ორდენიძე – 25 კომლი, არჩვაძე – 15 კომლი, ქელაძე – 15 კომლი,
სამხარაძე – 12 კომლი, მარკოიშვილი – 10 კომლი, ქელიძე – 9
კომლი, კაკრიაშვილი – 7 კომლი, მაისურაძე – 5 კომლი,
ხიდეშელი – 5 კომლი, ჩიხრაძე – 4 კომლი.

ღარიწყალი – 1. ღარულის მარჯვ. შენაკადი კვაჩის საზღვართან
(ლარი); 2. საძოვარი მიღმა უბანში (გომი).

ღარულა – რიონის მარცხ. შენაკადი სოფ. ღართან. სათავე აქვს

ოსეთის კავკასიონის კალთაზე. სიგრძე 27 კმ. (ლარი). წინამდებარე ლექსიკონში ტოპონიმის დეფინიციის შემდეგ მრავალ ფრჩხილებში მოქცეული "ლარულა" გულისხმობს, რომ სათანადო ობიექტი ლარულის ზემოთში მდებარეობს.

ღარულაობირები – ლარულისპირა სახნავეები კვაჩაში (ლარი).

ღასქინა – სახნავი, ნაკალოვარი ჭანჭახის მარჯვ. მხარეს, ძველი გლოლის განაპირას. ინფ.: "იტყვიან: ლასქინაში რომ თხილი დაბროწდებო (ე.ი. მოშწიფდებო), თიბვა გაკიპორქდებო (ე.ი. გაძნელდებო), რადგანაც ნამარიობვეს საერთოდ ბალახი გამაგრებულია (გლოლა).

ღაფთარი/ღაფთრები – სათიბი საბანაძეების უბანში (ლუნდა).

ღაფთრები – იხ. ლაფთარი.

ღებუკები – ტყე ზეციეთაში (ნაკიეთი).

ღებუვცეკი – უღელტეხილი რაჭის კავკასიონის ქედზე, კირტიშოსთან. სიმაღლე 3461 მ. ამ გზით ღებიდან დიგორში ერთ დღეში შეიძლება ჩასვლა (ჩვეშურა).

ღებულების ქიხები – იხ. ქვახულა.

ღები – სოფელი რიონის მარცხ. ნაპირას (რიონის ხეობის ბოლო სოფელი რიონი-ჩვეშურის შესართავიდან ჩრდილო-დასავლეთით, ნასოფლარ თევრეშოს ჩათვლით). საკრებულოს ცენტრი (სოფლები: ღები, გონა, პატარა ღები). ზ.დ. 1350 მ. ქ. ონიდან 35 კმ. სოფელში დგას შუა საუკუნეების მთავარანგელოზის ეკლესია; სოფლის მიდამოებში შემონახულია შუა საუკუნეებისავე ეკლესია "დედალვთისა" და ლობჯანიძეების საცხოვრებელი კოშკი. ღებსა და მის მიდამოებში მრავალგან აღმოჩნდა არქეოლოგიური ძეგლები, XVI-X სს. მეტალურგიული და სამთამადნო კერები, II-I სს. სამაროვნები, ადამიანისა და ცხენის ორმოსამარხები, ქვაყუთები... ადგ. ვარიანტი: დიდი ღები (შდრ.: პატარა ღები), დიდსოფელი (იშვიათად). ღების ძირძველი მოსახლენი არიან: გავაშლები, გობეჯიშვილები, ლობჯანიძეები ("ბაბუიშვილები": მჭედლიანთი, ნანუკიანთი, ჯაჯონთი, ჯოტეენთი და სხვ.). ალექსანდრე მეფის სიგელში (1432 წ.) აღნიშნულია, რომ საკუთრივ ღებში ცხოვრობს ორი აზნაური გიგაშვილი და 72 კომლი გლეხი, ხოლო ღებში შემავალ სოფლებში – 400 კომლი გლეხი. იხ. აგრეთვე რივნისთავი. დაბა ღებს ასახელებს ვახუშტი ბატონიშვილიც.

ღებითო(ები) - სახნავეები რიონის მარცხ. მხარეს, ღების საზღვართან. ეკუთვნოდა ღებს (ქიორა).

ღებითოს წყალი - წყარო ღებითოში (ქიორა).

ღელასველა - სახნავი რუჩუის მარჯვ. მხარეს (ფარავნეში).

ღელე - საძოვარი ჩვეშურის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: "ჩავარდნილი ტვაპია და ღელეს ვუწოდებთ"; "ღელე ვიწრო ჩალრმავებული ადგილია" (ქიორა).

ღელეები - 1. სახნავეები რუჩუის მარცხ. მხარეს, ფერდობებზე (ნიგავზები); 2. სახნავეები სიმონიანთ უბანში (გომი).

ღელევენახი - სახნავი ზედა უბანსა და ქვედა უბანს შუა (წმენდაური).

ღელეუნაგერა - იხ. უნაგერა.

ღელეფიცართა - ხევი ფიცართაში, ტვაპილელის მარჯვ. მხარეს (ცხმორი).

ღელეყანა - სახნავი ზოფხარელის მარჯვ. მხარეს (ხიდეშლები).

ღელეჯვარისა - ჩილორულის მარჯვ. შენაკადი. იწყება ჯვარისაში (ბაჯიხევი).

ღელიბოლო - სახნავი ჩადაბლებაზე რუჩუის მარცხ. მხარეს (ნიგავზები).

ღელ(ა)ყანა - სახნავი კიმოთელეთუბანში (გომი).

ღელუკა - სათიბი ოჭანურის მარჯვ. მხარეს (ფარავნეში).

ღელუჩა - ვეძა, საძოვარი გოცირიძეების შემოგარენში (ლუნდა).

ღერე - ფერდობები ქანჭახის მარჯვ. მხარეს, ტურბაზის პირდაპირ. იყოფა: გუტაიანთ ღერე (გუტაშვილებისა), ბერიეთყანები (ბერიშვილებისა), ბერიკეთღერე (ბიჭაშვილებისა), კვერანეღერე (ბიჭაშვილებისა), ბეთხოეღერე (ბეთხოშვილებისა), გეჩეთღერე (ბაკურაძეებისა) და სხვ. (გლოლა).

ღერის ტევრი - ტყე ღერეში (გლოლა).

ღესქე - მთა კედელას ქედზე, ლესქურის სათავესთან, ჯავის რ-ნის საზღვარზე. სიმაღლე 3426 მ. (შოვი).

ღესქური - ქანჭახის მარცხ. შენაკადი (შოვი).

ღეჯიუნჭალა - იხ. ზაქარეეჭალა.

ღვალვანა - მთა, დაღვერილას განშტოება (ბაჯიხევი, ჩორდი).

ღვალმეთი - სახნავი მზიურში. მოქცეულია ორ გორას შუა (გომრულა).

- დვანარეულა – სათიბები შხივანის მარცხ. მხარეს (ძეგლვევი).
- დვანე//ღვან(ებ)ი – ვენახები ფერდობებზე, რიონის მარჯვ. მხარეს.
ინფ.: “ღვანა, ღვანე არის წყლისაგან დაღარული ადგილი“
(უწერა, ნიგავზები).
- ღვან(ებ)ი – იხ. ღვანე.
- ღვანუკა – დავაკება ღვანეში (ნიგავზები).
- ღვანტი – საძოვარი საკაურის მარჯვ. მხარეს, კოზმანტეშოსა და
ზორიფარს შუა. ღვანტი ჩავარდნილი ადგილია (საკაო).
- ღვანტყანა – სათიბი ღვანტში (საკაო).
- ღვეირა – ვაკე ღვე(ი)რიწვერზე (უწერა).
- ღვე(ი)რიწვერი – ბორცვი გვერითულ-გომრულის წყალგამყოფზე
(უწერა).
- ღვთიშობელი – იხ. ყო(ვ)ლაწმინდა.
- ღვიონი – სათიბები ჭიბისრუს სათავესთან. იყოფა: ქვედა ღვიონი,
ზედა ღვიონი. ღვია მცენარეა (გლოლა).
- ღიღასველა – სახნავი რუჩუის მარჯვ. მხარეს (ფარავნეში).
- ღმარუთი – ტყე-ხევი მარიქელასა და სამზადობელას შუა, სადაც
გადის ღმარუთის დელე (ცხმორი).
- ღმარუთის დელე – იხ. ღმარუთი.
- ღმარულ(ებ)ი – საძოვარი ლეხნარის წყლის სათავესთან (ბაჯიხვევი).
- ღმარუ(ში) – ხევი, სათიბი ხიდშლების საზღვართან. “რო მოდის,
ღრმაა“ (საკაო).
- ღობანური – ტყე-საძოვრები ცონისწყალას მარჯვ. მხარეს
(ძეგლვევი).
- ღობილი – სახნავი შუა უბანას განაპირას (საკაო).
- ღოღვეთაშო – საძოვარი საკაურის მარჯვ. მხარეს. “ღოღვენთ
ნაქონია“ (ლაგვანთა).
- ღოღვეყანა – 1. სათიბი საბუეთის კალთაზე (ლაგვანთა); 2. სახნავი
დიდღელის მარჯვ. მხარეს (რივნისთავი).
- ღორაღეში – ტყე-საძოვრები ოჯანურის მარჯვ. მხარეს (ძეგლვევი).
- ღორთა – სათიბი ნამოსახლევის სერზე. ინფ.: “ტყეცაა მუხებისა
და ღორი ეტანება“ (ღარი).
- ღორტყავა – ტყე ბოლთასა და ხვრელიეთს შუა. ინფ.: “მოპარული
ღორი გაუტყავებიათ“ (წმენდაური).
- ღორღთა წყობა – ნამეწყრები, ღორღიანი ტყე-საძოვრები
სახაროს კალთაზე, დღვიორის მარცხ. მხარეს (გლოლა).

ღოღონაშთები – სახნავი კვათაში (გომი).

ღოში – ტყე-საძოვრები ლეხნარის წყლის მარჯვ. მხარეს (ბაჯიხევი).

ღროშეთი – ჩავაკება ნასახტრსა და კილაურას შუა (ბორცო).

ღრუბლო(ს)ტყე – ტყე რიკაულის ქედზე (ნიგაზები).

ღრჯამა – მთა-სათიბები კონდარულის სათავესთან (ჩვეშურა).

ღრჯამის სკორე – მყინვარი ღრჯამაში. ინფ.: “სკორე არის მუდმივი თოვლი, რომელიც არ დნება“ (ჩვეშურა).

ღრჯამისწვერი – ღრჯამის მწვერვალი (ჩვეშურა).

ღულთა//ნაშვეენთ ღულთა – სახნავი სოფლის განაპირას, ფერდობზე. ინფ.: “ნაშვეენთი ნიშნავს ნაშვეენის კუთვნილს. ნაშვეენთები არიან ლობჯანიძეები“ (ღები).

ღუნდა – სოფელი ცხმორის საკრებულოში, ჭეჯორის მარცხ. მხარეს, ვაკესა და მალლობზე. ზ.დ. 1100 მ. ქ. ონიდან 10 კმ. შემორჩენილია შუა საუკუნეებში აშენებული წმ. სამების ეკლესია. ესაზღვრება: დასავლეთით – სორგითი; სამხრეთით – ცხმორი, ფსორი. 1998 წელს ღუნდაში ცხოვრობდა მხოლოდ 10 კომლი. მათგან: საბანაძე – 4, გოცირიძე – 4 და სხვ. შესაბისად, სოფელში ორი დიდი უბანია (ერთმანეთისაგან მოშორებით): გოცირიძეების უბანი, საბანაძეების უბანი.

ღუნდის მთა – მთა ჭეჯორის მარცხ. მხარეს, ღუნდამდე (ღუნდა).

ღურღულა – 1. წყარო ველებში. გაყვანილია ღებში (გონა); 2. წყარო, დასახლება ზედა ქალებში. აქ ცხოვრობენ ლობჯანიძეები (ღები).

ღურშევი – ოსების ნასოფლარი ხამიჯაურის ხეობაში (შოვი).

ყ

ყაია – საძოვარი სოფლის განაპირას. ინფ.: “ყაიანიშნავს მიუვალ, საშიშ, ციცაბო ადგილს. ყაიებში მოვხვდით, იტყვიან, როცა გლახა ადგილია“ (ღები).

ყანთარი – გზისპირი ნაყურთან. “ყანთარი სასწორია. აქ მდგარა“ (ღები).

ყაფარა – კლდე ქვედა ვაკის თავზე. ინფ.: “დაყაფრებული ადგილია. სახურავიც შეიძლება იყოს ყაფარი, ე. ი. დაქანებული“ (ლაგვანთა).

ყაფრები – საძოვარი ნოწარულის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: “ყაფარი მაგარი აღმართია“ (ჭიორა).

- ყაწუნანატუხი – სათიბი თევრეშოში (ღები).
- ყაწუნუეგორ(იტ)ა – მთა-სათიბი ჩვეშურის მარჯვ. მხარეს, უბიას ზემოთ. ყაწუნენი გობეჯიშვილები ყოფილან (ღები, გონა).
- ყაჭამბალაველუკა – სათიბი დედაღვთისას გვერდით (პ. ღები).
- ყერენტა – ფერდობი სოფლის ცენტრში, სკოლასთან (საკაო).
- ყერთ – იხ. შემოქმედი.
- ყვაგური – ტყე-საძოვარი გორისბოლოში (გლოლა).
- ყვაბები – საძოვრები ბუბაში (შოვი).
- ყვაპი//ღღვიორას ყვაპი – საძოვარი ღღვიორის სათავესთან. ინფ.: “ყვაპი არის გობივით ჩავარდნილი ადგილი” (შოვი).
- ყვარ(ი)ჯანა – სახნავი ლათქიშორის მარჯვ. მხარეს, სოფლის თავზე (პ. ღები).
- ყვერული – სახნავი კვატაში, სადაც ოდესღაც ტყე მოუყვერავთ (ღარი).
- ყვითელა – სათიბი სოფლის შემოგარენში. მიწაა ყვითელი (ბაჯიხევი).
- ყვინუთის ქედი – სერი ჭანჭახის მარჯვ. მხარეს, ტურბაზის პირდაპირ (გლოლა, შოვი).
- ყვინილა – მინდორი ქურთუბანსა და საბუეს შუა (ბაჯიხევი).
- ყვარნიშო – ვაკე-საძოვარი ქორიბუდის კალთაზე. იყოფა: დიდი ყიარიშო, პატარა ყიარიშო (ჭიორა).
- ყვარნიშოთავი – საძოვარი ყიარიშოს თავზე (ჭიორა).
- ყო(ვ)ლაწმინდა//ღვთიშობელი – ეკლესია სოფლის ცენტრში, კურორტის ტერიტორიაზე (უწერა).
- ყოვნეფი – სახნავები რიონის მარცხ. მხარეს, სოფლის სამხრეთით (ჭიორა).
- ყოვნეფის ფარი – სათიბი ყოვნეფის თავზე (ჭიორა).
- ყორანბუდე //ყორნიბუდე – სათიბი მუხამეშში (პ. ღები).
- ყორანბწყალი – წყარო მთაგორაში, რიკლიკლდის გვერდით. ინფ.: “ამ წყაროსთან ხეებზე ყორნები სხდებოდნენ” (ცხმორი).
- ყორიანბალი – საძოვარი კაკასიგორის თავზე (ნიგავზები).
- ყორიან(ებ)ი – საძოვარი სოლოკეთის სერზე. იყოფა: ზედა ყორიანი, ქვედა ყორიანი. ინფ.: “ქვებია ბუნებრივად დახორილი. ამიტომაა ყორიანი” (ღუნდა).
- ყორისთავი – საძოვარი ველგძელასთან (უწერა).
- ყორნიბუდე – იხ. ყორანბუდე.

ყორღანი – მიჯნა, სასაზღვრო ყორე რიკაულზე, ნიგავზებისა და უწერის საზღვარზე (უწერა, ნიგავზები).

ყორყორღა(ან)ველი – სათიბი ბოდუურის მარცხ. მხარეს (ბორცო).

ყორღაანველი – სათიბი ქვედა ძეგლევში (ძეგლევი).

ყრუტა – 1. წყარო ლათქიშორის მარჯვ. მხარეს (პ. ლები); 2. სათიბი ჯვარიგორასა და ვარიდიგორას შუა (რივნისთავი).

ყრუტას უბანი – უბანი ყრუტასთან (პ. ლები).

ყურისა//ყურისეები – ტყე მაისურაძეების უბანში (ცხმორი).

ყურისეები – იხ. ყურისა.

უ

შაბიაშანი – ქიუხები რაქის კავკასიონზე, ჭანჭახის სათავესა და თბილისას შუა. ინფ.: “კლდეებია ლურჯი“ (შოვი).

შავაეთი//შავეეთი – ტყე-საძოვრები ელნეცაში, ჭანჭახის მარცხ. მხარეს (გლოლა).

შავვორები – სათიბები კობერიძეებისა და კვირიკაშვილების უბანს შუა, სადაც მიწაა შავი (ცხმორი).

შავვურეთისრუ – ბოყოსწყლის მარჯვ. შენაკადი. მოედინება ქამაქინიდან (გლოლა).

შავეეთი – იხ. შავაეთი.

შავი კლდე – სანადირო კლდეები გორიბოლოში (რივნისთავი).

შავი წყალი – ჩილორულის ერთ-ერთი მდგენელი (ბაჯიხევი).

შავიწყალი(ს)პირი – ტყე კობაურსა და ფხონიძეწყერას შუა (ბაჯიხევი).

შავდელიგორა – ბორცვი ძეგლევის საზღვართან (ბორცო).

შავყანის წყალი – წყარო გურულების უბანში (ცხმორი).

შავწყალი//შავწყალუკეები – წყარო ფართო ქალაში. ინფ.: “წყალი თეთრია, მაგრამ მოდის შავ ხავსში და შავად ჩანს“ (ხიდეშლები).

შავწყალუკეები – იხ. შავწყალუკა.

შავწყარო – 1. წყარო საწისქვილოწყლის მარცხ. მხარეს (ჭიორა);

2. წყარო შოდურის მარცხ. მხარეს. ინფ.: “კარგი სასმელი წყალია, ცივი, ხავსებში ამოდის და ამიტომაა შავწყარო“ (პ. ლები); 3. მთა, წყარო გადარეულას სათავესთან (რივნისთავი);

4. წყარო ქვედა ძეგლევში. ინფ.: “რომ გამოდის, შავი

- გეგონება“; “რომ დაასხამ, შავდება“; “შავწყაროს საერთოდ უწოდებენ ცივ და კარგ წყალს“ (ძეგლვევი).
- შავწყაროთგორი** – მთა გადარეულას სათავესთან (რივნისთავი).
- შალიკიანთ** – ტყე ფოცხრევის მთის კალთაზე (ცხმორი).
- შალიკიანთ ველი** – სათიბი საკაურის მარჯვ. მხარეს (საკაო).
- შალიკიანთ უბანი** – უბანი ქარახსასა და ზოფხარელას შუა. ინფ. “ცხოვრობენ შალიკიანთი, გვარად გუგეშაშვილები“ (მაქიეთი).
- შალიკიანთ ქალა** – იხ. ზაქარევექალა.
- შალიშვილივაკე** – დავაკება გვრივაკის გვერდით (ნიგავზები).
- შამელაური** – სახნავი მაქიეთის საზღვართან (საკაო).
- შარა** – სანახშო ზედაუბანში, ვაკეზე (წმენდაური).
- შარაბეული** – სახნავი კიმეთელეთუბანში (გომი).
- შარიყანა** – 1. სათიბი ზედა ძეგლვევში, ტბეთსა და ნაბოსლევს შუა (ძეგლვევი); 2. სახნავი ლათქიშორის მარცხ. მხარეს (პ. ლები).
- შატარულის ვაკე** – ტყე-სათიბები ღარის საზღვართან (წმენდაური).
- შაქარაახთ** – სამოვარი რუჩუიპირებში (ნიგავზები).
- შაქარტიანთები** – ყოფილი დასახლებული უბანი ზედა საკაოში. ინფ.: “ცხოვროდნენ შაქარტიანთები, გვარად გუგეშაშვილები არიან“ (საკაო).
- შახუნეფარები** – სათიბი ზედა სახაროში (ლები).
- შეისური** // **სეისური** – მთა, შოდის ქედის დას. განშტოება შეისურირუსა და ზოჯორის სათავეებთან. სიმაღლე 3126 მ. (რივნისთავი, ხიდეშლები).
- შეისურირუ** – რიონის მარჯვ. შენაკადი. გამოედინება შეისურიდან, კერძოდ, ლაფურის უღელტეხილიდან (რივნისთავი).
- შემოქმედი** // **ყერო** – სალოცავი ძველ გლოლაში. ინფ.: “შემოლობილია ყეროთი. ყერო არის ქვის ყორე“ (გლოლა).
- შე/შ/ხშული** – 1. კლდოვანი ვიწრობი, სადაც გადის გომრულა. ინფ.: “მისრულია მთა მთაზე. ამიტომაა შემხშული“ (გომრულა); 2. კლდოვანი ვიწრობი და ჩანჩქერი ღარულაზე (ღარი).
- შესავალი** – 1. მინდორი ქვედა საკაოში (საკაო); 2. სათიბი ოქანურის მარჯვ. მხარეს (ფარავნეში).
- შესავალი სადვალთ** – სადვალოს ნაწილი (ბაჯიხევი).
- შესახიცვაფი** // **შესახიწვაფი** – გზა, ტყეები შხივისწყლის ხეობაში. ინფ.: “ვიწრო გზაა და ხარები ერთმანეთს აწვებიან უღელში. ერთმანეთს რომ წაეტოვრდიან, ესაა შეხიცვა“ (ძეგლვევი).

- შესახიწვაფი - იხ. შესახიცვაფი.
- შეყრილი - რიონისა და ჩვეშურის შესართავი (ღები).
- შეხეთი - ტყე კიოთაქედის კალთაზე (ძეგლვევი).
- შეხერილი - ტყე-ხევი, სადაც გაედინება დღვიორა. იყოფა:
გამოღმა შეხერილი - ტყე-საძოვრები ხევის მარცხ. მხარეს, და
გაღმა შეხერილი - ტყე ხევის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: "შეხერილი
არის შექედებული, ვიწროდ შეჩხირული" (შოვი).
- შვალტა - სახნავი ზედა ძეგლვეში, შხივანაღელის ნაპირას
(ძეგლვევი).
- შვალტბოლო - სახნავი შვალტასთან (ძეგლვევი).
- შვარალა - სახნავ-საძოვრები ქანქახის მარცხ. სერზე, ქინკათა
ციხის ზემოთ (გლოლა).
- შთაღა - მთა სათიბ-საძოვრებით ხვარგულის სათავესთან, რაქის
კავკასიონის კალთებზე (ჩვეშურა).
- შთაღიკალთები - სათიბები შთაღის კალთებზე (ჩვეშურა).
- შთინი - საძოვარი ძველ გლოლაში, ბაკურევაკეს ქვემოთ (გლოლა).
- შიდაველა - საძოვრები შიდავლითავისერზე. იყოფა: ზედა
შიდაველა, ქვედა შიდაველა (ბაჯიხევი).
- შიდავლითავი - საძოვრები შიდაველას თავზე. იყოფა:
ლობჯანიძეების შიდავლითავი, დვალიძეების შიდავლითავი
(ბაჯიხევი).
- შიდავლი(თავი)სერი - სერი საძოვრებით ფოცხრევსა და
ფსონიმეწყერას შუა. ებმის საარჩვე კლდეს (ბაჯიხევი).
- შიდავლიწყალი - ჩილორულის მარცხ. შენაკადი. იწყება
შიდაველაში (ბაჯიხევი).
- შიდავლიწყარო - წყარო შიდავლიწყლის ნაპირას (ბაჯიხევი).
- შინაყანები - სახნავი შალიკიანთ უბანში (მაჭიეთი).
- შიოთა/შიოთეები - საძოვრები რუჩუის ზემოთში (ნიგავზები,
ფარავენში).
- შიოთეები - იხ. შიოთა.
- შიოს ახთ - სათიბი საკაურის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: "შიომ მოკათა"
(ლაგვანთა).
- შიოსკარი - უბანი ძველ გლოლაში. ინფ.: "უწინ აქ მხოლოდ შიო
ბელაშვილი ცხოვრობდა. მერე დასახლდნენ და უბნად იქცა"
(გლოლა).
- შიოს წყალი - წყარო შიოს ახოსთან (ლაგვანთა).

- შითწყალი – წყარო ზედა კილოში. ინფ.: “მიუგნია შიორეხვიაშვილს“ (ქიორა).
- შიუკაბთისლისთავი – სათიბი უბიას თავზე (გონა).
- შიუკაჭაღა – რიონის ჭალა რუბოძალს ქვემოთ (ღები).
- შიუნაანთი/შიუნაანთ უბანი – მეტრეველთა მიკროუბანი წინა უწერაში (უწერა).
- შიუნაანთ უბანი – იხ. შიუნაანთი.
- შიზორეები – ვაკე-ფერდობები რიონის მარცხ. მხარეს (ქიორა).
- შკვერა – ტყე-ფერდობები ვაკისუბნის თავზე (ღარი).
- შოდა – შოდის ქედის უმაღლესი მწვერვალი. სიმაღლე 3609 მ. შოდის წმინდა გიორგი და შოდელი მოხსენიებული იყო ღების მაცხოვრის ეკლესიაში გასული საუკუნის 30-იან წლებამდე დაცული ხატების წარწერებში. ადგილობრივნი შოდას მთლიანად რიონ-საკაურის წყალგამყოფ ქედსაც უწოდებენ. შოდა დასახლებულ ადგილად მოიხსენიება ალექსანდრე მეფის 1432 წლის სიგელში. იხ. შოდის ქედი.
- შოდა-კედელას ქედი – კავკასიონის მთავარი წყალგამყოფი ქედის განშტოება ონის რ-ნში. ლეჩხუმის ქედს გამოეყოფა ლუხუნისწვერთან. სიგრძე 56 კმ. რიონის ხეობა ყოფს ორ ნაწილად: შოდის ქედი მდებარეობს რიონის მარჯვ. მხარეს, ხოლო კედელას ქედი – რიონის მარცხ. მხარეს.
- შოდის ქედი – რიონ-საკაურის წყალგამყოფი ქედი ქიუხებითა და სანადირო-სამძვრებით. იყოფა: დიდი შოდა, პატარა შოდა (ონის რ.)
- შოდურა – რიონის მარჯვ. შენაკადი. იწყება შოდის ქედის კალთაზე. სიგრძე 7 კმ. (3. ღები).
- შოვი – სოფელი გლოლის საკრებულოში, ჭანჭახის ხეობაში. ზღვის დონიდან 1520 მ. ქ. ონიდან 30 კმ. შოვი კლიმატურ-ბალნეოლოგიური კურორტიცაა სანატორიუმებითა და დასასვენებელი სახლებით.
- შომი – დავაკება ჩვეშურის ნაპირას, საროკავიდან 1,5-2 კმ-ზე (ღები).
- შომის ხიდი – ხიდი მდ. ჩვეშურაზე (ღები).
- შორუთა – ვაკე-სახნავეები რიონის მარცხ. მხარეს, ჟამიერეთში, მეტრევესა და ციხიგვერდს შუა (უწერა).
- შორუთიწყალი – რიონის მარცხ. შენაკადი (უწერა).

შოფშალო//შოფშოლო – სახნავი გოგრიქიანების შემოგარენში (ჩორღი).

შოფშოლო – იხ. შოფშალო.

შოშაანველი – სათიბი სანაჩხლიქედის თავზე (ბორცო).

შოშა(ნა)ნატეხები – საძოვარი ქარახსასა და რისინეს შუა, ნასკევრის თავზე (მაჭიეთი).

შოშე(ე)თი – იხ. შოშეთები.

შოშეთები//შოშე(ე)თი – ფერდობები ჩვეშურის მარჯვ. მხარეს, დიდ სახოლსა და ფიცარეებს შორის. აქ აღმოჩენილია ძვ. წ. III-I საუკუნეების სამაროვნები, ორმოსამარხები (ღები).

შოშიანთეული – სახნავი კვატაში (ღარი).

შოშიანთ უბანი – უბანი გომრულის მარჯვ. მხარეს. “შოშიანნი მეტრეველები არიან“ (ჯინჭვისი).

შოშ(ი)ტაახო – საძოვარი თხელიშის თავზე (ხიდშელები).

შოშუნაანთი//ბეჟიანთ(ებ)ი – უბანი ქვედა საკაოში (საკაო).

შრალხვეი – იხ. რიკაულისრუ.

შრატუნაწყლები – საძოვარი ორღელუკეებს ქვემოთ. ინფ.: “შრატი წყალი ამოდის, თბილი, არ სვამენ“ (ბორცო).

შტკინიეთი – ტყე-მინდვრები ილინეს მარცხ. მხარეს, შხელის თავზე (გლოლა).

შუა ანეული – საძოვარი ჯვარიგორსა და რუთავს შუა (რივნისთავი).

შუა ახო – 1. სათიბი ზედა საკაოში (საკაო); 2. საძოვარი მზისეების თავზე (ხიდშელები).

შუა ახოსთავი – სათიბი შუა ახოსთან (საკაო).

შუა გორა – გორა, საძოვარი ცვარაეთსა და სახაროს შუა (გლოლა).

შუა ეწერი – იხ. ეწერი//ეწრები.

შუაეალაჭიმა – ველი, საძოვარი სახაროში (გლოლა).

შუა მზიური – ტყე მზიურში (საკაო).

შუა ნასკევრა – საძოვარი (მაჭიეთი).

შუა სანადირო გზა – იხ. სანადირო გზა.

შუა სკორე – ხევი-მყინვარი ღრჯამაში, კილოს ბოლოზე. ინფ.: “სკორე არის მუღმივი თოვლი, რომელიც არ დნება“ (ჩვეშურა).

შუა სხალი – სახნავი კვატაში (გომი).

შუატანები – სათიბი საკაურის მარჯვ. მხარეს, ვერძირუსა და

სატალახერუს შუა. ინფ.: “შუატანი არის შუა ადგილი”
(ხიდშლები).

შუა ტყე – ტყე კედელასა და ტყუილეთს შუა (ღარი).

შუა ტყისათიბი – სათიბი ოქანურის მარჯვ. მხარეს (ფარავენეში).

შუა უბანა – უბანი ზედა საკაოსა და ქვედა საკაოს შუა (საკაო).

შუა უბანი – 1. სოფლის ნაწილი ზედა უბანსა და ქვედა უბანს შუა (ქიორა); 2. უბანი ტბეშოსა და ქებაძეებს შუა (ბორცო).

შუა უბანი/შუა ჭალა – უბანი სოფლის ჩრდ.-აღმ. ნაწილში, რიონის მარცხ. ნაპირას (ღები).

შუა უნაგერა – იხ. უნაგერა.

შუა ქედუნა – სერი სათიბებით ლოდორულის მარჯვ. მხარეს (ქიორა).

შუა დელე/საყორნის დელე – დელე ოქანურის სათავესთან. ინფ.:
“სამი დელეა. ეს შუაა” (ძეგლევე).

შუა ჭალა – იხ. შუა უბანი.

შუა ხოფითო – იხ. ხოფითო.

შხვის(ებ)ი – საძოვარი მახუნჯაგის მარცხ. მხარეს, ზედა ძეგლევში (ძეგლევე).

შხელი – მინდორი ქანჭახის ნაპირას, რიონისპირიდან 1,5-2 კმ-ზე (გლოლა).

შხელის სალოცავი – სალოცავი შხელში, სადაც მდგარა ხის ეკლესია და იმართებოდა შხელიობა ახალი წლის შემდეგ (გლოლა).

შხიანთურა//შხიენტურა – საკაურის მარჯვ. შენაკადი. გამოედინება ცხომიდან (საკაო, ხიდშლები).

შხიენტურა – იხ. შხიანთურა.

შხივანა – სკინტაროს შენაკადი. მოედინება სკაველიდან (ძეგლევე).

შხივები – საკაურის მარცხ. შენაკადი გაბშულაში (ხიდშლები).

შხივი – 1. საძოვარი და მთისწყლის შენაკადი (ბაჯიხევი); 2. წყალვარდნილი გომრულაზე. ინფ.: “შხივია. წყალი გადმოშხივის” (გომრულა).

შხივი/შხივისწყალი – რიონის მარჯვ. შენაკადი. მოედინება ზედა ძეგლევიდან. ინფ.: “ერთგან დიდი შხივი ჩამოდის” (ნაკიეთი, ძეგლევე).

შხივითავი – შხივისწყლის ზემოთი (ძეგლევე).

შხივისწყალი – იხ. შხივი/შხივისწყალი.

შხივქვაბულა//**შხივქვაბუნა** – საძოვარი ოქროყანასა და გორგოლიას შუა (ბაჯიხევი).

შხივქვაბუნა – იხ. შხივქვაბულა.

შხივქვაბუნას წყალი – ლეხნარის წყლის შენაკადი. სათავეს იღებს შხივქვაბუნაში (ბაჯიხევი).

შხიროლ(ებ)ი – სათიბები შხიროლურის მარცხ. მხარეს (ჭიორა).

შხიროლური – რიონის მარჯვ. შენაკადი. ერთვის ლოდორულის შესართავიდან ქვემოთ 2 კმ-ზე (ჭიორა).

ჩ

ჩაბალაყა – საკაურის მარც. შენაკადი. სათავეს იღებს რიონ-საკაურის წყალგამყოფ ქედზე, გაედინება შეისურსა და ბუძგორს შუა (ხიდშლემბი).

ჩაბალახა – 1. მთა საძოვრებითა და სანადიროებით. ებმის შოდის ქედს. აქედაე რიონისაკენ გაედინება შოდურა, ხოლო საკაურისაკენ – ხოჯორა. ინფ.: “მთა ჩაბალახს მოგვაგონებს შეხედულებით” (პ. ღები, ხიდშლემბი).

ჩაგათი – სათიბები ბოყოსწყლის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: “რატომ ეწოდება, არ ვიცი, მაგრამ თივაა ძნელი ჩამოსატანი და ამაზე უთქვამთ ლექსი: „ჩაგათს მთიბლობა, ლომთა გმირობა“ (გლოლა).

ჩაგარანთო – საძოვრები ხოლსა და საწისქვილოწყალს შუა. იყოფა: დიდი ჩაგარანთო, პატარა ჩაგარანთო (ჭიორა).

ჩაგელვენგაკე – სათიბი ჩვეშურის მარცხ. მხარეს (ჭიორა).

ჩაგელვენთ უბანი – უბანი სოფლის ცენტრის (სანახშოს) დასავლეთით (ჭიორა).

ჩაკიდულა – სათიბი მაისურაძეების უბანში. ინფ.: “დამრეცია, ფერდობზე ჩაკიდული” (ცხმორი).

ჩალაურა – ტყე ფარავნეშის მთაზე (ფარავნეში).

ჩალაძეები – ერქვა უბანს ტბეშოსთან (ბორცო).

ჩალეეთეულა – სათიბი მუხამეშში (პ. ღები).

ჩალტყყანა – სახნავი ღუნდის მთის კალთაზე. ინფ.: “მიწაასუბუქი, ჩალტე” (ღუნდა).

ჩანარიკოდი//**საარჩვე კლდე** – ტყე და მაღალი კლდე მთისწყლის სათავესთან (ბაჯიხევი).

- ჩარკვიანის ველი – სათიბი საკაურის მარცხ. მხარეს (ლაგვანთა).
- ჩარკვიანის ვენახები – ვენახი ჩარკვიანის ველთან (ლაგვანთა).
- ჩარკვიანის მისახვევი – ლესორის გზის მონაკვეთი. ინფ.:
“ჩარკვიანი იყო ინჟინერი, ვინც გაიყვანა გზა ბარიტის
საბადოებისაკენ“ (ჩორდი).
- ჩასავალა – 1. საძოვარი მიღმა უბანში (გომი); 2. სათიბი და გზა-
გადასასვლელი კიოთაქედის ბოლოს (ბორცო, ძეგლვევი).
- ჩასავალი/ჩასავლები – ბუჩქნარი (ლარი).
- ჩასავლები – იხ. ჩასავალი.
- ჩასახტომი – სანადირო საარწივიძირში (რივნისთავი).
- ჩატყეყენა – იხ. ზაქარეჟალა.
- ჩატყყანა – სათიბი გოცირიძეების უბანში. ინფ.: “მსუბუქი მიწაა,
ჩითვით“ (ლუნდა)
- ჩაფენა – ტყე, გორა კვირიკაშვილების უბანში (ცხმორი).
- ჩაღვენტილა – სახნავი ზეციეთაში. ინფ.: “ჩაღვენტილი არის
ჩალრმავებული ადგილი ფერდობზე“ (ნაკიეთი). შდრ. ლვანტი.
- ჩაჭობვილა//ჩაჭუხვილა – ტყე, საძოვარი შხივთან. ინფ.: “მეხს
დაურტყამს და ჩაჭუხვილა“ (ბაჯიხვევი).
- ჩაჭუხვილა – იხ. ჩაჭობვილა.
- ჩდილები – 1. საძოვრები ღარულის მარცხ. მხარეს (ლარი); 2. სათიბი
ზეხენიერში (პ. ლები); 3. სათიბი ღრჯამაში (ჩვეშურა).
- ჩდილედენა – იხ. ედენა.
- ჩდილთეთრი – სათიბი ჩელტიხიდულის ზემოთ (რივნისთავი).
- ჩდილი – 1. ფერდობები გომრულის მარცხ. მხარეს (ჯინჭვისი, გომი);
2. ტყე სახაროს კალთიდან კვერნალიშამდე (უწერა).
- ჩდილიწვერი – მთისწვერი დაღვერილაზე (ბაჯიხვევი).
- ჩდილნაკიეთი – სოფლის ნაწილი კობორის ძირას, რიონიდან
ზეციეთამდე. ჩრდილიანი ადგილია (ნაკიეთი).
- ჩდილორთ – ლოროს ნაწილი ბუძგორის წყლის მარცხ. მხარეს
(ხიდეშლები).
- ჩდილსანარცხე(ები) – სათიბები სანარცხეში (ჩვეშურა).
- ჩდილუკა – სათიბი ღრომეთსა და სოფლის ცენტრს შუა (ბორცო).
- ჩდილციხია – იხ. ციხია.
- ჩელტიხიდულა – ჩელტის ხიდი ბერალირუზე. ამ ხიდზე გადის
(მ)ხვრელიეთოს გზა (რივნისთავი).
- ჩეჭებიანთები//ჭეჭებიანთები//ივანიანთები – უბანი. ინფ.: “ივანე

იყო ხიდეშელი. მისი შთამომავლები მოგვიანებით გადმოსულან ქველვეიდან და უწოდებიათ ჩვენი ბიჭებიანთები. აქედან მივიღეთ ჩეჭებიანთები“ (ხიდეშლები).

ჩვეშო – ვაკე-ნასახლარები ჩვეშურის ორივე მხარეს, ხვარგულის შესართავთან. ალექსანდრე მეფის სიგელში (1432 წ.) მოიხსენიება როგორც ჩუშო (გონა).

ჩვეშურა – რიონის მარცხ. შენაკადი (გონა, ლები) . მოედინება რაჭის კავკასიონიდან. შუა წელზე მდებარეობს სოფ. გონა და მისი ნაწილი ჩვეშო. ჩვეშურის მდგენლებია: კირტიშული (მარცხ.) და დომბურული (მარჯვ.). ჩვეშურის ხეობაში აღმოჩენილია ძვ.წ. XVI-X საუკუნეების მეტალურგიული და სამთამადნო კერები (ჩვეშოში, ქვაციხურაში, ხვარძახეთში, ჭყორნალში).

წინამდებარე ლექსიკონში „ჩვეშურა“ გამოყენებულია იმ ტოპონიმთა და მიკროტოპონიმთა მისათითებლად, რომელთა მიერ სახელდებული ობიექტები ჩვეშურის აუზში მდებარეობენ (სოფ. გონისა და ლების ტერიტორიების გამოკლებით).

ჩიბაურ(ებ)ი – სათიბი ჩდილნაკიეთში (ნაკიეთი).

ჩიბაურის წყალი – ღელე. ჩამოდის ჩიბაურში (ნაკიეთი).

ჩიბთური – სახნავი ქვედა საკაოში (საკაო).

ჩიღორ(ებ)ი – ვაკე-სახნავები ჩიღორულის ნაპირას (ბაჯიხევი).

ჩიღორის კაროკანა – იხ. კაროკანა.

ჩიღორის ღელე – იხ. ჩიღორულა.

ჩიღორის წყალი – იხ. ჩიღორულა.

ჩიღორულა//ჩიღორის ღელე//ჩიღორის წყალი – ჩორდულის ზემო წელი. მდგენლები გამოედინებიან რაჭის ქედიდან, კერძოდ, დაღვერილადან (მარჯ. მდგენლები) და ფხონიდან (მარცხ. მდგენლები). ესენია: : ფხონიმეწყერა, შავი წყალი, ლესორის წყალი და სხვ. მდინარე ჩამოივლის მელაურას, ბოსლებს, წყალთაშუას, თაფლიან კლდეს და ამის ქვემოთ ეწოდება ჩორდულა. ქსე-ს II ტომში (იხ. ბაჯიხევი) შეცდომით დასახელებულია როგორც ჩიღორისღელე (ბაჯიხევი). იხ. ჩორდულა.

ჩინებულარი – სათიბი საბანაძეების უბანში (ლუნდა).

ჩირგისწყარო – წყარო, შიდავლიწყლის შენაკადი. ინფ.: “ჩირგი გადაქრილი ხის ძირია“ (ბაჯიხევი).

- ჩიტაღლაძეების გაღმა ახთ** – სათიბი (ღარი).
- ჩიტაური** – ტყე ქ. ონის თავზე (წმენდაური).
- ჩიტეკვერცხა** – ხევი, საძოვარი დიდრუს მარჯვ. მხარეს (ბორცო).
- ჩიქვილაური** – სახნავი ბორჯანის მარცხ. მხარეს (ცხმორი).
- ჩიქვილიყურა** – საძოვარი სოფლის შემოგარენში. ინფ.: “სამკუთხაა ჩიქილის ყურივით“ (ბაჯიხევი).
- ჩინინაური** – ტყე ღარის საზღვართან (წმენდაური).
- ჩინინაურიღელე** – ღარულის შენაკადი (წმენდაური).
- ჩინხაეთადგილი** – სერი ილინეს მარჯვ. მხარეს. ეკუთვნოდათ ჩინხაშვილებს (გლოლა).
- ჩინხვა//ჩინხვი** – მთა-საძოვრები ბოყოსწყლის მარჯვ. მხარეს ინფ.: “ჩინხვი ნაძვია ერთგვარი“ (გლოლა).
- ჩინხვი** – იხ. ჩინხვა.
- ჩინხვის გადმოსავალი** – გზა ჩინხვაში (გლოლა).
- ჩიხორა** – 1. ტყე კვაჟის საზღვართან, ნაკრებავას ზემოთ (გომი); 2. საძოვრები საბუეთის კალთაზე. იყოფა: ზედა ჩიხორა, ქვედა ჩიხორა (ლაგვანთა, საკაო).
- ჩიხორის წყალი** – საკაურის მარჯვ. შენაკადი (საკაო).
- ჩილუჩა** – სათიბი სამათროსა და ნასაღორვეს შუა. ინფ.: “მიჩოჩავს, ნელ-ნელა იწვეს დაბლა“ (გომრულა).
- ჩობაღლაჭაღლა//ჩოფალაჭაღლა** – ვაკე ჩვეშურის მარჯვ. ნაპირას, სადაც ჰესი იყო. ჩობაღლა პირსახელია (ღები).
- ჩონჩხა** – სანადიროები ჩხოჭაში, ალპურ ზონაში. ინფ.: “დაკბილულია, ე.ი. დაჩონჩხილია“ (შოვი).
- ჩოხეენთი** – სათიბი ველორში (გონა).
- ჩორდი** – სოფელი ცხმორის საკრებულოში, ჩორდულის მარჯვ. მხარეს, გორგოლიების მთის ძირას. ზ.დ. 1260 მ. ქ. ონიდან 15 კმ. წყაროებში პირველად მოიხსენიება XV ს-ში (ქსე). სოფლის განაპირას შემორჩენილია შუა საუკუნეების ეკლესიის ნანგრევები. 1991 წლის მიწისძვრის შემდეგ ჩორდულები გადასახლდნენ კვაშიეთის საკრებულოში და შექმნეს სოფელი ახალი ჩორდი.
- ჩორდის გზა** – გზა ჩორდულის ხეობიდან ზედეებამდე (ღუნდა).
- ჩორდიხიდი** – ხიდი ჭეჯორაზე. გზა გადის სოფელ ჩორდისაკენ (ჩორდი).
- ჩორდულა** – ჭეჯორის მარცხ. შენაკადი ფსორის აღმოსავლეთით.

ჩაუვლის სოფ. ჩორდს დასავლეთით. ზემო წელზე ეწოდება ჩილორულა (ჩორდი, ლუნდა). კარტოგრაფიულ რუკებსა და "საქართველოს სსრ გეოგრაფიულ სახელთა ორთოგრაფიულ ლექსიკონში" (თბ., 1987) ეს მდინარე აღნიშნულია როგორც ჩილორისღელე, ხოლო ქსე-ში – როგორც ჭილორისღელე. იხ. ჩილორულა.

ჩორია – სათიბი მულუნასა და ზედვაკეს შუა (ბაჯიხევი).

ჩორუში – ერქვა უბანს საკაურის მარჯვ. მხარეს. ამჟამად სათიბებია (მაჩიეთი).

ჩოფალაჭალა – იხ. ჩობალაჭალა.

ჩოჩეველი – საძოვარი სახაროს ქვემოთ (გლოლა).

ჩოხადაშწვარა – სათიბი გოჭიკაღის ღელის ნაპირას. ინფ.: "ყანას ყარაულობდა ვილაცა და ჩოხა დაწვია" (საკაო).

ჩ(რ)დიღშიქინა – იხ. მიქინა.

ჩ(რ)დიღციხა – იხ. მიქინა.

ჩუგრეულა – სახნავი ღარულის მარჯვ. მხარეს, საკვირაოს გვერდით (ღარი).

ჩუკვერი – სათიბები საკაურის მარჯვ. მხარეს. იყოფა: ზედა ჩუკვერი, ქვედა ჩუკვერი (საკაო).

ჩუკვრისხევი – საკაურის მარჯვ. შენაკადი (საკაო).

ჩუკვრიჭალა – ჭალა საკაურისა და ჩუკვრისხევის შესართავთან (საკაო).

ჩუბინთსაბძელა – ერქვა საბძელს სოფლის ცენტრში (ღები).

ჩურეები – იხ. (მ)ჩურეები.

ჩუტია – სათიბი ვაკისუბანში, შკვერის გვერდით. ინფ.: "ფიცხელი ადგილია და გამოჩუტულია" (ღარი).

ჩუშო – იხ. ჩვეშო.

ჩუხა – ტყე-საძოვრები ჩუხისრუს ორივე მხარეს (გლოლა).

ჩუხისრუ – ბოყოსწყლის მარჯვ. შენაკადი. მოედინება ქამაქინიდან (გლოლა).

ჩუხტუნა – სანადირო, გადასასვლელი ზოფხითურის სათავიდან ჩრდ. ოსეთში (რივნისთავი).

ჩხითართ – ხევი ნაკიეთის საზღვართან (ძეგლევი).

ჩხითართღელე – რიონის მარცხ. შენაკადი (ძეგლევი).

ჩხოკიყანა – სათიბი საყდრიყელის კალთაზე (ჩორდი).

ჩხოტი – სათიბები (ფსორი).

- ჩხოჭა – მთა-საძოვრები ჩხოჭურის სათავესთან (შოვი).
- ჩხოჭური – ჭანჭახის მარცხ. შენაკადი კურორტ-შოვის ტერიტორიაზე (შოვი).
- ჩხრიაახთი – საძოვარი ნასაკირვეთან (ძეგლვევი).
- ჩხუტეუნველა – სათიბი ზეხენიერში (პ. ღები).
- ჩხუტეუნლვეკნარი – იხ. ლეკნარი.

6

- ცალუღელა – ფერდობი ჩვეშურის მარჯვ. მხარეს, ჩობალაჭალის თავზე. ინფ.: “ცალუღელა ხარით ხნავდნენ, რადგან ორი ხარით ვერ მიუღდებოდნენ” (ღები).
- ცარცებიანი – სახნავეები (ფსორი).
- ცარცისწყალი – წყარო მთაგორის სერის კალთაზე, სადაც თაბაშირის ქანებია (ცხმორი).
- ცელითები – საძოვარი და ორი ტბა ცელითთან (ღუნდა).
- ცელითი – წყარო ცხმორის საზღვრის სიახლოვეს. ჩაყვანილი იყო ზედეებში (ღუნდა).
- ცეცონი – სათიბი ცეცონის სერზე. ინფ.: “ცეცონი ცერა ფერდობია” (ჩვეშურა).
- ცეცონის სერი – სერი კოდნარულასა და საწყვეტელარუს შუა (ჩვეშურა).
- ცეცხლაური – საძოვარი ნიგავზეების საზღვართან (ფარავნეში).
- ცვარაეთი//ცვარეთი – მთა-სათიბები ჭიბისწყლის სათავესთან (გლოლა).
- ცვარეთი – იხ. ცვარაეთი.
- ცვარისრუ – ჭანჭახის ორი მარცხ. შენაკადი. ერთია ქვედა ცვარისრუ, მეორე – ზედა ცვარისრუ (შოვი).
- ცივღელე//ცივღელისწყალი//ცივღელისრუ – ოჭანურის მარჯვ. შენაკადი (ძეგლვევი).
- ცივღელისრუ – იხ. ცივღელე.
- ცივღელისწყალი – იხ. ცივღელე.
- ცივწყალა//ცივწყალუკა – წყარო ბოდეურის მარცხ. მხარეს (ბორცო).
- ცივწყალუკა – იხ. ცივწყალა.
- ცივწყალუკები – წყარო სათომესთან (ჭიორა).

- ცივწყარო – წყარო გომრულის მარცხ. მხარეს (ჯინჭვისი).
- ცინცილაშვილები – მიკროუბანი მაისურაძეების უბანში (ცხმორი).
- ცისათანა//ციცათანა – სახნავი ზედგორისასთან (ცხმორი).
- ციცა//ციცუკა – სათიბი რუს სათავესთან. იყოფა: ზედა ციცა, ქვედა ციცა. ინფ.: “ციცინათელა იცის. იქნებ ამიტომ დაარქვეს“ (ბაჯიხევი).
- ციცაბა – ტყე, საძოვარი მზიურში, გვერდუნთან. ინფ.: “მართლაც ციცაბა არის. ისეთი ქარაფია, თუ გადავარდა საქონელი, გომრულამდე ჩავა“ (გომრულა).
- ციცათანა – იხ. ცისათანა.
- ციციკანატყე – სათიბი შთალაში (ჩვეშურა).
- ციცუკა – იხ. ციცა.
- ციხე – ნაციხარი ციხეთუკანში (ჯინჭვისი).
- ციხეები – 1. ვაკე-კლდეები რიონის მარჯვ. მხარეს, მუზრულისა და ბელლორის შესართავეებს შუა. ინფ.: “დიდი ისტორია აქვს: ჰქონია სათვალთვალო კოშკი და გვირაბით ჩასასვლელი რიონში. სვანები იყვნენ თურმე მეციხოვნეები“ (უწერა); 2. ჭიუხები რაჭის კავკასიონზე, მამისონის უღელტეხილის დასავლეთით (შოვი).
- ციხეთუკან(ი) – სათიბი უწერის საზღვართან, რიონის მარცხ. მხარეს (ჯინჭვისი).
- ციხეთქვეში – იხ. გვერდყანა.
- ციხია – 1. შთა-სანადიროები ლოროსა და მუხამეშს შუა. ინფ.: “დაციხულივით აღის მთის წვერი“ (ხიდეშლები); 2. ციხესავით აზიდული მწვერვალი ჯვარიქედში. აქ დაღუპულა ცნობილი მონადირე ივანე ქვაციხელი. ერთ-ერთ კლდეს ეწოდება ჩდილციხია. ინფ.: “ციხე აღარსადაა, მაგრამ ჰგავს კი“ (ჩვეშურა).
- ციხიგვერდი – ტყე-ფერდობები ქამიერეთში (უწერა).
- ციხიგორა – 1. გორა ნაციხარით წინა უწერაში (უწერა); 2. ბორცვი რუჩუის მარცხ. მხარეს (ნიგავზები).
- ციხიგორი – ბორცვი რუჩუის მარჯვ. მხარეს. აქ ერთგან ნაციხარია (ფარავნეში).
- ციხიეები – სათიბები ნოწარულის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: “ციხე აქ აღარსადაა. რატომ ჰქვია, არ ვიცით“ (ქიორა).
- ციხიკარი – ბორცვი რიონსა და სოფლის ცენტრს შუა. ინფ.:

“ამბობენ, რომ ეს არის ღების პირვანდელი დასახლება. მაცხოვრის ეკლესიაც აქ იყო და მერე გადაიტანეს ცენტრში” (ღები).

ციხიკარის უბანი – უბანი სოფლის ცენტრში, ციხიკართან (ღები).
ციხი(ი)სგორი – მთა ჩვეშურის მარცხ. მხარეს. ოფიციალურ ლიტერატურაში ეწოდება ჭიორის მთა (ჭიორა).

ციხიძრითავი – სათაფლიის კლდის ნაწილი. ინფ.: “ამის თავზე კლდეებია ციხესავით” (ჩორდი).

ციხკისერი – საძოვარი, გამოქვაბული ციხიძრითავთან (ჩორდი).

ციხკისრისთავი – საძოვარი ციხკისრის თავზე (ჩორდი).

ცოდვიწყალა – წყარო ბორჯანის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: “ცოტაა წყალი. ალბათ ამიტომ ჰქვია” (ცხმორი).

ცოძარერუ – წყარო ზეხენიერში (პ. ღები).

ცოძარეული – სათიბი ზეხენიერში (პ. ღები).

ცონა – ტყე-საძოვრები ლიქყიეთის თავზე (ძეგლევე).

ცონისწყალა//ცონისწყლისრუ – ოქანურის მარჯვ. შენაკადი (ძეგლევე).

ცონისწყლისრუ – იხ. ცონისწყალა.

ცუდრუკა – ღელე მოსაყართან. ინფ.: “წვიმების დროს აღიდდება და სახიფათოა. ამიტომაც ცუდი” (ჭიორა).

ცხემლათანა – ტყე (ფსორი).

ცხემლიწყართ – იხ. (რ)ცხემლიწყარო.

ცხენიზურგა – 1. საძოვარი ღარულის მარჯვ. მხარეს (ღარი); 2. სახნავი გომრულის მარცხ. მხარეს, ჩდილში. ინფ.: “აქვს ცხენის ზურგის ფორმა” (ჯინჭვისი); 3. ტყე ქვედა ძეგლევში, ოქანურის მარცხ. მხარეს. ინფ.: “აზნექილია ცხენის ზურგივით” (ფარავენეში).

ცხენიზურგავერძა – წყარო ცხენიზურგაში (ფარავენეში).

ცხენისაგორავა – ქედი სკოდორულსა და ბელლორს შუა (უწერა).

ცხენისზურგა – ბორცვი, საძოვარი მზიურში, ციცაბასთან. ინფ.: “ცხენის ზურგივით ბორცვია” (გომრულა).

ცხენისზურგუკეები – სათიბი შოდურა-მუხამეშის წყალგამყოფზე (პ. ღები).

ცხენი(ს)ზურგული – ტყე ზესველსა და თხილნარას შუა (ბაჯიხევი).

ცხენიწყალუკა – წყარო ჩაგელაანთ უბანში (ჭიორა).

ცხვარეულა – მინდორი სოფლის თავზე (ნიგავზები).

ცხმორი – სოფელი ჯეჯორის მარცხ. მხარეს, საკრებულოს ცენტრი (სოფლები: ცხმორი, ბაჯიხევი, ფსორი, ღუნდა, ჩორდი და ნასოფლარი ლესორა). სოფლის ძირითადი ნაწილი გაშენებულია ბორჯანის მარჯვ. მხარეს, მალლობზე. ზ.დ. 1260 მ. ქ. ონიდან 10 კმ. საისტორიო წყარებში გვხვდება ცხმორი ფორმითაც (გ. ბოქორიძე). 1998 წელს ცხმორში ცხოვრობდა 60 კომლი. მათგან: მაისურაძე – 26, კობერიძე – 21, კვირიკაშვილი – 6, გურული – 3 და სხვ.

ცხმორის გზა – გზა ქვედებიდან ცხმორისაკენ (ღუნდა).
ცხომი – მთა საკაურის მარჯვ. მხარეს. საზიარო გადამშთან და ქვებართან. აქედან გამოედინება ვერძირუ (ხიდეშლები).
ცხრათავიანი წყარო – წყარო შოდურის მარჯვ. ნაპირას, ჭალაში. ინფ.: “ბევრგან ამოდის, შეიძლება მეტიც იყოს“ (პ. ლები).
ცხრათავი(წყარო) – წყარო დომბურაში, წითლიძირთან. ერთვის კვაიშურიჩუს. ინფ.: “კლდეზე ცხრაგან გამოდის, ზუსტად მაქვს დათვლილი“ (ლები).
ცხრაქედუნეები – ბორცვები ღარულის მარჯვ. მხარეს (ღარი).

ძ

ძაღლისაყარაული – დავაკება ნაფეტვარასთან (პ. ლები).
ძაძურა – სამოვარი ბორჯანის მარცხ. მხარეს (ცხმორი).
ძეგეულა//ძეგოულა – უბანი რიონის მარჯვ. მხარეს. ჩამოსახლებულან ძეგლევნიდან 1954 წ. (ნაკიეთი).
ძეგლევნი – ნასოფლარი უწერის საკრებულოში, ოქანურის მარჯვ. მხარეს, მალლობზე. რიონისაგან გამოყოფს ჭალანაკიეთი. დაცარიელდა 1972 წელს. იყოფა: ქვედა ძეგლევნი//ხიდეშელაქედი – ვაკე-ზეგანზე, ოქანურის მარჯვ. მხარეს (აქ ცხოვრობდნენ: ხიდეშლები, ტოგონიძეები, ჩიხრაძეები, ბენდელიანები, ჯაფარიძეები), და ზემო უბანი//ზედა ძეგლევნი – ბორცოს საზღვართან, კიოთას ქედამდე. ძეგლევნი მოიხსენიება ვახუშტი ბატონიშვილის “აღწერაში“: ხოლო ონის პირდაპირ, რიონის ჩრდილოთ, მთის კალთასა შინა, მალლა არს დაბა ძეგლევნი... ამას ზეით ერთვის საქორიას ხევი რიონს ჩრდილოდამ“.
ძეგლევის წყალი – მცირე მდინარე ქვედა ძეგლევში. გამოედინება ნაველავასა და გიბალეურს შუა (ძეგლევნი).

- ძვეთულა – იხ. ძეგულა.
- ძეწნარა – სათიბი ოქანურის მარჯვ. მხარეს (ფარავნეში).
- ძეწნაროგურდი – სათიბი ბორჯანის მარცხ. მხარეს (ცხმორი).
- ძეწნები – საბანაო ღარულაზე (ღარი).
- ძველაზო – სათიბი მბლავეანის მარცხ. მხარეს (ცხმორი).
- ძველი გლოლა – იხ. ძველი სოფელი.
- ძველი სასაფლაო – მიტოვებული სასაფლაო გორგოლიასა და ლესორას შუა (ჩორდი).
- ძველი სოფელი//ძველი გლოლა – სოფლის ძველი დასახლება ქანჭახის მარჯვ. მხარეს. აქაა უბნები: შიოსკარი, ჯვარიყანა, ქვემბოყო, ქვეფუშტიეთი (გლოლა).
- ძვირები – სათიბები ხვრელიეთოს კალთაზე, ზოფხითურის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: “ძვირად ითიბება, ე.ი. ხანდახან“ (რივნისთავი).
- ძვირი – სათიბი თევრეშოში (ღები).
- ძითთანა – საძოვარი ნაჯოგვარის ხევში (ფსორი).
- ძითონთაფი – საძოვარი ძირთანის თავზე (ფსორი).
- ძირისა – სათიბი ნაჯოგვარის მარცხ. მხარეს. ინფ.: “ძირიდან აკრავს სოფელს“ (ფსორი).
- ძირისახლი – სათიბი ძირისახლის უბნის განაპირას (პ. ღები).
- ძირისახლის უბანი – უბანი სოფლის ვაკე ნაწილში (პ. ღები).
- ძირისისბოლო – სახნავი ძირისასთან (ფსორი).
- ძოძირა – სათიბ-სახნავები გოგრიჭიანების ქვემოთ (ჩორდი).
- ძოწო//ძოწუები – ტყე მიქუჭაძეების განაპირას (ჩორდი).
- ძოწოსუკანი – სახნავი ძოწოსა და საყდრიყელს შუა (ჩორდი).
- ძოწოწვერი – მთა ძოწოს თავზე (ჩორდი).
- ძოწუები – იხ. ძოწო.
- ძრიწელა – ტყე-სათიბები ბუბისწყლის მარცხ. მხარეს. ინფ.: “ბევრი იცის ცირცელა, ანუ ქნავი“ (შოვი).

წ

- წაბთა – სახნავი სიმონიანთ უბნის თავზე (გომი).
- წაბლები – ტყე საყდრიყელსა და საცრიცას შუა (ჩორდი).
- წალკოტი – ერქვა უბანს ზედა ძეგლევში (ძეგლევში).
- წარბენილა – დაქანებული ვაკე ძველ გლოლაში, ქვექუშტიეთთან. “წარბენილი ნიშნავს დაქანებულს, მარხილი რომ გააქანებს ცხენსა თუ ხარს“ (გლოლა).

- წახნისი – ტყე კვირიკაშვილების უბანში (ცხმორი).
- წედურისეული – ვენახი ზედა უბანში. ინფ.: “ნაყიდი აქვთ წედისელებისაგან“. წედური, რა თქმა უნდა, წედისელს ნიშნავს (წმენდაური).
- წესლიდელე/წესნიდელე – სათიბი ჭიროლთან (გონა).
- წესნიდელე – იხ. წესლიდელე.
- წვენითანა – იხ. მწვანეთანა.
- წვერი – საბუეთის მწვერვალი, სათიბი ქუდაროს სათავესთან (ლაგვანთა).
- წვერიდელის რუ – იხ. რუთაშუა.
- წვერუკა – ბორცვი ნაკიეთის საზღვართან (ჯინჭვისი).
- წვერხმელა – ტყე ცხომის კალთაზე. ინფ.: “ბებერი ხეებია და წვერი უხმება“ (ხიდეშლები).
- წვერხმელის მუავე წყალი – ვეძა წვერხმელაში (ხიდეშლები).
- წვრიდეები – სახნავეები რიონის მარცხ. მხარეს (ჭიორა).
- წიალა – სათიბი. ინფ.: “ცუდი ამოსავალი იყო. ბილიკი იყო საწიალო“ (ფსორი).
- წიახი – 1. საძოვარი ჩხოჭურის მარცხ. მხარეს (შოვი); 2. ტყე-სათიბები ლობჯანიძეების განაპირას (ბაჯიხევი).
- წიახის ვეძა – ვეძა წიახთან (შოვი).
- წიახისთავი – სათიბი წიახის თავზე (ბაჯიხევი).
- წითელა – სათიბი კვატაში. ინფ.: “ერთგან იდგა წითელი მსხლის ხე“ (გომი).
- წითელა/წითელეები – სახნავეები ლეწინში (ჭიორა).
- წითელათანი – სათიბი სოფლის დას. ნაწილში (ფსორი).
- წითელაყელა – სახნავეი გორმანის თავზე. ინფ.: “ყელი არის შევიწროებული ადგილი“ (პ. ლები).
- წითელაყელი – ტყე-ფერდობი ნარღვევისრუს მარცხ. მხარეს, სოფელსა და სალაშქროს შუა. ინფ.: “ყელი არის ვიწრო ველი ტყეში“ (ლები).
- წითელაყელის წყალი – წყარო წითელაყელაში (პ. ლები).
- წითელეები – 1. ტყე ბასუკაანთ უბანში. ინფ.: “ბუჩქებია წითელი“ (საკაო); 2. იხ. წითელა.
- წითელი – იხ. წითლები.
- წითელი/დომბურის წითელი – მთა დომბურაში (ჩვეშურა).
- წითელი ქვა – საბანაო ღარულაზე, საკვირაოსთან (ღარი).

- წითელშთა – მთა ჭანჭახისა და ბუბისწყლის წყალგამყოფზე-
სიმაღლე 2691 მ. (შოვი).
- წითელშთის დელუკა – ჭანჭახის მარჯვ. შენაკადი (შოვი).
- წითელშიწუნავაკე – საძოვარი სოფლის ჩრდ.-აღმ. ნაწილში
(ნიგავზები).
- წითელწყალუკა – ჩორღულის მარცხ. შენაკადი (ფსორი).
- წითელხიდი – 1. ხიდი ჭანჭახზე. გზა გადადის ღურშევიდან
კავილეებისაკენ (შოვი); 2. იხ. რკინის ხიდი.
- წითლაურა – საძოვარი საბანაძეების უბანში, სადაც მიწაა წითელი
(ღუნდა).
- წითლები – კლდეები კირტიშოში (ჩვეშურა).
- წითლები//წითელი – კლდე ბუძგორში (ხიდეშლები).
- წითლიკოდიძირი – იხ. წითლიძირი.
- წითლისგობი – წყარო, წითლისწყლის სათავე (ბაჯიხევი).
- წითლისწვერი – ციხიას მწვერვალი წითლის თავზე (ხიდეშლები).
- წითლისწყალი – ჭალებებისწყლის შენაკადი (ბაჯიხევი).
- წითლიძირი//წითლიკოდიძირი – მთა-სათიბები ფორხიშულის
სათავესთან. წითელ კლდეებს ჩაუვლის (ღები).
- წინ(ა)უწერა – დიდი უბანი რიონის მარჯვ. მხარეს, მუშუანიდან
ბელლორამდე (უწერა).
- წინა შოდა//პატარა შოდა – შოდის დადაბლებული განშტოება
(საკაო, ხიდეშლები).
- წინეთი – საძოვრები ოჯანურის მარჯვ. მხარეს, ქვედა ძეგლევში
(ძეგლევი).
- წინეთთავი – ტყე წინეთში (ძეგლევი).
- წ(ი)ნოლე – სათიბი ნამოსახლევის სერზე. ინფ.: “წნოლი მცენარეა,
აქ ქაობია და ხარობს“ (ღარი).
- წინფიჟორეთი – სახნავი ჟიჟორეთში (ღარი, ნაკიეთი).
- წინწყილა//წინწყილეები – წყარო ღვანების თავზე. ინფ.:
“გამოყვანილია სოფელში. მოწინწყილობს, წვეთ-წვეთად
გამოდის“ (ნიგავზები).
- წინწყილეები – იხ. წინწყილა.
- წინჭალა – იხ. ჭინჭალა.
- წირწყილა – 1. წყარო ლანდიენტ უბანში. ინფ.: “ცოტა მოდის,
მოწირწყილებს“ (მაჟიეთი); 2. წყარო ჯოხაძეებში (ფსორი).
- წირწყილა//წირწყილეები – წყარო ჟამიერეთში, ციხიგვერდის
თავზე (უწერა).

წიწკილები – იხ. წირწკილა.

წისქვილკარი – სახნავი საწისქვილოწყლის ნაპირას (ჭიორა).

წიფე(თე)ველა – სახნავი მეწყრების თავზე, ნაკიეთის საზღვართან (ლარი).

წიფლარა – წყარო სოფლიყანის გვერდით (ნიგავზები).

წიფლარი – 1. სათიბი თოფისასროლიასა და ნატეხებს შუა (მაჭიეთი); 2. სათიბი ჩდილში (გომი).

წიფლარივაკე – დავაკება წიფლარის ქვემოთ (ნიგავზები).

წიფლიკოდისწყალი – იხ. წიფლიკოდისწყალი.

წიფლიკოდისწყალი // (მ)წიფლიკოდისწყალი – რიონის მარჯვ. შენაკადი. ერთვის შხიროლურის შესართავს ქვემოთ (ჭიორა).

წიფლიკოდიძირი – გზის მონაკვეთი რიონის მარჯვ. მხარეს, წინა უწერასა და ბელლორს შუა (უწერა).

წიფლარუ – ხევი, ვენახი ჰობორაში (გომი).

წიფლიწყარო – წყარო, საძოვარი ტყეთაშუასა და ფატართას შუა (ბაჯიხევი).

წიქარანაწოლი – ტყე ზედა უბნის თავზე. ინფ.: “ხარი წიქარა დაიკარგა და მთელი ზამთარი აქ ნაძვებში იწვა“ (წმენდაური).

წიხვარგა // ქიხვარგა – ქიუხები ხვარგულის სათავესთან. აქედან არის გადასასვლელი დიგორში. ინფ.: “ოსური სახელი უნდა იყოს. ხვარგა ოსურად ნიშნავს სანოვაგეს“ (ჩვეშურა).

წკნელეთი – სათიბი წკნელეთისრუს ნაპირას (რივნისთავი).

წკნელეთისრუ – ზოფხითურის მარცხ. შენაკადი (რივნისთავი).

წლუები – 1. ტყე-ველები ჩვეშურის მარცხ. მხარეს (ჭიორა); 2. ტყე-ფერდობები მზისეების თავზე. დაპყურებს სოფელს. ინფ.: “წლუ არის მოუხერხებელი ადგილი, დაღარული და შუროებიანი“ (ღები).

წლუ(ნი) – საძოვარი წლუნის ქედზე (უწერა).

წლუნის ქედი – მთა ქოლოთასა და ლავლაზიარს შუა (უწერა).

წმენდაური – სოფელი ღარის საკრებულოში, ჯეჯორასა და ღარულას შუა, ქ. ონის თავზე. ზ.დ. 960 მ. ქ. ონიდან 1 კმ. 1997 წ. გამოეყო შეუბანს და შეუერთდა ღარის საკრებულოს. ესაზღვრება: წოლა, ღარი, ქ. ონი. შედგება ორი ძირითადი ნაწილისაგან – ზედა უბანი (ზებოლთის კალთაზე) და ქვედა უბანი – ქ. ონის საზღვართან. 1997 წელს ცხოვრობდნენ: რაზმაძე – 26 კომლი, ჩიხრაძე – 5 კომლი და სხვ.

- წმინდა გიორგი** – 1. ნაცხარი ქილოლაქედზე (ხიდულეები); 2. ნაეკლესიარი რიონის მარცხ. მხარეს, კლდეზე (უწერა); 3. სასათლაო შხივის მარცხ. მხარეს (ძეგლევეი) და სხვ.
- წმინდა ველეხი** – 1. სათიბი კატიწვერის ძირში. ინფ.: “სათიბს ბუჩქი არ ურევია. ამიტომაა წმინდა“ (უწერა); 2. ალპური საძოვრები ნოწარულის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: “ნოწარის ვაკემდე ჩამოდის სუფთა, ანუ წმინდა, ფარები“ (ქიორა).
- წმინდაველეხის დელე** – იხ. დიდლელე.
- წმინდა ველი** – სახნავი კვათაში (გომი).
- წმინდა მარიამი** – ნიში რჩომის ქედზე (უწერა).
- წოხა** – სახნავი, საძოვარი რივნისპირებში (ღები).
- წოხისთავები** – ტყე წოხისრუს აუზში (ღები).
- წოხისრუ** – რიონის მარცხ. შენაკადი. ჩამოედინება ჯვარიგორიდან ღები-თევრეშოს გზაზე (ღები).
- წუმწუბიჭალა** – იხ. წუნწუბიჭალა.
- წუნწუბიჭალა//წუმწუბიჭალა** – ტყე-სახნავეები ოქანურის მარცხ. ნაპირას, ნესტიან ჭალაში (ფარავნეში).
- წყალთაშუა** – 1. საძოვარი ჩილორის წყალსა და ჭალეების წყალს შუა (ბაჯიხევი); 2. მინდორი ორდინიძეების უბანში. ინფ.: “ღარულის კუნძულია. ამიტომაა წყალთაშუა“ (ღარი).
- წყალთაშუა//ორთაწყალთაშუა** – საძოვარი ბუბისწყლის სათავესთან, თბილისას გვერდით (შოვი).
- წყალმაჭარა** – წყარო რიკაულის ქედზე, ღრუბლოტყესთან (ნიგავეები).
- წყალფენილა** – წყარო, სათიბი ჩილორულის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: “მინდორშია და გზაზეა დაფენილი, გაშლილი“ (ბაჯიხევი).
- წყალქვეშისწყალი** – ღელე. ქვედა ძეგლევეიდან ჩაედინება ნაკიეთში (ნაკიეთი, ძეგლევეი).
- წყალშო** – სათიბები გასახვრიელში (წყალი არცაა), სოფლის ბორცვიან ნაწილში (პ. ღები).
- წყალშოსაქანელი** – შურო წყალშოში. ინფ.: “შეშას ჩამოყრიდნენ, დააქანებდნენ“ (პ. ღები).
- წყალწითელი** – სახნავეები ჩორდულის მარცხ. მხარეს (ფსორი).
- წყართ** – წყარო საკაოს საზღვართან (მაჭიეთი).
- წყართოგზა** – გზა ზებოლთაში (წმინდაური).
- წყართები** – 1. საძოვარი შოშ(ი)ტაახოსა და საუსხიას შუა. აქ

რამდენიმე წყაროა (ხიდეშლები); 2. საძოვარი ოქანურის ზემოთში (ძეგლვევი).

წყართები//წყარუები – ტყე-სათიბები მზითივაკესა და ქურთუბანს შუა (ბაჯიხევი).

წყართთავი – საძოვარი სავლედურაში. ინფ.: “წყარო ამჟამად არსადაა. იყო და ერქვა „სავლედურას წყალი“ (ბორცო).

წყართთავის უბანი – უბანი სოფლის ცენტრში (ღები).

წყართთანა – ვენახი მიღმა უბანში, ერთ მცირე წყაროსთან (გომი).

წყართთანი – სათიბი ნამოსახლის სერზე, წყაროსთან (ლარი).

წყაროკდე – საძოვარი სკოდორულის მარჯვ. მხარეს (უწერა).

წყაროსთავის უბანი – უბანი ლათქიშორის მარჯვ. მხარეს (პ. ღები).

წყართფარი – 1. საძოვარი ზოფხითურის მარცხ. მხარეს (რივნისთავი); 2. სათიბი ოქანურის მარჯვ. მხარეს (ფარავნეში).

წყართფარისრუ – იხ. საწყვეტელასრუ.

წყართქედი – სერი, ტყე ლათქიშორის მარჯვ. მხარეს (პ. ღები).

წყართწყალი – წყარო ბათინაურსა და გორაყანას შუა. ინფ.: “წყაროს წყალი ხის გობიდან გადმოდიოდა“ (ლაგვანთა).

წყარუები – იხ. წყაროები.

წყე(ი)თელა – საძოვარი ჭეჯორის მარცხ. მხარეს (ღუნდა).

წყისები – იხ. წყისერი.

წყისური//წყისები – სახნავი მბლავანის მარჯვ. მხარეს (ცხმორი).

წყლები – სათიბი ბოდუურის მარცხ. მხარეს. ინფ.: “წყაროები და ადგილს ჰქვია“ (ბორცო).

წყლითავი – ვაკე, საძოვარი ქეზაძეების აღმ-ით (ბორცო).

წყლიძირი – 1. საძოვარი საკაურის მარცხ. ნაპირას, გომანთასთან (საკაო); 2. სახნავი ზეხენიერის ნაპირას (პ. ღები).

წყლის სათავე – დიდირუს ზემო წელი, სადაც რამდენიმე წყაროა (ბორცო).

ჭ

ჭადა(რ)ქვეში – სათიბი საბანაძეებსა და გოცირიძეებს შუა. ინფ.: “ამის ზემოთ ფერდობზე ჭადა სოკო იცოდა“ (ღუნდა).

ჭადორაყანა – სათიბი ჯვარიგორის კალთაზე (ღები).

ჭავლისღელე – ტყე სახაროში (გლოლა).

ჭალა – იხ. რიონისპირი.

- ჭალათანა** – სათიბი ჭაპანასა და ჭილოვანს შუა (ცხმორი).
- ჭალანაკიეთი** – სოფლის ნაწილი რიონის მარჯვ. ვაკეზე (ნაკიეთი).
- ჭალაყანა** – სათიბი ჩილორულის ნაპირას (ბაჯიხევი).
- ჭალეები//რივნისპირები** – ჭალა-ვაკეები რიონის მარცხ. ნაპირას, ლების დასახლებასა და თევრეშოს შუა: იყოფა: ქვედა ჭალეები – რაც ლების უბანიცაა და ზემო ჭალეები – რიონის დინების მიხედვით ზემოთ მდებარე (ლები).
- ჭალეები//ფერმის ჭალეები** – სახნავები ღარულის მარჯვ. მხარეს (ღარი).
- ჭალეების კაროკანა** – იხ. კაროკანა.
- ჭალეების წყალი** – ჩილორულის მარჯვ. შენაკადი. ქმნის ნაქერვალას წყლის, რუსა და რიყისწყლის შეერთება (ბაჯიხევი).
- ჭალთა** – საძოვარი რიკაულის ქედზე (უწერა).
- ჭალიბოლო** – სახნავი ღარულის ქალის გვერდით (ღარი).
- ჭალისყანები** – უბანი კორუხსა და ებრაელების უბანს შუა, მთის ძირას. უწინ სახნავები ყოფილა (ონი).
- ჭალნარეები** – დავაკება საყავრექედის აღმ. კალთაზე (ჭიორა).
- ჭალნარიანი** – სათიბები ზეხენიერში. “ესაა ქარიანი, ე.ი. ჭაობიანი ადგილი“ (პ. ლები).
- ჭალუკეები** – სახნავები რიონის ჭალაში (პ. ლები).
- ჭალუკეები//ქარუკეები** – სათიბი, დავაკება ნაკანაფევთან. ინფ.: “მცირე წყაროა ერთგან. მდინარე ახლოს აღარსადაა“ (გომრულა).
- ჭანჭახი** – 1. რიონის მარცხ. შენაკადი. გასდევს გზა მამისონის, ანუ კარაუგომის, უღელტეხილისაკენ (ჩიჩხვის გავლით). სიგრძე 27 კმ-მდე. ჭანჭახი ეწოდება მყინვარსაც მდინარის სათავესთან. იშვიათი ვარიანტებია: ჭანჭახის წყალი, შვირალის წყალი. ვახუშტი ბატონიშვილი ამ ჭანჭახს თავის “აღწერაში“ გლოლისხვეად მოიხსენიებს: “ქიდროთას ზეით მიერთვის რიონს აღმოსავლიდამ გლოლის ხევი. აქა ძეს რიონზედ ხიდი“ (გლოლა, შოვი); 2. ჩვეშურის მარჯვ. მდგენელი (ჩვეშურა).
- ჭანჭახისწვერი** – მწვერვალი რაჭის კავკასიონის მთავარ ქედზე. სიმაღლე 4462 მ.
- ჭანჭახის წყალი** – იხ. ჭანჭახი.
- ჭანჭრობი** – სათიბი ნასალორეში (გომრულა).
- ჭაობა** – სათიბ-სახნავები ქუდაროს მარჯვ. მხარეს (ლაგვანთა).

- ჭაბანა – სათიბი ქილუან(ებ)თან (ცხმორი).
- ჭარათანები – სათიბები მთაგორაში (ცხმორი).
- ჭარათანის წყარო – წყარო ჭარათანებში (ცხმორი).
- ჭარები – 1. საძოვარი საკაურის მარჯვ. მხარეს (ლაგვანთა); 2. სათიბი კვაჭაში (ლარი); 3. საძოვარი ლესორაში (ცხმორის საკრ.); 4. სათიბი ხვრელიეთსა და სადვალოს შუა (ბაჯიხევი).
- ჭარი – 1. სათიბი ბალთაყანაში. ინფ.: “ჭარი არის ჭაობიანი, საქონელი რო დეფელობა და ველარ ამოდის“ (ნიგავზები); 2. საძოვარი ზედდების შემოგარენში (ლუნდა).
- ჭარისბოლო – სახნავი ფოროსთან (ლარი).
- ჭარიტყე – ტყე ტვაპიღელის სათავესთან (ცხმორი).
- ჭარიქვაბი – საძოვარი გორიბოლოში (რივნისთავი).
- ჭარუკა – ტყე, საძოვარი ჭარუკაწყლის სათავესთან (ლუნდა).
- ჭარუკაწყალი – ჭვავორის მარცხ. შენაკადი (ლუნდა).
- ჭარუკეები – იხ. ქალუკეები.
- ჭედელიშო – საძოვარი ფერდობი სავლედურასა და ბერიშვილებს შუა (ბორცო).
- ჭედაყანა – იხ. მჭედლიანყანები.
- ჭელიანახო – საძოვარი ნაძვნარში (ხიდეშლები).
- ჭელიძეების უბანი – უბანი რიონისა და ღარულის შესართავთან (ლარი).
- ჭენტისა//ჭენქისა – კლდე, საძოვარი რიონის მარცხ. ნაპირას, ბინულეების პირდაპირ (ჭიორა).
- ჭენტისეები – ტყე რიონის მარცხ. მხარეს, ნოწარულის სამხრეთით (ჭიორა).
- ჭენქისა – იხ. ჭენტისა.
- ჭენჭები – სათიბი ნაჯოგვარის სათავესთან. წყლიანი ადგილია (ფსორი).
- ჭერული – სათიბი დამადუნაწყალსა და გვალველს შუა (ბაჯიხევი).
- ჭეჭებიანთები – იხ. ჩეჭებიანთები.
- ჭიბი – ტყე-სათიბები ჭანჭახის მარცხ. მხარეს, საგლოლოდან 3-4 კმ-ზე (გლოლა).
- ჭიბის გადასავალი – გზა-გადასასვლელი ჭიბისთავში (გლოლა).
- ჭიბისთავი – ბორცვი ჭიბის თავზე (გლოლა).
- ჭიბისრუ//ჭიბისწყალა – ჭანჭახის მარცხ. შენაკადი. გამოედინება სახაროსა და ცვარეთს შუა (გლოლა).

ჭიბისწყალა - იხ. ჭიბისრუ.

ჭიდოლაქედი//ჭიდოლი//ჭითილა - ვაკე-მთა ხოჯორისა და საკაურის შესართას შიგნით. ინფ.: "ჭი მოფერებითი მიმართვაა. იტყვიან: ქვე ჭი, რაც გენაცვალეს ნიშნავს. დოლა მომრგვალებული და ამალღებული ადგილია" (ხიდეშლები).

ჭიდოლი - იხ. ჭიდოლაქედი.

ჭიდროთა - ხევი სკოდორულის მარცხ. მხარეს. ინფ.: "მჭიდრო, ანუ ვიწრო ადგილია, ალბათ ვიწროთა ერქვა". ალექსანდრე მეფის სიგელში (1432 წ.) ჭიდროთა მოხსენიებულია როგორც დასახლებული ადგილი. ვახუშტი ბატონიშვილი აღნიშნავს, რომ გლოლისხევის შესართავს ქვემოთ "ჭიდროთა არს ციხე მცირე, რათა ვერ ვიდოდნენ მთის კაცნი თვინიერ მის ციხისა" (უწერა).

ჭიდროციხე - ციხე საგლოლოს ქვემოთ, რიონის მარცხ. მხარეს (უწერა).

ჭითილა - იხ. ჭიდოლაქედი.

ჭილთვანი//ჭილუან(ებ)ი - სათიბები მთაგორის კალთაზე (ცხმორი).

ჭილუან(ებ)ი - იხ. ჭილოვანი.

ჭინკათა ციხე - სერი ჭანჭახის მარცხ. მხარეს. ინფ.: "ჭინკები ცხოვრობდნენ" (გლოლა).

ჭინჭალა - სამოვარი გომრულის მარჯვ. ნაპირას (გომი).

ჭინჭალა//წინჭალა - ტყე-ჭალები რიონის მარცხ. მხარეს, თევრეშოს ზემოთ (რივნისთავი).

ჭინჭალა//ჭინჭალეები - ჭალა რიონის მარცხ. ნაპირას, გაღმაურებში (უწერა).

ჭინჭალეები - იხ. ჭინჭალა.

ჭინჭალის ხიდი - ხიდი რიონზე, ჭინჭალასთან (უწერა).

ჭინჭრიღელე - ბორჯანის შენაკადი (ცხმორი).

ჭიორა - სოფელი, საკრებულო რიონის ხეობაში. ზ.დ. 1360 მ. ქ. ონიდან 25 კმ. მთავარი დასახლება რიონის მარცხ. მხარესაა. სოფელი გრძელდება რაჭის კავკასიონის სამხ. კალთაზე. შემონახულია შუა საუკუნეების კოშკი - საცხოვრებელი სახლი და ორი ეკლესია. სოფლის უბნებია: ქვედა უბანი, შუა უბანი, ზედა უბანი, მახარეენთი, კიკუენთ უბანი (კიკუენი რეხვიაშვილები არიან), მღვდლიანთ უბანი და სხვ.

გადმოცემით, ჰივერ “გაჭირვებული” სვანური სიტყვაა და სოფლის სახელწოდებაც მასთანაა დაკავშირებული. ჰიორა პირველად მოიხსენიება ალექსანდრე მეფის სიგელში, რომელიც 1432 წელსაა შედგენილი. ამ დროს აქ 16 კომლი გლეხი სახლებულა. ვახუშტი ბატონიშვილის “აღწერის” მიხედვით, ჰიორა არის “დაბა მოზღუდვილი და კოშკოვანი, გოდლოვანი”.

ჰიორელთა მეწყერი - ფერდობი ჭანჭახის მარცხ. მხარეს, ღურშევს ქვემოთ. ინფ.: “ჰიორლები მოდიოდნენ თურმე ოსეთიდან, სადაც სამუშაოდ იყვნენ და აქ მეწყერს დაუხრჩვია” (შოვი).

ჰიორისმთა - იხ. ციხი(ი) სგორი.

ჰიორჭალა - რიონის ქალა ჰიორაში.

ჰიქეურ(ებ)ი - სათიბები ჰიქეურის დელის სათავესთან. იყოფა: ახოჰიქეური, ბოლოჰიქეური, ბერუას ჰიქეული, გვერდიჰიქეული, ვაკე ჰიქეური, მაღალი ჰიქეური (ჩორდი).

ჰიქეურის დელე - ჯეჯორის მარცხ. შენაკადი (ჩორდი).

ჰიშკარი - მინდორი ჩვეშურის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: “გზა იყო გადაკეტილი და გონაში არ უშვებდნენ უსაშვებოდ, როცა მოლიბდენის წარმოება იყო” (გონა).

ჰნავი - სანადიროები ჩხოტაში, ალპურ ზონაში. ინფ.: “ტყვა. ჰნავი არცაა და მაინც ასე ჰქვია” (შოვი).

ჰობთორა // ჰობთორის უბანი - უბანი სოფლის დას. ნაწილში, ჯინჭვისის საზღვართან (გომი).

ჰობთორის უბანი - იხ. ჰობორა.

ჰონიშური - სათიბი შოდის ქედზე, ჰონიშურის წყლის სათავესთან (ჰიორა).

ჰონიშურის წყალი - რიონის მარჯვ. შენაკადი /ჰიორა).

ჰოროფა - ვაკე-სათიბი შოდას ქედზე, პატარა შოდასა და ბელდუხას შუა (პ. ღები).

ჰორთფიდილი - საძოვარი ჰოროფასთან (პ. ღები).

ჰორუშთ - მთა-სათიბები ბუბის ქედზე, ხვაწურის სათავეებთან (შოვი).

ჰურა - სათიბი საკაურის მარცხ. ნაპირას. ინფ.: “ჰურივით ჩავარდნილი ადგილია” (მაყიეთი).

ჰყორი - საძოვარი ჰიდოლაქედის გაგრძელებაზე. ინფ.: “ჰყორი მცენარეა. აქ ხარობს” (ხიდელშლები).

ჟყორისწყართ – წყარო, ტყე ნაყვერაღში. ინფ.: “ჟყორი არის ჟვეიანი და ეკლიანი ადგილი“ (უწერა).

ჟყორნალიანი – საძოვარი სოფლის ცენტრსა და ჟვაციხურას შუა. ინფ.: “ჟყორი დეკაა. სოფელში ხმარობენ ჩაის დასაყენებლად“. აქედან გადის ჟყორნალი(ანი)რუ (გონა).

ჟყორნალი(ანი)რუ – იხ. ჟყორნალიანი.

ხ

ხაკიანურიშურთ – ტყე გომრულის მარცხ. მხარეს. ინფ.: “ხაკიანი ჟალის სახელი ყოფილა“ (გომი).

ხამიჯაური – ჟანჟახის მარცხ. შენაკადი ღურშევთან (შოვი).

ხანთაკი – 1. ხევი, სათიბი ზეხენიერში, სახრეკილოს მარჯვ. მხარეს. ინფ.: “ხანთაკი ნიშნავს საშიშ ადგილს. ზამთრობით აქ თოვლის ზვაი ჩამოდის“ (პ. ღები); 2. საძოვარი ჩვეშურის მარცხ. მხარეს, ღების საზღვართან. ინფ.: “სვანური სიტყვაა და ნიშნავს წყაროს, ამოღრმავებულ ადგილს“ (ჟიორა).

ხარატა(კის)კდითავი – სათიბი ნალუდოვარასა და გორგოლიას შუა (ბაჯიხევი).

ხარებაენღელე – სათიბი ჟორუშოში (გლოლა).

ხარებას წყართ – წყარო ღმარუთში. ხარება პირსახელია (ცხმორი).

ხარებაშვილები/ხარებაშვილების კირო – საძოვარი კიროში. ინფ.: “ხარებაშვილები დვალძეების განაყოფია. იმათ ბაბუას ერჟვა ხარება“ (ბაჯიხევი).

ხარებაშვილების კართ – იხ. ხარებაშვილები.

ხარებახუკა – საძოვარი მთაგორასა და ზორიფარს შუა (საკაო).

ხარეთა/ხარეთეები – სახნავი მიღმა უბანში (გომი).

ხარეთეები – იხ. ხარეთა.

ხართაწთლა – საძოვარი ფარავნეშის საზღვარზე (ნიგაგზები).

ხარეკოდა – კლდე-სათიბები ნამოსახლევის სერზე (ღარი).

ხარისაგორია – საძოვარი ბეჟანიველსა და გონას შუა (მაჟიეთი).

ხარსაგორავა – საძოვარი და ღელე, რომელიც ჩამოედინება ნალვარევში (ღები).

ხარსაწთლა – 1. სათიბი ოჟანურის მარცხ. მხარეს, ჟვედა ძეგლევში (ძეგლევი); 2. სათიბი გორა სოფლის თავზე (ჟიორა).

- ხარხალა – საგებირუს მარცხენა შენაკადი (გომრულა).
- ხარხალა//ხარხალაწყალი – ოქანურის შენაკადი ქვემო ძეგლევში.
“ჩახარხალა რუა“ (ძეგლვევი).
- ხარხალაბიძი – სახნავი ხარხალის ნაპირას (ძეგლვევი).
- ხარხალაწყალი – იხ. ხარხალა.
- ხბოსაკლავა – მინდორი ზედა ძეგლევში. ინფ.: “ორბაში არის მთავარანგელოზის სალოცავი. იქ შესაწირავი ხბო აქ ჩამოჰყავდათ დასაკლავად“ (ძეგლვევი).
- ხევისა – ტყე-სათიბები მახუნჯაგის მარცხ. მხარეს, ზედა ძეგლევში (ძეგლვევი).
- ხეზურგი – უღელტეხილი ჭანჭახის ზემოთში (შოვი).
- ხელოსნიანთები – იხ. როსია(ა)ნთ უბანი.
- ხელოსნიანთ უბანი – იხ. როსია(ა)ნთ უბანი.
- ხენიერა – მთავარანგელოზის სალოცავი ნიში ნაფეტვარასა და დედაღვთისას შუა (პ. ლები).
- ხერგული – სათიბი კვატაში (ღარი).
- ხეყრილა//ხეყრიელა – სათიბი ფოცხრევის ძირას, ბაღოთებსა და ქვისათალას შუა (ცხმორი).
- ხეყრიელა – იხ. ხეყრილა.
- ხეჭეჭურა – სათიბი საღუსიის მთაზე (საკაო).
- ხვათიეთი – სახნავი ქვედა ძეგლევში, ნაკიეთის საზღვართან (ძეგლვევი).
- ხვანეულ(ებ)ი//ხუანეული – სახნავი სოფლის ცენტრში (ფარავნეში).
- ხვა(ნ)ტა – სამოვარი ღარულის მარცხ. მხარეს, საკვირაოს გასწვრივ (ღარი).
- ხვანტები – სათიბები ხვარგულის მარცხ. მხარეს. ინფ.: “ხვანტებს ვეძახით ჩავარდნილ, ჩახვანტებულ ადგილს, ფართე ადგილია და ესაა მთავარი. ღელე ვიწრო ადგილია“ (ჭიორა).
- ხვარა – სათიბი ხვარიწვერის კალთაზე (უწერა).
- ხვარახვარა – საჯიხვე კლდეები კირტიშულის ხეობაში. ინფ.: “ხვარა ოსური სიტყვაა და ნიშნავს კარგ სათიბს“ (ჩვეშურა).
- ხვარგულა//ხვარგული – ჩვეშურის მარცხ. შენაკადი ველებში. იწყება წიხვარგაში (ჩვეშურა, ჭიორა).
- ხვარგული – იხ. ხვარგულა.
- ხვარიწვერი – მთა, რაჭის კავკასიონის განშტოება გვერითულის სათავესთან (უწერა).

ხვარძახეთი - ტყე-სათიბები ჩვეშურის მარცხ. მხარეს. "ხვარძახეთის" ოსურში კარგს უნდა ნიშნავდეს. აქ კარგი ბალახია ცხვრისათვის" (გონა).

ხვაწა - მთა, რაჭის კავკასიონის განშტოება (შოვი).

ხვაწურა - ჭანჭახის მარჯვ. შენაკადი კურორტის ტერიტორიაზე. მოედინება ხვაწადან (შოვი).

ხვთიშობელი - ნაეკლესიარი ნაციხურის ძირას, რიონ-საკაურის შესართავთან (ლაგვანთა).

ხვინჭკიახთ - სათიბი ბორჯანის მარჯვ. მხარეს (ცხმორი).

ხვრელიეთი - 1. ტყე-საძოვრები ღოშსა და ჭარებს შუა, ლეხნარის წყლის სათავესთან (ბაჯიხევი); 2. საძოვარი წოლის საზღვარზე (წმენდაური).

ხვრელიეთის წყალი - ლეხნარის წყლის შენაკადი (ბაჯიხევი).

ხვრელიეთი - იხ. (მ)ხვრელიეთი.

ხიდუშელაქედი - ერქვა უბანს ძეგლევში (ძეგლევი).

ხიდუში - ვენახები, ფერდობები ოქანურის მარჯვ. მხარეს. სადაურობის სახელი ხიდუშელ-ი გვარსახელად ქცეულა (ძეგლევი, ნაკიეთი).

ხიდუშლები - სოფელი საკაოს საკრებულოში, საკაურის მარცხ. მხარეს. ზ.დ. 1200 მ., ქ. ონიდან 14 კმ. ხიდუშლები ბოლო სოფელია საკაურის ხეობაში, სვანეთისკენ მიმავალ გზაზე. გადმოცემის თანახმად, იგი შეუქმნიათ 200 წლის წინათ სოფ. ძეგლევიდან, კერძოდ, ხიდუშელაქედის უბნიდან გადმოსახლებულ ხიდუშლებსა და ქაფიანიძეებს. ამათ შემდეგ დამკვიდრებულან ბერიშვილები, მეტრეველები და გუგეშაშვილები.

ხიდუშლების წყარო - იხ. სოფლისწყალი.

ხიდიკისერი - მინდორი საკაურის მარჯვ. ნაპირას, ბასუკაანთ უბნის პირდაპირ. ინფ.: "ხიდის თავზეა, ამიტომაცაა ხიდიკისერი" (საკაო).

ხიდიკისრის კოდი - კლდე ხიდიკისერთან (საკაო).

ხიდისკიდე/სკოლის უბანი - უბანი ახალსოფელში, ჭანჭახის მარცხ. ნაპირზე, ხიდთან (გლოლა).

ხიდუნეები - საძოვარი კიოთაქედის კალთაზე. ებმის ნაშორთასა და შეხეთს (ძეგლევი).

ხინარი - 1. სახნავი ბეგითავში (პ. ლები); 2. ხეხილნარი სოფლის განაპირას, ცენტრიდან ჩრდილოეთით (ფარავნეში).

ხირა//ხირეები – ტყე ჩორდულის მარცხ. მხარეს. ინფ.: “ხირა დახრამული ადგილია“ (ფსორი).

ხირეები – იხ. ხირა.

ხირხი – კლდეები ზოფხითოგორის კალთებზე (რივნისთავი).

ხირხიწვერი – მთა სვანეთის საზღვართან, საიდანაც გაედინება საკაურა, ლუხუმი და ცხენისწყალი (ხიდეშლები).

ხმელი რუ – წყლიანი ხევი ჭანჭახის ხეობაში. ზაფხულობით შრება (ჩვეშური).

ხმელფარი – სათიბი დაღვენტილში (ჭიორა).

ხნაცვიეთი – სახნავი ქვედა ძეგლევში (ძეგლვევი).

ხოკერა – წყარო, მინდორი ხოკერა(ს)წყლის სათავესთან (ბაჯიხევი).

ხოკერა(ს)წყალი – სახრაოდელის შენაკადი (ბაჯიხევი).

ხოლები – ფერდობები ფორხიშულის მარცხ. მხარეს, თევრეშოში. ინფ.: “ხოლი გზაა აღმართზე“ (ღები).

ხოლე(ები) – აღმართი ღვანებში. იწყება ნიგავზების შესასვლელში და 1 კმ. სიგრძისაა (ნიგავზები).

ხოლი – ხევი სოფლის ჩრდ.-აღმ. ნაწილში. ერთვის რიონს მარცხნიდან. ინფ.: “ხოლი არის აღმართები“ (ჭიორა).

ხოლითავები – სათიბები კოდნარაში (ჩვეშურა).

ხოლითავი – 1. საძოვარი საკაურის მარჯვ. მხარეს (ლაგვანთა); 2. დავაკება სოფლის ცენტრთან, შემალლებულ ადგილზე (ღები).

ხოლით(ავ)ის წყალი – წყარო ხოლითავში (ლაგვანთა).

ხორათანა – ტყე, ქვიანი ადგილი ნაძერძევის მარცხ. მხარეს (ფსორი).

ხორისხლები – ტყე ლესორის გზაზე (ჩორდი).

ხორხა – გზა გორისბოლოს უბანში (გლოლა).

ხორხები – სათიბი ზეციეთაში (ნაკიეთი).

ხორხი – საძოვარი მაისურაძეების უბანში, ქარხანასთან ინფ.: “ქვიანი ადგილია ხორხი“ (ცხორი); 2. საძოვარი საბანაძეებში. ინფ.: “ხორხი ხრიოკი ადგილია“ (ღუნდა).

ხოფითო//ხოფთუები – ფერდობები რიონის მარჯვ. მხარეს. იყოფა: პატარა ხოფითო – წინქალის თავზე, შუა ხოფითო – დაჰყურებს ჭვარისწყალს, დიდი ხოფითო – შიუკაქალის თავზე (რივნისთავი).

ხოფთუები – იხ. ხოფითო.

ხოთონასეული – საძოვარი სოფლის ჩრდ. ნაწილში, დედაკვინის გზაზე (ნიგავზები).

- ხოჯთრი** – საკაურის მარცხ. შენაკადი. სათავე აქვს შეისურში (ხიდეშლები, მაქიეთი).
- ხოჯთჯ(ებ)ი** – ვაკე, ტყე-სათიბები საბუეთსა და საწიალასერს შუა (ლაგვანთა).
- ხოჯთჯი** – სათიბი საბუისწვერის კალთაზე (საკაო).
- ხოჯთჯისწყალი** – საკაურის მარჯვ. შენაკადი (საკაო).
- ხრეკებული** – საძოვარი ოქანურის მარცხ. მხარეს. “მწირი მიწაა, ხრიოკი. ალბათ ამის გამო ჰქვია” (ფარავნეში).
- ხრეკო** – სათიბი გომრულის მარცხ. მხარეს, ჩდილში (გომი).
- ხრომანა//ხრომანეები** – სახნავეები ნამოსახლევის სერზე, საელიოს ბოლოს.ინფ.: “დახრამული ადგილია” (ლარი).
- ხრომანეები** – იხ. ხრომანა.
- ხუანეული** – იხ. ხვანეულ(ებ)ი.
- ხუთაზიარ(ებ)ი** – საძოვარი რუჩუიპირებში (ნიგავზები).
- ხუთაზიარი** – საძოვარი გომრულის მარცხ. მხარეს (გომი, ჭინჭვისი).
- ხუთლეკი** – ტყე სახაროს გზაზე, ჭიბისრუს სათავესთან. ინფ.: “აქ მართლაც დგას ხუთი ლეკი” (გლოლა).
- ხულიკარი//ხულიკრები** – სათიბი ჭვარიგორსა და რუ(ს)თავს შუა, რიონის მარცხ. მხარეს (ღები).
- ხულიკრები** – იხ. ხულიკარი.
- ხულუკეები** – სათიბი კვაჟაში (გომი).
- ხუნთიბუნი** – ვაკე, სახნავი ილინესა და ფინთას შუა (გლოლა).
- ხურჯინა** – საძოვარი ბორჯანის მარცხ. ნაპირას. ინფ.: “ხურჯინით ადგილია, გადაკიდებული იქით-აქეთ” (ცხმორი).
- ხუტაეთი//ხუტეთი** – ტყე-მინდვრები დღვიორის მარჯვ. მხარეს (შოვი).
- ხუტეთი** – იხ. ხუტაეთი.
- ხუციანგვერდა** – ტყე ქვედა შიდაველას თავზე (ბაჯიხევი).
- ხუციყანა** – სახნავეები სასახლის გვერდით (ნიგავზები).

ჯ

- ჯაგვენატეხი** – სახნავი სოფლის განაპირას (გონა).
- ჯაგოენფარი** – სათიბი თევრეშოში (ღები).
- ჯავახიანფარი** – სათიბი ორლობეში (რივნისთავი).
- ჯავახიანყანები** – სახნავი ქვემო ჩვეშოში (გონა).
- ჯალდიაანთ ახო//ქვედა ახო** – საძოვარი მუხუთში (უწერა).

- ჯამათადღელე** – რიონის მარჯვ. შენაკადი ედენაში (რიენისთავი).
- ჯანაურები** – ვენახები ვაკისუბანში (ლარი).
- ჯარონე(ენ)თი//ჯარონეთი** – უბანი გაღმავლებში, გორაზე გ. ბოქორიძე ასახელებს ჯარონეთის უბანს (უწერა).
- ჯაფარას მინდვრები** – სათიბები შიდავლისერზე (ბაჯიხევი).
- ჯაფარიძეების წალკოტი** – ვაკე-სათიბი შხივის მარცხ. მხარეს. ინფ.: “ლამაზი ვაკეა, კობტა, მყუდრო, ნამღვილი წალკოტი” (ძეგლვეი).
- ჯაყანიარყისთავეები** – სათიბები სოფლის დას. ნაწილში (გონა).
- ჯახანიკები** – სათიბები მზიურსა და სოფელს შუა. ინფ...: “ჯახანიკი ძნელი დასამუშავებელია. თივასაც ვერ გამოიტან” (გონა).
- ჯახოს ახო** – ერქვა სახნავს სანატორიუმის კორპუსების გვერდით (შოვი).
- ჯაჯვენაჭირავი** – სათიბი სასვენოგორაზე (რიენისთავი).
- ჯაჯოდელე** – სათიბი ზადანეურში (გონა).
- ჯგუფი სხალუკეები** – ტყე ტევრებში (ნიგავზები).
- ჯელეუთანა** – სახნავები კობორის დას. ნაწილში. ინფ.: “ჯელაძეები ღარში ცხოვრობდნენ. მათგანაა ნაყიდი” (ნაკიეთი).
- ჯელეუთის წყალი** – წყარო ჯელეუთანაში (ნაკიეთი).
- ჯერანა** – სათიბი კობერიძეების უბანში (ცხმორი).
- ჯეჯგვერი** – სათიბები ქანქახის მარჯვ. მხარეს, ღურშევის პირდაპირ (შოვი).
- ჯეჯვრის ხევი** – ხეობა, სადაც გადის ჯეჯორა (ფსორი).
- ჯეჯორა** – რიონის მარცხ. შენაკადი ქ. ონთან. სათავეს იღებს ოსეთის კავკასიონის სამხრ.-დას. კალთაზე, ჯავის რ-ნში. სიგრძე 45 კმ. ხეობის მარცხ. მხარეს მდებარეობს ცხმორის საკრებულოს, ხოლო მარჯვ. მხარეს – წედისის საკრებულოს სოფლები.
- ჯვარდედა** – სალოცავი, საძოვარი სოფლის შემოგარენში (ბაჯიხევი).
- ჯვართა** – სათიბი დიდყანის ქვემოთ, ღარულის მარჯვ. მხარეს. ინფ.: “ჯვართასთანაა დაკავშირებული გამოთქმა, ჯვართის კურდღელივით დაგიჟყეტიან თვალებიო. ასე იტყოდნენ, თუ ვინმეს დიდი თვალები ჰქონდა” (ლარი).
- ჯვართანა//ჯვართკარი** – ტყე შხივის მარჯვ. მხარეს, ნაკიეთის საზღვართან (ძეგლვეი).

- ჯვართკარი** – იხ. ჯვართანა.
- ჯვართუკანი** – საძოვარი ბოდუურის მარცხ. მხარეს (ბორცო, საკაო).
- ჯვარი** – სალოცავი, ტყე-სათიბები ცხენიზურგულსა და ცხმორის საზღვარს შუა (ბაჯიხევი).
- ჯვარიფთი** – გორები კვაიშურისთავსა და წოხისრუს შუა. ინფ.: “ოთხი გორაა, ჯვრის ფორმით განლაგებული” (ღები).
- ჯვარიფთრუკა** – ფერდობები სიმონიანთ უბნის ქვემოთ (გომი).
- ჯვარისა** – სათიბები ნასახტრსა და ჯვარისიგორას შუა (ბაჯიხევი).
- ჯვარისიფთრა** – გორა ნასოფლარ ლესორის საზღვართან (ბაჯიხევი).
- ჯვარი(ს)ქედი** – მთა კირტიშულისა და დომბურულის შესართავს შუა. ინფ.: “მთას ჯვრის ფორმა აქვს” (ჩვეშურა).
- ჯვარი(ს)წყალი** – რიონის მონაკვეთი, წყალჯვარედინი. მარცხენა მხრიდან ერთვის დიდლელე, მარჯვნიდან – ჯიჯიშორი და იქმნება ჯვარი (რივნისთავი).
- ჯვარიყანა** – 1. სანახშო სოფლის ცენტრში, სადაც იდგა ეკლესია “მაცხოვარი” (ღები); 2. უბანი ძველ გლოლაში, სადაც ღვთისმშობლის ეკლესიის ნანგრევებია (გლოლა).
- ჯვარიწყლის ანგელოზი** – სალოცავი ნიში ჯვარიწყალთან, სათხეურის კლდეზე (რივნისთავი).
- ჯვარუკა** – სათიბი, სოლოკეთის სალოცავის ნაწილი სოფელში (ფსორი).
- ჯვრიფაკე** – მინდორი სოფლის თავზე (ნიგავზები).
- ჯიბრუელა** – სახნავი, ჭათნეურის ნაწილი (წმენდაური)
- ჯინჭარუელი** – საძოვარი ზოფხითურის მარცხ. მხარეს. ინფ.: “ჯინჭარია ბევრი. ვერ გაივლი” (მაჟიეთი).
- ჯინჭარი(ს)ღელე** – ბორჯანის მარცხ. შენაკადი მთაგორაში (ცხმორი).
- ჯინჭვისი** – სოფელი გომის საკრებულოში, რიონის მარცხ. მხარეს, გომრულის შესართავთან. ზ.დ. 965 მ. ონიდან 7 კმ. 1997 წ. ჯინჭვისში მკვიდრობდნენ: მეტრეველები – 29 კომლი, ჩიხრაძეები – 21 კომლი, გამყრელიძეები – 7 კომლი და სხვ.
- ჯინჭრუანი** – ტყე-საძოვრები ლეკნარიქედის ძირას, ზედა კეფხიდან დედოფლის წყარომდე (უწერა).
- ჯირთლი** – წყარო სოფლის ცენტრში. ინფ.: “ჯირთლი ეწოდება როფეს, გეჯას, რომელშიც ჩადის მილის წყალი” (გონა).

- ჯიროლიყანა – სახნავი ჭიროლთან (გონა).
- ჯირხალყანები – სათიბი ზოფხითურის მარცხ. მხარეს (რივნისთავი).
- ჯიხვების საქირავი – იხ. სახუნდარი.
- ჯიხური – 1. ვაკე-გორა სახაზოში, გრძელ ტბასთან (მაჭიეთი); 2. მთა ბოდუურის მარჯვ. მხარეს, წინა შოდის სამხრეთით (საკაო).
- ჯიჯიშორი – რიონის მარჯვ. შენაკადი ჯვარიწყალთან. მოედინება იასავარდიდან (რივნისთავი).
- ჯორიგორი – სათიბი ბოდუურის სათავესთან (საკაო).
- ჯორისხლები – სათიბები საქარაქედის აღმოსავლეთით (უწერა).
- ჯოდუდაური – ვაკე-სახნავი ჩდილნაკიეთში (ნაკიეთი).
- ჯოხიეთყანები – სახნავები კვატაში (ლარი).
- ჯოხორი – გზა, მინდორი გოცირიძეების უბანში (ლუნდა).
- ჯოჯოხეთა – 1. საკაურის ვიწრობი, ღრმა და ჩაბნელებული (საკაო, ლაგვანთა); 2. ტყე-ფერდობები, გზა ჩვეშურის მარცხ. ნაპირას. ინფ.: “დაბურული ტყე და ცუდი გზა იყო“ (ღები).
- ჯრემა – ვაკე-ფერდობები წინა უწერაში (უწერა).
- ჯუნიაფარი – სათიბი საწისქვილე წყლის მარჯვ. მხარეს (ჭიორა).
- ჯოჯოგვერდი – იხ. ჯუჯუგვერდი.
- ჯუჯუგვერდი – საძოვარი სოფლის სამხრ.-აღმ. ნაწილში (წმენდაური).

წინამდებარე ლექსიკონში გასწორებულია გასულ საუკუნეებში შედგენილ კარტოგრაფიულ რუკებზე არასწორი ფორმით წარმოდგენილი ტოპონიმები:

არის	უნდა იყოს
Бадеура	ბოდეურა
Квашурисру	კვაიშურისრუ
Коцанцапра	მოცანცარა
Лора	ლორო
Сахрикило	სახრეკილო
Скородум	სკოდორული
Порхушули	ფორხიშული
Шеусури	შეისურირუ
оз. Штаха	შთალის ტბა
Чошури	ჩვეშურა
Чхогури	ჩხოჭური
Хварчула	ხვარგულა
ქილორისღელე (ქსე)	ჩილორისღელე//ჩილორულა

შემოკლებანი

აღმ.	-	აღმოსავლეთი
გად.	-	გადასასვლელი
გვ.	-	გვერდი
დას.	-	დასავლეთი
დასახ.	-	დასახლებული
თბ.	-	თბილისი
ე.ი.	-	ესე იგი
ინფ.	-	ინფორმაციური
იხ.	-	იხილე
მ.	-	მთა
მაგ.	-	მაგალითად
მარცხ.	-	მარცხენა

მარჯვ.	-	მარჯვენა
მდ.	-	მდინარე
მყ.	-	მყინვარი
მწ.	-	მწვერვალი
პ. ლები	-	პატარა ლები
ს.	-	საუკუნე
სამხრ.	-	სამხრეთი
სოფ.	-	სოფელი
სს.	-	საუკუნეები
სხვ.	-	სხვ, სხვები
შდრ.	-	შეადარე
ჩრდ.	-	ჩრდილოეთი
წმ.	-	წმინდა

პირობითი ნიშნები

← მომდინარეობს ... დან

→ გადაიქცევა დ

// მიუთითებს პარალელურ ფორმებზე (ვარიანტებზე)

() მიუთითებს, რომ ამ ფრაზილებში მოქცეული ასო-ნიშნის ან ასო-ნიშანთა შესაბამისი ბგერები და ბგერათკომპლექსები ფაქულტატიურია.

ინფორმაცია	ასაბი	სოფელი	ჩაწარის წელი
არჩვაძე პოლისკა ანდრეას ას.	72	ღარი	1976
ბაკურაძე გოგი ივანეს ძე	64	გლოლა	1997
ბენდელიანი ნათელა	35	ძვღლვეი	1976
ბენდელიანი ნინო	63	ძვღლვეი	1976
ბერელიძე დავით ვალერიანეს ძე	48	ონი	1998
ბერელიძე გერონტი	63	საკაო	1976
ბერელიძე ვასო	45	საკაო	1976
ბერელიძე ქიშვარდი სერგოს ძე	73	საკაო	1998
ბერელიძე ჯონი ქიშვარდის ძე	29	საკაო	1998
ბერიშვილი გენადი	46	გლოლა	1976
ბერიშვილი ვასილ	82	ხიდელეზი	1976
ბერიშვილი ვერა	58	გლოლა	1976
ბერიშვილი ილო	23	გლოლა	1976
ბერიშვილი ლევან ლავრენტის ძე	54	ნაკიეთი	1997
ბერიშვილი მიხეილ ნიკოლოზის ძე	71	გლოლა	1997
ბერიშვილი უშანგ ნიკოლოზის ძე	70	ბორცო	1998
ბიძიშვილი რუხო გერმანეს ძე	72	გლოლა	1997
ბიჭაშვილი გოგი	34	გლოლა	1976
ბიჭაშვილი გურამ მათეს ძე	60	შოვი	1997
ბიჭაშვილი კარლო სერგოს ძე	63	შოვი	1997
ბიჭაშვილი ტერეზა	71	გლოლა	1976
ბიჭაშვილი შალვა	34	გლოლა	1976
ბოხაშვილი თემირა ალექსის ძე	85	პ. ლეზი	1997
გაგნიძე ციური აფრასიონის ას.	54	ჩორდი	2003
გავაშელი აზამეთ ბიჭიას ძე	84	ლეზი	1997
გავაშელი ანიკო	64	ლეზი	1997
გავაშელი არჩილ	70	გონა	1976
გავაშელი ბულღან	47	ლეზი	1976
გავაშელი გურამ	36	გონა	1976
გავაშელი დარია	64	ლეზი	1976
გავაშელი ვალიკო აფრასიონის ძე	64	ლეზი	1997
გავაშელი ვეფხია ვალერიანეს ძე	40	ლეზი	1997

გაგაშელი თამაზ	28	გონა	1976
გაგაშელი კლარა	40	გომი	1976
გაგაშელი ოთარ	33	გონა	1976
გაგაშელი სერგო	49	ლაგვანთა	1976
გაგაშელი სულიკო	45	კვატა	1976
გაგაშელი შოთა	47	გონა	1976
გაგაშელი ხოშადი	48	ლემი	1976
გამყრელიძე თენგიზ	24	ჭინჭვისი	1976
გამყრელიძე საშა	70	ჭინჭვისი	1976
გობეჯიშვილი ანზორ (ზურა)	45	ლემი	1997
გობეჯიშვილი დავით ილიას ძე	81	გონა	1997
გობეჯიშვილი მიხეილ არტემის ძე	65	გონა	1997
გობეჯიშვილი ნოდარ	65	გონა	1997
გობეჯიშვილი შოთა	50	პ. ლემი	1976
გოგრიჭიანი ავთანდილ	44	პ. ლემი	1997
გოგრიჭიანი ალიკო ბაგრატიის ძე	72	პ. ლემი	1997
გოგრიჭიანი არქიფო	83	ჩორდი	1976
გოგრიჭიანი ბესიკ გიორგის ძე	16	ჩორდი	1976
გოგრიჭიანი ბორის იასონის ძე	30	ჩორდი	1976
გოგრიჭიანი გურამ ალიოშას ძე	42	პ. ლემი	1997
გოგრიჭიანი ომარ გიორგის ძე	56	პ. ლემი	1997
გოგრიჭიანი ეორა	44	პ. ლემი	1976
გოგრიჭიანი ფარსადან	38	პ. ლემი	1976
გოგრიჭიანი ჯანო	42	პ. ლემი	1976
გოჩაძეზიანი ვასილ	78	საკაო	1976
გრიგოლაშვილი მაშო	37	გლოლა	1976
გუგეშაშვილი ავთანდილ	49	მაყიეთი	1998
გუგეშაშვილი ალექსანდრე	73	ბორცო	1976
გუგეშაშვილი ამბროსი	48	მაყიეთი	1976
გუგეშაშვილი არჩილ	75	მაყიეთი	1976
გუგეშაშვილი ნათელა	46	ბორცო	1976
გუგეშაშვილი დავით	61	საკაო	1976
გუგეშაშვილი რევაზ ვასილის ძე	43	ონი	1998
გუგეშაშვილი სულიკო	55	ბორცო	1976
გუგეშაშვილი ცარინა	32	ხიდელეები	1976
დვალაშვილი ალექსანდრე	67	ონი	1998

დვალთქე შოველი	73	ბაჭიბევი	
თაგვაძე ვალერი შაქროს ძე	47	ლაგვანთა	1998
თაგვაძე ზაურ გურგენის ძე	50	ლაგვანთა	1998
თაგვაძე ლავრენტი	69	ლაგვანთა	1976
თაგვაძე უშანგ ათანასეს ძე	58	ლაგვანთა	1998
თოდაძე ასკალონ	66	წმენდაური	1998
ინატაშვილი ვარდენ	58	საკაო	1976
კახეთელიძე ნიკოლოზ	46	ნაკიეთი	1976
კერესელიძე გაბრიელ	77	ფარავნეში	1997
კერესელიძე გენადი	71	ფარავნეში	1997
კერესელიძე დალუხტი	70	ფარავნეში	1976
კერესელიძე ელიზბარ.	71	ფარავნეში	1976
კერესელიძე ვიქტორ	74	ფარავნეში	1976
კვირიკაშვილი გაბო მაქსიმეს ძე	87	ცხმორი	1998
კვირიკაშვილი ელდარ პავლეს ძე	27	ცხმორი	1976
კობერიძე გიორგი ბესარიონის ძე	56	ცხმორი	1976
კობერიძე კონსტანტინე ივანეს ძე	80	ცხმორი	1998
ლობჯანიძე აკაკი	56	ღები	1976
ლობჯანიძე გრიგოლ ალექსის ძე	54	ღები	1976
ლობჯანიძე გრიგოლ ნესტორის ძე	85	ღები	1997
ლობჯანიძე თამარა ვასილის ას.	80	ღები	1997
ლობჯანიძე ლაშა გრიშას ძე	9	ღები	1997
ლობჯანიძე ლევან პეტრეს ძე	66	პ. ღები	1997
ლობჯანიძე სერაფიონ ეგნატეს ძე	83	ღები	1997
ლობჯანიძე ჯანსუღ ისმაილის ძე	83	ღები	1997
მაისურაძე არკადი ლომენტის ძე	82	ფსორი	1998
მაისურაძე არტემ იორდანეს ძე	84	გომი	1998
მაისურაძე დოდო	20	ცხმორი	1976
მაისურაძე ვასილ არჩილის ძე	57	ცხმორი	1976
მაისურაძე თედო იოსების ძე	63	ცხმორი	1976
მაისურაძე იზოლდა	34	ცხმორი	1976
მაისურაძე იური ვლადიმერის ძე	35	ლუნდა	1998
მაისურაძე კონსტანტინე	65	ლუნდა	2003
მაისურაძე ნოდარ ანთიმოზის ძე	50	ჩორდი	1976
მალალდაძე ნინა	53	გომი	1976
მარკოზაშვილი თეზიკო ივანეს ძე	29	ღარი	1976

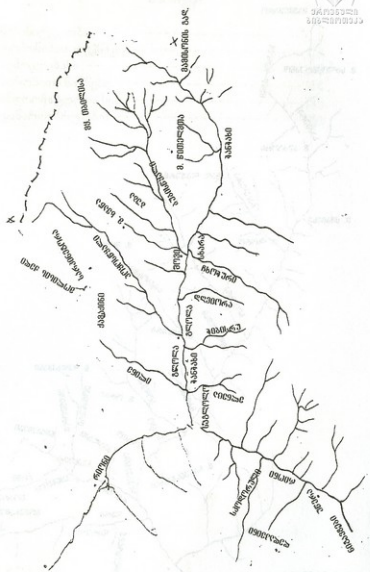

მარკოზაშვილი ივანე	52	ლარი	1976
მარკოზაშვილი ნიკოლოზ	83	ლარი	1976
მელაძე ილიკო დავითის ძე	66	ჩორდი	1976
მელაძე ლევან რუბენის ძე	15	ჩორდი	1976
მეტრეველი აკაკი ივანეს ძე	73	ლარი	1998
მეტრეველი ამირან მიხეილის ძე	46	ლარი	1998
მეტრეველი ბორის გრიგოლის ძე	46	ლარი	1998
მეტრეველი გიორგი	70	უწერა	1976
მეტრეველი გიორგი არქიპოს ძე	44	უწერა	1997
მეტრეველი დავით მიხეილის ძე	73	ლარი	1976
მეტრეველი ვასილ თომას ძე	84	უწერა	1997
მეტრეველი ვერიკა მიხეილის ას	73	ლარი	1976
მეტრეველი ზურაბ სერგოს ძე	44	უწერა	1997
მეტრეველი ინდიკო	61	უწერა	1997
მეტრეველი მედიკო	20	უწერა	1976
მეტრეველი მიშა გერასიმეს ძე	65	ლარი	1998
მეტრეველი მიხეილ	78	უწერა	1998
მეტრეველი მიხეილ დავითის ძე	33	ლარი	1976
მეტრეველი მუხრან	11	უწერა	1976
მეტრეველი ნიკოლოზ	73	ნიგავზები	1997
მეტრეველი ნინო	57	ნიგავზები	1976
მეტრეველი სონა	72	უწერა	1976
მეტრეველი სულიკო	50	უწერა	1976
მეტრეველი ტუხა (ჯორჯა)	71	ლარი	1998
მეტრეველი შალვა ჭიბოს ძე	33	უწერა	1997
მიქუტაძე ავთანდილ	39	ჩორდი	2003
მიქუტაძე იაგო ალექსანდრეს ძე	59	ჩორდი	2003
პეტრიაშვილი ზურაბ	15	ლაგვანთა	1998
რაზმაძე ანზორ სერგოს ძე	34	წმენდაური	1976
რაზმაძე გალინა დიმიტრის ას.	65	წმენდაური	1976
რაზმაძე გერონტი სპირიდონის ძე	67	წმენდაური	1976
რაზმაძე ქსენია მათეს ას.	63	წმენდაური	1976
რეხვიაშვილი არჩილ	70	ქიორა	1976
რეხვიაშვილი გივი არჩილის ძე	60	ქიორა	1997
რეხვიაშვილი დავით	22	ქიორა	1976
რეხვიაშვილი თემურ	26	ქიორა	1976

რეხვია შვილი იაგო იოსების ძე	66	ქიორა	1997
რეხვია შვილი მალაქია	74	ქიორა	1976
რეხვია შვილი მათე	86	ქიორა	1976
რეხვია შვილი მარო	83	ქიორა	1976
რეხვია შვილი რევაზ	22	ქიორა	1976
რეხვია შვილი რეზო გაბრიელის ძე	63	ნიგავზები	1997
რეხვია შვილი რუხო ნესტორის ძე	90	ქიორა	1997
რეხვია შვილი შოთა გაბრიელის ძე	69	ნიგავზები	1298
რეხვია შვილი ჯემალ ვარლამის ძე	52	ქიორა	1997
საბანაძე მათა ალექსანდრეს ას.	30	ლუნდა	1998
სულთან შვილი თამარ	46	გლოლა	1976
სულთან შვილი ქალო	71	გლოლა	1976
ტოგონიძე შაქრო მინას ძე	63	ქეგლვეი	1997
ქაფიანიძე შაქრო მინას ძე	63	ნაკიეთი	1997
ფხალაძე ტელმან (ჯემალ)	52	ცხმორი	1998
ქაფიანიძე ამირან გიორგის ძე	23	ნაკიეთი	1997
ქაფიანიძე ვარლამ	82	ხიდეშლეზი	1976
ქაფიანიძე რამაზ	17	ნაკიეთი	1976
ქაფიანიძე სერგო	69	ნაკიეთი	1976
ქაფიანიძე შალვა	71	ნაკიეთი	1976
ქებაძე გურჯენ ვლადიმერის ძე	58	ბორცო	1998
ქებაძე თემურ მიხეილის ძე	49	ბორცო	1998
ქებაძე ოთარ დავითის ძე	70	ბორცო	1998
ჩალაძე ვალერიან ნიკოლოზის ძე	61	ნაკიეთი	1997
ჩალაძე ვასილ მალაქიას ძე	61	ნაკიეთი	1997
ჩალაძე მიშა მაქსიმეს ძე	65	ნაკიეთი	1997
ჩალაძე ნათელა	46	ბორცო	1976
ჩალაძე ტარიელ	22	ლაგვანთა	1976
ჩალაძე შალვა მაქსიმეს ძე	68	ნაკიეთი	1997
ჩალაძე შოთა თედოს ძე	64	ნაკიეთი	1997
ჩარკვიანი გუგული	37	ლაგვანთა	1976
ჩარკვიანი თემურ ზურაბის ძე	18	ლაგვანთა	1998
ჩიხლაძე-მეტრეველი ლიზა	80	უწერა	1976
ჩიხრაძე ალექსანდრე	72	გომი	1998
ჩიხრაძე ანეტა	70	ქეგლვეი	1976
ჩიხრაძე ანზორი	40	ჯინჭვისი	1976

ჩიხრაძე გრიშა ვანოს ძე	70	ვაჟა	1998
ჩიხრაძე დავით ვარლამის ძე	70	გომი	1998
ჩიხრაძე დომენტი	56	კვატა	1976
ჩიხრაძე ვარა	65	კვატა	1976
ჩიხრაძე თამარ	44	ჯინჯვისი	1976
ჩიხრაძე იაშა	42	კვატა	1976
ჩიხრაძე რაფდენ	65	გომი	1976
ჩიხრაძე სულიკო	42	კვატა	1976
ჩიხრაძე შალვა ვანოს ძე	39	გომი	1976
ჩიხრაძე შალვა ვახტანგის ძე	20	გომი	1976
ჩუმაშვილი ბეჟან ერმილეს ძე	61	ფარაენეში	1997
ცნობილადე გიზო	16	გომი	1976
ჭელიძე ილიკო ჭიტოს ძე	82	ლარი	1998
ჭელიძე ნოდარ ილიკოს ძე	21	ლარი	1976
ჭელიძე ომარ ონისიმეს ძე	56	ლარი	1998
ხიდეშელი ანთიმოზ	84	ხიდეშლები	1976
ხიდეშელი გენადი სერგოს ძე	73	ხიდეშლები	1998
ხიდეშელი გიორგი ეპიფანეს ძე	76	ნაკიეთი	1997
ხიდეშელი დავით	82	ხიდეშლები	1976
ხიდეშელი დათო გენადის ძე	40	ხიდეშლები	1998
ხიდეშელი იური ლავრენტის ძე	63	ხიდეშლები	1998
ხიდეშელი მიხეილ	48	ხიდეშლები	1976
ხიდეშელი ნადია	69	ხიდეშლები	1976
ხიდეშელი შალვა სერგოს ძე	68	ხიდეშლები	1998
ჯაფარიძე ეთერ	50	ლაგვანთა	1976
ჯაფარიძე მაია ჯიმშერის ას.	34	გომი	1998
ჯოხაძე კალისტა ხარიტონის ას.	66	ფსორი	1976
ჯოხაძე ჯამბუღ	23	გომი	1976

აფხაზების ხეობა

სარჩევი

წინასიტყვაობა -----	5
ტოპონიმთა ლექსიკონი -----	20
შემოკლებანი -----	183
პირობითი ნიშნები -----	184
ინფორმატორთა სია -----	185
დანართი (რუკები) -----	191

პაატა ცხაღია
ვილენა ჯოჯუა

რაჭის გეოგრაფიული
სახელწოდებანი

რაქმ
2003

მხატვრული გაფორმება – ბონდო ხვედიანი
კორექტორი – ტაგო ხუბუა
კომპიუტერული კაბადონი – ლია თაბუკაშვილისა

შანი სახელმწიფო

გამომცემლობა „რაქმ“, თბილისი მარჯანიშვილის 5

01/12/70

